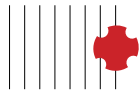

Vooruitblik 2024

**Al 10 jaar grip op
Financieel Toezicht**

Finnius

Vooruitblik 2024

Voorwoord¹

De Finnius Vooruitblik werd 10 jaar geleden geboren op de Plantage Parklaan 12 in Amsterdam. Het is een eer dit voorwoord te mogen schrijven als grondlegger van de traditie die nu het tweede lustrum viert. Twee jaar geleden schreef ik al eens een blog over hoe het eraan toegaat behind the scenes. Daarin memoreerde ik dat de Vooruitblik begon als een simpele pdf met 27 pagina's, en inmiddels is uitgegroeid tot een professioneel vormgegeven online en fysiek magazine, van maar liefst 5 keer de oorspronkelijke omvang.

De Finnius Vooruitblik is in tien jaar tijd een icoon geworden in de praktijk van het Nederlandse financieel toezichtrecht. Dat merken we aan de reacties die we uit verschillende hoeken mogen ontvangen. Zo'n omvangrijke klus klaren in een van de drukste maanden van het jaar, kan alleen omdat het hele team als een geoliede machine met passie en discipline samenwerkt. Finnius prijst zich gelukkig over zo'n team te beschikken. Net als het financieel toezicht, groeien ook wij hard. Dat moet ook wel om het allemaal te kunnen blijven behappen. Het is niet voldoende de regels alleen maar in beeld te hebben. We helpen onze cliënten vooral bij de toepassing daarvan en in discussies met de toezichthouders.

De Finnius Vooruitblik is een zekerheid in een immer woelig toezichtlandschap. De opzet is ongewijzigd:

- Elk type financiële onderneming binnen ons expertisegebied heeft een eigen onderdeel, waardoor je snel terechtkomt waar je moet zijn.
- In de inleiding bij elk onderdeel wordt toegelicht op welk type financiële onderneming dat onderdeel van toepassing is. Daarin wordt ook opgemerkt welke andere onderdelen van de Finnius Vooruitblik relevant zouden kunnen zijn. Verder wordt, waar nodig, uitgelegd welke keuzes er zijn gemaakt in de selectie van te signaleren ontwikkelingen.
- Elk onderdeel bevat een overzichtelijke inhoudsopgave, zodat u als lezer in één oogopslag ziet wat de relevante ontwikkelingen binnen het betreffende domein zijn.
- Elke ontwikkeling wordt weergegeven door kort uit te leggen **wat** het betreft, voor **wie** dit specifiek relevant is en **wanneer** het precies speelt. Dat laatste is soms ongewis. Op dit moment is er nog geen nieuw kabinet en staan bovendien de Europese verkiezingen

voor de deur. Deze factoren kunnen invloed hebben op de voortgang van de door ons gesignaleerde ontwikkelingen.

- Hele belangrijke of opmerkelijke ontwikkelingen worden iets uitgebreider besproken. In de inhoudsopgave bij ieder individueel onderdeel, wordt met een * aangegeven welke onderwerpen op deze manier worden uitgelicht.
- Als *cut-off* datum hebben wij zoals altijd 1 januari gehanteerd. Dat betekent dat de ontwikkelingen na die tijd niet in deze Vooruitblik zijn opgenomen. Zo hebben we de AFM Agenda 2024 die op 15 januari is verschenen niet behandeld. Wij houden u door middel van nieuwsberichten en blogs gedurende het jaar op de hoogte van relevante gebeurtenissen.

De Finnius Vooruitblik is ook trendgevoelig. De sectoroverstijgende thema's die de agenda's van de nationale en Europese instanties – en daardoor dus ook van financiële ondernemingen – vullen, worden gereflecteerd in drie specials, te weten i) Digitalisering & FinTech, ii) Duurzaamheid (ESG) en iii) Integriteit. Tot slot neemt het onderdeel Cryptodienstverleners dit jaar vanwege de aankomende Europese wetgevingsgolf een prominente plaats in. Dat onderdeel is dit keer bijna even omvangrijk als het traditionele reuzenonderdeel Banken.

De Finnius Vooruitblik 2024 is klaar voor gebruik!

¹ Door Rosemarijn Labeur.

DISCLAIMER

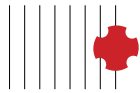
In deze Vooruitblik signaleren wij bepaalde ontwikkelingen voor 2024. Deze Vooruitblik bevat geen compleet overzicht van alle relevante toezichtregels voor de hierin genoemde financiële ondernemingen. Deze Vooruitblik is dan ook niet bedoeld als een juridisch advies. Voor informatie over het verwerken van uw persoonsgegevens verwijzen wij naar onze Privacy Policy op www.finnius.com.

Op alle rechtsbetrekkingen van Finnius advocaten B.V. zijn onze algemene voorwaarden van toepassing. Daarin is onder meer een beperking van aansprakelijkheid opgenomen. De algemene voorwaarden zijn gedeponneerd bij de griffie van de rechtbank Amsterdam en te raadplegen op www.finnius.com.

Waarın bent u geïnteresseerd?

Algemene ontwikkelingen	4
Afwikkelondernemingen & CCP's	14
Banken	18
Beleggingsfondsen	34
Beleggingsondernemingen	41
Betaaldienstverleners & EGI's	50
Financiëldienstverleners: adviseurs, bemiddelaars en gevolmachtigde agenten	58
Cryptodienstverleners	65
Kapitaalmarkten: uitgevende instellingen & crowdfunding	82
Kredietverstrekkers	89
Trustkantoren	95
Verzekeraars	99
Integriteit	111
Duurzaamheid (ESG)	123
Digitalisering & Fintech	145

Ga direct naar een specifiek onderdeel van deze Vooruitblik door op een van bovenstaande de links te klikken.

ALGEMENE ONTWIKKELINGEN

In dit onderdeel komen onderwerpen aan bod die in de regel niet specifiek aan één of meerdere spelers op de financiële markt gelinkt kunnen worden of die ook in een onderwerp-gerelateerde special behandeld worden, maar in brede zin toepasselijk zijn op eenieder die zich op de Nederlandse financiële markt begeeft.

TOEZICHT, HANDHAVING EN PROCEDURES 5

- AFM Trendzicht 2024*
- DNB Toezicht in beeld 2023-2024*
- AFM voorstel nieuw handhavingsinstrument
- DNB en AFM position paper toegang tot financiële data
- Aandacht voor digitaal onderzoek in samenwerkingsconvenant AFM en DNB
- Stroomlijning bestuurlijke boetemaxima en termijnen
- Procederen tegen toezichthouders

WET OP HET FINANCIËEL TOEZICHT (WFT) 7

- Verduidelijking voordeelfhankelijke boete
- Wijziging boetecategorieën
- Wijziging beslistermijn
- Besluit EU-verordeningen Wft

EUROPESE COMMISSIE 7

- Work Programme 2024
- Eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel
- Bestrijding betalingsachterstand

CONSUMENTENBESCHERMING 8

- Evaluatie EU-consumentenprogramma
- Herziening Richtlijn verkoop op afstand van financiële diensten aan consumenten

EUROPESE TOEZICHTHOUDERS 9

- ESA's Joint Committee Work Programme 2024
- ESMA USSPs focus op cyberrisico's en digitale weerbaarheid
- ESMA Strategie 2023-2028

EMIR 10

- EMIR 3.0 (update)
- Finaal concept RTS IMMV onder EMIR
- Uitzondering aandelenopties onder bilateral margin RTS
- Verlenging tijdelijk vrijstellingsregime intra-groepscontracten
- Rapportages Trade Repositories onder EMIR
- Aanpassingen richtsnoeren Trade Repositories

BENCHMARKS 11

- Voorstel aanpassing BMR
- Overgangsperiode benchmarks derde landen
- Finaal rapport informatieverstrekking vergunning- en registratieaanvraag

CSDR 12

- Herziening CSDR (update)
- ESMA uitwerking DLT Pilot Regime
- RTS sanctiemechanisme mislukte afwikkelingsoperaties
- Verkorting afwikkelingscyclus

VERORDENING MARKTMISBRUIK 13

- Nieuwe voorstellen Capital Markets Union (update)

TOEZICHT, HANDHAVING EN PROCEDURES

AFM Trendzicht 2024

Begin november heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd, waarin de AFM haar visie geeft op de trends en bijbehorende risico's ten aanzien van het toezicht op de financiële markten in 2024. De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die in het begin van 2024 wordt gepubliceerd. In de specifieke onderdelen van deze Vooruitblik 2024 worden onderwerpen uit het rapport voor een bepaalde sector of met betrekking tot een specifiek onderwerp belicht. In dit onderdeel Algemene ontwikkelingen worden drie algemene onderwerpen uit Trendzicht 2024 besproken, te weten:

- i. Algemene ontwikkelingen.** De AFM constateert dat de hardnekkige inflatie en stijgende rente een terugval in de economische groei tot gevolg hebben. Daarbij is de economische groei kwetsbaar voor geopolitieke spanningen en tegenvallende economische resultaten van wereldeconomieën zoals de Verenigde Staten en China. De financiële gevolgen van de hoge inflatie en de stijgende rente voor Nederlandse huishoudens zijn voornamelijk beperkt gebleven door ingrijpen van de overheid. De zorg voor kwetsbaren blijft echter een aandachtspunt. De AFM ziet verder dat de hogere inflatie en stijgende rente ook hun weerslag hebben op de verdienmodellen en de financiële waardering van activa. Over het algemeen geldt dat de hogere renteniveaus leiden tot gezondere verdienmodellen voor financiële ondernemingen, al leiden ze ook tot een waardevermindering van de uitstaande schuld.
- ii. Internationalisering.** Een andere door de AFM uitgelichte trend is het toenemend internationale karakter van financiële dienstverlening. Dit leidt tot een toename van het aanbod en een grotere diversiteit aan aanbieders. De internationalisering van financiële dienstverlening brengt echter ook grensoverschrijdende risico's met zich mee, zoals een toename van grensoverschrijdend marktmisbruik. Deze grensoverschrijdende risico's vragen om een internationale aanpak. Verder benoemt de AFM dat er op korte termijn veel nieuwe, omvangrijke, Europese wet- en regelgeving op de financiële sector afkomt. Daarmee neemt het belang van internationale samenwerking tussen toezichthouders en van toezichtconvergentie toe.
- iii. Criminaliteit en integriteit.** Tot slot benadrukt

de AFM dat crimineel gedrag het vertrouwen in de financiële sector kan beschadigen. De mogelijkheden voor crimineel gedrag worden vergroot door de digitalisering en internationalisering van financiële dienstverlening. De AFM ziet bijvoorbeeld een toenemend aantal buitenlandse malafide aanbieders van beleggingsproducten. Om crimineel gedrag te kunnen aanpakken, is daarom meer samenwerking met (inter)nationale ketenpartners vereist.

DNB Toezicht in beeld 2023-2024

Op 28 november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. In deze publicatie blikt DNB terug op haar activiteiten als toezichthouder in het afgelopen jaar en kijkt zij vooruit naar haar prioriteiten voor 2024. DNB signaleert hierbij vier uitdagingen, namelijk i) de hoge inflatie en snelle stijging van rentes, ii) de toegenomen digitalisering en cyberdreigingen, iii) een volwassen beheersing van duurzaamheidsrisico's en iv) een adequate en op risico's gebaseerde aanpak van financieel-economische criminaliteit. Daarnaast beschrijft DNB haar drie belangrijkste speerpunten voor het toezicht in 2024. Het eerste speerpunt is het sturen op duurzaamheid en toekomstgerichtheid. In 2024 gaat DNB verder met het verankeren van de duurzaamheidsrisico's in de toezichtmethodologie. Daarnaast gaat ze verkennen in hoeverre sociale risico's, zoals mensenrechtenschendingen, kunnen worden meegenomen in het toezicht. Het tweede speerpunt is het inspelen op technologische vernieuwing. DNB zal in 2024 onder andere werken aan de verdere implementatie van DORA, MiCA en de AI Act. Het laatste speerpunt betreft het bestrijden van financieel-economische criminaliteit. In 2024 zullen de aanbevelingen die zijn voortgekomen uit verschillende internationale evaluaties worden geïntegreerd in het toezicht van DNB. Daarnaast steunt DNB de voorstellen voor een Europese aanpak van financieel-economische criminaliteit en zal zij bijdragen aan de voorbereidingen voor de oprichting van een Europese anti-witwastoezichthouder. In de specifieke onderdelen van deze Vooruitblik 2024 worden de onderwerpen uit Toezicht in beeld 2023-2024 voor een bepaalde sector of met betrekking tot een specifiek onderwerp belicht.

AFM voorstel nieuw handhavingsinstrument

- **Wat?** In haar jaarlijkse [wetgevingsbrief](#) aan de minister van Financiën van mei 2023 heeft de AFM enkele wensen voor aanpassingen in de wet- en regelgeving gedeeld. Een van de wetgevingswensen van de AFM ziet op de introductie van de toezegging als semi-formeel handhavingsinstrument. Bij de toezegging belooft een onder toezicht staande onderneming haar

werkwijze aan te passen, om verdere handhaving te voorkomen. De AFM heeft reeds de bevoegdheid van de toezegging onder de Wet handhaving consumentenbescherming (Whc), maar wil deze nu uitbreiden naar andere domeinen. In haar [reactie op de wetgevingsbrief](#) heeft de minister van Financiën zich kritisch uitgelaten over de introductie van de toezegging als handhavinginstrument. De minister heeft de AFM nu gevraagd om met een breder beargumenteerde toelichting te komen. In de specifieke onderdelen van deze Vooruitblik 2024 worden de wetgevingswensen die relevant zijn voor een bepaalde sector of die betrekking hebben op een specifiek onderwerp, nader besproken.

- **Wie?** Financiële ondernemingen die onder toezicht van de AFM staan.
- **Wanneer?** Mogelijk zal er in de zomer van 2024 in de jaarlijkse moties- en toezeggingenbrief van de minister van Financiën aan de Tweede Kamer meer bekend worden over de introductie van de toezegging.

DNB en AFM position paper toegang tot financiële data

- **Wat?** Op 26 juni 2023 hebben de AFM en DNB een [position paper over toegang tot financiële data](#) gepubliceerd. In deze paper hebben de AFM en DNB hun beleidsvisie en prioriteiten neergelegd met betrekking tot toegang tot financiële data. Volgens de toezichthouders moeten verantwoordelijke beleidsmakers zich ertoe zetten regelgeving te ontwikkelen die is gericht op betrouwbare, innovatiebevorderende en rechtvaardige toegang tot data. Daarvoor is bijvoorbeeld vereist dat data-eigenaren erop moeten kunnen vertrouwen dat zij zelf controle hebben over wie er toegang krijgt tot hun data. Om innovatie te bevorderen moet er ook voldoende en verschillende data beschikbaar zijn. Om daarvoor te zorgen, pleiten de AFM en DNB voor wetgevingsinitiatieven die dataproviders verplichten om de data die zij beheren – met toestemming van de data-eigenaar – te delen met derden.
- **Wie?** Alle onder toezicht staande financiële instellingen.
- **Wanneer?** Per direct; de AFM en DNB hebben hun toezichtprioriteiten ten aanzien van toegang tot financiële data in het position paper uiteengezet.

Aandacht voor digitaal onderzoek in samenwerkingsconvenant AFM en DNB

- **Wat?** In juli 2023 hebben de AFM en DNB een [vernieuwd samenwerkingsconvenant](#) getekend, waarin speciale aandacht uitgaat naar digitaal onderzoek. Zo is aan het convenant toegevoegd dat de toezichthouders

ook op andere terreinen dan toezicht en resolutie samenwerken, zoals op het terrein van bedrijfsvoering, digitalisering en personeelszaken. Bij de herziening is verder verwerkt dat de toezichthouders niet alleen bij (thema)onderzoeken samenwerken, maar ook bij het doen van data-uitvragen. Ook bij digitale onderzoeken wordt samengewerkt. Digitaal onderzoek omvat vormen van (forensisch) onderzoek waarbij feiten worden opgespoord en gereconstrueerd in digitale systemen. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij incidentonderzoeken. Om transparantie over de samenwerking tussen de AFM en DNB op dit gebied te bevorderen, is er een nieuwe bepaling over digitale onderzoeken in het convenant opgenomen.

- **Wie?** Alle onder toezicht staande financiële instellingen.
- **Wanneer?** Per direct.

Stroomlijning bestuurlijke boetemaxima en termijnen

- **Wat?** Op 28 mei 2022 heeft het ministerie van Justitie en Veiligheid het [wetsvoorstel Wet stroomlijning bestuurlijke boetemaxima en termijnen](#) ter consultatie gepubliceerd. De voorgestelde wijziging om boetemaxima in het bestuursrecht meer te stroomlijnen met de boetemaxima uit het strafrecht ziet niet op de boetemaxima in toezichtwetten als de Wft en de Wwft, maar bijvoorbeeld wel op het boetemaximum in de Whc. Daarnaast wordt voorgesteld om de vervalt termijn uit artikel 5:45 Awb voor het opleggen van een boete, te wijzigen van vijf jaar naar zes jaar nadat de overtreding heeft plaatsgevonden, in geval van feiten waarvoor een zware boete kan worden opgelegd.
- **Wie?** Partijen die met handhaving door de AFM of DNB te maken krijgen.
- **Wanneer?** De consultatietermijn is op 1 augustus 2022 gesloten.

Procederen tegen toezichthouders

- **Wat?** Met bijvoorbeeld de steeds hogere boetes die door toezichthouders worden opgelegd, komt ook steeds vaker de vraag op hoe kansrijk procederen tegen DNB en de AFM is. Finnius heeft daarom in een [Finnius vindt-blog](#) een overzicht gemaakt van de geboekte resultaten door het *litigation team* van Finnius in 2023, voor zover mogelijk met daarbij een link naar desbetreffende gerechtelijke uitspraak. Uit dit overzicht blijkt overigens niet alleen dat mooie resultaten zijn te boeken door het instellen van bezwaar of beroep, maar dat het vaak ook de moeite loont om in de zienswijzefase – dus voordat door de toezichthouder een maatregel of sanctie is opgelegd – gemotiveerd verweer te voeren. Onze ervaring daarbij is dat de

kans op succes sterk wordt bevorderd indien naast procesrechtelijke vaardigheden en kennis van formele leerstukken ook inhoudelijke, materieelrechtelijke expertise voor handen is. *Form én substance* dus.

- **Wie?** Partijen die met handhaving door de AFM of DNB te maken krijgen.
- **Wanneer?** Per direct.

WET OP HET FINANCIËEL TOEZICHT (WFT)

Verduidelijking voordeelafhankelijke boete

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 is het wetsvoorstel [Wijzigingswet financiële markten 2024](#) ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel voorziet in diverse aanpassingen van de Wft en andere wetten. Een van de voorgestelde aanpassingen betreft het expliciteren dat een voordeelafhankelijke boete op grond van de Wft, Wwft en de Wtt 2018 ook kan worden opgelegd als het omzetafhankelijke boetemaximum geldt.
- **Wie?** Het wetsvoorstel is relevant voor onder toezicht staande financiële ondernemingen. Bij de desbetreffende individuele spelers worden de sectorspecifieke onderdelen van dit voorstel in meer detail besproken.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel was eind 2023 nog in behandeling in de Tweede Kamer. Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Wijziging boetecategorieën

- **Wat?** Op 13 september 2023 heeft het ministerie van Financiën het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2024](#) ter consultatie gepubliceerd. Het besluit beoogt wijzigingen aan te brengen in het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft (BGfo), het Besluit prudentiële regels Wft (Bpr) en enige andere besluiten op het terrein van financiële markten. Een van de voorgestelde wijzigingen betreft het toevoegen en laten vervallen van enkele boetecategorieën. De consultatieperiode is op 25 oktober 2024 afgesloten.
- **Wie?** Het voorstel is relevant voor onder toezicht staande financiële ondernemingen. In de onderdelen voor de desbetreffende individuele spelers worden de sectorspecifieke elementen van dit voorstel in meer detail besproken.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer het wijzigingsbesluit in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Wijziging beslistermijn

- **Wat?** Op 24 november 2021 heeft de minister van Financiën het voorstel voor het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) naar de Eerste en Tweede Kamer gestuurd. Het voorstel bevat onder andere een wijziging van het Bpr, het BGfo, het Besluit reikwijdtebepalingen Wft en het Besluit gereguleerde markten Wft, die inhoudt dat de termijn voor DNB en de AFM wordt verlengd van vier naar zes weken voor het nemen van een besluit – bijvoorbeeld met betrekking tot een aanvraag tot goedkeuring van een nieuwe beleidsbepaler – in de situatie dat AFM of DNB de onderneming heeft verzocht om aanlevering van nadere gegevens.
- **Wie?** Het voorstel is relevant voor onder toezicht staande financiële ondernemingen. In de onderdelen voor de desbetreffende individuele spelers worden de sectorspecifieke elementen van dit voorstel in meer detail besproken.
- **Wanneer?** Het besluit treedt op 1 juli 2024 in werking.

Besluit EU-verordeningen Wft

- **Wat?** Begin 2023 heeft het ministerie van Financiën het [Besluit EU-verordening Wft](#) ter consultatie gepubliceerd. Het besluit vervangt het Besluit uitvoering EU-verordeningen financiële markten uit 2012. Het nieuwe besluit verandert alleen de structuur van het huidige besluit en niet de inhoud. De Europese verordeningen worden als afzonderlijke bijlages opgenomen bij het nieuwe besluit, waardoor het overzichtelijker wordt wie de bevoegde toezichthouder is en welke maatregelen de toezichthouder kan nemen bij overtreding van een bepaald artikel.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen waarop Europese verordeningen van toepassing zijn.
- **Wanneer?** Wij verwachten dat er in 2024 meer bekend zal worden over de voortgang en inwerkingtreding van het besluit.

EUROPESE COMMISSIE

Work Programme 2024

- **Wat?** Op 17 oktober 2023 heeft de Europese Commissie (EC) haar [Work Programme 2024](#) gepubliceerd. Hierin formuleert de EC haar belangrijkste ambities voor 2024. Ook in 2024 geeft de EC in het bijzonder aandacht aan de uitvoering van de European Green Deal en de digitale transformatie van de Europese samenleving. Daarnaast legt de EC een specifieke focus op het verlagen van administratieve lasten voor burgers en bedrijven binnen de EU, in lijn met haar strategie om

concurrentie binnen de EU te bevorderen en lasten op mkb-bedrijven te verlagen.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen. Waar van belang is het werkprogramma nader toegelicht in de onderdelen van deze Vooruitblik 2024 bij de relevante spelers.
- **Wanneer?** Per direct; het werkprogramma beschrijft de prioriteiten van de EC voor heel 2024.

Eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel

- **Wat?** Op 28 juni 2023 heeft de EC een voorstel gepubliceerd voor een [Verordening betreffende eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel](#). De voorgestelde verordening heeft als doel om de effectiviteit van de status van chartaal geld als wettig betaalmiddel te beschermen en de toegang van burgers tot chartaal geld te waarborgen. Het toegenomen gebruik van elektronische betalingen, zoals versterkt door de COVID-19-crisis, heeft tot een daling van chartale betalingen geleid. Als gevolg hiervan is er op Europees niveau enige discussie geweest over de wettige status van chartaal geld en het gebrek aan een definitie hiervan in Europese wetgeving. Met de voorgestelde verordening beoogt de EC duidelijkheid te scheppen over de toegang tot en acceptatie van eurobiljetten en -munten, alsmede te verduidelijken dat de digitale euro slechts als aanvulling en niet als vervanging van chartaal geld moet worden beschouwd. Op 17 oktober 2023 heeft de ECB [haar opinie](#) over de voorgestelde verordening gepubliceerd, waarin zij enkele wijzigingen voorstelt ter nadere aanscherping van de verordening.
- **Wie?** Alle financiële instellingen, consumenten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Het voorstel ligt momenteel ter eerste lezing bij de Raad. Wij verwachten in 2024 meer duidelijkheid over het verdere verloop van de wetgevingsprocedure.

Bestrijding betalingsachterstand

- **Wat?** Op 12 september 2023 heeft de EC een [voorstel voor een verordening betreffende de bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties](#) gepubliceerd. De verordening zal de bestaande [richtlijn omtrent betalingsachterstand](#) herzien en is onderdeel van het SME Relief Package van de EC. Dit pakket strekt ertoe mkb-bedrijven binnen de EU te voorzien in hun behoeften op het gebied van financieringen, concurrentiepositie en het verbeteren van de markt. De nieuwe verordening zal striktere maatregelen hanteren om betalingsachterstanden tegen te gaan en ervoor zorgen dat de betaling van rente en

compensatievergoedingen automatisch en verplicht wordt. Ook bevat het voorstel nieuwe maatregelen voor handhaving en verhaal voor schuldeisers om zich te weren tegen wanbetalers.

- **Wie?** Met name relevant voor mkb-bedrijven en spelers op de financiële markt die financieringen aan de mkb-sector verstrekken.
- **Wanneer?** Het voorstel ligt nu bij de Raad en het Europees Parlement. Naar de huidige voorgestelde tekst zal de verordening twaalf maanden na inwerkingtreding van toepassing zijn.

CONSUMENTEN-BESCHERMING

Evaluatie EU-consumentenprogramma

- **Wat?** In augustus 2023 heeft de EC een [evaluatiedocument over het EU-consumentenprogramma 2014-2020](#) gepubliceerd. De evaluatie strekt ertoe om de belangrijkste bereikte resultaten en de algemene prestaties van het consumentenprogramma 2014-2020 te beoordelen. Hierbij gaat het onder andere om doeltreffendheid, doelmatigheid, relevantie, coherentie en de EU-meerwaarde van de gefinancierde acties. Daarnaast beoogt de EC om met de evaluatie de belangrijkste verdere uitdagingen in kaart te brengen.
- **Wie?** Met name relevant voor consumenten, autoriteiten en consumentenorganisaties. Maar het kan ook nuttig zijn voor financiële instellingen die consumenten in de EU bedienen om hier een blik op te werpen.
- **Wanneer?** De consultatietermijn liep op 4 september 2023 ten einde. De publicatie van de definitieve evaluatie is gepland voor het eerste kwartaal van 2025.

Herziening Richtlijn verkoop op afstand van financiële diensten aan consumenten

- **Wat?** Op 28 november 2023 is de [herziene Richtlijn verkoop op afstand van financiële diensten aan consumenten](#) gepubliceerd. Deze richtlijn introduceert in een nieuw hoofdstuk in de Richtlijn consumentenrechten nieuwe bepalingen voor op afstand gesloten overeenkomsten voor financiële diensten, om consumenten bij allerlei soorten handelspraktijken te beschermen. De herziene richtlijn:
 - verduidelijkt het toepassingsgebied en het vangnet voor financiële diensten;
 - verbetert de regels voor het openbaar maken van informatie en moderniseert de precontractuele informatieverplichtingen (de lidstaten behouden de

- mogelijkheid om nog strengere nationale regels op te leggen);
- geeft consumenten het recht om te vragen om menselijke tussenkomst op websites die gebruik maken van automatische informatiehulpmiddelen, zoals robotadvies of chatbots;
- vergemakkelijkt de uitoefening van het herroepingsrecht van op afstand gesloten overeenkomsten met behulp van een herroepingsfunctie in de interface van de dienstverlener die gemakkelijk te vinden is; en
- introduceert extra bescherming voor consumenten tegen *dark patterns* (een gebruikersinterface die is ontworpen om gebruikers te verleiden tot ongeplande handelingen, zoals het kopen van producten waar ze niet naar op zoek waren).
- **Wie?** Financiële ondernemingen die financiële diensten op afstand aanbieden aan consumenten.
- **Wanneer?** De herziene richtlijn is op 18 december 2023 in werking getreden. Lidstaten worden geacht de herziene richtlijn per 19 december 2025 te hebben geïmplementeerd, waarna de nieuwe bepalingen per 19 juni 2026 van toepassing zullen zijn.

EUROPESE TOEZICHTHOUDERS

ESA's Joint Committee Work Programme 2024

- **Wat?** Het [2024 Joint Committee Work Programme 2024 van de Europese toezichthouders](#) (EBA, EIOPA en ESMA, gezamenlijk de ESA's) is op 13 september 2023 gepubliceerd. Uit het Work Programme blijkt dat ook in 2024 de nadruk zal (blijven) liggen op consumenten- en beleggersbescherming, financiële diensten en producten die worden aangeboden aan retailbeleggers, en prudentiële analyses van cross-sectorale ontwikkelingen (zoals PRIIPs en de Securitatie Verordening). Daarnaast wordt gefocust op risico's en zwakheden in het kader van financiële stabiliteit, digitale operationele veerkracht, financiële conglomeraten en prudentiële consolidatie, alsmede op accounting en audits. Via de Joint Committee coördineren de ESA's hun activiteiten met het oog op de consistentie van EU-regels en het toezicht daarop door lokale toezichthouders. Gelet op de werkgebieden van de ESA's en de aard van de genoemde onderwerpen, is het Work Programme 2024 relevant voor een groot deel van de Nederlandse financiële sector. Naast het gezamenlijke werkprogramma hebben alle ESA's ook aparte werkprogramma's opgesteld, die in deze Vooruitblik 2024 zijn opgenomen bij de onderdelen van de relevante spelers.

- **Wie?** Spelers in de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct; het werkprogramma geeft de focus van de ESA's weer voor heel 2024.

ESMA USSPs focus op cyberrisico's en digitale weerbaarheid

- **Wat?** In een [persbericht](#) van 9 november 2023 heeft ESMA aangekondigd cyberrisico's en digitale weerbaarheid mee te nemen als nieuwe toezichtprioriteiten zoals neergelegd in de Union Strategic Supervisory Priorities (USSPs). De toevoeging is gericht op het versterken van het ICT-risicobeheer van bedrijven door middel van nauwgezette monitoring en toezichtmaatregelen, en op het opbouwen van nieuwe toezichtcapaciteit en deskundigheid. Het doel is om gelijk te blijven lopen met markt- en technologische ontwikkelingen en om mogelijk besmettingsgevaar van aanvallen en verstoringen binnen de markt strak te kunnen volgen. De nieuwe USSPs zullen in 2025 in werking treden, tegelijk met DORA. Dit tijdschema is bedoeld om toezichthouders en bedrijven in de lidstaten voldoende tijd te geven om zich voor te bereiden op de naleving van de nieuwe wettelijke vereisten.
- **Wie?** Spelers in de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per 2025, gelijktijdig met de toepassing van DORA.

ESMA Strategie 2023-2028

- **Wat?** Op 10 oktober 2022 heeft ESMA haar [Strategie 2023-2028](#) bekendgemaakt. In dit document zet ESMA uiteen welke prioriteiten ze aanbrengt in haar activiteiten voor de periode 2023-2028. De meerjarige strategie is opgebouwd uit drie strategische prioriteiten en twee thematische drijfveren. De strategische prioriteiten voor de periode 2023-2028 zijn: i) het bevorderen van effectieve markten en financiële stabiliteit, door te zorgen voor eerlijke, ordelijke en effectieve markten, meer transparantie (bijv. door de invoering van het European Single Access Point) en voor meer financiële stabiliteit, ii) het versterken van toezicht op de Europese financiële markten op zowel nationaal als Europees niveau, door het tot stand brengen van een gemeenschappelijke EU-toezichtcultuur, risicoprioritering en convergentie van toezichtbenaderingen en -resultaten, en iii) het verbeteren van de bescherming van retailbeleggers. De thematische drijfveren voor de periode 2023-2028 zijn: i) het mogelijk maken van Sustainable Finance aan de hand van de prioriteiten als opgenomen in ESMA's Sustainable Finance Roadmap 2022-2024 (zoals effectiviteit en integriteit van ESG-informatie, een verbeterd ESG-regelgevingskader en -toezicht en de rol

van retailbeleggers bij het financieren van de overgang naar een groenere economie), en ii) het faciliteren van technologische innovatie en effectief gebruik van data, met focus op het beoordelen van de impact van technologieën die op de financiële markten worden gebruikt op het bestaande regelgevingskader en de tenuitvoerlegging van de komende EU-wetgeving op dit gebied.

- **Wie?** Gelet op de aard van de toezichtactiviteiten van ESMA is de ESMA Strategie 2023-2028 in het bijzonder relevant voor banken, beleggingsondernemingen, beheerders van beleggingsfondsen, benchmarkgebruikers, crowdfundingdienstverleners, fintechs en Tier 2-centrale tegenpartijen (CCP's).
- **Wanneer?** De ESMA Strategie 2023-2028 beschrijft de strategische doelen van ESMA in de periode van 2023-2028.

EMIR

EMIR 3.0 (update)

- **Wat?** De EC heeft in december 2022, als onderdeel van een groter [pakket aan maatregelen met betrekking tot de Capital Markets Union](#) (CMU), concrete [voorstellen](#) gedaan om EMIR aan te passen. De voorstellen hebben onder andere tot doel om *EU clearing services* aantrekkelijker en veerkrachtiger te maken. Zo introduceerde de EC, bijvoorbeeld, de verplichting voor financiële en niet-financiële tegenpartijen om een actieve rekening aan te houden bij centrale tegenpartijen (*Central Counter Parties*, CCP's) in de EU (zie ook de [Vooruitblik 2023](#)).
- **Wie?** Tegenpartijen, CCP's en marktpartijen die gebruik maken van CCP's.
- **Wanneer?** De voorstellen worden op dit moment besproken in de trilog, waarbij de Raad recentelijk een [onderhandelingspositie](#) heeft ingenomen. Wij verwachten dat de onderhandelingen ook nog in 2024 zullen voortduren, en de voorstellen niet voor 2025 in werking zullen treden.

Finaal concept RTS IMMV onder EMIR

- **Wat?** EBA heeft in juli 2023 finale [regulatory technical standards](#) (RTS) over de *initial margin model validation* (IMMV) onder EMIR aangenomen. De RTS beschrijven de toezichtprocedures voor de initiële en doorlopende validatie van initiële margemodellen die zullen worden gebruikt om het niveau van de margevereisten te bepalen voor niet-geclearde over-the-counter-derivaten (OTC-derivaten). EBA stelt, onder meer, een tweeledige aanpak voor waarbij grotere tegenpartijen worden onderworpen aan een standaard IMMV-proces en kleine tegenpartijen aan een versimpeld IMMV-proces.

Gelijktijdig met de publicatie van de RTS heeft EBA in haar publicatie van 3 juli 2023 een [opinie](#) gegeven over IMMV waarin, onder meer, wordt opgeroepen alleen de grote tegenpartijen onder de reikwijdte van de RTS te brengen.

- **Wie?** Toezichthouders en tegenpartijen die gebruik maken van IMMV.
- **Wanneer?** EBA heeft de RTS ter goedkeuring aan de EC voorgelegd. Wij verwachten dat de EC de RTS in (het begin van) 2024 zal overnemen en omzetten naar een gedelegeerde verordening.

Uitzondering aandelenopties onder bilateral margin RTS

- **Wat?** De ESA's hebben in een brief in juni 2023 de EU-wetgevers [opgeroepen](#) duidelijkheid te scheppen over de uitzondering voor niet-centraal geclearde aandelenopties of indexopties (hierna: aandelenopties) onder Gedelegeerde Verordening (EU) 2016/2251 met betrekking tot risicolimiteringstechnieken voor niet door een centrale tegenpartij geclearde otc-derivatencontracten (*bilateral margin RTS*). Aandelenopties zijn namelijk uitgezonderd van de margeverplichtingen onder EMIR. Deze uitzondering is echter op 4 januari 2024 verlopen. Op EU-niveau, in het kader van de onderhandelingen met betrekking tot EMIR 3.0, lijkt er [consensus](#) over te ontstaan dat de aandelenopties ook in de toekomst blijven uitgezonderd. De ESA's hebben vooruitlopend op de inwerkingtreding van EMIR 3.0 concept [technische richtsnoeren](#) opgesteld die moeten regelen dat de uitzondering met twee jaar wordt verlengd. Ook hebben de ESA's aan de nationale toezichthouders de [oproep](#) gedaan om, zolang de richtsnoeren niet zijn aangenomen, niet handhavend op te treden. Op het moment van schrijven heeft de Commissie de concept richtsnoeren nog niet overgenomen.
- **Wie?** Partijen die OTC-aandelenopties aangaan.
- **Wanneer?** Vooralsnog is de uitzondering op 4 januari 2024 verlopen, maar is er wetgeving in de maak die de uitzondering met twee jaar verlengt. De ESA's hebben in de tussentijd opgeroepen om niet handhavend op te treden, en DNB heeft deze [lijn](#) gevolgd.

Verlenging tijdelijk vrijstellingsregime intra-groepscontracten

- **Wat?** Op 13 februari 2023 heeft de EC – met het oog op de EMIR-review – het geldende regime van tijdelijke vrijstellingen voor intra-groepscontracten met drie jaar verlengd via twee gedelegeerde verordeningen ([Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/314](#) en [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/315](#)). Intra-

groepscontracten blijven in ieder geval tot juni 2025 vrijgesteld van de marge- en clearingverplichtingen onder EMIR.

- **Wie?** *Trade repositories*, tegenpartijen en CCP's.
- **Wanneer?** De overgangstermijn geldt nu tot 30 juni 2025.

Rapportages Trade Repositories onder EMIR

- **Wat?** De afgelopen jaren zijn verschillende technische standaarden gepubliceerd met betrekking tot de rapportageverplichtingen van tegenpartijen aan *trade repositories* onder EMIR, te weten:
 - [ITS](#) met betrekking tot de normen, formats, frequentie en methoden en regelingen voor rapportage;
 - [RTS](#) met details voor de afstemming van gegevens tussen transactieregisters en de procedures die het transactieregister moet toepassen om te verifiëren of de rapporterende tegenpartij of de indienende entiteit de rapportagevereisten naleeft, en om de volledigheid en juistheid van de gerapporteerde gegevens te verifiëren;
 - [RTS](#) betreffende de minimale mate van gedetailleerdheid van de aan transactieregisters te rapporteren gegevens en het te gebruiken rapportagetype (EMIR REFIT); en
 - [RTS](#) over de toegang tot gegevens betreffende derivaten.

De RTS en ITS betreffende het rapporteren onder EMIR REFIT zijn van toepassing vanaf 29 april 2024. Bij het rapporteren onder EMIR REFIT moeten tegenpartijen en entiteiten die verantwoordelijk zijn voor de rapportage ook rekening houden met de richtsnoeren voor rapportage, de validatieregels die worden toegepast door *trade repositories*, de afstemmingstoleranties en de ISO 20022 XML-schema's om ervoor te zorgen dat de rapportage wordt uitgevoerd volgens het EMIR REFIT-regime, met inbegrip van de specificaties van de technische standaarden voor rapportage en voor de afstemming en verificatie van gegevens. De gepubliceerde [Q&A](#) en/of de overzichtspagina op de [website](#) van ESMA kunnen ook behulpzaam zijn voor marktpartijen.
- **Wie?** CCP's, tegenpartijen en *trade repositories*.
- **Wanneer?** Vanaf 29 april 2024.

Aanpassingen richtsnoeren Trade Repositories

- **Wat?** ESMA heeft in aanloop naar de inwerkingtreding van de nieuwe rapportageverplichtingen onder EMIR REFIT een aanpassing van de [richtsnoeren met betrekking tot trade repositories](#) gepubliceerd. Het doel

van de aanpassingen is om ervoor te zorgen dat de *trade repositories* op een geharmoniseerde manier, en in lijn met artikel 80 lid 4 EMIR en de nieuwe standaarden onder EMIR REFIT, posities calculeren.

- **Wie?** *Trade repositories*.
- **Wanneer?** De bestaande richtsnoeren worden per 29 april 2024 vervangen door de nieuwe richtsnoeren, die van toepassing zullen zijn vanaf 28 oktober 2024. De nieuwe richtsnoeren voorzien ook in een overgangsregime van zes maanden.

BENCHMARKS

Voorstel aanpassing BMR

- **Wat?** De EC heeft in oktober 2023 een [voorstel tot aanpassing van de Benchmark Verordening](#) (BMR) gepubliceerd. Het voorstel heeft als doel de volgende twee, door de EC geïdentificeerde, tekortkomingen te adresseren: i) er is onvoldoende evenredigheid in de huidige BMR, met name omdat beheerders van niet-essentiële benchmarks zich moeten houden aan een registratievereiste vanaf het eerste gebruik van een benchmark die ze aanbieden, en ii) beheerders van niet-EU-benchmarks, vaak niet onder toezicht in hun eigen jurisdictie, worden geconfronteerd met aanzienlijke aanvullende nalevingslasten bij het verkrijgen van toegang tot de EU-markt via erkenning of goedkeuring. Dit brengt het risico met zich dat het aantal en de verscheidenheid aan beschikbare benchmarks voor EU-gebruikers worden verminderd. De EC stelt, onder meer, voor om de reikwijdte van de BMR te beperken tot significante (en kritische) benchmarks. Beheerders van niet-significante benchmarks hoeven dan niet langer te voldoen aan de registratievereisten. Ook moet de (tijdelijke) erkenning van benchmarks uit derde landen (zie hierna onder het kopje 'Overgangsperiode voor benchmarks van derde landen') een permanente oplossing worden voor dergelijke partijen om toegang te krijgen tot de EU.
- **Wie?** Benchmarkbeheerders.
- **Wanneer?** Het voorstel wordt nu besproken in de triloog, waarbij de Raad recentelijk het [onderhandelingsmandaat](#) heeft vastgesteld. Wij verwachten niet dat er voor 2025 een onderhandelingsresultaat kan worden gepresenteerd.

Overgangsperiode benchmarks derde landen

- **Wat?** Op 23 oktober 2023 is [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/2222](#) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. De gedelegeerde verordening regelt de verlenging van de overgangsperiode voor benchmarks van derde landen. De termijn is verlengd omdat de

EC heeft geconcludeerd dat een meerderheid van de benchmarkbeheerders uit derde landen niet de nodige stappen heeft genomen om zich op het einde van de overgangperiode voor te bereiden en om ervoor te zorgen dat het gebruik van hun benchmarks na die datum in de EU wordt voortgezet.

- **Wie?** Partijen die gebruik maken van benchmarks uit derde landen.
- **Wanneer?** De overgangstermijn is nu officieel tot en met 31 december 2025 verlengd (dit was 31 december 2023).

Finaal rapport informatieverstrekking vergunning- en registratieaanvraag

- **Wat?** ESMA heeft in mei 2023 een [finaal rapport](#) gepubliceerd naar aanleiding van een review die heeft plaatsgevonden van de informatie die moet worden verstrekt in het kader van een vergunningsaanvraag en een registratieaanvraag onder de BMR. ESMA doet in het rapport concrete voorstellen inzake aanvullende informatie die moet worden verstrekt. Hierbij kan gedacht worden aan hoe het verstrekken van benchmarks operationeel gescheiden is van elk deel van de zakelijke activiteiten van de aanvrager om belangenconflicten met betrekking tot andere zakelijke activiteiten van de aanvrager te voorkomen.
- **Wie?** Benchmarkbeheerders die een vergunnings- of registratieaanvraag willen doen.
- **Wanneer?** ESMA heeft het voorstel ter goedkeuring voorgelegd aan de EU. De EC heeft op het moment van schrijven nog niet laten weten of zij de voorstellen van ESMA wil overnemen.

CSDR

Herziening CSDR (update)

- **Wat?** Het Europees Parlement en de Raad hebben in juni 2023 een politiek [akkoord over de herziening van de CSDR](#) bereikt. De herziening van de CSDR heeft als doel om de effectenafwikkeling in de EU efficiënter te maken door (onder meer) vereenvoudiging van de vereisten en verduidelijking van de vergunningsprocedures. De herziening moet, onder andere, grensoverschrijdende afwikkeling door *Central Securities Depositories* (CSD's) stimuleren, de samenwerking en uitwisseling van informatie tussen toezichthouders vergemakkelijken, de regels omtrent de verplichte 'buy-in' stroomlijnen (zie ook hierna onder het kopje 'ESMA uitwerking DLT pilot regime') en CSD's toegang geven tot bancaire nevendiensten.
- **Wie?** CSD's, CCP's, handelsplatforms en marktdeelnemers zoals (bank) beleggingsondernemingen.

- **Wanneer?** Het definitieve voorstel is op het moment van schrijven nog niet gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU. De nieuwe regels tot wijziging van de CSDR zullen naar verwachting van toepassing zijn vanaf twintig dagen na de datum van bekendmaking van de (herziene) verordening, waarbij bepaalde elementen van de verordening de komende jaren geleidelijk zullen worden ingevoerd.

ESMA uitwerking DLT Pilot Regime

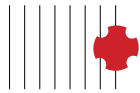
- **Wat?** Op 23 maart 2023 is de [Verordening](#) inzake een pilot regime voor marketinfrastucturen gebaseerd op *distributed ledger technology* (DLT) in werking getreden. Ter verdere uitwerking van dit regime heeft ESMA het afgelopen jaar [richtsnoeren](#) en een [Q&A](#) aangenomen. Ook heeft ESMA een rapport over het vergaren van [transactiedata](#) gepubliceerd en een rapport over hoe transacties worden [geregistreerd](#) in verschillende DLTs.
- **Wie?** DLT-marktinfrastucturen en de gebruikers daarvan.
- **Wanneer?** Per direct.

RTS sanctiemechanisme mislukte afwikkelingsoperaties

- **Wat?** Op 11 augustus 2023 is de [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/1626](#) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. De gedelegeerde verordening wijzigt de bestaande RTS met betrekking tot het sanctiemechanisme voor mislukte afwikkelingsoperaties. Na inwerkingtreding van de gedelegeerde verordening wordt de verantwoordelijkheid voor het gehele proces van inning en verdeling van boetes met betrekking tot afgewikkelde transacties bij centrale effectenbewaarbedrijven gelegd. De gedelegeerde verordening specificeert ook dat in geval van onevenwichtige posities met betrekking tot afgewikkelde transacties de CCP's het resterende bedrag van de boetes kunnen toewijzen aan hun clearingleden, en zij dienen hiervoor relevante mechanismen op te nemen in hun regelgeving.
- Bovenkant formulier
- **Wie?** CSD's en CCP's.
- **Wanneer?** De gedelegeerde verordening is vanaf 2 september 2024 van toepassing.

Verkorting afwikkelingscyclus

- **Wat?** De CSDR heeft in 2014 de eis geïntroduceerd dat alle transacties in overdraagbare effecten die op handelsplatforms worden uitgevoerd, uiterlijk op de tweede werkdag na de handel moeten worden

AFWIKKELONDERNEMINGEN & CCP'S

Let op: ook elementen uit het cross-sectorale onderdeel [Integriteit](#) (denk daarbij aan de Wwft en de sanctieregelgeving) zijn voor afwikkelondernemingen en centrale tegenpartijen (CCP's) van groot belang, net als de onderdelen [Digitalisering & FinTech](#) en [Duurzaamheid \(ESG\)](#). Onderwerpen die op de genoemde thema's betrekking hebben, komen – een enkele uitzondering daargelaten – niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorgenoemde specials. Daarnaast is het voor afwikkelondernemingen en CCP's nuttig kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin ook meer algemene onderwerpen aan bod komen die deze partijen kunnen raken.

ONTWIKKELINGEN WET- EN REGELGEVING 14

Verdere ontwikkeling kapitaalmarktenunie
Voorstel verordening digitale euro
RTS sanctiemechanisme mislukte afwikkelingsoperaties
Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo)
volledig in werking

ESMA EN EC 15

Verkorting afwikkelingscyclus
ESMA opinie backtesting CCP's
Herziene RTS antiprocyclisiteitsmarges
Voorstel verordening beperking blootstelling aan CCP's
derde landen
RTS bedrijfsreorganisatieplannen CCP's
ESMA Strategische doelstellingen 2023-2025

OVERIGE ONTWIKKELINGEN 16

FSB toolbox afwikkeling CCP's
DNB aanpak klimaat- en milieurisico's FMI's

ONTWIKKELINGEN WET- EN REGELGEVING

Verdere ontwikkeling kapitaalmarktenunie

- **Wat?** Op 7 december 2022 heeft de Europese Commissie [nieuwe voorstellen](#) gedaan om de Capital Markets Union (CMU) verder te ontwikkelen. Onderdeel van deze voorstellen zijn maatregelen: i) om de clearingdiensten van de EU aantrekkelijker te maken door CCP's in staat te stellen om hun producten makkelijker en sneller uit te breiden en marktdeelnemers te stimuleren om liquiditeit op te bouwen bij CCP's in de EU, ii) bijdragen aan de opbouw van een veilig en veerkrachtig clearingsysteem door het EU-toezichtkader voor CCP's te versterken, bijvoorbeeld door de transparantie van margin calls te vergroten, en (iii) buitensporige blootstellingen van EU-marktdeelnemers aan CCP's in derde landen te verminderen, met name voor derivaten die door ESMA als wezenlijk systeemrelevant zijn aangemerkt. Op 6 december 2023 heeft de Raad [een mandaat aangenomen](#) om onderhandelingen te starten met het Europees Parlement voor het herzien van EMIR, teneinde het EU-clearinglandschap aantrekkelijker te maken.
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** De voorstellen bevinden zich nog in het EU-wetgevingsproces, dat in 2024 doorloopt.

Voorstel verordening digitale euro

- **Wat** Op 28 juni 2023 heeft de Europese Commissie een voorstel gepubliceerd voor een [verordening tot](#)

[vaststelling van het rechtskader voor een mogelijke digitale euro](#). Het idee achter de digitale euro is om mensen en bedrijven een alternatieve manier te bieden om digitaal te betalen, boven op de particuliere opties die momenteel worden aangeboden door banken, betaalinstellingen of EGI's. Op basis van het voorstel krijgt de digitale euro de status van wettig betaalmiddel voor retailbetalingen, wat betekent dat de aanvaarding ervan verplicht is voor de begunstigden, tenzij in de verordening anders is bepaald. De afwikkeling van online transacties met de digitale euro zal op een gegeven moment plaatsvinden via de *digital euro settlement infrastructure*, nadat deze door het Eurosysteem is goedgekeurd. Meer details over de *digital euro settlement infrastructure* volgen tijdens de ontwikkeling van de digitale euro.

- **Wie?** Alle afwikkelondernemingen.
- **Wanneer?** Het voorstel is momenteel ter eerste lezing bij de Europese Raad. We verwachten in 2024 meer duidelijkheid over het verdere verloop van het wetgevingsproces.

RTS sanctiemechanisme mislukte afwikkelingsoperaties

- **Wat?** De [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/1626](#) is op 11 augustus 2023 gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU. De Gedelegeerde Verordening wijzigt de bestaande RTS met betrekking tot het sanctiemechanisme voor mislukte afwikkelingsoperaties. Na de inwerkingtreding van de Gedelegeerde Verordening zal de verantwoordelijkheid voor het gehele proces van inning en verdeling van sancties in verband met afgewikkelde transacties bij CSD's worden gelegd. De Gedelegeerde Verordening specificeert ook dat in het geval van onevenwichtige posities in verband met afgewikkelde transacties, CCP's het resterende bedrag van de sancties aan hun clearingleden mogen toewijzen en daartoe relevante mechanismen in hun regels zouden moeten opnemen.
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** De gedelegeerde verordening is van toepassing vanaf 2 september 2024.

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen (i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en (ii) de retentieregels

voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022.

- **Wie?** Afwikkelondernemingen met een zetel in Nederland.
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 reeds werkzaam waren voor de financiële onderneming ('bestaande medewerkers'). Voor al het personeel dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten financiële ondernemingen dus over 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

ESMA EN EC

Verkorting afwikkelingscyclus

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 heeft ESMA een [call for evidence](#) gelanceerd over een verkorting van de afwikkelingscyclus. In 2014 voerde de CSDR het vereiste in dat alle transacties in effecten die worden uitgevoerd op handelsplatforms, uiterlijk op de tweede werkdag nadat de handel heeft plaatsgevonden, moeten worden afgewikkeld (gewoonlijk een 'T+2' afwikkelingscyclus genoemd). Als gevolg van recente ontwikkelingen is de vraag gerezen of de effectenafwikkelingscyclus moet worden verkort. Met de consultatie wil ESMA de standpunten van belanghebbenden en kwantitatief bewijs verzamelen om een beter inzicht in de kwestie te krijgen mede met het oog op een kosten- en batenanalyse van een mogelijke verkorting van de effectenafwikkelingscyclus in de EU.
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** De *call for evidence* liep tot 15 december 2024. ESMA zal de Europese Commissie in de loop van 2024 een feedbackrapport met haar belangrijkste bevindingen verstrekken.

ESMA opinie backtesting CCP's

- **Wat?** Op 16 oktober 2023 heeft ESMA een [opinie](#) gepubliceerd over de backtestvereisten voor CCP's onder artikel 49 EMIR en artikel 49 Gedelegeerde Verordening (EU) 153/2013. Het advies is bedoeld om de backtestpraktijken van CCP's onder EMIR te verduidelijken en om de backtestpraktijken van vergunninghoudende CCP's in de EU te harmoniseren. ESMA is niet van plan om de modelvrijheid van CCP's te beperken, noch om een specifiek margemodel voor te schrijven.
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** Doorlopend.

Herziene RTS antiprocyclische margemaatregelen

- **Wat?** Op 19 juli 2023 heeft ESMA haar [Final Report](#) over de herziening van de technische reguleringsnormen (RTS) inzake anti-procyclische margemaatregelen gepubliceerd. De voorgestelde wijzigingen op de bestaande RTS omvatten gerichte veranderingen om de potentiële procyclische effecten van grote margestappen op clearingleden en cliënten beter te beperken. Daarnaast zijn de wijzigingen bedoeld om de veerkracht van CCP's in de EU verder te vergroten en het besmettingseffect van liquiditeitsstress naar andere delen van het financiële stelsel te beperken.
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** Het eindverslag is voorgelegd aan de Europese Commissie voor goedkeuring in de vorm van een gewijzigde gedelegeerde verordening. Na de goedkeuring zouden de RTS onderworpen zijn aan het niet hebben van bezwaar van het Europees Parlement en de Raad.

Voorstel verordening beperking blootstelling aan CCP's derde landen

- **Wat?** Onderdeel van de verdere ontwikkeling van de CMU is een [voorstel voor een verordening](#) met maatregelen om buitensporige blootstelling aan CCP's van derde landen te beperken en de efficiëntie van de clearingmarkten van de EU te verbeteren. De veranderingen zijn bedoeld om van de EU een aantrekkelijkere clearinghub te maken. Het voorstel omvat (onder andere) maatregelen om de liquiditeit van CCP's in de EU te verbeteren en het toezichtskader van de EU te versterken.
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** De gedelegeerde verordening is definitief en wacht op publicatie in het Publicatieblad van de EU, en wordt van toepassing op de twintigste dag na de dag van de publicatie. We verwachten dat dit in 2024 zal zijn.

RTS bedrijfsreorganisatieplannen CCP's

- **Wat?** Op 26 oktober 2023 heeft ESMA [technische reguleringsnormen](#) (RTS) met betrekking tot bedrijfsreorganisatieplannen van CCP's gepubliceerd. De RTS maken deel uit van het Europese kader voor het herstel en de afwikkeling van CCP's. De RTS bevatten verduidelijkingen en behandelen de minimelementen die moeten worden opgenomen in de bedrijfsreorganisatieplannen van CCP's en de criteria waaraan ze moeten voldoen. Het doel van de voorgestelde maatregelen is om ervoor te zorgen dat

CCP's die (waarschijnlijk) failliet gaan, de continuïteit van hun kritieke functies en kernbedrijfsonderdelen behouden en om de impact op het financiële stelsel van de EU te verminderen.

- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** De gedelegeerde verordening is definitief en wacht op publicatie in het Publicatieblad van de EU, en wordt van toepassing op de twintigste dag na de dag van de publicatie. We verwachten dat dit in 2024 zal zijn.

ESMA Strategische doelstellingen 2023-2025

- **Wat?** Op 11 oktober 2022 heeft ESMA's CCP supervisory committee de [strategische doelstellingen](#) voor de periode 2023-2025 gepresenteerd. Te weten i) versterking van de weerbaarheid van CCP's in de EU, ii) aanpakken van grensoverschrijdende risico's van CCP's uit derde landen, en iii) verdieping van het risico- en datagedreven toezicht. Deze doelstellingen zijn in lijn met de ESMA Strategy 2023-2028 (zie het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#)).
- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** 2023-2025.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

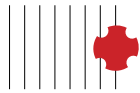
FSB toolbox afwikkeling CCP's

- **Wat?** Op 19 september 2023 heeft de Financial Stability Board (FSB) een [consultatierapport](#) over de financiële middelen en instrumenten voor de afwikkeling van CCP's gepubliceerd. Het rapport presenteert het resultaat van de kwalitatieve analyse door de FSB van een reeks financiële middelen en instrumenten voor afwikkeling. Uit de analyse blijkt dat afwikkelingsautoriteiten er baat bij kunnen hebben om te beschikken over een combinatie van aanvullende middelen en instrumenten om tot een succesvolle afwikkeling van CCP's te komen. In het verslag wordt een voorstel gedaan voor een toolboxbenadering als mondiale standaard voor financiële middelen en instrumenten voor de afwikkeling van CCP's. In deze benadering moeten de afwikkelingsautoriteiten van de lidstaat van herkomst voor systeemrelevante CCP's beschikking hebben over een reeks afwikkelingsspecifieke middelen en instrumenten ter ondersteuning van de afwikkeling, naast het gebruik van beschikbare herstelmiddelen en -instrumenten. De jurisdicties moeten hun aanpak voor het kalibreren van een of meer van de afwikkelingsspecifieke middelen in het afwikkelingsinstrumentarium bekendmaken.

- **Wie?** Alle CCP's.
- **Wanneer?** De raadpleging liep tot 30 november 2023. De output wordt verwacht in 2024.

DNB aanpak klimaat- en milieurisico's FMI's

- **Wat?** Op 16 oktober 2023 heeft DNB een aanpak gepubliceerd voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's voor financiële-marktinfrastructuren (FMI's), zoals CCP's en afwikkelondernemingen. De aanpak bestaat uit [good practices](#) voor het de beheersing van de financiële en niet-financiële risico's die kunnen voortvloeien uit de blootstelling van FMI's aan de effecten van klimaatverandering en aantasting van het milieu. De klimaat- en milieurisico's die in de *good practices* van DNB worden behandeld, kunnen voortkomen uit fysieke en transitierisicofactoren. De *good practices* hebben betrekking op i) een materialiteitsbeoordeling, ii) governance, iii) een gedegen kader voor risicobeheer, iv) inzicht in risico's en blootstellingen en (v) adequate informatie en data. De *good practices* voor FMI's zijn opgesteld onder verwijzing naar de [Principles for Financial Market Infrastructures](#) (PFMI) van de Bank for International Settlements. Het belangrijkste doel van de PFMI is het verbeteren van de veiligheid en efficiëntie van betalings-, clearing-, afwikkelings- en documentatieregelingen, en meer in het algemeen het beperken van systeemrisico's en het bevorderen van transparantie en financiële stabiliteit. Het doel van de aanpak en *good practices* van DNB is niet om aanvullende principes te creëren, maar om — gebaseerd op de PFMI — richtlijnen en inspiratie te bieden aan het bestuur van FMI's bij het omgaan met klimaat- en milieurisico's in de breedste zin van het woord.
- **Wie?** Alle CCP's en afwikkelondernemingen.
- **Wanneer?** Doorlopend.

BANKEN

Voor banken wordt 2024 een jaar waarin zij onder meer de gevolgen van geopolitieke en macro-economische stress voor hun bedrijf verder moeten opvangen, maatregelen moeten implementeren om klimaat- en milieurisico's te beheersen, moeten werken aan hun digitale weerbaarheid en hun IT-omgeving en governance moeten versterken. Er komt ook veel nieuwe regelgeving voor banken in 2024. Dit betreft 'harde' wet- en regelgeving, maar ook meer gedetailleerde 'zachte' richtlijnen en interpretaties van regelgevers en toezichthouders. Zowel op mondiaal, Europees als nationaal niveau.

Om de omvang van dit hoofdstuk beperkt te houden, hebben we een selectie moeten maken. In deze Vooruitblik 2024 komt alleen een aantal ontwikkelingen op het gebied van toezichtwetgeving aan bod die specifiek relevant zijn voor de bankensector. We moesten prioriteiten stellen en hebben niet elke nieuwe of gewijzigde regelgeving, leidraad, interpretatie, enzovoort opgenomen.

Voor banken die meerdere soorten diensten verlenen, kunnen ook andere onderdelen van deze Vooruitblik 2024 relevant zijn, zoals het onderdeel [Beleggingsondernemingen](#), [Betaaldienstverleners & EGI's](#) en/of [Kredietverstrekkers](#) en [Financiële dienstverleners](#).

De sectoroverschrijdende onderdelen [Integriteit](#), [Digitalisering & Fintech](#) en [Duurzaamheid \(ESG\)](#) zijn ook van groot belang voor banken. Items die betrekking hebben op deze onderwerpen worden over het algemeen niet in dit hoofdstuk besproken, maar alleen in de genoemde specials. Verder is het voor banken nuttig om kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daar ook onderwerpen worden besproken die banken kunnen raken.

TOEZICHT ECB

19

Prioriteiten toezicht 2024-2026*
Resultaten stresstest
Focus op klimaat- en milieurisico's
Beoordeling informatievervalsing klimaatrisico's
Governance kredietrisico's
IT en cybersecurity
Gids rapportage financiële conglomeraten
Gids effectieve risicorapportage
Gids interne modellen

TOEZICHT DNB

22

Toezicht in beeld 2023-2024
Geen handhaving op scheiding banken- en handelsboek
Benchmarkexercitie beloningen
Contracyclische kapitaalbuffer van 1% naar 2%
O-SII buffers
Cyberweerbaarheid

Q&A onafhankelijk functioneren RvC
Consultatie Q&A's en Good Practices Wwft
Beoordelingskader toezicht naleving Beleidsregel
Individueel Klantbeeld
Veranderingen IRRBB-rapportages banken

EBA

24

Single Programming Document 2024-2026
Annual Work Programme 2024
Routekaart bankenpakket
Routekaart consultaties
European Supervisory Examination Program (ESEP) 2024
European Resolution Examination Programme (EREP)
Richtsnoeren afwikkelbaarheid
ITS toezichtrapportage IRRBB
RTS beoordeling nieuwe interne modellen marktrisico's
Richtsnoeren benchmarken diversiteitspraktijken, waaronder diversiteitsbeleid en beloningsverschillen

mannen en vrouwen
Fit-for-55 klimaatrisico-scenarioanalyse
Vrijwillig EU-keurmerk groene leningen
STS-securitisaties
Richtsnoeren opnieuw indienen historische gegevens EBA-rapportage
Richtsnoeren methoden berekening bijdragen depositogarantiestelsels
Andere publicaties

SRB **28**

Workprogramme 2024
Vernieuwd MREL-beleid
Richtlijn liquiditeit in ontwikkelingsgegevens
LSI-rapport

AFM **29**

Trendzicht 2024
Rapport klimaatrisico's huizenmarkt

ONTWIKKELINGEN EUROPESE WET- EN REGELGEVING **29**

Laatste updates bankenpakket*
Voorstel daisychains
CMDI-beoordeling
Implementatiewet richtlijn kredietsservicrs en kredietkopers
NPL sjablonen
Schaduwbankieren
DORA
CRR-uitvoeringsverordening informatieverzaffing ESG-
risico's

ONTWIKKELINGEN NEDERLANDSE WET- EN REGELGEVING 31

Wijzigingen depositogarantiestelsel 2024
BES depositogarantiestelsel
Infrastructuur contant geld
Groeps-vvqb
Nadere beloningsmaatregelen financiële sector (Wnbfo)
volledig in werking

ANDERE ONTWIKKELINGEN **32**

BIS rapport turbulentie banken 2023
BIS consultatie openbaarmaking posities banken in
cryptoactiva
Voorstel hogere bankbelasting

TOEZICHT ECB

Prioriteiten toezicht 2024-2026

Op 19 december 2023 heeft de ECB haar [toezichtsprioriteiten 2024-2026](#) gepubliceerd. In samenwerking met nationale toezichthouders heeft de ECB de belangrijkste risico's en kwetsbaarheden van significante instellingen beoordeeld en op basis van deze beoordeling de strategische prioriteiten voor de periode 2024-2026 vastgesteld. Bij het vaststellen van de prioriteiten heeft de ECB rekening gehouden met de uitkomsten van het Supervisory Review and Evaluation Process 2023 ([SREP 2023](#)), dat op dezelfde dag is gepubliceerd.

Net als in de [toezichtsprioriteiten 2023-2025](#) blijft de eerste prioriteit van de ECB het versterken van de weerbaarheid tegen directe macrofinanciële en geopolitieke schokken. De ECB concludeert dat banken de ongunstige macrofinanciële en geopolitieke schokken van de afgelopen jaren, zoals COVID-19, de oorlog tussen Rusland en Oekraïne en het falen van banken in de VS en Zwitserland in de eerste helft van 2023 goed hebben opgevangen. Het vermogen van de bankensector om ernstige economische schokken te weerstaan is ook bevestigd door de uitkomst van de stresstest van dit jaar, waarvan [de resultaten](#) in juli 2023 zijn gepubliceerd (zie ook onder 'Resultaten stresstest'). Het vermogen van banken om het hoofd te bieden aan de onzekere macrofinanciële omgeving, geopolitieke spanningen en het risico van nieuwe perioden van financiële stress, blijft desondanks boven aan de lijst van de ECB staan.

Voor de periode 2024-2026 zijn de prioriteiten van de ECB, met bijbehorende kwetsbare punten bij banken:

1. Versterking van de weerbaarheid tegen onmiddellijke macrofinanciële en geopolitieke schokken:

- *kredietrisico*: tekortkomingen in het beheer van kredietrisico en tegenpartijkredietrisico;
- *liquiditeits- en financieringsrisico*: tekortkomingen in het beheer van activa- en passiva;

2. Aanpak van tekortkomingen in het beheer van klimaatgerelateerde en milieurisico's:

- *governance*: tekortkomingen in het functioneren en de sturingsmogelijkheden van het bestuur en de raad van commissarissen en tekortkomingen in de verzameling en rapportage van risicogegevens;
- *klimaatgerelateerde en milieurisico's*: materiële blootstelling aan fysieke en overgangsrisico's die klimaatverandering veroorzaken;

3. Versnellen van de vooruitgang in digitale transformatie:

- *bedrijfsmodel*: tekortkomingen in digitale transformatiestrategieën;
- *operationeel risico*: tekortkomingen op het gebied operationele weerbaarheid, te weten van IT-uitbesteding en IT-beveiliging/cyberrisico's.

Deze prioriteiten vormen een leidraad voor de planning en prioritering van het toezicht door de gezamenlijke toezichtteams (Joint Supervisory Teams, JST's) op individuele banken en een belangrijke leidraad voor het jaarlijkse SREP. Voor elk van de geprioriteerde kwetsbare punten zet de ECB de specifieke belangrijkste toezichtactiviteiten uiteen. De ECB zal de prioriteiten direct toepassen op alle significante banken. Daarnaast zal DNB dezelfde toezichtsprioriteiten toepassen op de minder significante banken die onder haar toezicht vallen. Het prioriteitsdocument van de ECB zal dus de belangrijkste drijfveer zijn voor de toezichtagenda van een bank in 2024, waardoor het een *must* is om te lezen.

In haar [nieuwsbrief](#) van november 2023 geeft de ECB een overzicht van alle recente acties en publicaties en haar agenda voor de daarop volgende periode, met inbegrip van het eerste kwartaal van 2024.

Resultaten stresstest

- **Wat?** Op 28 juli 2023 heeft de ECB [de resultaten](#) gepubliceerd van de [stresstest 2023](#). De ECB gebruikt stresstests om te beoordelen hoe goed banken financiële en economische schokken kunnen opvangen. Elke twee jaar voert EBA in samenwerking met de ECB, het Europees Comité voor Systeemrisico's (ECSR) en de nationale toezichthouders een EU-brede stresstest uit. De resultaten van de stresstest 2023 laten de veerkracht van de Europese bankensector zien. Zo volgt hieruit dat de Common Equity Tier 1 (CET1) kapitaalratio van de 98 banken die een stresstest hebben ondergaan met gemiddeld 4,8 procentpunten zou dalen tot 10,4% als ze drie jaar lang onder zeer moeilijke macro-economische omstandigheden werden blootgesteld aan stress.
- **Wie?** Alle significante banken.
- **Wanneer?** De ECB implementeert de resultaten van de stresstest in haar toezicht. In de jaren dat er geen EU-brede stresstest is, test de ECB significante instellingen onder haar directe toezicht tegen een specifiek soort schok. In 2022 was dat de [stresstest voor het klimaatrisico](#). In 2024 zal dat de cyberweerbaarheidstest zijn.

Focus op klimaat- en milieurisico's

- **Wat?** Uit de op 19 december 2023 gepubliceerde [toezichtsprioriteiten 2024-2026](#) blijkt dat de beheersing van klimaat- en milieurisico's door banken een topprioriteit is voor de ECB voor 2024. De [resultaten](#) van de thematische evaluatie in 2022 naar klimaat- en milieugerelateerde risico's hebben aangetoond dat banken deze risico's nog lang niet adequaat beheersen. Eind 2024 moeten banken voldoen aan alle toezichtverwachtingen die de ECB heeft vastgelegd in haar [Gids inzake klimaat- en milieurisico's](#). Daarnaast [drong](#) Frank Elderson, lid van de directie van de ECB, er in zijn speech tijdens de juridische conferentie van de ECB op 4 september 2023 op aan om klimaatgerelateerde aansprakelijkheidsrisico's snel in kaart te brengen en verliezen te kwantificeren.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Klimaat- en milieurisico's zijn een doorlopende prioriteit voor de ECB in 2024. Banken zullen eind 2024 aan de verwachtingen van de ECB moeten voldoen.

Beoordeling informatievervalsing klimaatrisico's

- **Wat?** Op 21 april 2023 heeft de ECB haar derde [beoordeling](#) gepubliceerd van de vooruitgang die banken hebben geboekt in het openbaar maken van klimaat- en milieurisico's. De beoordeling zag op 103 significante instellingen en 28 minder significante instellingen en is gebaseerd op de verwachtingen die de ECB heeft geformuleerd in haar [Gids inzake klimaat- en milieurisico's](#). Hoewel de meeste banken meer informatie verstrekken over hun klimaat- en milieubeleid, blijkt uit de beoordeling dat nog steeds niet alle informatie openbaar wordt gemaakt. Daarnaast blijkt dat de kwaliteit van de openbaar gemaakte informatie laag blijft, waardoor deze marktdeelnemers waarschijnlijk niet de benodigde inzichten verschaft op basis waarvan zij kunnen handelen. Daarom hebben toezichthouders de betrokken banken op de hoogte gesteld van de bevindingen uit deze beoordeling en hen verzocht de tekortkomingen aan te pakken en plannen op te stellen voor hoe zij zich gaan voorbereiden op het voldoen aan de openbaarmakingsnormen.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** In 2024 zal de ECB zich blijven richten op openbaarmaking van klimaat- en milieurisico's door banken.

Governance kredietrisico's

- **Wat?** Op 20 oktober 2023 heeft de ECB haar [rapport](#) over solide praktijken op het gebied van de governance en het beheer van tegenpartijkredietrisico's gepubliceerd. Het rapport geeft de bevindingen weer van het onderzoek dat de ECB in de tweede helft van 2022 heeft uitgevoerd naar de manier waarop banken tegenpartijkredietrisico's beheren. Het belicht de *sound practices* die in de markt zijn waargenomen en wijst op gebieden waar verbetering nodig is. Deze verbeteringen zien op *due diligence*-procedures voor klanten bij de omgang met niet-bancaire tegenpartijen en stresstests om kwetsbaarheden van tegenpartijen voor specifieke blootstellingen op te nemen.
- **Wie?** Alle significante banken.
- **Wanneer?** De ECB verwacht dat banken in 2024 en komende jaren de *sound practices* die in het rapport worden benadrukt, in overweging nemen.

IT en cybersecurity

- **Wat?** Op 15 november 2023 heeft de ECB haar [bevindingen](#) over IT en cybersecurity gepubliceerd. De bevindingen zijn gebaseerd op een zelfevaluatie door significante banken en inspecties door de toezichthouder ter plaatse. Uit dit onderzoek blijkt dat banken hun risicobeheersing op het gebied van IT en cybersecurity moeten verbeteren. De inspecties ter plaatse lieten op alle gebieden tekortkomingen zien, te weten: i) veel banken slaagden er niet in potentiële cybersecurity risico's voor systemen, gegevens en activa te identificeren, ii) niet alle banken beschermden de IT-activa adequaat, wat echter wel essentieel is om de vertrouwelijkheid, integriteit en beschikbaarheid van kritieke gegevens te waarborgen, iii) cybersecurity incidenten werden niet altijd tijdig gedetecteerd om zo nodig onmiddellijke actie mogelijk te maken, iv) veel banken hadden onvolledige of verouderde crisismanagement- en communicatieplannen, en v) de bedrijfscontinuïteit van veel banken is niet altijd afgestemd op de capaciteiten van hun IT-diensten. Volgens de ECB geven deze bevindingen aanleiding tot ernstige zorgen die de noodzaak bevestigen om de inspecties ter plaatse voort te zetten in combinatie met op maat gesneden besprekingen tussen banken en toezichthouders.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** In de stresstest voor cyberweerbaarheid in 2024 wordt beoordeeld in hoeverre banken in staat zijn om te reageren op en te herstellen van cyberaanvallen.

Gids rapportage financiële conglomeraten

- **Wat?** Op 21 augustus 2023 heeft de ECB een [consultatie](#) gepubliceerd van de concept Gids betreffende de rapportage van significante risicoconcentraties en intragroeptransacties voor financiële conglomeraten. Deze gids beoogt consistentie, coherentie, effectiviteit en transparantie te bieden ten aanzien van de aanpak die de ECB zal volgen wanneer zij is aangesteld als coördinator van een financieel conglomeraat overeenkomstig EU-wetgeving. In het bijzonder beoogt de gids financiële conglomeraten te helpen bij het opzetten van noodzakelijke interne processen voor de rapportage van significante risicoconcentraties en intragroeptransacties met gebruikmaking van de sjablonen uit de [ITS betreffende toezichtrapportage over risicoconcentraties en intragroeptransacties](#).
- **Wie?** Financiële conglomeraten die worden geleid door een significante instelling.
- **Wanneer?** De consultatie eindigde op 6 oktober 2023. We verwachten dat de ECB de gids in het eerste kwartaal van 2024 zal publiceren.

Gids effectieve risicorapportage

- **Wat?** Op 24 juli 2023 heeft de ECB ter consultatie de [Gids voor het verzamelen van risicogegevens en risicorapportage](#) gepubliceerd. De gids is van essentieel belang voor de [toezichtsprioriteiten](#) van de ECB voor 2023-2025 en schetst de voorwaarden voor het effectief verzamelen van gegevens en risicorapportage (RDARR) om banken te helpen hun capaciteiten te versterken, voortbouwend op *good practices* die in de sector zijn waargenomen. De gids is bedoeld om de verwachtingen van toezichthouders op dit gebied te specificeren en te versterken, rekening houdend met de *principles for effective risk data aggregation and risk reporting* van het Bazels Comité voor Banktoezicht (BCBS 239). De gids is een aanvulling op en geen vervanging van de richtsnoeren die al sinds 2016 worden gehanteerd. Als onderdeel van een bredere strategie draagt de gids bij aan het waarborgen dat onder toezicht staande banken aanzienlijke vooruitgang boeken bij het aanpakken van geïdentificeerde structurele tekortkomingen in het verzamelen van gegevens.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De consultatie eindigde op 6 oktober 2023. We verwachten dat de ECB de gids in het eerste kwartaal van 2024 zal publiceren.

Gids interne modellen

- **Wat?** Op 22 juni 2023 heeft de ECB een [consultatie](#) gepubliceerd van haar herziene [Gids voor interne modellen](#). De gids legt uit hoe de ECB de regels opvat die van toepassing zijn op banken wanneer zij hun eigen interne modellen gebruiken om hun risicogewogen activa te bepalen en om te berekenen hoeveel kapitaal zij nodig hebben. De herziene versie van de gids verduidelijkt hoe banken materiële klimaat- en milieurisico's in hun modellen moeten integreren. Ook wordt er meer duidelijkheid gegeven voor banken die voor de berekening van hun risicogewogen activa willen terugvallen op de standaardbenadering.
- **Wie?** Banken die hun eigen interne modellen gebruiken of van plan zijn te gebruiken om hun risicogewogen activa te bepalen.
- **Wanneer?** De consultatie eindigde op 15 september 2023. We verwachten dat de ECB de gids in het eerste kwartaal van 2024 zal publiceren.

TOEZICHT DNB

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** Op 28 november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. In deze gids vat DNB haar algemene thema's in het toezicht samen. In 2024 zal DNB zich meer richten op de beheersing door banken van de renterisico's, liquiditeitsrisico's en kredietrisico's. Daarnaast zullen de ontwikkelingen op de Nederlandse woningmarkt een toezichtsprioriteit blijven, ook ten aanzien van het risicomanagement voor aflossingsvrije hypotheek. DNB zal zich ook richten op risico's met betrekking tot duurzaamheid, digitale transformatie, governance, datakwaliteit en cyberisico's. Gelijktijdig met de gids heeft DNB ook een [nieuwe studie](#) gepubliceerd over de stand van zaken in de Nederlandse bankensector. De studie bespreekt de kansen en uitdagingen van de bankensector in tijden van hogere rente, digitalisering en duurzaamheid.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Toezicht in beeld 2023-2024 bevat de toezichtsprioriteiten van DNB voor 2024.

Geen handhaving op scheiding banken- en handelsboek

- **Wat?** Op 17 maart 2023 heeft DNB [aangekondigd](#) de 'no-action' [aanbeveling](#) van EBA op te volgen, waarbij toezichthouders zijn geadviseerd om de nieuwe bepalingen rondom de scheiding tussen het bankenboek en het handelsboek niet te handhaven tot de volledige invoering van het nieuwe

marktrisicoraamwerk, de Fundamental Review of the Trading Book (FRTB). De bepalingen betreffende de scheiding tussen het bankenboek en het handelsboek zijn opgenomen in de herziene verordening kapitaalvereisten (CRR2) en zijn op 28 juni 2023 van kracht geworden. De ECB waarschuwt echter dat toepassing van de nieuwe bepalingen, voordat de FRTB volledig is geïmplementeerd, zou kunnen leiden tot een grote operationele last voor banken vanwege een gefragmenteerde implementatie van de bepalingen.

- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De toepassingsdatum voor de nieuwe bepalingen is uitgesteld tot 1 januari 2025.

Benchmarkexercitie beloningen

- **Wat?** Op 19 mei 2023 heeft DNB haar komende [benchmarkexercitie voor beloningen](#) bij banken aangekondigd en tijdschema's vastgesteld voor het aanleveren van gegevens. DNB voert deze benchmarks uit aan de hand van EBA's [Richtsnoeren inzake de benchmarkexercities voor beloningspraktijken, het beloningsverschil tussen mannen en vrouwen en goedgekeurde hogere percentages onder CRD](#) en de [Richtsnoeren inzake het verzamelen van gegevens over grootverdieners overeenkomst CRD en IFRD](#), beide van toepassing vanaf januari 2023.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De benchmarkgegevens over beloningsverschillen zullen voor het eerst worden verzameld in 2024.

Contracyclische kapitaalbuffer van 1% naar 2%

- **Wat?** Op 31 mei 2023 heeft DNB [aangekondigd](#) dat zij de komende jaren de contracyclische kapitaalbuffer (CCyB) zal verhogen van 1,0% naar 2,0%. Op 20 december 2023 heeft DNB [geconcludeerd](#) dat het risicobeeld niet is veranderd en het CCyB-besluit dus zal worden gehandhaafd. De CCyB is bedoeld om de weerbaarheid van banken te vergroten wanneer cyclische risico's zich opbouwen en wordt vrijgegeven zodra risico's zich manifesteren. Dit geeft banken extra ruimte om verliezen op te vangen in onzekere tijden en ondersteunt de kredietverlening aan bedrijven en consumenten. Dit kan de directe impact van een crisis op de reële economie beperken. De CCyB geldt voor binnenlandse *exposure* en heeft een verplichte wederkerigheid van maximaal 2,5%. Buitenlandse banken met *exposure* in Nederland moeten dus ook kapitaal aanhouden vanwege de 2,0% CCyB.
- **Wie?** Alle banken (ook niet-Nederlandse banken) die kredietposities hebben in Nederland.

- **Wanneer?** Banken moeten uiterlijk op 31 mei 2024 aan dit vereiste voldoen.

O-SII buffers

- **Wat?** Op 31 mei 2023 heeft DNB [aangekondigd](#) het buffervereiste voor bepaalde significante banken (O-SII buffer) te verlagen. Het nieuwe buffervereiste weerspiegelt beter de omvang van de Nederlandse bankensector ten opzichte van de economie, die de afgelopen acht jaar is gedaald. De nieuwe O-SII buffers zijn: ING 2%, Rabobank 1,75%, ABN AMRO Bank 1,25% en BNG en de Volksbank 0,25%.
- **Wie?** Bepaalde significante banken.
- **Wanneer?** Vanaf 31 mei 2024 zijn de nieuwe O-SII buffers van toepassing. In 2024 vindt een nieuwe evaluatie van de O-SII buffers plaats.

Cyberweerbaarheid

- **Wat?** Zoals DNB uiteen heeft gezet in de [Visie op Toezicht 2021-2024](#) is een van de prioriteiten van DNB de cyberweerbaarheid van instellingen. In het [nieuwsbericht](#) van 8 juni 2023 gaat DNB in op de stand van zaken van cyberrisicomanagement in de financiële sector. DNB heeft op basis van zelfevaluaties en onderzoeken beoordeeld hoe effectief banken en betaalinstellingen cyberrisico's managen. DNB heeft geconstateerd dat drie gebieden op dit moment extra aandacht behoeven. Het betreft: i) basis-cyberhygiënemaatregelen, ii) cyberaanvallen testen en voorbereiden en iii) de toegenomen cyberdreiging bij uitbesteding. DNB concludeert dat cyberrisicomanagement bij banken en betaalinstellingen onverminderd belangrijk blijft.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** In 2024 geeft DNB prioriteit aan cyberweerbaarheid in haar inspecties van financiële instellingen.

Q&A onafhankelijk functioneren RvC

- **Wat?** Op 14 juli 2023 heeft DNB een [consultatie](#) gepubliceerd van gewijzigde Q&A's over het onafhankelijk functioneren van de raad van commissarissen van onder andere banken. In de geconsulteerde Q&A's wordt onderscheid gemaakt tussen drie vormen van onafhankelijkheid: i) commissarissen moeten 'onafhankelijk van geest' zijn, ii) zij moeten de schijn van belangenverstrengeling voorkomen en beheersen, ook wel de 'onafhankelijkheid in schijn', en iii) DNB gaat in op de gewenste mate van formele

onafhankelijkheid van een raad van commissarissen, de 'onafhankelijkheid in staat'. De nieuwe Q&A's zullen meer in lijn zijn met de [gezamenlijke ESMA en EBA richtlijnen over de beoordeling van geschiktheid](#).

Als gevolg hiervan zal DNB bij de beoordeling van de formele onafhankelijkheid van de RvC alle relevante omstandigheden van het geval meewegen. Dit betekent voor bepaalde banken meer mogelijkheden om een raad van commissarissen te hebben met minder dan 50% formeel onafhankelijke leden.

- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De consultatie eindigde op 30 september 2023. Na ontvangst, weging en verwerking van de consultatiereacties zal DNB een besluit nemen over de vaststelling en publicatie van een definitieve versie van de geconsulteerde beleidsverklaring. Ook zal DNB een feedbackverklaring publiceren waarin DNB reageert op de ingediende reacties.

Consultatie Q&A's en Good Practices Wwft

- **Wat?** Op 18 oktober 2023 heeft DNB een [consultatie](#) gepubliceerd van de nieuwe anti-witwasaanpak. Het nieuwe beleidsdocument '[DNB Q&As en Good Practices Wwft](#)' vervangt de eerder gepubliceerde DNB Leidraad Wwft en Sw, en beoogt financiële instellingen meer informatie en handvatten te bieden inzake hun wettelijke verplichtingen onder de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). De wettelijke verplichtingen in het kader van de Sanctiewet (Sw) worden in een apart document opnieuw gepubliceerd. DNB zal de consultatiereacties verwerken en een besluit nemen over de vaststelling en publicatie van de definitieve versie van het geconsulteerde beleidsdocument. De definitieve versie van het beleidsdocument zal begin 2024 worden gepubliceerd.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Begin 2024.

Beoordelingskader toezicht naleving Beleidsregel Individueel Klantbeeld

- **Wat?** Op 20 december 2023 heeft DNB een nieuwe versie van het [beoordelingskader](#) voor het toezicht op de naleving van de Beleidsregel Individueel Klantbeeld gepubliceerd. In de Beleidsregel Individueel Klantbeeld is vastgelegd welke informatie DNB nodig heeft voor de uitvoering van het depositogarantiestelsel (DGS). Hierdoor wordt het mogelijk om de termijn waarbinnen DGS-compensatie wordt toegekend en beschikbaar wordt gesteld terug te brengen naar zeven werkdagen. In het herziene beoordelingskader zijn de normen voor 2024 en verder vastgelegd. De belangrijkste wijzingen betreffen de nieuwe normeringen voor datakwaliteit

en het verduidelijken van bepaalde onderdelen van de verplichte toetsing van het IKB-systeem door de interne auditdienst en externe accountant van banken.

- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Vanaf februari 2024.

Veranderingen IRRBB-rapportages banken

- **Wat?** Op 13 november 2023 heeft DNB een [overzicht](#) gepubliceerd van de rapportageverplichtingen en de wijzigingen voor banken die gebruik maken van het renterisico in het bankenboek (*Interest Rate Risk in the Banking Book*, IRRBB). Significante instellingen zullen onder andere moeten rapporteren in het kader van de ECB *short term exercise* (STE) voor IRRBB (minder gedetailleerd) en *credit spread risk in the banking book* (CSRBB). DNB heeft besloten de DNB-renterisicorapportageverplichting per december 2023 voor significante instellingen te stoppen.
- **Wie?** Alle significante instellingen en een paar minder significante instellingen.
- **Wanneer?** Doorlopend, zie het overzicht.

EBA

Single Programming Document 2024-2026

- **Wat?** In juni 2023 heeft EBA haar [Single Programming Document 2024-2026](#) gepubliceerd, waarin de prioriteiten van EBA voor de komende drie jaar uiteen zijn gezet. De EBA heeft vijf strategische doelen vastgesteld voor de jaren 2024-2026: i) bevorderen en implementeren van een effectief en evenredig Single Rulebook, ii) bevorderen van financiële stabiliteit in een duurzame economie, iii) mogelijk maken van een geïntegreerd systeem van regelgevingsrapportage voor autoriteiten en marktdiscipline, iv) starten met DORA- en MiCA-toezicht en v) meer aandacht voor innovatie en consumenten en zorgen voor een soepele overdracht van AML-CFT. Het Single Rulebook blijft de belangrijkste activiteit van EBA, maar de verbetering van de EBA-gegevensinfrastructuur en de verbetering van het EU-brede rapportagekader staan ook boven aan het lijstje van EBA. Het Single Programming Document 2024-2026 bevat ook de planning van de activiteiten en de vereiste middelen van EBA, zoals het benodigde personeel voor de komende periode.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Het Single Programming Document 2024-2026 bevat de prioriteiten van EBA voor de komende drie jaar.

Annual Work Programme 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 heeft EBA haar [Annual Work Programma 2024](#) gepubliceerd met daarin de prioriteiten van EBA voor 2024, na de publicatie door EBA van haar [Single Programming Document 2024-2026](#). De prioriteiten van EBA voor 2024 omvatten: i) het afronden van het [bankenpakket](#) (inclusief CRR III/CRD VI), ii) het bewaken van de financiële stabiliteit en duurzaamheid in een context van toenemende rentetarieven en onzekerheid, iii) het bieden van een data-infrastructuur, iv) het ontwikkelen van een oversight- en toezichtcapaciteit voor DORA en MiCAR en v) het vergroten van de aandacht voor innovatie en consumenten terwijl de overgang naar het nieuwe AML/CFT-kader wordt voorbereid. EBA heeft meerdere mandaten met een breed spectrum. De lopende tenuitvoerlegging van het bankenpakket zal een belangrijk onderdeel vormen van het werk van EBA.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Het Annual Work Programma 2024 bevat de prioriteiten van EBA voor 2024.

Routekaart bankenpakket

- **Wat?** Op 14 december 2023 heeft EBA haar [routekaart](#) voor de implementatie van het [bankenpakket](#) gepubliceerd. Het bankenpakket omvat wijzigingen in de CRR en CRD (CRR III en CRD VI). Het betreft de laatste elementen voor de implementatie van de wereldwijd overeengekomen hervormingen van Bazel III. De EBA-routekaart verschaft duidelijkheid over de wijze waarop EBA de haar in het bankenpakket verleende mandaten zal gebruiken. Het is ook bedoeld om de sector duidelijkheid te verschaffen over hoe EBA verwacht de belangrijkste onderdelen af te ronden vóór de toepassingsdatum van het bankenpakket op 1 januari 2025. Zie ook onder 'Laatste updates bankenpakket'.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De routekaart geeft inzicht in hoe EBA haar mandaat zal gebruiken om het bankenpakket in 2024 uit te voeren.

Routekaart consultaties

- **Wat?** Op 14 december 2023 heeft EBA verscheidende consultaties van regelgeving gepubliceerd als onderdeel van haar [routekaart](#) voor het implementeren van het [bankenpakket](#). De consultaties zien op i) [twee ontwerpen van technische uitvoeringsnormen](#) (ITS) tot wijziging van de openbaarmakings- en toezichtrapportagevereisten van pijler 3, ter ondersteuning van banken bij hun rapportage- en

openbaarmakingsverplichtingen in verband met het bankenpakket, ii) een [discussienota](#) over de *datahub* van Pillar 3, een project om de prudentiële informatie van instellingen te centraliseren en prudentiële informatie gemakkelijk toegankelijk te maken via één elektronisch toegangspunt op de EBA-website, en iii) [twee ontwerpen van technische reguleringsnormen](#) (RTS) inzake de gestandaardiseerde benadering voor het tegenpartijkredietrisico en inzake de fundamentele evaluatie van het handelsboek (FRTB), met als doel de bestaande RTS in overeenstemming te brengen met de CRR III.

- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De consultaties eindigen op 29 maart 2024.

European Supervisory Examination Program (ESEP) 2024

- **Wat?** Op 19 oktober 2023 heeft EBA het [European Supervisory Examination Program \(ESEP\) voor 2024](#) gepubliceerd. Het ESEP identificeert belangrijke onderwerpen voor de bevoegde autoriteiten, waaronder de ECB en DNB. Het ESEP maakt deel uit van een jaarlijkse cyclus en draagt bij aan het vergroten van de samenwerking tussen toezichthouders in de EU door gemeenschappelijke aandachtsgebieden voor toezichthouders aan te geven. Voor 2024 zijn de belangrijkste onderwerpen: i) liquiditeits- en financieringsrisico, ii) renterisico en *hedging* en iii) operationalisering van herstel. De keuze van deze onderwerpen werd ondersteund door structurele veranderingen, zoals i) het einde van de overvloedige liquiditeit in het systeem, ii) de toegenomen rente, iii) de implementatie van het IRRBB-pakket in de EU, iv) de lessen die zijn getrokken uit de bankencrisis in het voorjaar van 2023 en v) de volatiliteit op de energie- en voedselmarkten.
- **Wie?** Het ESEP weerspiegelt de prioriteiten van EBA ten aanzien van bevoegde autoriteiten, zoals de ECB en DNB. Dit wordt op zijn beurt weerspiegeld in de toezichtsprioriteiten van de ECB en DNB met betrekking tot zowel significante als minder significante banken.
- **Wanneer?** De bevoegde autoriteiten moeten rekening houden met de bovenstaande kwesties bij het opstellen van hun toezichtsprioriteiten voor 2024.

European Resolution Examination Programme (EREP)

- **Wat?** Op 3 augustus 2023 heeft EBA het [rapport over de tenuitvoerlegging van het European Resolution Examination Programme](#) (EREP) gepubliceerd. Het is de eerste keer dat EBA een rapport heeft gepubliceerd waarin de voortgang uiteen is gezet die afwikkelingsautoriteiten

hebben geboekt bij het verankeren van de kernthema's die in het EREP van EBA uit 2022 zijn vastgesteld. In het rapport wordt opgemerkt dat de afwikkelingsautoriteiten over het algemeen de door EBA vastgestelde werkprioriteiten hebben overgenomen, waarbij MREL-monitoring een belangrijk aandachtspunt was. Voor 2024 wordt van de afwikkelingsautoriteiten verwacht dat zij de volgende belangrijke onderwerpen in overweging nemen bij het ontwikkelen van hun prioriteiten voor 2024: i) MREL-monitoring, ii) managementinformatiesystemen voor waardering, iii) liquiditeitsbehoeften bij afwikkeling en iv) operationalisering van de afwikkelingsstrategie.

- **Wie?** Het EREP weerspiegelt de prioriteiten van EBA ten aanzien van bevoegde autoriteiten, zoals de ECB en DNB. Dit wordt op zijn beurt weerspiegeld in de toezichtsprioriteiten van de ECB en DNB met betrekking tot significante en minder significante banken.
- **Wanneer?** Afwikkelingsautoriteiten moeten de bovenstaande kwesties in overweging nemen bij het vormgeven van hun toezichtsprioriteiten voor 2024.

Richtsnoeren afwikkelbaarheid

- **Wat?** Op 13 juni 2023 heeft EBA haar [Richtsnoeren betreffende verbetering van de afwikkelbaarheid voor instellingen en afwikkelingsautoriteiten](#) gepubliceerd. Deze richtsnoeren introduceren een zelfevaluatie door entiteiten van hun afwikkelbaarheid, met de nadruk op de minimumstandaard die is vastgelegd in de EBA [richtsnoeren voor afwikkelbaarheid](#) en EBA [richtsnoeren voor overdraagbaarheid](#). De richtsnoeren voor afwikkelbaarheid en de richtsnoeren voor overdraagbaarheid bieden een duidelijke gemeenschappelijke reeks doelstellingen die instellingen en autoriteiten op het vlak van afwikkelbaarheid moeten bereiken. Tegen januari 2024 moeten alle afwikkelingsgroepen en zelfstandige banken aan de richtsnoeren ter verbetering hiervan voldoen. Er wordt nu een zelfevaluatie ingevoerd om de inbreng van banken te vergroten en om banken te laten nadenken over hun interne proces om de afwikkelbaarheid voort te zetten. Van banken wordt verwacht dat ze hun eerste zelfevaluatierapport per 31 december 2024 indienen.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De richtlijnen zijn van toepassing vanaf 1 januari 2024.

ITS toezichtrapportage IRRBB

- **Wat?** Op 31 juli 2023 heeft de EBA haar definitieve [technische uitvoeringsnormen](#) voor toezichtrapportage gepubliceerd om een nieuwe rapportage over het renterisico in het bankenboek (IRRBB) in te voeren. Deze nieuwe rapportage zal toezichthouders de nodige

gegevens verschaffen om de IRRBB-risico's in banken te bewaken, waarbij zorgvuldig rekening wordt gehouden met het concept van evenredigheid voor kleine en niet-complexe instellingen (SNCI's) en 'overige' instellingen.

- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De eerste referentiedatum voor de toepassing van deze technische normen is gepland op 30 september 2024.

RTS beoordeling nieuwe interne modellen marktrisico's

- **Wat?** Op 21 november 2023 heeft EBA haar definitieve ontwerp van [technische reguleringsnormen](#) (RTS) gepubliceerd voor de beoordelingsmethode aan de hand waarvan bevoegde autoriteiten kunnen nagaan of instellingen voldoen aan de vereisten die van toepassing zijn op hun interne modellen in het kader van de Fundamental Review of the Trading Book (FRTB). De RTS verschaffen duidelijkheid over de beoordeling die bevoegde autoriteiten uitvoeren bij het verlenen van een goedkeuring voor een intern model in het kader van de FRTB. Hoewel de RTS voornamelijk gericht zijn op de bevoegde autoriteiten, bevatten ze ook bepaalde rapportage- en documentatievereisten voor banken. De RTS verschaffen banken inzicht in de beoordeling van interne modellen door de bevoegde autoriteiten.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** We verwachten dat de definitieve RTS in het tweede kwartaal van 2024 worden gepubliceerd.

Richtsnoeren benchmarken diversiteitspraktijken, waaronder diversiteitsbeleid en beloningsverschillen mannen en vrouwen

- **Wat?** Op 18 december 2023 heeft EBA de definitieve [richtsnoeren](#) gepubliceerd voor de benchmarking van diversiteitspraktijken, met inbegrip van diversiteitsbeleid en de beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen, onder de Capital Requirements Directive (CRD) en de Investment Firms Directive (IFD). De richtsnoeren harmoniseren het verzamelen van gegevens voor diversiteitsbenchmarking en de benchmarking van de loonkloof tussen mannen en vrouwen op het managementniveau. De richtsnoeren vormen een aanvulling op de [richtsnoeren](#) inzake de benchmarkexercities voor beloningspraktijken, het beloningsverschil tussen mannen en vrouwen en goedgekeurde hogere ratio's onder CRD en de [richtsnoeren](#) inzake de benchmarkexercities voor beloningspraktijken en het beloningsverschil tussen mannen en vrouwen onder IFD. Zie ook onze [Finnius vindt-blog](#) over genderneutraal beloningsbeleid.
- **Wie?** Alle banken.

- **Wanneer?** Het nieuwe rapportageformat is van toepassing op het verzamelen van gegevens in 2025 voor de rapportagedatum 31 december 2024.

Fit-for-55 klimaatrisico-scenarioanalyse

- **Wat?** Op 17 november 2023 heeft EBA de [definitieve templates](#) gepubliceerd die zullen worden gebruikt voor het verzamelen van klimaatgerelateerde gegevens van EU-banken in het kader van de eenmalige Fit-for-55-scenarioanalyse van het klimaatrisico. De templates zijn bedoeld om klimaatgerelateerde en financiële informatie te verzamelen over kredietrisico's, marktrisico's en vastgoedrisico's en gaan vergezeld van een [leidraad](#) met definities en regels voor het samenstellen van de templates. Banken wordt gevraagd om vanaf december 2022 geaggregeerde gegevens en gegevens op tegenpartijniveau te rapporteren.
- **Wie?** EBA heeft [een lijst van deelnemende banken](#) bekendgemaakt.
- **Wanneer?** De gegevensverzameling start op 1 december 2023 en zal worden voltooid op 12 maart 2024.

Vrijwillig EU-keurmerk groene leningen

- **Wat?** Op 15 december 2023 heeft EBA haar [reactie](#) gepubliceerd op een oproep tot advies van de Europese Commissie over groene leningen en hypotheekleningen. In de reactie stelde EBA de invoering voor van een vrijwillig EU-keurmerk voor groene leningen op basis van een gemeenschappelijke EU-definitie en de integratie van het concept van groene hypotheek en de belangrijkste duurzaamheidskenmerken ervan in de Richtlijn hypothecair krediet. In het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) wordt de reactie in meer detail besproken.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Verwacht wordt dat de Europese Commissie in 2024 verdere actie onderneemt.

STS-securitisaties

- **Wat?** In 2023 heeft EBA gewerkt aan het regelgevende kader voor STS-securitisaties. Op 14 februari 2023 heeft EBA de [technische reguleringsnormen](#) (RTS) gepubliceerd waarin de homogeniteit van de onderliggende posities in STS-securitisaties wordt gedefinieerd. Homogeniteit is een van de belangrijkste factoren die initiators en beleggers in staat stelt om de onderliggende risico's goed in te schatten en tegelijkertijd het *due diligence*-onderzoek van beleggers vergemakkelijkt. Daarnaast heeft EBA op 21 april 2023 een [consultatie](#) gepubliceerd van haar

ontwerprichtsnoren voor STS-criteria voor securitisaties die op de balans staan. De richtsnoeren zijn bedoeld om een geharmoniseerde interpretatie te geven, in lijn met de [richtsnoeren](#) voor traditionele securitisaties. Bovendien hebben de Europese toezichthouders (ESA's) op 25 mei 2023 [ontwerp-RTS](#) over de ESG-effecten van STS-securitisaties ingediend bij de Europese Commissie. Deze ontwerp-RTS zijn bedoeld om marktdeelnemers te helpen geïnformeerde beslissingen te nemen over de duurzaamheidsimpact van hun beleggingen.

- **Wie?** Banken die optreden als originator, initiator, sponsor of investeerder in STS-securitisaties.
- **Wanneer?** De consultatie van de richtsnoeren eindigde op 7 juli 2023. De RTS over homogeniteit en de RTS over ESG-effecten zullen ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na de indiening moeten deze RTS worden goedgekeurd door het Europees Parlement en de Raad, voordat ze in werking treden.

Richtsnoeren opnieuw indienen historische gegevens EBA-rapportage

- **Wat?** Op 17 april 2023 heeft de EBA een [consultatie](#) gepubliceerd over de ontwerprichtsnoeren voor het opnieuw indienen van historische gegevens in het kader van EBA-rapportage. In deze richtsnoeren wordt een gemeenschappelijke aanpak uiteengezet voor het opnieuw indienen van historische gegevens door financiële instellingen bij de bevoegde of afwikkelingsautoriteiten in geval van fouten, onnauwkeurigheden of andere wijzigingen in de gegevens die zijn gerapporteerd overeenkomstig het door EBA ontwikkelde kader voor toezicht- en afwikkelingsrapportage.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De richtsnoeren zijn van toepassing vanaf 31 december 2023.

Richtsnoeren methoden berekening bijdragen depositogarantiestelsels

- **Wat?** Op 21 februari 2023 heeft de EBA haar definitieve [herziene richtsnoeren](#) voor het berekenen van bijdragen aan depositogarantiestelsels (DGS) gepubliceerd. De richtsnoeren harmoniseren de methodologie voor het depositogarantiestelsel om bijdragen van banken te innen in verhouding tot hun risicograad, en versterken het verband tussen de risicograad van een bank en hoeveel zij moet bijdragen aan het depositogarantiestelsel.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De herziene richtsnoeren zijn van toepassing vanaf 3 juli 2024.

Andere publicaties

Naast de hierboven genoemde publicaties heeft EBA in 2023 een groot aantal (consultaties van) richtsnoeren, adviezen, studies en ontwerpen van technische normen gepubliceerd die in 2024 mede van belang zullen zijn voor banken. Deze omvatten:

- **Rapport over de monitoring van LCR en NSFR.** Op 15 juni 2023 heeft EBA haar derde [rapport](#) over de implementatie van de liquiditeitsdekkingsratio (LCR) en de netto stabiele financieringsratio (NSFR) in de EU gepubliceerd. Dit rapport beoordeelt de mogelijke impact op LCR- en NSFR-niveaus van de aanstaande terugbetaling van financieringen door de centrale bank (voornamelijk terugbetalingen van de gerichte langerlopende herfinancieringstransacties, TLTRO) en van een potentieel scenario van een hoger liquiditeitsrisico, dat met name van invloed is op staatsobligaties, derivaten en repomarkten, in de context van een hogere rente en inflatie- en recessierisico's.
- **Rapport over de behandeling van onderling afhankelijke activa en passiva in de NSFR.** Op 24 juli 2023 heeft EBA haar [rapport](#) over onderling afhankelijke activa en passiva in de netto stabiele financieringsratio (NSFR) gepubliceerd. Dit rapport beoordeelt de voorwaarden waaronder activa en passiva in de NSFR als onderling afhankelijk kunnen worden behandeld en beschrijft de lijst van activiteiten die geacht worden aan deze voorwaarden te voldoen.
- **RTS over buitengewone omstandigheden voor de voortzetting van het gebruik van een intern model.** Op 3 augustus 2023 heeft de EBA de [technische reguleringsnormen](#) (RTS) geconsulteerd om buitengewone omstandigheden voor de voortzetting van het gebruik van een intern model vast te stellen.
- **Toezichthandboek voor de validatie van IRB-ratingsystemen.** Op 10 augustus 2023 heeft EBA haar definitieve [toezichthandboek](#) voor de validatie van op interne ratings gebaseerde (IRB) ratingsystemen gepubliceerd om de rol van de validatiefunctie als onderdeel van corporate governance te verduidelijken.
- **Rapport over de implementatie van IFRS 9.** Op 17 november 2023 heeft EBA [een rapport](#) gepubliceerd over de implementatie van IFRS 9, waarin de bevindingen van de toezichtactiviteiten van EBA worden samengevat. Op basis van de resultaten van dit rapport en het voornemen van EBA om de implementatie van IFRS 9 in de EU nauwlettend te blijven volgen, zoals meegedeeld in het stappenplan voor IFRS 9, zal EBA de consistente toepassing van IFRS 9 blijven monitoren en bevorderen.
- **Richtsnoeren voor het systeem voor uitwisseling van informatie die relevant is voor betrouwbaarheidsbeoordelingen.** Op 5 december 2023 hebben de ESA's een [consultatiedocument](#)

gepubliceerd van richtsnoeren voor het systeem voor de uitwisseling van informatie bij de beoordeling van de geschiktheids- en betrouwbaarheidseisen. De gezamenlijke richtsnoeren zijn van toepassing op bevoegde autoriteiten die onder de bevoegdheid van de ESA's vallen en hebben tot doel de efficiëntie van de informatie-uitwisseling tussen sectorale toezichthouders te vergroten.

De volgende publicaties van EBA moeten in 2024 ook door banken in overweging worden genomen in het kader van hun bedrijfsvoering:

- [Herziene Q&As](#) op het gebied van eigen vermogen en in aanmerking komende passiva, gepubliceerd op 14 februari 2023;
- [advies](#) over technische reguleringsnormen inzake 'supervisory outlier tests' (SOT), gepubliceerd op 27 april 2023;
- [rapport](#) over aangehouden in aanmerking komende passiva-instrumenten uitgegeven door G-SII's en O-SII's, gepubliceerd op 16 mei 2023;
- [rapport](#) over gestandaardiseerde benaderingen van tegenpartijkredietrisico krachtens artikel 514 CRR, gepubliceerd op 30 mei 2023;
- [herziene methodologische gids](#), gepubliceerd op 14 juni 2023;
- [herziene rapport](#) over de monitoring van aanvullend Tier 1 (AT1), Tier 2 en TLAC/MREL instrumenten van EU-instellingen gepubliceerd op 21 juli 2023;
- [rapport](#) over de rol van milieu- en sociale risico's in het prudentiële kader, gepubliceerd op 12 oktober 2023.

SRB

Workprogramme 2024

- **Wat?** Op 30 november 2023 heeft de Single Resolution Board (SRB) haar [Workprogramme 2024](#) gepubliceerd, waarin de plannen van de SRB voor het komende jaar uiteen worden gezet. In 2024 zal de SRB zich richten op crisisbeheer, het operationeel maken van afwikkelingsinstrumenten en het waarborgen van de afwikkelbaarheid van banken binnen de bankenunie door middel van uitgebreide tests. Digitale transformatie krijgt prioriteit door samenwerking met het Single Supervisory Mechanism (SSM) en andere organen. Nauwe samenwerking met de Europese Commissie, het Europees Parlement, de ECB, EBA en nationale afwikkelingsautoriteiten over relevante regelgevings- en beleidskwesties wordt benadrukt. In januari 2024 wordt een nieuwe SRM-strategie goedgekeurd. 2024 is ook het jaar waarin een [nieuw actieplan](#) wordt ontwikkeld voor de periode 2024-2028.
- **Wie?** Alle banken.

- **Wanneer?** Het SRB Workprogramme 2024 is relevant voor 2024.

Vernieuwd MREL-beleid

- **Wat?** Op 15 mei 2023 heeft de SRB haar geactualiseerde [MREL-beleid voor 2023](#) gepubliceerd. De SRB heeft besloten om, met slechts enkele kleine wijzigingen, haar beleid ten aanzien van MREL (*minimum required eligible liabilities and own funds* ofwel minimumvereiste voor in aanmerking komende passiva en eigen vermogen) te handhaven. De deadline om aan de MREL-doelstellingen te voldoen, is vastgesteld op 1 januari 2024. Ondertussen, terwijl banken zich richten op het behalen van hun MREL-doelstellingen vóór deze deadline, heeft de SRB op 14 december 2024 een [consultatie](#) gepubliceerd van de toekomstige herziening van het MREL-beleid. De consultatie richt zich op de volgende onderwerpen: i) aanpassingen aan MREL voor strategieën die steunen op een combinatie van afwikkelingsinstrumenten, ii) de *market confidence charge*-buffer, iii) het toezicht op het in aanmerking komen voor MREL, iv) discretionaire uitsluitingen en v) beleidsoverwegingen voor de lange termijn.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 13 februari 2024.

Richtlijn liquiditeit in afwikkelingsgegevens

- **Wat?** Op 16 juni 2023 heeft de SRB de gids '[Operational Guidance for Banks on the Measurement and Reporting of the Liquidity Situation in Resolution](#)' gepubliceerd. De nieuwe gids is een uitbreiding van de eerder uitgebrachte '[Expectations for Banks](#)' en legt de nadruk op drie belangrijke doelstellingen: i) de verwachting dat banken interne kaders, governance en managementinformatiesystemen hebben opgezet om te voldoen aan de in de richtlijn geschetste gegevensverwachtingen, ii) de verwachting dat SRB-banken de capaciteiten hebben ontwikkeld om een vooraf gedefinieerde set van gegevenspunten met betrekking tot hun liquiditeitssituatie te rapporteren en iii) de verwachting dat banken corrigerende maatregelen hebben geïmplementeerd om eventuele tekortkomingen in hun capaciteit om deze gegevenspunten op het vereiste consolidatieniveau en met een hoge frequentie te leveren, aan te pakken.
- **Wie?** Alle grote banken. De gids heeft betrekking op banken die binnen de directe bevoegdheid van de SRB vallen.
- **Wanneer?** Van banken wordt verwacht dat ze per 31 december 2023 voldoen aan de verwachtingen van de liquiditeitsdimensie.

LSI-rapport

- **Wat?** Op 6 oktober 2023 heeft de SRB voor het eerst een [rapport](#) over afwikkelingsplanning en crisisbeheersing voor kleinere banken, de minder significante instellingen (LSI's), gepubliceerd. LSI's vallen onder de directe verantwoordelijkheid van nationale afwikkelingsautoriteiten, maar de SRB heeft een overzichtsrol. Het rapport bevat informatie over ongeveer 2000 LSI's. Ondanks de moeilijke marktomstandigheden zijn de voor afwikkeling bestemde LSI's doorgeslagen met het opbouwen van hun capaciteit in termen van de MREL.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Voor 2024 zijn er momenteel tien LSI's bestemd voor afwikkeling.

AFM

Trendzicht 2024

- **Wat?** Op 7 november 2023 heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. In de Trendzicht gaat de AFM in op belangrijke trends en risico's in de financiële sector. De vooruitzichten voor de komende jaren worden gedomineerd door afnemende economische groei, digitalisering, achterblijvende duurzaamheidstransities en de invoering van nieuwe wetgeving om financiële criminaliteit tegen te gaan. Voor banken benadrukt de AFM de gewijzigde (hogere) rentetarieven, waardoor banken meer winst zullen maken. Tegelijkertijd roept de AFM banken op om kritisch te kijken naar de spaarproducten die zij aanbieden. De AFM vindt bepaalde spaarproducten onwenselijk, zoals dakpansparen en *teaser rates*, waarbij klanten in eerste instantie een hoge rente krijgen die na verloop van tijd daalt. Ook het maken van onderscheid tussen klanten, waarbij een select aantal klanten wordt beloond met een hogere rente wordt als ongewenst beschouwd. Voor de kapitaalmarkten noemt de AFM het monetaire beleid van centrale banken, dat in 2023 sterk is veranderd.
- **Wie?** Alle Nederlandse banken die onder gedragstoezicht staan van de AFM.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die traditiegetrouw begin 2024 door de AFM wordt gepubliceerd.

Rapport klimaatrisico's huizenmarkt

- **Wat?** Tegelijk met de [Trendzicht 2024](#) heeft de AFM een [rapport](#) gepubliceerd over het inprijzen van klimaatrisico's op de woningmarkt. In dit rapport wijst de AFM op de toenemende impact van klimaatrisico's

op de woningmarkt, met name funderings- en overstromingsrisico's. De kans dat klimaatrisico's de huizenprijzen beïnvloeden neemt toe, maar het bewustzijn hiervan blijft achter, aldus de AFM. De AFM roept de overheid op om een coördinerende en faciliterende rol op zich te nemen bij de verdere ontwikkeling van oplossingen om overstromingsrisico's beter verzekeraar te maken voor particulieren.

- **Wie?** Banken die hypothecaire leningen verstrekken.
- **Wanneer?** De AFM zet zich voortdurend in om aandacht te vragen voor dit onderwerp.

ONTWIKKELINGEN EUROPESE WET- EN REGELGEVING

Laatste updates bankenpakket

Op 14 december 2023 heeft de Europese Commissie [aangekondigd](#) dat er overeenstemming is bereikt over het bankenpakket en dat dit pakket is goedgekeurd door de Europese Raad en het Europees Parlement. Het bankenpakket omvat materiële wijzigingen van de CRR en CRD (CRR III en CRD VI genoemd) waaronder - onder andere - de laatste elementen voor de implementatie van de hervormingen van Bazel III. De EU heeft het overgrote deel van Bazel III al geïmplementeerd. Het bankenpakket omvat onder andere:

- 1) de invoering van een *output floor*, dat wil zeggen een ondergrens voor de kapitaalvereisten die banken berekenen wanneer ze hun modellen gebruiken. De *output floor* wordt ingevoerd om de buitensporige variabiliteit van de kapitaalvereisten van banken die met interne modellen zijn berekend, te verminderen. Het is een maatregel met als doel het vertrouwen in risicogebaseerde kapitaalvereisten te vergroten en de soliditeit van banken die gebruik maken van interne modellen te verbeteren, waardoor kapitaalvereisten beter vergelijkbaar worden tussen banken;
- 2) wijzigingen in de manier waarop banken hun risicogewogen activa (RWA) berekenen, waarbij meer gewicht wordt toegekend aan de gestandaardiseerde berekeningsmethode, bijvoorbeeld door de invoering van een voorkeursbehandeling voor vastgoedposities, waaronder een nieuwe categorie voor *buy-to-let*-posities (*Income Producing Real Estate*) en posities in de verwerving, ontwikkeling en bouw van vastgoed (ADC);
- 3) meer gedetailleerde betrouwbaarheids- en geschiktheidstoetsen, waaronder geharmoniseerde controles voor bankmanagers voordat de managers hun positie innemen, en de invoering van een minimale gemeenschappelijke reeks procedureregels en gestandaardiseerde informatievereisten voor de

verificatie van de geschiktheid van bankmanagers en sleutelfunctiehouders van grote banken door hun toezichthouders;

- 4) een vereiste om ESG-risico's goed te beheren (bijv. regelmatige klimaatstresstests), waaronder het hebben van ESG-risicobeheersystemen, ESG-rapportage- en openbaarmakingsvereisten voor alle banken en de vereiste dat banken overgangsplannen zullen moeten opstellen binnen het prudentiële kader in overeenstemming met de duurzaamheidsverbintenissen die banken aangaan in het kader van de richtlijn duurzaamheidsverslaglegging over bedrijven (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD).

De wetteksten van [CRR III](#) en [CRD VI](#) zijn nu ook beschikbaar (hoewel ze nog juridisch moeten worden beoordeeld). Hierdoor kunnen banken zich voorbereiden op de laatste fase van hun implementatie van Bazel III.

Tegelijk met de publicatie van de teksten van de CRR III en de CRD VI start de EBA haar consultatie van de belangrijkste technische normen, zoals uiteengezet in de [EBA-routekaart](#) voor het bankenpakket.

De wijzigingen in de CRR worden op 1 januari 2025 van kracht. De wijzigingen in de CRD moeten door de EU-lidstaten worden geïmplementeerd.

Voorstel daisychains

- **Wat?** Op 17 november 2023 hebben het Europees Parlement en de Raad een [voorlopig politiek akkoord](#) bereikt over het voorstel voor de daisychains. Het voorstel omvat een wijziging van de Bank Recovery and Resolution Directive (BRRD) en de Single Resolution Mechanism Regulation (SRMR) en is bedoeld om onevenredige effecten op bepaalde bankgroepstructuren te voorkomen en geeft afwikkelingsautoriteiten de bevoegdheid om interne MREL op geconsolideerde basis vast te stellen. Het voorstel daisychains maakt deel uit van de bredere hervorming van het Crisis Management and Deposit Insurance framework (CMDI), dat op 18 april 2023 is aangenomen.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Lopend. Het voorlopige akkoord moet nog worden bevestigd door de vertegenwoordigers van de lidstaten en het Europees Parlement.

CMDI-beoordeling

- **Wat?** Op 18 april 2023 heeft de Europese Commissie [een voorstel](#) aangenomen om het bestaande kader voor crisisbeheer en depositoverzekering (het CMDI-kader)

voor banken in de EU aan te passen en te versterken, met specifieke aandacht voor middelgrote en kleinere banken. Het voorstel is bedoeld om een ordelijke uitstap uit de markt voor falende banken te vergemakkelijken, ongeacht hun omvang en bedrijfsmodel, inclusief kleinere spelers. Het is ontworpen met de volgende doelstellingen: i) behoud van financiële stabiliteit en bescherming van het geld van de belastingbetaler, ii) bescherming van de reële economie tegen de gevolgen van het falen van banken en iii) betere bescherming van deposanten.

- **Wie?** Alle banken, vooral middelgrote en kleinere banken.
- **Wanneer?** Lopend. Het wetgevingspakket wordt nu besproken door het Europees Parlement en de Raad.

Implementatiewet richtlijn kredietsservicers en kredietkopers

- **Wat?** Op 24 november 2021 is de [Richtlijn inzake kredietsservicers en kredietkopers](#) gepubliceerd. Deze richtlijn standaardiseert de regels voor kredietsservicers en kredietkopers in de EU en vergemakkelijkt de verkoop van niet-renderende kredietovereenkomst, ofwel *non-performing loans* (NPL's). Als banken worden geconfronteerd met een grote opeenstapeling van NPL's en niet over het personeel of de deskundigheid beschikken om deze naar behoren te beheren, moeten ze het beheer van deze leningen kunnen uitbesteden aan een gespecialiseerde kredietsservicer of de kredieten kunnen overdragen aan een kredietafnemer met de nodige risicobereidheid en deskundigheid om deze te beheren. De implementatiewet van de richtlijn is in 2023 ter consultatie voorgelegd. We hebben een [Finnius vindt-blog](#) geschreven over het geraadpleegde voorstel, waarin we de belangrijkste wijzigingen bespreken.
- **Wie?** Banken die NPL's verkopen aan derden.
- **Wanneer?** De richtlijn moest uiterlijk op 29 december 2023 zijn geïmplementeerd. Die deadline is niet gehaald. Het is onbekend wanneer de definitieve implementatiewet wordt gepubliceerd.

NPL templates

- **Wat?** Op 26 september 2023 is de [uitvoeringsverordening](#) met de technische uitvoeringsnormen voor gegevensmodellen voor transacties in NPL's gepubliceerd. De verordening specificeert de templates die banken moeten gebruiken voor het verstrekken van informatie aan kopers van krediet bij de verkoop of overdracht van NPL's.
- **Wie?** Banken die NPL's verkopen aan derden.
- **Wanneer?** Deze verordening is in werking getreden op 19 oktober 2023.

Schaduwbankieren

- **Wat?** Op 6 september 2023 heeft de Europese Commissie [aangekondigd](#) dat zij [technische normen](#) heeft goedgekeurd die banken moeten gebruiken bij de rapportage van hun *exposures* op schaduwbankentiteiten, zoals vereist door de CRR. Deze normen bevatten criteria voor de identificatie van schaduwbankentiteiten (welke entiteit kwalificeert als zodanig en welke entiteit niet) en zorgen voor de harmonisatie en vergelijkbaarheid van de door banken gerapporteerde *exposures*. De normen zullen toezichthouders ook voorzien van robuuste gegevens om de risico's van banken met betrekking tot niet-bancaire entiteiten te beoordelen.
- **Wie?** Alle banken en elke entiteit die bankdiensten aanbiedt of bepaalde bankactiviteiten uitvoert en geen vergunning heeft.
- **Wanneer?** Deze technische normen zijn van toepassing vanaf 1 januari 2024.

DORA

- **Wat?** Op 27 december 2022 zijn de [Verordening betreffende digitale operationele veerkracht voor de financiële sector](#) (DORA) en de bijbehorende [richtlijn](#) gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU. In het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#) worden DORA en alle gerelateerde ontwikkelingen in meer detail besproken.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De verordening is vanaf 17 januari 2025 rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten, waaronder Nederland.

CRR-uitvoeringsverordening informatieverstrekking ESG-risico's

- **Wat?** Op 30 november 2022 heeft de Europese Commissie een aanvullende [uitvoeringsverordening](#) aangenomen tot wijziging van de technische uitvoeringsnormen die zijn vastgelegd in [Uitvoeringsverordening \(EU\) 2021/637](#). Deze uitvoeringsverordening specificeert uniforme formats en bijbehorende instructies voor de informatieverstrekking op grond van de verordening kapitaalvereisten (CRR). De CRR is gewijzigd door Verordening (EU) 2019/876, die grote instellingen – die effecten hebben uitgegeven die zijn toegelaten tot de handel op een gereglementeerde markt van een lidstaat – verplicht informatie te verstrekken over ESG-risico's (waaronder fysieke risico's en overgangsrisko's). De aanvullende uitvoeringsverordening regelt aanvullende uniforme informatieformats en bijbehorende instructies voor de bekendmaking van ESG-risico's, naast de bestaande

uniforme informatieformats en bijbehorende instructies.

- **Wie?** Instellingen, financiële holdings en gemengde financiële holdings die onder CRD IV-toezicht staan.
- **Wanneer?** Bepaalde bekendmakingen over bijvoorbeeld (delen van) de *banking book taxonomy alignment ratio* (BTAR) en de *green asset ratio* (GAR) beginnen in 2024, met 31 december 2023 als referentiedatum.

ONTWIKKELINGEN NEDERLANDSE WET- EN REGELGEVING

Wijzigingen depositogarantiestelsel 2024

- **Wat?** Op 10 november 2023 is het ministerie van Financiën de [consultatie](#) van het Wijzigingsbesluit depositogarantie gestart. Het wijzigingsbesluit beoogt verdere implementatie van de herziene richtlijn depositogarantiestelsels (DGS) en beoogt geconstateerde gebreken en omissies in de bepalingen betreffende het depositogarantiestelsel te actualiseren en te herstellen.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De consultatie eindigde op 11 december 2023. De Europese Commissie streeft naar een snelle aanvullende implementatie van de DGS-richtlijn. Met het oog daarop is 1 juli 2024 de beoogde datum van inwerkingtreding.

BES depositogarantiestelsel

- **Wat?** Op 3 juli 2023 is het ministerie van Financiën een [consultatie](#) gestart van de herziening van het depositogarantiestelsel voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES-eilanden). De herziening wordt noodzakelijk geacht naar aanleiding van een evaluatie van het huidige stelsel, waarbij is geconcludeerd dat het stelsel onvoldoende bijdraagt aan de versterking van de financiële stabiliteit en consumentenbescherming op de BES-eilanden.
- **Wie?** Alle banken, burgers en bedrijven op de BES-eilanden.
- **Wanneer?** De consultatie eindigde op 21 augustus 2023. We verwachten dat het ministerie van Financiën er in 2024 gevolg aan zal geven.

Infrastructuur contant geld

- **Wat?** Op 31 mei 2023 heeft het ministerie van Financiën [aangekondigd](#) dat het werkt aan wetgeving

om geldopname gratis te houden en geldautomaten toegankelijk. Op basis van marktonderzoek zijn het ministerie van Financiën en DNB tot de conclusie gekomen dat wettelijk ingrijpen noodzakelijk is om ervoor te zorgen dat contant geld bruikbaar, beschikbaar, toegankelijk en betaalbaar blijft voor gebruikers. De wetgeving moet ervoor zorgen dat banken zorgen voor een adequate infrastructuur voor contant geld die beschikbaar, toegankelijk en betaalbaar is voor consumenten.

- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** We verwachten dat het ministerie van Financiën in 2024 de wet op de cash-infrastructuur in Nederland zal consulteren.

Groeps-vvgb

- **Wat?** De [Wijzigingswet financiële markten 2022-II](#) is gedeeltelijk in werking getreden. De [inwerkingtreding](#) geldt nog niet voor de invoering van een meldingsplicht in artikel 3:103a lid 1 Wft met betrekking tot wijzigingen die plaatsvinden binnen een groep, nadat eerder een groeps-vvgb is verleend door DNB als bedoeld in artikel 3:102 lid 2 Wft. De meldingsplicht wordt uitgewerkt in het voorgestelde [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#).
- **Wie?** Bedrijven die een groeps-vvgb van DNB hebben in relatie tot een bank.
- **Wanneer?** Het Wijzigingsbesluit financiële markten 2023 treedt op 1 juli 2024 in werking. Naar verwachting zal artikel 3:103a Wft dan ook in werking treden.

Nadere beloningsmaatregelen financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Op 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en ii) de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022. De AFM publiceerde eind 2022 een [meldingsformulier voor het afwijken van het bonusplafond](#) voor niet-cao-personeel.
- **Wie?** Banken die onder de Nederlandse beloningsregels vallen (d.w.z. alle banken).
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 reeds werkzaam waren voor de banken ('bestaande

medewerkers'). Voor al het personeel dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten banken dus over 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

ANDERE ONTWIKKELINGEN

BIS rapport turbulentie banken 2023

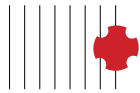
- **Wat?** Op 5 oktober 2023 heeft het Bazels Comité een [rapport](#) uitgebracht over de bankencrisis van 2023. De bankencrisis die in maart 2023 begon en waarbij Amerikaanse en Zwitserse banken betrokken waren, is qua omvang en reikwijdte de belangrijkste systeembrede bankencrisis sinds de grote financiële crisis. Hoewel de het falen van de banken grotendeels verschillende oorzaken had, veroorzaakte het een bredere crisis in het vertrouwen in de veerkracht van banken, banksystemen en financiële markten in meerdere jurisdicties. Dit rapport geeft een beoordeling van de oorzaken van de bankencrisis van 2023, de reacties van regelgevers en toezichthouders en de eerste lessen die zijn geleerd. Dit rapport bevat geen voornemen voor geplande herzieningen van het Bazel-raamwerk. Zie ook onze [Finnius vindt-blog](#) en ons [artikel](#) met een overzicht van de crisis van 2023 en de oorzaken en beschouwingen met het oog op eerdere crises.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Het rapport biedt lessen uit het verleden, maar geeft geen indicatie van geplande herzieningen van het Bazelraamwerk.

BIS consultatie openbaarmaking posities banken in cryptoactiva

- **Wat?** Op 17 oktober 2023 heeft het Bazels Comité een [consultatie](#) van de openbaarmaking van de crypto-activa-uitzettingen van banken gepubliceerd. Het consultatiedocument stelt voor om een gestandaardiseerde openbaarmakingstabel en sjablonen in te voeren voor de cryptoactiva-exposures van banken. Volgens het voorstel moeten banken zowel kwalitatieve als kwantitatieve informatie openbaar maken over hun cryptoasset-activiteiten, inclusief exposures en kapitaal- en liquiditeitsvereisten. Het comité verwacht dat het aannemen van een uniform openbaarmakingsformat de marktdiscipline zal verbeteren en de informatieasymmetrie tussen banken en marktdeelnemers zal verminderen.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 31 januari 2024, de voorgestelde implementatiedatum is 1 januari 2025.

Voorstel hogere bankbelasting

- **Wat?** Op 6 november 2023 heeft het ministerie van Financiën de ECB gevraagd om een advies over een voorstel tot wijziging van de nationale Wet bankenbelasting. De Wet bankenbelasting werd in 2012 ingevoerd en legde een belasting op aan banken met activiteiten in Nederland. De belasting werd na de financiële crisis ingevoerd om een prijskaartje te hangen aan de impliciete staatsgarantie die de Nederlandse overheid aan banken in Nederland verstrekt. De Wet bankenbelasting brengt momenteel 470 miljoen euro per jaar op. Volgens het ontwerpvoorstel zou de belasting met 150 miljoen euro per jaar worden verhoogd. Op 15 december 2023 heeft de ECB haar [advies](#) gepubliceerd. In het advies beveelt de ECB aan om, alvorens de belastingen voor banken te verhogen, een grondige analyse uit te voeren van de mogelijke negatieve gevolgen van het voorstel voor de banksector. In de analyse moet worden beoordeeld of het voorstel risico's voor de financiële stabiliteit met zich meebrengt en of het de veerkracht van de banksector kan aantasten en marktverstoringen kan veroorzaken.
- **Wie?** Alle banken.
- **Wanneer?** Het valt nog te bezien of het ministerie van Financiën de belastingen voor banken verhoogt.

BELEGINGSFONDSEN

In dit onderdeel worden de regels voor beheerders van alternatieve beleggingsinstellingen (abi's) en instellingen voor collectieve belegging in effecten (icbe's) besproken. In tegenstelling tot voorgaande jaren, hanteren wij de in de markt gebruikelijke term 'beleggingsfondsen' als generieke aanduiding of verzamelbegrip voor alle soorten beleggingsvehikels (zijnde alle type abi's en icbe's, ongeacht rechtspersoonlijkheid). Voor de duidelijkheid: wij hanteren dus niet de formele wettelijke termen van 'beleggingsinstelling' voor abi's en maken daarbij geen onderscheid tussen de formele wettelijke begrippen 'beleggingsfonds' en 'beleggingsmaatschappij'.

Beheerders die naast het beheren van beleggingsfondsen ook beleggingsdiensten mogen verlenen (beheerders met MiFID II top-up), moeten voor dat deel van de dienstverlening voldoen aan de vele regels die gelden voor beleggingsondernemingen. Daarom raden wij die beheerders aan om naast dit onderdeel ook kennis te nemen van het onderdeel [Beleggingsondernemingen](#) in deze Vooruitblik 2024.

Ook de cross-sectorale onderdelen [Integriteit](#), [Duurzaamheid \(ESG\)](#) en [Digitalisering & FinTech](#) zijn voor beheerders van groot belang. Onderwerpen die daarop betrekking hebben, komen niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorgenoemde specials.

Tot slot is het voor beheerders van beleggingsfondsen nuttig om kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin ook onderwerpen aan bod komen die beheerders en beleggingsfondsen kunnen raken.

AFM TOEZICHT 35

Trendzicht 2024
Controle datakwaliteit rapportages
derdelandenbeheerders

DNB TOEZICHT 35

Good practices prudentiële rapportages
Toezicht in beeld 2023-2024
Algemene aandachtspunten toezicht
Aandacht voor liquiditeitsmismatches

ESMA EN EBA 36

ESMA Work Programme 2024
Onderzoek duurzaamheidsuitingen en integratie
duurzaamheidsrisico's

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 36

Herziening AIFM-richtlijn*
Herziening ELTIF-verordening*
Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo)
volledig in werking
Technische standaarden *shadow banking entities*

Retail Investment Strategy
Mogelijke herzieningen EuVECA en EuSEF
Review MMF-verordening
Updates Richtsnoeren stresstestscenario's MMF-
verordening
Bijgewerkte Q&A PRIIPs-verordening

NIEUWE WET- EN REGELGEVING 39

Level 2-regelgeving grensoverschrijdende distributie
Groeps-vvgb
Wijzigingsbesluit financiële markten 2023
Wijzigingswet financiële markten 2024
Wijzigingsbesluit financiële markten 2024

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

- **Wat?** Op 7 november 2023 heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd, waarin de AFM ingaat op de belangrijkste trends en bijbehorende risico's in de financiële sector. Voor assetmanagement behandelt de AFM daarin: liquiditeitsbeheer, vastgoedrisico's, concentratierisico's bij uitbesteding, digitalisering en het waterbedeffect bij beleggingsfondsen bij het tegengaan van witwassen en terrorismefinanciering. De AFM signaleert voor beleggingsfondsen onder meer:
 - i. een toenemend *liquiditeitsrisico* door een snel stijgende rente en periodes van acute marktstress; dat kan leiden tot liquiditeitsdruk bij open-end beleggingsfondsen;
 - ii. het risico van een *systemische impact* van de conjuncturele en structurele ontwikkelingen in de commercieel-vastgoedsector; dit leidt tot druk op het financiële systeem;
 - iii. de noodzaak van aandacht voor risicomanagement en doorlopende compliance bij procesoptimalisatie en portfoliomanagement bij de inzet van *AI-systemen*;
 - iv. de beschikbaarheid van *tijdige, juiste en volledige data over ESG-factoren*, omdat beleggingsfondsen een belangrijke rol spelen bij verduurzaming; en
 - v. het risico dat als er op korte termijn geen rekening wordt gehouden met *ESG-risico's in de (beleggings) strategie*, dit op langere termijn voor problemen kan zorgen. Bijvoorbeeld wanneer er is belegd in *stranded assets* en er wordt een CO₂-belasting wordt ingevoerd of er blijkt sprake te zijn van fraude of corruptie.Zie voor de overige informatie het onderdeel [Beleggingsondernemingen](#) onder 'Trendzicht 2024' in deze publicatie. Gelijktijdig met Trendtoezicht 2024 kwam de AFM met een [publicatie over klimaatrisico's op de woningmarkt](#), waarin zij voor vastgoedfondsen de nadruk legt op het (beter) inprijzen van deze klimaatrisico's.
- **Wie?** Primair relevant voor vergunninghoudende beheerders van abi's en icbe's, maar ook voor beheerders die gebruik maken van het AIFMD-registratieregime.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in haar Agenda 2024, die begin 2024 door de AFM zal worden gepubliceerd.

Controle datakwaliteit rapportages derdelandenbeheerders

- **Wat?** In haar [bericht van november 2022](#) heeft de AFM op de AIFMD-rapportage voor

derdelandenbeheerders gewezen. Tot en met 2022 waren derdelandenbeheerders uitgezonderd van deze rapportageverplichting. Maar vanaf 2023 moesten ook zij zich gaan houden aan de verplichte rapportages. De rapportages van 2023 werden nog niet gecontroleerd op datakwaliteit (DQEF). Dat is nu veranderd. Vanaf 2024 zal de AFM DQEF-controles uitvoeren op de [AIFMD-rapportages](#) van derdelandenbeheerders. Wanneer de AFM onjuistheden aantreft, zal de beheerder worden opgedragen om een bijgewerkte rapportage aan te leveren.

- **Wie?** Beheerders van abi's buiten de EU (non-EU AIFM's).
- **Wanneer?** Vanaf Q1 2024.

DNB TOEZICHT

Good practices prudentiële rapportages

- **Wat?** Van 25 oktober tot en met 13 december 2023 liep de [consultatie Good practices Handreiking prudentiële rapportages](#) (de Good Practices) van DNB. Met deze Good Practices biedt DNB instellingen een overzicht van goede praktijken voor prudentiële rapportages. DNB vindt het namelijk belangrijk om kwalitatief goede gegevens te ontvangen. Dit komt haar werk als toezichthouder ten goede. Zij ervaart dat prudentiële rapportages regelmatig (materiële) fouten bevatten, met tijdrovende herrapportages tot gevolg. Zo kunnen negatieve trends in de financiële soliditeit te lang onopgemerkt blijven, wat het tijdig nemen van herstelmaatregelen belemmert. In lijn met dit gedachtegoed heeft DNB in haar [bericht van 7 november 2023](#) beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsfondsen verzocht om te melden welke problemen zij ervaren bij het invullen van de FINREP en IFREP.
- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** De consultatieperiode is inmiddels gesloten. Het is nog onbekend wanneer de definitieve Good Practices worden gepubliceerd.

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** DNB heeft op 28 november 2023 het rapport [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. Volgens het rapport blijkt uit onderzoek dat beheerders niet voldoen aan het gewenste niveau van rapportagedata over de kapitaal- en liquiditeitseisen. Deze rapportagedata wordt uitgevraagd op grond van de in 2023 in werking getreden [SREP-richtsnoeren](#) (SREP staat voor *supervisory review and evaluation process*). De AFM en DNB werken in dit kader al nauw samen. Zo worden risicoanalyses voor individuele instellingen door de twee

toezichthouders samengebracht, om te komen tot één gezamenlijk, integraal risicobeeld. Deze samenwerking zal in 2024 worden voortgezet. Zo kunnen instellingen mede op basis van SREP-richtsnoeren meer gezamenlijke en geüniformeerde data-uitvragen verwachten. In meer algemene zin zal de datakwaliteit in 2024 opnieuw een belangrijk aandachtsgebied van DNB vormen.

- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** Gedurende 2024.

Algemene aandachtspunten toezicht

- **Wat?** DNB heeft op 15 december 2023 de [algemene aandachtspunten](#) voor het toezicht op beheerders in 2024 bekendgemaakt. DNB zal in ieder geval extra aandacht besteden aan:
 - i. de kwaliteit van de prudentiële rapportages die bij DNB worden ingediend. In dit kader organiseert DNB ook kennissessies voor rapportagebehandelaren. Uitnodigingen hiervoor worden door DNB separaat verstuurd; en
 - ii. de beheersing van prudentiële risico's, onder andere ter implementatie van de EBA en ESMA SREP richtsnoeren, met name ook in het kader van geconsolideerd toezicht.
- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** Gedurende 2024.

Aandacht voor liquiditeitsmismatches

- **Wat?** In het [Overzicht Financiële Stabiliteit - Najaar 2023](#) constateert DNB dat de kans op wanbetaling groter wordt door hogere financieringskosten en het mogelijk materialiseren van kredietrisico's van commercieel vastgoed. Verder constateert DNB dat de risico's op het gebied van liquiditeit en hefboomfinanciering bij Nederlandse vastgoedfondsen beperkt zijn. Nader onderzoek laat zien dat de risico's als gevolg van liquiditeitsmismatches beperkt lijken, doordat de terugbetalingsfrequentie van de fondsen is afgestemd op het illiquide karakter van de vastgoedbelegging. Ook oogt volgens DNB het risico van excessieve hefboomfinanciering beperkt, doordat het gebruik van dergelijke financiering geconcentreerd is bij een klein aantal vastgoedfondsen met een gesloten structuur. DNB benadrukt dat Nederlandse vastgoedfondsen vanwege lage terugbetalingsfrequenties scherp moeten zijn op het risico dat de terugbetalingsverzoeken in de nabije toekomst oplopen, als de druk op de markt aanhoudt.
- **Wie?** Beheerders van vastgoedbeleggingsfondsen.
- **Wanneer?** Per direct.

ESMA EN EBA

ESMA Work Programme 2024

- **Wat?** Op 28 september 2023 heeft ESMA haar [2024 Annual Work Programme](#) gepubliceerd. Hierin geeft ESMA haar prioriteiten voor 2024 aan. Als hoofdthema's identificeert ESMA de bescherming van retailbeleggers, de verbetering en aanvulling van de regelgeving over *sustainable finance*, digitalisering en innovatie in de financiële markten (waaronder DORA), alsook effectief gebruik van data en ICT.
- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** Gedurende 2024.

Onderzoek duurzaamheidsuitingen en integratie duurzaamheidsrisico's

- **Wat?** Op 6 juli 2023 heeft ESMA met de nationale toezichthouders een [Common Supervisory Action \(CSA\)](#) gelanceerd over duurzaamheidsgerelateerde publicaties en de integratie van duurzaamheidsrisico's. De CSA heeft als doel te onderzoeken in hoeverre assetmanagers voldoen aan de SFDR, de Taxonomieverordening en duurzaamheidsregels die in de AIFMD en UCITS zijn opgenomen. Dit onderzoek zal leiden tot een eindrapport over greenwashing in assetmanagement en de maatregelen die nodig zijn om greenwashing tegen te gaan. Het onderzoek kan leiden tot een uitvraag in de markt.
- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** Het onderzoek duurt tot en met het derde kwartaal van 2024. De resultaten zullen worden gebruikt voor het Final Report on greenwashing van ESMA.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Herziening AIFM-richtlijn

Na een voorbereiding van ruim vijf jaar is op 6 november 2023 het finale voorstel voor de wijziging van de Level 1-tekst van de [AIFM-richtlijn](#) (of AIFMD) gepubliceerd.

Wat ons betreft zijn de belangrijkste uitkomsten van het voorstel voor beheerders van abi's:

- i. **Loan origination.** Beheerders die abi's beheren die leningen verstrekken, moeten aan aanvullende

eisen voldoen op het gebied van onder meer beleggingsrestricties, risicobeheer, liquiditeitsbeheer en beheersing van belangenconflicten.

ii. Liquiditeitsbeheer. Er komen aanvullende eisen op het gebied van liquiditeitsbeheer voor open-end fondsen en de verplichting om beleggers te informeren over de liquiditeitsbeheertechnieken die de abi kan gebruiken. Beheerders moeten minimaal één liquiditeitsbeheertechniek in hun fondsdocumentatie opnemen.

iii. Uitbesteding. Er komt een verdere aanscherping van de mogelijkheden tot uitbesteding en de voorwaarden die daarbij gelden. Ook zullen er zogenoemde *peer reviews* plaatsvinden waarbij ESMA een analyse uitvoert bij lokale toezichthouders. Deze analyse is gericht op de maatregelen die worden getroffen om te voorkomen dat beheerders van abi's, die portefeuilles en/of risicobeheer uitbesteden aan dienstverleners in derde landen, zogenoemde brievenbusmaatschappijen worden.

iv. Kosten. Het voorstel bevat aanvullende informatieverplichtingen (inclusief periodieke rapportages) over kosten die gerekend worden ten aanzien van een abi.

Ook voor beheerders van icbe's relevant

Het voorstel wijzigt ook de UCITS-richtlijn. Het doel is om te komen tot meer harmonisatie van de regels in de twee richtlijnen die het toezicht op beheerders in Europa domineren. Deze harmonisatie zal onder meer betrekking hebben op rapportageverplichtingen van abi's en icbe's.

De onderdelen ii. en iii. hiervoor zijn ook relevant voor beheerders van icbe's.

Vervolg

Naar verwachting zal in Q2 2024 worden gestemd over de finale Level 1-tekst van de AIFM-richtlijn. Zodra het voorstel na de stemming definitief is aangenomen, hebben de lidstaten naar verwachting 24 maanden de tijd om de wijzigingen te implementeren in het nationaal recht.

Het zal nog moeten blijken of de bestaande Level 2-tekst ten aanzien van de AIFMD (namelijk de Gedelegeerde Verordening AIFMD) zal worden aangepast. Dat ligt wel in de lijn der verwachting aangezien de wijzigingen van verschillende nieuwe Level 1-bepalingen zullen moeten worden uitgewerkt in de Level 2-tekst.

Herziening ELTIF-verordening

Introductie

Samen met het voorstel tot wijziging van de AIFM-richtlijn, publiceerde de Europese Commissie (EC) een voorstel tot wijziging van de verordening betreffende de European

Long Term Investment Fund (ELTIF-verordening). Dit is in Nederland een nog vrij onbekend raamwerk. Er zijn geen ELTIF-fondsen geregistreerd in Nederland, maar deze herziening zou daar (althans, als het aan de EC ligt) in de toekomst verandering in kunnen brengen. De herziene ELTIF-verordening is op 14 februari 2023 door het Europees Parlement (EP) aangenomen en treedt op 10 januari 2024 in werking. De [tekst van de herziene ELTIF-verordening](#) is op 20 maart 2023 gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Unie.

Mogelijkheden ELTIF-verordening

Het raamwerk is, kort gezegd, bedoeld voor abi's die beleggen in langetermijninvesteringen (zoals *private equity*, infrastructuur of vastgoed). De ELTIF-verordening voorziet in de mogelijkheid voor vergunninghoudende beheerders van abi's om een apart label aan te vragen voor abi's die voldoen aan de beleggingsrestricties zoals opgenomen in de ELTIF-verordening. Met dit label kunnen beheerders vervolgens het ELTIF-fonds grensoverschrijdend aanbieden aan retailbeleggers in de EU. Die systematiek is vergelijkbaar met het EuVECA- en EuSEF-raamwerk.

Grensoverschrijdend aanbieden van 'gewone' abi's aan retailbeleggers op basis van een Europees paspoort is onder de AIFM-richtlijn niet mogelijk. Er moet dan in iedere lidstaat apart gecheckt worden of en zo ja, onder welke voorwaarden het nationale recht van die lidstaat een aanbieding aan retailbeleggers toestaat. Zodoende is het ELTIF-raamwerk in potentie een mooie aanvulling op het bestaande UCITS-raamwerk, maar dan voor abi's met een 'alternatief' beleggingsbeleid zoals vastgoed, *private equity*, *private debt* en infrastructuur. Een aanvullend voordeel van een ELTIF is dat er in bepaalde lidstaten een gunstige fiscale behandeling voor investeerders geldt.

Beperkingen

Het ELTIF-label is in de praktijk, zeker in Nederland, nog nauwelijks in trek bij beheerders. Voor het verkrijgen van een ELTIF-label moet de beheerder aan veel verschillende eisen voldoen in aanvulling op het AIFMD-raamwerk. Die eisen zien op de organisatie van de beheerder, beleggingsrestricties voor het ELTIF-fonds en verschillende regels op het gebied van beleggersbescherming. Zo gelden er strenge eisen aan het type activa waarin een ELTIF-fonds mag beleggen, zijn er beleggingsrestricties en spreidingseisen, gelden er regels voor de marketing ter bescherming van investeerders en wordt een soort geschiktheidstoets voor retailbeleggers toegepast.

Wijzigingen EC

Met de wijzigingen in de finale tekst van de ELTIF-verordening wordt beoogd om het ELTIF-raamwerk aantrekkelijker te maken voor beheerders. De wijzigingen hebben onder meer betrekking op:

- verruiming van de typen activa waarin een ELTIF mag investeren, met name op het gebied van verschillende typen roerende en onroerende zaken;
- verwijdering van de investeringsdrempels voor retailbeleggers;
- vermindering van het aantal regels wanneer een ELTIF uitsluitend aan professionele investeerders wordt aangeboden;
- introductie van een *master-feeder* ELTIF;
- verruiming van de mogelijkheden voor *fund-of-funds*, door toe te staan dat ze mogen beleggen in andere ELTIF's, EuVECA, EuSEF, icbe's en EU abi's.
- verlaging van de drempel, naar 55%, van investeringen in in aanmerking komende activa;
- bepaalde mogelijkheden voor een open-end structuur, onder specifieke voorwaarden, waardoor bijvoorbeeld ook een *evergreen fund* tot de mogelijkheden zou moeten behoren;
- expliciete mogelijkheden om toetreed- en inkoopverzoeken te 'matchen', onder specifieke voorwaarden, waarmee meer flexibiliteit geboden kan worden;
- bepaalde beleggingsbeschermingsmaatregelen voor retail-ELTIF's, afgeleid van MiFID II, waaronder een geschiktheidstoets.

Deze wijzigingen hebben als doel om het ELTIF-fonds een aantrekkelijk(er) product te maken voor professionele en retailbeleggers die exposure willen op langetermijninvesteringen, waardoor aanvullend vermogen naar de reële economie vloeit.

Wanneer?

De herziene ELTIF-verordening is van toepassing met ingang van 10 januari 2024.

Wij hopen dat het ELTIF-raamwerk hiermee een boost krijgt, voor aanbiedingen aan zowel retail- als professionele investeerders. Beheerders van vastgoedfondsen, private-equityfondsen en *fund-of-funds* kunnen hun productaanbod en reikwijdte vergroten met een ELTIF-label. De Europese wetgever heeft in ieder geval haar best gedaan om het een aantrekkelijker regime te maken.

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormt onder andere de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022.
- **Wie?** Beheerders van abi's en icbe's die binnen het

bereik van de Nederlandse beloningsregels vallen. Dat zijn in ieder geval alle beheerders met een vergunning van de AFM.

- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 reeds werkzaam waren voor de beheerder ('bestaande medewerkers'). Voor al het personeel dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten beheerders dus over 2024 aan de retentieregels voldoen.

Technische standaarden *shadow banking entities*

- **Wat?** Op 6 september 2023 heeft de EC [de gedelegeerde verordening met technische standaarden](#) om *shadow banking entities* te identificeren onder CRD IV, gepubliceerd. Hieronder kunnen ook bepaalde abi's en icbe's vallen, zoals geldmarktfondsen, beleggingsfondsen die veel gebruik maken van *leverage* en *loan originating* beleggingsfondsen.
- **Wie?** Bepaalde typen abi's en icbe's als genoemd in de gedelegeerde verordening.
- **Wanneer?** De gedelegeerde verordening is op 1 januari 2024 in werking getreden.

Retail Investment Strategy

- **Wat?** Op 24 mei 2023 heeft de EC de Retail Investment Strategy gepubliceerd, bestaande uit i) een voorstel voor een [omnibus-richtlijn](#) tot wijziging van onder meer de AIFM-richtlijn, de UCITS-richtlijn en MiFID II en ii) een voorstel voor een [Verordening tot wijziging van de PRIIPs-verordening](#). Het doel van de voorstellen is het verbeteren van de retailbeleggingsmarkt, door wijzigingen door te voeren op het gebied van productgovernance, toegelaten provisies, verruiming van de opt-up-mogelijkheid naar professionele belegger en aanpassingen in de vereisten inzake informatieverstrekking. Daarnaast springen de zeer gedetailleerde regels over *due pricing* van beleggingsfondsen in het oog. De onderhandelingen over de Retail Investment Strategy dienen nog te worden gestart. Het is onduidelijk of die zullen plaatsvinden voor of na de Europese verkiezingen van 2024. Het Europees Economisch en Sociaal Comité heeft wel al een [rapport met eerste bevindingen](#) gepubliceerd.
- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** Nu de Europese Commissie haar voorstellen heeft gepubliceerd, zullen de onderhandelingen tussen het Europees Parlement en de Raad worden opgestart. De bedoeling is dat de nieuwe regels in 2025 finaal worden. In de voorstellen van de Europese Commissie is

bepaald dat de EU-lidstaten de nieuwe regels vervolgens binnen twaalf maanden moeten implementeren in hun nationale wetgeving en binnen achttien maanden moeten toepassen.

Mogelijke herzieningen EuVECA en EuSEF

- **Wat?** In de vorige wijzigingen van de EuVECA- en EuSEF-verordeningen (2017) is bepaald dat de EC uiterlijk op 2 maart 2022 een evaluatie uitgevoerd moest hebben. Momenteel zijn er nog geen publieke documenten beschikbaar over een dergelijke evaluatie van de twee verordeningen. Het schijnt dat de EC achter de schermen is gestart met de evaluatie en dat de lokale toezichthouders daarvoor input hebben gegeven.
- **Wie?** Beheerders van EuVECA- of EuSEF-fondsen.
- **Wanneer?** Of en wanneer de EuVECA- en EuSEF-verordeningen worden geëvalueerd, is nog onbekend. De verwachting is dat de EC spoedig de evaluaties openbaar zal maken.

Review MMF-verordening

- **Wat?** Op 26 maart 2021 heeft ESMA een [consultatierapport ten behoeve van een review van de MMF-verordening](#) (het raamwerk dat voorziet in de regulering van geldmarktfondsen oftewel *money market funds* of MMF's) gepubliceerd. Middels dit document heeft ESMA om input gevraagd voor de eventuele review. Op 16 februari 2022 kwam ESMA met haar [rapportage](#). Dit diende als input voor de [review van de MMF-verordening](#) door de EC, die van 12 april tot 20 mei 2022 liep. Op 20 juli 2023 heeft de EC [het verslag](#) gepubliceerd. In het rapport concludeert de EC dat, hoewel de MMF-verordening een positieve impact heeft gehad, er ook structurele issues spelen bij MMF's en bij de MMF-verordening in het verlengde daarvan. Er loopt ook een [onderzoek van de Financial Stability Board](#) (FSB). De geconstateerde issues zullen nader worden onderzocht door de EC.
- **Wie?** Beheerders van money market funds.
- **Wanneer?** We wachten nu op verdere actie van de EC. Ten tijde van het publiceren van deze Vooruitblik 2024 is hierover nog geen verdere informatie beschikbaar.

Updates Richtsnoeren stresstestscenario's MMF-verordening

- **Wat?** Op 19 december 2023 publiceerde ESMA haar [Final Report](#) inzake de 2023 herziening van de Richtsnoeren betreffende stresstestscenario's volgens de MMF-verordening. In deze herziening zijn de parameters voor de stresstests opnieuw gekalibreerd.

Dit vindt jaarlijks plaats. Ook is een nieuwe risicofactor inbegrepen voor het simuleren van de impact van *asset sales* onder *stress market conditions*.

- **Wie?** Beheerders van MMF's.
- **Wanneer?** De reeds doorgevoerde herziening zal naar verwachting begin 2024 in werking treden. Binnen twee maanden na publicatie zullen de nationale toezichthouders moeten aangeven in hoeverre zij de richtsnoeren zullen toepassen. De volgende herziening wordt naar verwachting in de eerste helft van 2024 geconsulteerd..

Bijgewerkte Q&A PRIIPs-verordening

- **Wat?** Op 18 december 2023 hebben de gezamenlijke Europese toezichthouders (ESA's) de bijgewerkte [Questions and Answers \(Q&A\) over het essentiële-informatiedocument](#) (EID) op grond van de [PRIIPs-verordening](#) gepubliceerd. De volgende onderdelen zijn geüpdatet:
 - General topics.** De ESA's hebben een vraag beantwoord over wanneer van één product verschillende versies van het EID beschikbaar zijn met uiteenlopende risicoprofielen en welke informatie dan moet worden opgenomen in het EID.
 - Market risk assessment product categories.** Er is een nieuwe vraag opgenomen over het indelen van producten met *recurring premiums* als categorie 2 of categorie 3 PRIIPs.
 - Performance scenarios.** De ESA's hebben aangegeven dat bij het berekenen van prestatiescenario's maandelijkse *net asset value*-data (NAV-data) moet worden gebruikt, zelfs als de NAV dagelijks of wekelijks beschikbaar is.
 - Multi-option products.** De ESA's hebben een vraag beantwoord over het gebruik van EID's van fondsen en specifieke informatiedocumenten (SID's) bij verzekeringsgebaseerde beleggingsproducten.
- **Wie?** Beheerders van abi's en icbe's die een EID moeten opstellen voor hun product, inclusief beheerders die gebruik maken van het 'registratieregime' van de AIFM-richtlijn.
- **Wanneer?** Per direct.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

Level 2-regelgeving grensoverschrijdende distributie

- **Wat?** Op 15 december 2023 heeft de EC de gedelegeerde verordeningen onder de [AIFMD](#) en [UCITS](#) en de uitvoeringsverordeningen onder de

[AIFMD](#) en [UCITS](#) gepubliceerd. De verordeningen hebben tot doel het vergemakkelijken van het proces van het 'Europees paspoort', het proces van kennisgeving van grensoverschrijdende verhandelings- en beheersactiviteiten en grensoverschrijdende dienstverlening. Het vergemakkelijken van deze processen moet bereikt worden door het standaardiseren van de inhoud en het format van de aan te leveren informatie. De gedelegeerde verordeningen bevatten regels voor welke informatie moet worden verstrekt door beheerders van abi's en icbe's die hun activiteiten in de lidstaten van ontvangst willen verrichten. De uitvoeringsverordeningen bevatten verschillende *templates* die zij moeten gebruiken voor de kennisgeving van hun voornemen om activiteiten in lidstaten van ontvangst uit te oefenen. Deze uitvoeringsverordeningen specificeren de procedure voor de uitwisseling van informatie tussen de nationaal bevoegde autoriteiten met betrekking tot deze kennisgevingen.

- **Wie?** Vergunninghoudende beheerders van abi's en icbe's die onder hun Europese paspoort in andere lidstaten deelnemingen willen aanbieden.
- **Wanneer?** De verordeningen treden 20 dagen na publicatie in het Publicatieblad van de Europese Unie in werking. De beoogde toepassing van de verordeningen is drie maanden na de publicatie.

Groeps-vvgh

- **Wat?** Op 1 juli 2023 is de [Wijzigingswet financiële markten 2022-II](#) gedeeltelijk in werking getreden. Met de wijzigingswet wordt artikel 3:103a Wft opgenomen, dat een meldplicht introduceert voor wijzigingen binnen een groepsstructuur. Dit artikel is echter net als een aantal andere wijzigingen [nog niet in werking getreden](#), in afwachting van de verdere uitwerking op besluitniveau.
- **Wie?** Groepsmaatschappijen die een gekwalificeerde deelneming houden in een icbe en in dat kader over een groeps-vvgh van DNB beschikken.
- **Wanneer?** De uitwerking op besluitniveau vindt plaats in het Wijzigingsbesluit financiële markten 2023, dat op 1 juli 2024 in werking treedt. Naar verwachting zal artikel 3:103a Wft dan ook in werking treden.

Wijzigingsbesluit financiële markten 2023

- **Wat?** Op 24 november 2021 heeft de minister van Financiën het voorstel voor het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2021](#) (inmiddels hernoemd naar 2023) aan de Eerste en Tweede Kamer voorgelegd. In dit besluit worden enkele technische aanpassingen voorgesteld met betrekking tot icbe's. De meest in het

oog springende aanpassing betreft het schrappen van de verplichting dat jaarlijks een accountantsverklaring aan de AFM moet worden overgelegd, waaruit blijkt dat de icbe in overeenstemming met de beleggingsrestricties heeft gehandeld. Die controletaak rust tevens (en nog steeds) bij de bewaarder, en werd zodoende overbodig geacht. Daarnaast wordt een verbod geïntroduceerd op het ongedekt *short* gaan.

- **Wie?** Alle icbe-beheerders.
- **Wanneer?** Het besluit treedt op 1 juli 2024 in werking.

Wijzigingswet financiële markten 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 is het wetsvoorstel [Wijzigingswet financiële markten 2024](#) gepubliceerd. Hierin staat onder andere dat de verplichting om bij publicitaire uitingen (reclame) geen afbreuk te doen aan de wettelijk te verstrekken informatie en dat deze informatie correct, duidelijk en niet-misleitend moet zijn (art. 4:19 Wft), niet van toepassing is op publicitaire uitingen die vallen onder artikel 4 Verordening grensoverschrijdende distributie van beleggingsfondsen. Voor die uitingen geldt namelijk dat deze verplichting rechtstreeks voortvloeit uit artikel 4 lid 1 en lid 4 van de verordening.
- **Wie?** Vergunninghoudende beheerders van abi's en icbe's, als ook EuVECA- en EuSEF-beheerders.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is gebruikelijk dat dit al op 1 juli 2024 zal zijn.

Wijzigingsbesluit financiële markten 2024

- **Wat?** Vanaf 13 september 2023 tot 25 oktober 2023 liep de [internetconsultatie](#) voor het Wijzigingsbesluit financiële markten 2024. Met dit besluit worden onder meer wijzigingen aangebracht in het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft (Bgfo), het Besluit prudentiële regels Wft (Bpr) en het Uitvoeringsbesluit Wwft 2018. Het wijzigingsbesluit verduidelijkt dat beheerders van icbe's maatregelen moeten treffen om het risico van wettelijke non-compliance te beperken en een periodieke evaluatie van naleving van de wet in te richten. Daarnaast wordt mogelijk gemaakt dat beheer van de icbe wordt uitbesteed aan een andere vergunninghoudende beheerder van een icbe. Ten slotte wordt een artikel aangepast dat gaat over welke gegevens een *feeder*-icbe aan de AFM moet verstrekken in het geval de *master*-icbe wordt geliquideerd.
- **Wie?** Alle beheerders van icbe's.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer het wijzigingsbesluit in werking treedt. Het is gebruikelijk dat dit al op 1 juli 2024 zal zijn.

BELEGGINGSONDERNEMINGEN

Let op: ook onderwerpen uit de cross-sectorale onderdelen [Integriteit](#) (denk daarbij aan de Wwft en de sanctieregelgeving), [Duurzaamheid \(ESG\)](#) en [Digitalisering & FinTech](#) (denk aan DORA) zijn voor beleggingsondernemingen van groot belang. Deze onderwerpen komen (een enkele uitzondering daargelaten) niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorgenoemde specials.

Daarnaast is het voor beleggingsondernemingen nuttig kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin ook onderwerpen aan bod komen die beleggingsondernemingen kunnen raken (zoals ontwikkelingen ten aanzien van toezicht en handhaving en ten aanzien van het sluiten van overeenkomsten op afstand).

AFM TOEZICHT	42	NIEUWE WET- EN REGELGEVING	49
Trendzicht 2024*		DORA	
IFD/IFR-werkafspraken met DNB			
Handvatten melden incidenten			
DNB TOEZICHT	43		
Toezicht in beeld 2023-2024			
Handreiking prudentiële rapportages			
Algemene aandachtspunten toezicht			
ESMA EN EBA	44		
ESMA Annual Work Programme 2024			
ESMA onderzoeken kostentransparantie			
ESMA briefing beleggingsadvies			
ESMA onderzoek integratie duurzaamheidsaspecten			
ESMA uitvraag digitalisering retailbeleggingsdiensten			
EBA Annual Work Programme 2024			
EBA RTS prudentiële consolidatie			
beleggingsondernemingsgroepen IFR			
EBA conceptrichtsnoeren groepskapitaalcriterium IFR			
EUROPESE COMMISSIE	46		
IFD/IFR Call for Advice			
ONTWIKKELINGEN BELONINGSREGELS	46		
Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo)			
volledig in werking			
Periodieke uitvragen AFM beloningen			
Rapporteren t.b.v. benchmarken diversiteitspraktijken			
Verbod variabele beloning bij staatssteun			
ANDERE ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING	47		
Impact Retail Investment Strategy op MiFID II*			
Impact Retail Investment Strategy op PRIIPs-verordening			
Impact voorstellen Capital Markets Union			
Specifiek herzieningsproces MiFIR en MiFID II*			
Groeeps-vvgb			
Toegankelijkheidsvoorschriften			

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

Op 7 november 2023 heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. Hierin signaleert de AFM, zoals elk jaar, belangrijke trends en bijbehorende risico's in de financiële sector. De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die zij begin 2024 publiceert. Voor beleggingsondernemingen is met name het volgende relevant:

- **Toenemende druk op het beheerd vermogen.** Margedruk als gevolg van het slechte beursjaar 2022, groei van passief (index)beleggen en een toename aan regels – onder andere door DORA en de SFDR – dwingen beleggingsondernemingen om zich strategisch te herpositioneren. De AFM merkt op dat het voor partijen steeds lastiger wordt om hun soliditeit te waarborgen en constateert een overname- en consolidatiegolf in alle segmenten van de markt.
- **Digitalisering.** De AFM verwacht dat het gebruik van kunstmatige intelligentie (AI) in de vermogensbeheersector zal toenemen, zowel in het kader van portefeuillebeheer als bij operationele processen zoals risicomanagement en compliance. Een gebrek aan uitlegbaarheid van AI-modellen ziet de AFM daarbij als een van de belangrijkste risico's. Daarnaast zijn AI-modellen vatbaar voor twee soorten fouten: fouten binnen het AI-model of algoritme zelf (zoals programmeerfouten) en fouten in de uitkomst van het AI-model of algoritme (bijvoorbeeld door incomplete data die als input wordt gebruikt). Daarnaast wijst de AFM erop dat de verregaande digitalisering de vermogensbeheersector kwetsbaar maakt voor cyberaanvallen. Cyberincidenten nemen toe in aantal en ernst. Omdat beleggingsondernemingen steeds vaker bedrijfsprocessen (waaronder IT) uitbesteden, is het van belang dat zij tijdig en zorgvuldig werk maken van de implementatie van DORA.
- **Verduurzaming.** De AFM wijst erop dat de vermogensbeheersector een belangrijke rol speelt in het vervullen van de sterk groeiende vraag van beleggers naar duurzame investeringen. Een gebrek aan betrouwbare data kan echter bijdragen aan *greenwashing* en het onjuist inschatten van duurzaamheidsrisico's. Dit maakt het ook moeilijker om aan de SFDR te voldoen, bijvoorbeeld bij het rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (het PAI-statement). Tegelijkertijd wordt van vermogensbeheerders in toenemende mate gevraagd dat zij meer beleggen in 'groene' bedrijven en minder in 'bruine' bedrijven. De AFM vindt het belangrijk

dat vermogensbeheerders transparant zijn naar hun klanten over welke keuzes zij maken op het gebied van duurzaamheid en wat de impact is op het risico en rendement.

- **Integriteit en crimineel gedrag.** De sancties naar aanleiding van de inval van Rusland in Oekraïne in combinatie met de aanhoudende politieke en maatschappelijke aandacht voor witwassen en terrorismefinanciering, zorgen voor een grotere druk op de uitvoering van de poortwachtersfunctie. De AFM wijst op het risico van een waterbedeffect: doordat banken hun rol als poortwachter verder vormgeven, bestaat de kans dat het risico op witwassen zich verplaatst naar beleggingsondernemingen en beleggingsinstellingen.

Specifiek voor beleggingsondernemingen en andere assetmanagers heeft de AFM een zogeheten 'risicokaart' opgesteld. Daarin signaleert de AFM een aantal specifieke risico's, waaronder de volgende:

- **Consolidatie en marktmacht (risico: 'verhoogd/oranje').** De strategische herpositionering van beleggingsondernemingen in de vorm van fusies en overnames leidt ertoe dat er in de markt enkele spelers met een dominante marktpositie overblijven. Dit leidt volgens de AFM mogelijk niet tot de beste uitkomst voor beleggers.
- **Uitbesteding (risico: 'hoog/geel').** Uitbesteding van werkzaamheden als portefeuillebeheer, administratie en ICT leidt tot ketenafhankelijkheid. Beleggingsondernemingen blijven zelf verantwoordelijk voor de activiteiten die zij uitbesteden en moeten daarom voldoende beheersmaatregelen nemen.
- **Digitale operationele weerbaarheid (risico: 'verhoogd/oranje').** De toenemende afhankelijkheid van ICT-systemen maakt beleggingsondernemingen kwetsbaar voor cyberaanvallen en andere ICT-incidenten. De toenemende uitbesteding aan grote serviceproviders, zoals cloudplatforms, maakt de gehele sector bovendien kwetsbaar voor incidenten bij dergelijke knooppunten. Beleggingsondernemingen moeten voldoende maatregelen nemen die zorgen voor een sterke digitale operationele weerbaarheid.
- **ESG-integratie, beheersing en communicatie (risico: 'rood/zeer hoog').** Volgens de AFM leidt het onvoldoende integreren van ESG-factoren in risico- en portefeuillebeheer en het onvoldoende beheersen van ESG-risico's tot teleurstellingen bij beleggers. Daarnaast bestaat het risico op *greenwashing* indien beleggingsondernemingen in hun communicatie niet transparant zijn over de invulling van ESG in hun beleggingsbeleid en de impact van beleggingen op verduurzaming.
- **AI in beleggingsbeleid en bedrijfsvoering (risico: 'hoog/geel').** Onbeheerst gebruik van AI bij het

portefeuillebeheer en operationele processen leidt tot verminderde transparantie over het beleggingsbeleid richting beleggers en onvoldoende risicobeheersing. De AFM wijst erop dat in extreme gevallen fouten in algoritmes of gebrekkige beheersing van algoritmes leidt tot financiële instabiliteit.

- **Tegengaan witwassen (risico: 'hoog/geel').** Tot slot signaleert de AFM dat witwassen in toenemende mate plaatsvindt via onder meer beleggingsondernemingen, doordat andere financiële instellingen hogere drempels opwerpen (het hiervoor ook al genoemde waterbedeffect). De poortwachtersfunctie staat sowieso al onder grotere druk door uitgebreidere sanctiewetgeving. Dit kan leiden tot onvoldoende naleving en een verhoogd risico op witwassen, terrorismefinanciering en sanctieovertredingen.

De AFM zal in haar doorlopend toezicht op beleggingsondernemingen in 2024 aan bovenstaande thema's ongetwijfeld verhoogde aandacht geven.

IFD/IFR-werkafspraken met DNB

- **Wat?** Op 11 september 2023 hebben de AFM en DNB aangekondigd dat zij onderling [aanvullende werkafspraken](#) hebben gemaakt in het kader van de Investment Firms Directive (IFD) en Investment Firms Regulation (IFR). De werkafspraken gaan over het delen van informatie en het uitvoeren van het gezamenlijke toezicht op de beleggingsondernemingen. Doel is om onnodige belasting van beleggingsondernemingen zoveel mogelijk te voorkomen.
- **Wie?** In beginsel Class 2 en 3 beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** Per direct.

Handvatten melden incidenten

- **Wat?** Op 25 mei 2023 heeft de AFM een [rapport](#) gepubliceerd met handvatten voor beleggingsondernemingen voor het omgaan met en melden van incidenten zoals bedoeld in artikel 24 Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft (BGfo). Het rapport van de AFM volgde op een onderzoek dat zij bij een vijftal marktpartijen had gedaan. Reden voor dit onderzoek was het relatief lage aantal incidentmeldingen dat de AFM jaarlijks ontving. In het rapport beschrijft de AFM haar belangrijkste bevindingen uit het onderzoek en geeft ze een aantal *good practices*. De AFM verwacht dat beleggingsondernemingen aan de hand van het rapport nagaan welke verbeteringen nodig zijn. Verder gaat de AFM onderzoeken hoe zij het meldingsproces zelf kan verbeteren. Tot slot roept de AFM

beleggingsondernemingen op om tijdig te beginnen met de implementatie van DORA, waarin gedetailleerde regels zijn opgenomen voor het melden van ernstige ICT-incidenten.

- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** Doorlopend. In 2024 zal mogelijk het meldingsproces bij de AFM worden verduidelijkt.

DNB TOEZICHT

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** Op 28 november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. In deze publicatie blikt DNB terug op wat zij als toezichthouder in het afgelopen jaar heeft gedaan en kijkt zij vooruit naar haar prioriteiten voor 2024. Specifiek met betrekking tot beleggingsondernemingen wijst DNB erop dat in 2023 de richtsnoeren voor het *supervisory review and evaluation process* (SREP-richtsnoeren) in werking zijn getreden. Deze richtsnoeren bepalen hoe DNB op basis van een integraal risicobeeld aan een beleggingsonderneming kapitaal- en liquiditeitseisen kan opleggen. Hiervoor werkt DNB nauw samen met de AFM. DNB wijst erop dat beleggingsondernemingen mede op basis van de SREP-richtsnoeren meer gezamenlijke en geüniformeerde data-uitvragen kunnen verwachten. Voorts benoemt DNB dat de kwaliteit van aangeleverde rapportagedata niet voldoet aan het gewenste niveau, met als gevolg dat de datagedreven toezichtaanpak van DNB nog niet de efficiency oplevert die zij voor ogen heeft. Datakwaliteit zal daarom in 2024 opnieuw een belangrijk aandachtsgebied vormen. Tot slot wijst DNB erop dat zij in 2024 zal bijdragen aan de herziening van IFD/IFR en dat klimaat- en milieurisico's steeds meer een vaste plek in de risicoanalyses en kapitaalbesluiten van DNB zullen krijgen.
- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** De Toezicht in beeld 2023-2024 zal doorwerken in het toezicht op beleggingsondernemingen in 2024.

Handreiking prudentiële rapportages

- **Wat?** Op 25 oktober 2023 heeft DNB de [Good practices Handreiking prudentiële rapportages voor beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsfondsen](#) ter consultatie gepubliceerd. Beleggingsondernemingen zijn op grond van artikel 3:72 Wft en artikel 54 IFR verplicht om tijdig correcte rapportages (FINREP en IFREP) bij DNB in te dienen. Uit controles van DNB blijkt dat deze rapportages regelmatig fouten bevatten. Het door DNB

gepubliceerde document bevat 29 *good practices* die beleggingsondernemingen houvast moeten bieden bij het juist invullen en indienen van de voorgeschreven rapportages. DNB heeft in een [nieuwsbericht](#) laten weten dat zij naast dit initiatief ook kennissessies voor marktpartijen gaat organiseren.

- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen die rapporteren aan DNB.
- **Wanneer?** Partijen konden tot 13 december 2023 reageren op de consultatie. Het is nog onbekend wanneer de definitieve *good practices* worden gepubliceerd

Algemene aandachtspunten toezicht

- **Wat?** DNB heeft op 15 december 2023 de [algemene aandachtspunten](#) voor het toezicht op beleggingsondernemingen in 2024 bekendgemaakt. DNB zal in ieder geval extra aandacht besteden aan:
 - i. de kwaliteit van de prudentiële rapportages die bij DNB worden ingediend. In dit kader organiseert DNB ook kennissessies voor rapportagebehandelaren. Uitnodigingen hiervoor worden door DNB separaat verstuurd;
 - ii. de beheersing van prudentiële risico's, onder andere ter implementatie van de EBA en ESMA SREP-richtsnoeren, met name ook in het kader van geconsolideerd toezicht; en
 - iii. marktrisico en toezichtrapportages daarover door handelaren voor eigen rekening. DNB gaat bij een aantal handelaren voor eigen rekening daartoe een onderzoek doen.
- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** Gedurende 2024.

ESMA EN EBA

ESMA Annual Work Programme 2024

- **Wat?** Op 28 september 2023 heeft ESMA haar [Annual Work Programme 2024](#) bekendgemaakt. Hierin beschrijft ESMA haar toezichtprioriteiten voor 2024. Voor beleggingsondernemingen is relevant dat ESMA zich in 2024 onder andere zal focussen op de Retail Investment Strategy, DORA en de selectie en autorisatie van *Consolidated Tape Providers* (CTP's), als onderdeel van de herziening van MiFIR/MiFID II. Ook blijft ESMA veel werk doen op het gebied van duurzaamheidswetgeving.
- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** Het Annual Work Programme 2024 zal doorwerken in het toezicht op beleggingsondernemingen in 2024.

ESMA onderzoeken kostentransparantie

- **Wat?** Op 6 juli 2023 heeft ESMA haar [conclusies naar aanleiding van de twee onderzoeken naar naleving van de kostentransparantieregels](#) uit MiFID II gepubliceerd. Bij het eerste onderzoek werkte ESMA samen met 27 lokale toezichthouders en waren in totaal 194 beleggingsondernemingen betrokken. Het tweede onderzoek betrof *mystery shopping*, in samenwerking met 10 lokale toezichthouders, waaronder de AFM (zie ook de [terugkoppeling van de AFM](#)), bij in totaal 139 beleggingsondernemingen in de EU. Onderwerpen die volgens ESMA beter moeten zijn onder andere i) weergave van de kosten als percentage, ii) allocatie van de beleggingsdienstkosten versus productkosten, iii) vermelding van impliciete kosten en iv) illustratie van het cumulatief effect op het rendement. Uit het *mystery shopping*-onderzoek kwam bovendien naar voren dat in slechts de helft van de gevallen de beleggingsonderneming daadwerkelijk de juiste kosteninformatie aan de cliënt verstrekke.
- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen die beleggingsdiensten verlenen.
- **Wanneer?** Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek gaat ESMA in 2024 enkele nieuwe Q&A's opstellen en voorbereidend werk doen voor een gestandaardiseerd kostentransparantieformat.

ESMA briefing beleggingsadvies

- **Wat?** Op 11 juli 2023 heeft ESMA een zogeheten '[supervisory briefing](#)' over beleggingsadvies gepubliceerd. In dit voor de praktijk erg nuttige document zet ESMA uiteen wat ze precies onder de MiFID II-definitie van beleggingsadvies verstaat. Aan de hand van vijf stappen kunnen beleggingsondernemingen (en andere partijen en personen, zoals influencers) nagaan of zij mogelijk beleggingsadvies verlenen en dus over een daartoe strekkende vergunning moeten beschikken. In het document gaat ESMA ook in op een aantal praktijksituaties, waaronder het aanbieden van een zoek/filtertool voor beleggingsfondsen.
- **Wie?** Alle marktpartijen die (mogelijk) beleggingsadvies verlenen.
- **Wanneer?** De AFM zal de briefing van ESMA in haar doorlopend toezicht betrekken (zie ook het [bericht](#) van de AFM van 31 augustus 2023) en wij verwachten dat de AFM in 2024 scherp zal letten op partijen die mogelijk beleggingsadvies verlenen zonder vergunning.

ESMA onderzoek integratie duurzaamheidsaspecten

- **Wat?** In haar [nieuwsbericht van 3 oktober 2023](#) heeft ESMA aangekondigd samen met lokale toezichthouders een onderzoek te starten naar de integratie van duurzaamheidsaspecten door beleggingsondernemingen in de geschiktheidstoets en de productgovernanceprocessen. Het onderzoek volgt op de inwerkingtreding van de gewijzigde [geschiktheidstoets](#) en [product governance](#), ter nadere uitwerking van MiFID II Gedelegeerde Verordening 2021/1253 en MiFID II Gedelegeerde Richtlijn 2021/1269.
- **Wie?** Geselecteerde beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** Het onderzoek zal in de loop van 2024 plaatsvinden.

ESMA uitvraag digitalisering retailbeleggingsdiensten

- **Wat?** Op 14 december 2023 heeft ESMA een [discussiedocument](#) gepubliceerd waarin zij belanghebbenden uitnodigt te reageren op haar voorlopige analyse van een aantal thema's rondom digitalisering van beleggingsdienstverlening aan particuliere beleggers. ESMA gaat in het document in op i) online uitingen, ii) het opknippen (*layering*) van informatie, bijvoorbeeld door middel van hyperlinks of QR-codes, iii) de toegankelijkheid en leesbaarheid van digitale informatie, iv) digitale marketingpraktijken, inclusief het gebruik van *affiliates* (waaronder finfluencers) en v) *digital engagement*-praktijken, waaronder het gebruik van gedragstechnieken (*nudging*) en *gamification* om retailbeleggers aan te trekken, te behouden en te bewegen om transacties te verrichten.
- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen die beleggingsdiensten aan retailbeleggers verlenen.
- **Wanneer?** Reacties op het discussiedocument kunnen tot 14 maart 2024 worden ingezonden. ESMA stelt de reacties van belanghebbenden te zullen betrekken bij het formuleren van een finaal standpunt over de onderwerpen uit het discussiedocument. Daarbij zal ESMA bezien in hoeverre aanpassingen van bestaande regelgeving nodig zijn.

EBA Annual Work Programme 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 heeft EBA haar [Annual Work Programme 2024](#) gepubliceerd. Hierin beschrijft EBA haar belangrijkste prioriteiten voor 2024. Waar EBA in het kader van beleggingsondernemingen de

voorgaande jaren vooral was gefocust op het opstellen van RTS/ITS en richtsnoeren in het kader van IFD/IFR, zal EBA zich in 2024 voornamelijk richten op DORA.

- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** Het Annual Work Programme 2024 zal doorwerken in het toezicht op beleggingsondernemingen fin 2024.

EBA RTS prudentiële consolidatie beleggingsondernemingsgroepen IFR

- **Wat?** Op 12 mei 2023 heeft EBA een [finaal rapport met RTS](#) over de reikwijdte en de methoden van de prudentiële consolidatie van een beleggingsondernemingsgroep ex artikel 7 IFR gepubliceerd. De RTS hebben betrekking op het berekenen van het vastekostenvereiste, het permanente minimumkapitaalvereiste en het K-factorvereiste op basis van de geconsolideerde situatie van de beleggingsondernemingsgroep.
- **Wie?** Class 2 en Class 3 beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** De Europese Commissie is nu aan zet om de RTS door middel van een gedelegeerde verordening aan te nemen. Vervolgens hebben het Europees Parlement en de Raad de mogelijkheid om binnen drie maanden hun eventuele bezwaren naar voren te brengen.

EBA conceptrichtsnoeren groepskapitaal criterium IFR

- **Wat?** Op 25 juli 2023 heeft EBA [conceptrichtsnoeren inzake het groepskapitaal criterium ex artikel 8 IFR](#) ter consultatie gepubliceerd. Artikel 8 IFR voorziet in een afwijkend prudentieel regime voor beleggingsondernemingsgroepen die voldoende eenvoudig worden geacht en waarvan geen significante risico's voor cliënten of de markt uitgaan, waarvoor anders toezicht op geconsolideerde basis nodig zou zijn. De richtsnoeren van EBA hebben tot doel om objectieve criteria en drempelwaarden vast te stellen voor toezichthouders bij de beoordeling of aan de voorwaarden zoals bedoeld in artikel 8 lid 1 en 4 IFR is voldaan.
- **Wie?** Class 2 en Class 3 beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** De consultatietermijn is op 25 oktober 2023 verstreken. Naar verwachting zal EBA in 2024 definitieve richtsnoeren publiceren.

EUROPESE COMMISSIE

IFD/IFR Call for Advice

- **Wat?** Op 1 februari 2023 heeft de Europese Commissie EBA en ESMA [verzocht](#) om een advies te geven over de werking van IFD/IFR. Het gevraagde advies dient enerzijds te bestaan uit een algemene eerste evaluatie van de werking en proportionaliteit van de nieuwe prudentiële regels en anderzijds een aantal specifieke onderwerpen te beslaan. Die specifieke onderwerpen betreffen onder meer de passendheid van de gekozen categorisering van beleggingsondernemingen, de verhouding tussen IFD/IFR en CRD/CRR, de vraag of ESG-risico's voldoende zijn geadresseerd in IFD/IFR en de reikwijdte van IFD/IFR. De achtergrond van dit adviesverzoek aan EBA en ESMA is dat de Europese Commissie volgens artikel 66 IFD en artikel 60 IFR uiterlijk op 26 juni 2024 verslag moet uitbrengen aan het Europees Parlement en de Raad.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen die onder het bereik van IFD/IFR vallen.
- **Wanneer?** De Europese Commissie heeft EBA en ESMA verzocht om het advies uiterlijk 31 mei 2024 aan te leveren.

ONTWIKKELINGEN BELONINGSREGELS

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en ii) de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022. De AFM publiceerde eind 2022 een [meldingsformulier voor het afwijken van het bonusplafond](#) voor niet-cao-personeel.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen die binnen het bereik van de Nederlandse beloningsregels vallen. Dat zijn in ieder geval alle beleggingsondernemingen met een vergunning van de AFM.
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 al werkzaam waren voor de beleggingsonderneming ('bestaande medewerkers'). Voor al het personeel

dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten beleggingsondernemingen dus over 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

Periodieke uitvragen AFM beloningen

- **Wat?** De AFM heeft in haar [nieuwsbericht](#) van 22 mei 2023 aangekondigd te starten met periodieke uitvragen naar beloningen. Deze uitvragen zijn vormgegeven aan de hand van de verschillende richtsnoeren die EBA op grond van IFD/IFR heeft opgesteld. Zo heeft EBA [richtsnoeren](#) uitgevaardigd over de informatie die toezichthouders moeten opvragen bij geselecteerde beleggingsondernemingen over het beloningsverschil tussen mannen en vrouwen (*gender pay gap*) en heeft EBA [richtsnoeren](#) opgesteld voor het verzamelen van gegevens over personeelsleden die meer dan EUR 1 miljoen hebben verdiend (*high earners*).
- **Wie?** Alle Class 2 beleggingsondernemingen voor wat betreft de uitvraag naar de *high earners*. Geselecteerde Class 2 beleggingsondernemingen voor wat betreft de overige uitvragen.
- **Wanneer?** In mei 2024 vinden er uitvragen naar *high earners* en de *gender pay gap* plaats. De uitvragen naar diversiteit en genderneutrale beloningen staan gepland voor 2025.

Rapporteren t.b.v. benchmarken diversiteitspraktijken

- **Wat?** Op 18 december 2023 heeft EBA definitieve [richtsnoeren](#) gepubliceerd inzake het verstrekken van informatie door beleggingsondernemingen ten behoeve van het geharmoniseerd benchmarken van i) diversiteitspraktijken (artikel 26 IFD en 48 IFR) en ii) de *gender pay gap* (artikel 34 IFD). De richtsnoeren vormen een aanvulling op de richtsnoeren die in de signalering hiervoor zijn genoemd.
- **Wie?** Class 2 beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** De richtsnoeren treden drie maanden na de vertaling van de richtsnoeren in alle officiële talen van de EU in werking. De bedoeling is dat beleggingsondernemingen in 2025 de diversiteitspraktijken over 2024 rapporteren aan de toezichthouder volgens de formats in de richtsnoeren.

Verbod variabele beloning bij staatssteun

- **Wat?** In oktober 2023 is het wetsvoorstel [Wijzigingswet financiële markten 2024](#) bij de Tweede Kamer ingediend. Het wetsvoorstel voorziet onder meer in een bredere definitie van staatssteun waarbij een verbod op

uitkering van variabele beloningen geldt. Deze bredere definitie van staatssteun is afkomstig uit IFD.

- **Wie?** Alle beleggingsondernemingen die staatssteun genieten.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel was eind 2023 nog in behandeling in de Tweede Kamer. Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

ANDERE ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Impact Retail Investment Strategy op MiFID II

De Europese Commissie heeft op 24 mei 2023 een aantal [voorstellen](#) gepubliceerd die erop zijn gericht om retailbeleggers in de EU beter te beschermen. Deze voorstellen worden gezamenlijk ook wel de Retail Investment Strategy Package genoemd en zijn het resultaat van de evaluatie van bestaande regelgeving, die de Europese Commissie in 2021 en 2022 heeft uitgevoerd.

Volgens de Europese Commissie kampt de markt voor retailbeleggers met vier uitdagingen:

- 1) Beschikbare beleggingsinformatie voor retailbeleggers is niet altijd even relevant, vergelijkbaar en eenvoudig te begrijpen.
- 2) Er is sprake van onjuiste of misleidende marketing op sociale media.
- 3) Het klantbelang wordt beïnvloed door provisies.
- 4) Retailproducten zijn te duur als gevolg waarvan rendementen worden opgesnoept.

Het pakket aan wijzigingen dat de Europese Commissie met het oog op deze uitdagingen voorstelt, heeft een brede opzet. De voorgestelde wijzigingen zien op MiFID II, IDD, AIFMD, UCITS, Solvency II en PRIIPs. Voor beleggingsondernemingen zijn in het bijzonder de in [MiFID II voorgestelde wijzigingen](#) relevant (zie voor de voorgestelde PRIIPs-wijzigingen de signalering hierna), zoals:

- het aanscherpen van de *product governance*-regels (o.a. uitbreiding van het prijsstellingsproces);
- het aanscherpen van de regels inzake beleggingsadvies, inclusief de introductie van een diploma-eis voor adviseurs;
- strengere voorschriften met betrekking tot provisies;
- strengere marketingregels.

De Nederlandse regering toont zich [grotendeels positief](#) over de voorstellen. Wel betreurt zij het dat de Europese Commissie na brede kritiek van verschillende EU-lidstaten en de financiële sector niet een volledig provisieverbod heeft voorgesteld. De Nederlandse regering is namelijk voorstander van een EU-breed provisieverbod dat vergelijkbaar is met het Nederlandse provisieverbod. In aanloop naar de Retail Investment Strategy Package heeft Nederland hier dan ook voor gepleit. Echter, in de voorstellen van de Europese Commissie blijven provisiestromen onder meer toegestaan bij niet-onafhankelijk beleggingsadvies, mits aan aanvullende waarborgen wordt voldaan. Daarmee blijft het Nederlandse provisieverbod strenger dan het Europese provisieverbod. Overigens zal de herziening van MiFID II/MiFIR (zie hierna onder Specifiek herzieningsproces MiFIR en MiFID II) ook wijzigingen in de provisieregels aanbrengen, namelijk een verbod op *payment for order flow*.

Nu de Europese Commissie haar voorstellen heeft gepubliceerd, zullen de onderhandelingen tussen het Europees Parlement en de Raad worden opgestart. De bedoeling is dat de nieuwe regels in 2025 finaal worden. In de voorstellen van de Europese Commissie is bepaald dat de EU-lidstaten de nieuwe regels vervolgens binnen twaalf maanden moeten implementeren in hun nationale wetgeving en binnen achttien maanden moeten toepassen.

Impact Retail Investment Strategy op PRIIPs-verordening

- **Wat?** Als onderdeel van de Retail Investment Strategy Package zoals op 24 mei 2023 bekendgemaakt, heeft de Europese Commissie [wijzigingen aan de PRIIPs-verordening](#) voorgesteld. De wijzigingen betreffen onder andere i) de invoering van de nieuwe paragraaf 'Beknopt productoverzicht' in het essentiële-informatiedocument oftewel *Key Information Document* (KID), ii) het schrappen van de 'begrijpelijkheidswaarschuwing' uit het KID, iii) de invoering van een nieuwe duurzaamheidsparagraaf in het KID en iv) de vereenvoudiging en modernisering van de bepalingen over het verstrekken van de KID.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen die verpakte retailbeleggingsproducten ontwikkelen, verkopen en/of daarover adviseren.
- **Wanneer?** Nu de Europese Commissie haar voorstellen heeft gepubliceerd, zullen de onderhandelingen tussen het Europees Parlement en de Raad worden opgestart. In het voorstel tot wijziging van de PRIIPs-verordening is bepaald dat achttien maanden na inwerkingtreding van de gewijzigde PRIIPs-verordening, de wijzigingen rechtstreeks van toepassing worden in alle EU-lidstaten.

Impact voorstellen Capital Markets Union

- **Wat?** De Europese Commissie heeft op 7 december 2022 een groot aantal nieuwe wetgevingsvoorstellen gepresenteerd met betrekking tot clearing, insolventie en de notering van ondernemingen, om de kapitaalmarkten van de EU aantrekkelijker te maken. Dit betreft een pakket wet- en regelgeving dat erop is gericht de Europese Capital Markets Union (CMU) verder te ontwikkelen. Een [overzicht van alle wetsvoorstellen](#) in dit kader is te vinden op de website van de Europese Commissie. Onderdeel daarvan vormen de voorgestelde [aanpassingen van IFD](#) (op het gebied van clearing) en van [MiFID II](#) en [MiFIR](#) (op het gebied van noteringen). Eind 2023 is de status dat de Raad zich over de verschillende voorstellen aan het buigen is.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen die een multilaterale handelsfaciliteit (MTF) exploiteren.
- **Wanneer?** Het voorgestelde wetgevingspakket bestaat uit verschillende conceptverordeningen en conceptrichtlijnen. Het zal per onderdeel verschillen wanneer deze in werking treden. Gezien de omvang van het gehele pakket zullen in 2024 nog de nodige ontwikkelingen plaatsvinden en zal naar verwachting 2025 vooral het jaar zijn waarin nieuwe regels van kracht zullen worden.

Specifiek herzieningsproces MiFIR en MiFID II

Uit het voorgaande blijkt dat MiFID II en MiFIR de komende jaren zullen worden gewijzigd als gevolg van de Retail Investment Strategy en de voorstellen in het kader van de Capital Markets Union. Daarnaast is er een apart Europees herzieningsproces gaande, dat specifiek op MiFID II en MiFIR is gericht. In dat kader hebben de Raad en het Europees Parlement op 29 juni 2023 in een [persbericht](#) laten weten dat ze een voorlopige overeenstemming hebben bereikt. Op 18 oktober 2023 is de laatste versie van de [verordening](#) en [richtlijn](#) tot wijziging van MiFIR respectievelijk MiFID II gepubliceerd. Belangrijke aanpassingen aan MiFIR zijn onder andere i) de verplichting voor handelsplatformen en goedgekeurde publicatieregelingen (APAs) om data te verstrekken aan door ESMA geautoriseerde en geselecteerde CTP's, zodat beleggers via deze CTP's toegang krijgen tot een centrale bron van (bijna) real-time handelsinformatie over financiële instrumenten (*consolidated tape*), ii) het in lijn brengen van de handelsverplichting voor derivaten met de clearingverplichting uit EMIR Refit en iii) een verbod – zij het met een optioneel overgangsregime tot 30 juni 2026 – voor beleggingsondernemingen om betalingen of niet-geldelijke voordelen te ontvangen van een derde partij voor het uitvoeren van cliëntorders op of doorsturen van deze orders naar een bepaalde plaats van uitvoering (het

zogenoeten verbod op *payment for order flow*, zie daarover onze eerdere [Finnius vindt-blog](#)).

De aanpassingen aan MiFID II betreffen onder meer i) het laten vervallen van de in MiFID II opgenomen vergunningplicht voor handelaren voor eigen rekening die directe elektronische toegang (DEA) tot een handelsplatform hebben, ii) het laten vervallen van de MiFID II-vergunningplicht voor handelaren voor eigen rekening die als niet-financiële entiteit ten behoeve van liquiditeits- of risicobeheer lid zijn van of deelnemer zijn in een gereguleerde markt (RM) of MTF en iii) het laten vervallen van de in MiFID II opgenomen verplichting voor plaatsen van uitvoering om ten minste jaarlijks gegevens over de kwaliteit van de uitvoering van transacties te publiceren.

De volgende stap is dat de wijzigingsverordening en -richtlijn formeel worden goedgekeurd door de Raad en het Europees Parlement en in het Publicatieblad van de EU worden gepubliceerd. Dit zal waarschijnlijk begin 2024 gebeuren. De wijzigingen in MiFIR treden daarna gefaseerd in werking. De wijzigingen in MiFID II dienen daarna binnen achttien maanden door de EU-lidstaten te worden geïmplementeerd in hun nationale wetgeving.

Groeps-vvgb

- **Wat?** Op 1 juli 2023 is de [Wijzigingswet financiële markten 2022-II](#) gedeeltelijk in werking getreden. Deze wet voert onder andere wijzigingen door in het groeps-vvgb-regime, waaronder de al eerder in de Wijzigingswet financiële markten 2021 voorgestelde meldplicht aan DNB bij wijzigingen binnen de groep waaraan een groeps-vvgb is verleend (artikel 3:103a Wft). Dit artikel is echter net als een aantal andere wijzigingen [nog niet in werking getreden](#), in afwachting van de verdere uitwerking op besluitniveau. Op 15 mei 2023 heeft het ministerie van Financiën het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) gepubliceerd. In dit wijzigingsbesluit wordt onder meer voorzien in een nadere uitwerking van de meldplicht.
- **Wie?** Groepsmaatschappijen die met betrekking tot een beleggingsonderneming over een groeps-vvgb van DNB beschikken.
- **Wanneer?** Het Wijzigingsbesluit financiële markten 2023 treedt op 1 juli 2024 in werking. Naar verwachting zal artikel 3:103a Wft dan ook in werking treden.

Toegankelijkheidsvoorschriften

- **Wat?** Op 21 juni 2023 is de [Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten](#)

gepubliceerd. De Implementatiewet wijzigt onder andere de Wft ter implementatie van [Richtlijn 2019/882](#) betreffende de toegankelijkheidsvoorschriften voor producten en diensten (Toegankelijkheidsrichtlijn). De Toegankelijkheidsrichtlijn heeft tot doel om producten en diensten voor mensen met een handicap toegankelijker te maken. In de Wft wordt een nieuwe bepaling opgenomen (artikel 4:22.0a), inhoudende dat beleggingsondernemingen die aan consumenten diensten verlenen zoals bedoeld in artikel 3(28) Toegankelijkheidsrichtlijn, moeten voldoen aan de toegankelijkheidsregels uit de Toegankelijkheidsrichtlijn. Op 16 juni 2023 is het [Implementatiebesluit toegankelijkheidsvoorschriften bankdiensten](#) (Implementatiebesluit Toegankelijkheidsrichtlijn) ter consultatie gepubliceerd. Het concept-besluit strekt tot wijziging van onder meer het BGfo. In het BGfo wordt opgenomen dat:

- beleggingsondernemingen over procedures moeten beschikken die ervoor zorgen dat de diensten zoals bedoeld in artikel 3(28) Toegankelijkheidsrichtlijn toegankelijk zijn en blijven voor mensen met een handicap;
 - indien deze diensten niet meer voldoen aan de toegankelijkheidsvoorschriften, de beleggingsonderneming maatregelen moet treffen om de dienst weer in overeenstemming daarmee te brengen;
 - de beleggingsonderneming de AFM in kennis moet stellen van de non-conformiteit en alle getroffen maatregelen;
 - beleggingsondernemingen in de algemene voorwaarden of een gelijkwaardig document informatie moeten opnemen waaruit blijkt dat de dienst voldoet aan de toegankelijkheidsvoorschriften.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen met tien of meer werknemers en beleggingsondernemingen met minder dan tien werknemers maar met een jaaromzet of jaarlijks balanstotaal van EUR 2 miljoen of meer.
 - **Wanneer?** De implementatiewet en het implementatiebesluit dienen op 28 juni 2025 in werking te treden.

ingegaan op DORA en alle daarop betrekking hebbende ontwikkelingen.

- **Wie?** DORA is een belangrijke ontwikkeling voor alle beleggingsondernemingen zoals gedefinieerd in MiFID II. Voor Class 3 beleggingsondernemingen wordt in DORA een verlicht regime voorgesteld. De AFM roept beleggingsondernemingen op om aan de slag te gaan met de implementatie.
- **Wanneer?** De verordening is met ingang van 17 januari 2025 rechtstreeks van toepassing in alle EU-lidstaten, waaronder Nederland. Dat betekent dat beleggingsondernemingen vanaf dat moment aan de verplichtingen uit DORA moeten voldoen.

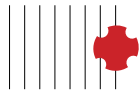
MiCA

- **Wat?** Op 9 juni 2023 is de [Verordening betreffende markten in cryptoactiva](#) (MiCA) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. MiCA is een omvangrijk wetgevingstraject met als doel om op Europees niveau tot geharmoniseerde regulering voor cryptoactiva te komen. Zo wordt op grond van MiCA een heel scala aan diensten en activiteiten vergunningplichtig, althans binnen het bereik van toezicht gebracht. In het onderdeel [Cryptodienstverleners](#) wordt in meer detail ingegaan op MiCA en alle daarop betrekking hebbende ontwikkelingen.
- **Wie?** MiCA voorziet in bepaalde vrijstellingen van de MiCA-vergunningplicht voor vergunninghoudende beleggingsondernemingen die diensten met betrekking tot cryptoactiva aanbieden.
- **Wanneer?** MiCA is deels vanaf 30 juni 2024 en deels vanaf 30 december 2024 rechtstreeks van toepassing in alle EU-lidstaten.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

DORA

- **Wat?** Op 27 december 2022 zijn de [Verordening betreffende digitale operationele weerbaarheid](#) voor de financiële sector (DORA) en de [bijbehorende richtlijn](#) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. In het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#) wordt in meer detail

BETAALDIENSTVERLENERS & EGI'S

Let op: ook onderwerpen uit het cross-sectorale onderdeel [Integriteit](#) (denk daarbij aan de Wwft en de sanctieregelgeving) zijn voor betaaldienstverleners en elektronischgeldinstellingen (EGI's) van groot belang. Ook in de onderdelen [Digitalisering & FinTech](#) en [Cryptodienstverleners](#), komen zaken aan bod die betrekking hebben op cyber security & IT, kunstmatige intelligentie (AI) en distributed ledger technology (DLT) bij onder meer betalingen. Onderwerpen die op hiervoor genoemde thema's betrekking hebben, komen (een enkele uitzondering daargelaten) niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorge-noemde specials. Daarnaast is het voor betaaldienstverleners en EGI's nuttig kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin ook meer algemene onderwerpen aan bod komen die deze partijen kunnen raken.

DNB TOEZICHT	51	OVERIGE ONTWIKKELINGEN	57
Toezicht in beeld 2023-2024		Wettelijk kader chartale infrastructuur	
Consultatie Good Practice intragroepsverhoudingen		Richtsnoeren uitwisseling van informatie geschiktheids- en betrouwbaarheidsbeoordelingen	
Consultatie Good practices sub-merchants			
Consultatie Q&A onafhankelijk functioneren RvC			
Consultatie Q&A RvC betaalinstellingen en EGI's			
Consultatie Q&A aanvullend toetsingsvermogen			
EBA	52		
Work Programme 2024			
ECB EN EC	52		
Financial data access and payments package			
Single Currency Package			
EPC	53		
Rulebooks, guidances en implementatierichtlijnen SEPA-schema's			
OCT Inst-betaalschema gaat live			
ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING	53		
Uitbesteding en groeps-vvgb			
Wijzigingswet financiële markten 2024			
Wijzigingsbesluit financiële markten 2024			
Verordening Europese digitale identiteit			
Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking			
NIEUWE WET- EN REGELGEVING	54		
PSD3 en PSR*			
Financial Data Access (FIDA)*			
Voorstel verordening digitale euro			
Voorstel verordening eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel			
Wetsvoorstel instantbetalingen			
Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten			
Digital Services Act van toepassing			
Inwerkingtreding Wet implementatie Richtlijn betalingsdientaanbieders			

DNB TOEZICHT

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** In november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. In deze publicatie blikt DNB terug op wat zij als toezichthouder het afgelopen jaar heeft gedaan en kijkt zij vooruit naar haar prioriteiten voor 2024. DNB zal zich in 2024 focussen op het risicobeheer en de soliditeit van instellingen, in het bijzonder met betrekking tot de bescherming van derdengelden bij negatieve ontwikkelingen. Ook zal DNB scherp blijven op cyberrisico's en zij kondigt een thema-onderzoek naar cyberdreigingen aan. Tot slot zal aandacht worden besteed aan transactiemonitoring, om vast te stellen of instellingen bij het verwerken van transacties voldoende aandacht hebben voor de integriteitsrisico's.
- **Wie?** Alle betaaldienstverleners en EGI's.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

Consultatie Good Practice intragroepsverhoudingen

- **Wat?** DNB heeft op 18 september 2023 de [consultatie Good Practice intragroepsverhoudingen](#) gepubliceerd. DNB heeft deze Good Practice opgesteld op basis van een onderzoek naar de beheersing van integriteitsrisico's bij *sub-merchants* en de beheersing van financiële intragroepsverhoudingen. DNB verwacht van de betaalinstellingen en EGI's dat zij inzicht hebben in alle intragroepsverhoudingen en deze ook adequaat beheersen. In de Good Practice wordt ingegaan op de relevante wet- en regelgeving en op de risico's die intragroepsverhoudingen met zich meebrengen en worden good practices beschreven van de gehanteerde uitgangspunten voor het interne risicomanagement raamwerk voor intragroepsverhoudingen, zowel vanuit financieel als vanuit juridisch perspectief.
- **Wie?** Alle betaalinstellingen en EGI's.
- **Wanneer?** De consultatie is inmiddels gesloten en de definitieve versie van deze Good Practice zal DNB in 2024 publiceren.

Consultatie Good practices sub-merchants

- **Wat?** Op 12 december 2023 heeft DNB de [consultatie Good practices sub-merchants](#) gepubliceerd. Het doel van deze good practices is om handreikingen te bieden aan betaalinstellingen en EGI's voor het beheersen van risico's die samenhangen met het verlenen van diensten aan *sub-merchants*. In de good practices wordt een *sub-merchant* gedefinieerd als "een aanbieder

van goederen of diensten, die een zakelijke relatie heeft met een klant van een betaalinstelling of EGI, zoals een platform, marktplaats, payment facilitator, aggregator enz. en wiens transacties voor de verkochte goederen/diensten via die klant worden verwerkt door de betaalinstelling of EGI". De good practices bevatten richtlijnen voor betaalinstellingen en EGI's voor de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en voor beleid en procedures inzake cliëntenonderzoek en transactiemonitoring met betrekking tot *sub-merchants*.

- **Wie?** Alle betaaldienstverleners en EGI's die betaaldiensten aan *sub-merchants* leveren.
- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 25 januari 2024. DNB zal vervolgens de definitieve versie van de good practices publiceren.

Consultatie Q&A onafhankelijk functioneren RvC

- **Wat?** Op 14 juli 2023 heeft DNB zes Q&A's over het onafhankelijk functioneren van de raad van commissarissen (RvC) ter consultatie gepubliceerd, waaronder een [Q&A voor betaalinstellingen](#) en een [Q&A voor EGI's](#). De vraag in de consultatie is hoe de onafhankelijkheid van de RvC volgens DNB kan worden gewaarborgd. In het antwoord wordt onderscheid gemaakt tussen drie vormen van onafhankelijkheid: onafhankelijkheid van geest, *independence in appearance* en formele onafhankelijkheid. Het uitgangspunt dat meer dan 50% van de commissarissen uit formeel onafhankelijke leden moet bestaan, blijft ongewijzigd. Wel wordt duidelijk dat bijzondere omstandigheden in het profiel van de instellingen kunnen meebrengen dat DNB minder streng of juist strenger met deze norm omgaat.
- **Wie?** Alle betaalinstellingen en EGI's.
- **Wanneer?** DNB publiceert in 2024 de definitieve versie van de Q&A's.

Consultatie Q&A RvC betaalinstellingen en EGI's

- **Wat?** Op 16 oktober 2023 heeft DNB de [Q&A RvC bij betaalinstellingen en elektronischgeldinstellingen](#) ter consultatie gepubliceerd. DNB gaat daarbij in op de vraag onder welke omstandigheden een RvC bij een betaalinstelling en EGI noodzakelijk kan zijn voor het waarborgen van een beheerste bedrijfsvoering en een evenwichtige en adequate organisatiestructuur. DNB schetst drie (niet-limitatieve) omstandigheden waarin volgens DNB een RvC bij een betaalinstelling of EGI noodzakelijk kan zijn: i) er is sprake van een DGA-structuur/dominante aandeelhouder, ii) de interne beheersorganisatie is suboptimaal ingericht

en iii) er is sprake van een complexe organisatie- of zeggenschapsstructuur. De consultatie is inmiddels gesloten en de definitieve versie van de Q&A zal in 2024 worden gepubliceerd.

- **Wie?** Alle betaalinstanties en EGI's.
- **Wanneer?** DNB publiceert in 2024 de definitieve versie van de Q&A.

Consultatie Q&A aanvullend toetsingsvermogen

- **Wat?** Op 31 oktober 2023 heeft DNB de [Q&A aanvullend toetsingsvermogen elektronischgeld- en betaalinstanties](#) ter consultatie gepubliceerd. DNB kan op basis van art. 60a Besluit prudentiële regels Wft (Bpr) een additionele kapitaal eis aan een betaalinstantie en EGI opleggen, indien de risico-evaluatie hiertoe een aanleiding geeft. DNB zet in de Q&A uiteen in welke gevallen zij meent dat sprake is van een aanleiding tot het opleggen van een additionele kapitaal eis.
- **Wie?** Alle betaalinstanties en EGI's.
- **Wanneer?** De consultatie is inmiddels gesloten en DNB publiceert de definitieve versie van deze Q&A in 2024.

EBA

Work Programme 2024

- **Wat?** In september 2023 heeft EBA haar [Work Programme 2024](#) gepubliceerd. Hierin beschrijft EBA haar belangrijkste prioriteiten voor 2024. Met betrekking tot betaaldiensten zal EBA zich met name richten op het leveren van een verdere bijdrage aan efficiënte, veilige en gemakkelijke retailbetalingen door de gehele EU. Meer specifiek zal EBA zich in 2024 richten op i) het bieden van ondersteuning door Q&A's over PSD en EMD (elektronischgeldrichtlijn), ii) het ondersteunen van de Europese Commissie, de Europese Raad en het Europees Parlement tijdens de onderhandelingen over PSD3 (de derde richtlijn betaaldiensten) en PSR (een verordening betaaldiensten) en het monitoren van de voorziene mandaten van EBA, iii) het publiceren en beoordelen van de meest recente data over betaalfraude en iv) opvolging geven aan de *EBA Peer Review* uit 2022 over het verlenen van vergunningen aan betaalinstanties en EGI's onder PSD2.
- **Wie?** Alle betaaldienstverleners en EGI's.
- **Wanneer?** Heel 2024.

ECB EN EC

Financial data access and payments package

- **Wat?** De Europese Commissie heeft in 2023 het [Financial data access and payments package](#) gepubliceerd, waarin voorstellen voor een PSD3, PSR en FIDA worden gedaan (zie hierna onder 'Nieuwe wet- en regelgeving'). Het pakket als geheel heeft als doel om het betalingsverkeer en de bredere financiële sector het digitale tijdperk binnen te brengen. Deze regels beogen de consumentenbescherming en de concurrentie op het gebied van elektronische betalingen te verbeteren en consumenten in staat te stellen hun gegevens op een veilige manier te delen. Daarmee zouden consumenten een breder scala aan betere en goedkopere financiële producten en diensten kunnen krijgen. In de voorstellen staan de belangen van de consument, concurrentie, veiligheid en vertrouwen centraal.
- **Wie?** Alle betaaldienstverleners en EGI's.
- **Wanneer?** De wetsvoorstellen doorlopen momenteel het Europese wetgevingsproces. Nadat er overeenstemming is bereikt over de voorstellen zal het 18 tot 24 maanden duren voordat PSD3, PSR en FIDA van kracht worden. Ervan uitgaande dat er in 2025 overeenstemming wordt bereikt over de teksten, zouden de nieuwe regimes ergens in 2026 bindend zijn.

Single Currency Package

- **Wat?** Op 28 juni 2023 heeft de Europese Commissie het [Single Currency Package](#) gepubliceerd. Onderdeel hiervan zijn een voorstel voor een verordening tot vaststelling van het rechtskader voor een mogelijke digitale euro en een voorstel voor een verordening betreffende eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel (zie ook hierna onder 'Nieuwe wet- en regelgeving'). Het pakket als geheel heeft als doel om ervoor te zorgen dat burgers en bedrijven in de hele eurozone toegang houden tot eurobankbiljetten en euromunten en hiermee kunnen blijven betalen. Ook biedt het een juridisch kader voor een nieuwe digitale euro die de Europese Centrale Bank (ECB) in de toekomst zou kunnen uitgeven, als aanvulling op contant geld.
- **Wie?** Alle betaalinstanties en EGI's.
- **Wanneer?** De wetsvoorstellen doorlopen momenteel het Europese wetgevingsproces. Wij verwachten in 2024 meer duidelijkheid over het verdere verloop van het wetgevingsproces.

EPC

Rulebooks, guidances en implementatierichtlijnen SEPA-schema's

- **Wat?** Op 14 november 2023 heeft de European Payments Council (EPC) verschillende [rulebooks](#), [guidances](#) en [implementatierichtlijnen](#) met betrekking tot de SEPA-schema's (SEPA staat voor Single Euro Payments Area) gepubliceerd. Het gaat onder meer over de volgende SEPA-schema's:
 - SEPA Credit Transfer
 - SEPA Instant Credit Transfer
 - SEPA Direct Debit
- **Wie?** Alle betaalinstantellingen.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

OCT Inst-betaalschema gaat live

- **Wat?** Sinds 28 november 2023 is het nieuwe betaalschema van de EPC, het [One-Leg Out Instant Credit Transfer](#) (OCT Inst), te gebruiken. Het OCT Inst-schema is ontworpen voor internationale instantbetalingen. Het markeert een belangrijke ontwikkeling, omdat het de eerste stap van de EPC is buiten de geografische reikwijdte van de SEPA. Het OCT Inst-schema is een betalingsschema in meerdere valuta ter ondersteuning van de verwerking van inkomende en uitgaande internationale instantbetalingen.
- **Wie?** Alle betaalinstantellingen.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Uitbesteding en groeps-vvgh

- **Wat?** Het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) werd op 24 november 2021 naar de Tweede Kamer gestuurd. Het heette toen nog Wijzigingsbesluit financiële markten 2021, maar door vertraging in het wetgevingsproces is de citeertitel van het besluit aangepast naar Wijzigingsbesluit financiële markten 2023. Het besluit wijzigt onder meer het Bpr voor betaalinstantellingen en EGI's op het gebied van intra-groep uitbestedingen. Vanaf de inwerkingtreding op 1 juli 2024 dienen instantellingen bij het intra-groep uitbesteden van werkzaamheden ook te voldoen aan artikel 29 tot en met 31 Bpr. Dat betekent dat een instantelling dient te beschikken over een adequaat

beleid, procedures en maatregelen inzake het structureel uitbesteden van werkzaamheden en het monitoren van uitbestede werkzaamheden. Daarnaast dient ook in geval van intra-groep uitbesteding een uitbestedingsovereenkomst te worden opgesteld. Naast deze wijzigingen wordt ook voorzien in een nadere uitwerking van de vvgb-meldplicht in geval van wijzigingen binnen een groep. Deze vvgb-meldplicht is een uitwerking van artikel 3:103a Wft, voortvloeiend uit de [Wijzigingswet financiële markten 2022-II](#). Dit artikel is net als een aantal andere wijzigingen [nog niet in werking getreden](#), in afwachting van de verdere uitwerking op besluitniveau. Naar verwachting zal artikel 3:103a Wft daarom tegelijkertijd in werking treden met het Wijzigingsbesluit financiële markten 2023.

- **Wie?** Alle betaalinstantellingen en EGI's, maar ook groepsmaatschappijen die met betrekking tot een betaalinstantelling of EGI over een groeps-vvgh van DNB beschikken.
- **Wanneer?** Het wijzigingsbesluit treedt op 1 juli 2024 in werking.

Wijzigingswet financiële markten 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 is het ontwerp voor de [Wijzigingswet financiële markten 2024](#) ingediend bij de Tweede Kamer, en ook de [memorie van toelichting](#) bij die wet. Het wetsvoorstel voorziet onder meer in een bredere definitie van staatssteun waarbij een verbod op uitkering van variabele beloningen geldt.
- **Wie?** Alle betaalinstantellingen en EGI's.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel was eind 2023 nog in behandeling in de Tweede Kamer. Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Wijzigingsbesluit financiële markten 2024

- **Wat?** Het ministerie van Financiën heeft op 13 september 2023 het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2024](#) geconsulteerd en werkt inmiddels aan de definitieve versie. Op basis van dit besluit worden in het Bpr nadere regels opgenomen ter bescherming van de rechten en vrijheden en gerechtvaardigde belangen van cliënten in het geval van het blokkeren of opschorten van betalingstransacties. Ook wordt geregeld dat betaalinstantellingen en EGI's hun financiële staten één keer per jaar dienen te waarmerken.
- **Wie?** Alle betaalinstantellingen en EGI's.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer het wijzigingsbesluit in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Verordening Europese digitale identiteit

- **Wat?** Op 8 november 2023 hebben het Europees Parlement en de Raad van de EU een definitief akkoord bereikt over de [voorgestelde verordening inzake een Europese digitale identiteit](#). Met deze verordening wordt de Europese portemonnee voor digitale identiteit ingevoerd. Gebruikers kunnen met de portemonnee niet alleen hun digitale identiteit veilig opslaan, maar ook bankrekeningen openen, betalingen verrichten en digitale documenten bewaren. De Europese portemonnee voor digitale identiteit bouwt voort op het bestaande grensoverschrijdende rechtskader voor betrouwbare digitale identiteiten, het Europees initiatief voor elektronische identificatie en vertrouwensdiensten (eIDAS-verordening). Het hernieuwde rechtskader zal doeltreffender zijn en de voordelen van veilige en gemakkelijke digitale identificatie uitbreiden tot de particuliere sector en mobiel gebruik. Naast de voorgestelde verordening is ook een [aanbeveling voor de ontwikkeling van een EU-toolbox](#) gepubliceerd met daarin de technische specificaties van de portemonnee om de uitvoering van de herziene verordening te versnellen, de lidstaten richtsnoeren te verstrekken en versnippering te voorkomen.
- **Wie?** Alle betaalinstanties, EGI's en online platformen
- **Wanneer?** De Raad en het Europees Parlement hebben in november 2023 een voorlopig akkoord bereikt over de voorgestelde verordening. De wettekst zal nu worden gefinaliseerd en aangeboden aan de Raad en het Europees Parlement om formeel aangenomen te worden.

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en ii) de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022.
- **Wie?** Betaaldienstverleners en EGI's die binnen het bereik van de Nederlandse beloningsregels vallen. Dat zijn in ieder geval alle betaaldienstverleners met een vergunning van DNB.
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 reeds werkzaam waren voor de betaaldienstverlener en EGI's ('bestaande medewerkers'). Voor al het personeel dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten

betaaldienstverleners en EGI's dus over 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

✚ PSD3 en PSR

Op 28 juni 2023 heeft de Europese Commissie wetsvoorstellen gepubliceerd voor een [derde richtlijn betaaldiensten](#) (PSD3) en een [verordening voor betaaldiensten](#) (PSR). Deze voorstellen maken onderdeel uit van het [Financial data access and payments package](#) van de Europese Commissie.

De voorstellen zijn gericht op moderniseren van de herziene richtlijn betaaldiensten (PSD2) en het harmoniseren van de lopende vereisten voor betalingsdiensten in de hele EU. Ook wordt voorgesteld de herziene richtlijn betreffende instellingen voor elektronisch geld (EMD2) samen te voegen met de PSD3. Dit betekent dat elektronischgelddiensten onder PSD3 en de PSR gaan vallen. De voorstellen zullen met name gevolgen hebben voor betaaldienstverleners en EGI's. Enkele belangrijke impactvolle voorstellen worden hier besproken.

Verdere egalisering van het speelveld tussen banken en niet-banken

Een van de belangrijkste doelstellingen van PSD2 was het vergroten van de concurrentie op de Europese betaalmarkt. PSD3 en PSR moeten deze concurrentie naar een hoger niveau tillen. Het doel is om betaalinstanties en EGI's minder afhankelijk te maken van commerciële banken. Voorgestelde wijzigingen op dit vlak zijn:

- het verlenen van directe toegang aan betaalinstanties tot systemen in het kader van de Finaliteitsrichtlijn (SFD);
- het veiligstellen van de rechten van betaalinstanties en EGI's op een bankrekening;
- het recht voor betaalinstanties om de gelden van hun klanten rechtstreeks bij hun nationale centrale banken veilig te stellen.

Verbetering van de werking van open banking

PSD3 en de PSR brengen enkele gerichte wijzigingen in het delen van betaalrekeninggegevens (*open banking*), door resterende obstakels weg te nemen en de controle van klanten over hun betaalgegevens te verbeteren. De voorstellen omvatten:

- nieuwe substantiële eisen voor *dedicated access interfaces*;
- een lijst met verboden obstakels voor gegevenstoegang;
- het vereiste voor rekeningaanbiedende betaaldienstverleners om een *data dashboard* op te zetten;

- regels om de continuïteit van aanbieders van *open banking* te beschermen.

Beperking van de reikwijdte van de handelsagent-uitzondering

Volgens de Europese Commissie wordt het begrip handelsagent inconsistent toegepast in de lidstaten van de EU en moet het begrip worden geharmoniseerd en verduidelijkt. Het voorstel in de PSR brengt mee dat handelsagenten alleen nog uitgezonderd zijn van de regulering van PSD3 en de PSR in het geval zij, onder meer, werkelijke onderhandelingsruimte hebben bij aan- en verkoop van goederen en diensten. Dat betekent een stevige beperking van deze uitzonderingsmogelijkheid.

Bestrijding en beperking van betalingsfraude

PSD3 en de PSR moeten bijdragen aan het terugdringen van betaalfraude. De belangrijkste wijzigingen op het gebied van de bestrijding en beperking van betalingsfraude zijn:

- betaaldienstverleners in staat stellen fraudegerelateerde informatie onderling uit te wisselen (via speciale IT-platforms);
- het verbeteren van Strong Customer Authentication (SCA) door het versterken en verduidelijken van de huidige regels;
- het uitbreiden van de terugbetalingsrechten van consumenten die het slachtoffer zijn geworden van fraude;
- het uitbreiden van IBAN/naam-matching-verificatiediensten van directe betalingen tot alle overboekingen.

Financial Data Access (FIDA)

Het [Financial data access and payments package](#) van de Europese Commissie omvat een onderdeel over de toegang tot financiële gegevens (*financial data access*: FIDA). De Europese Commissie heeft op 28 juni 2023 een voorstel gepubliceerd voor de [Verordening betreffende een kader voor toegang tot financiële gegevens](#). Dit voorstel is erop gericht om de verplichting om toegang te verlenen tot financiële gegevens uit te breiden tot buiten de betaalrekeninggegevens (die al door PSD2 werd geïntroduceerd en *open banking* wordt genoemd). Het verlenen van de toegang tot meer financiële data wordt *open finance* genoemd. FIDA moet ervoor zorgen dat klanten over effectieve instrumenten beschikken om het gebruik van hun financiële gegevens te controleren. Het voorstel zal impact hebben op financiële instellingen (die toegang zullen moeten geven tot bepaalde gegevens) en creëert mogelijkheden voor financiële en niet-financiële instellingen (die de mogelijkheid zullen hebben om toegang te krijgen tot de gegevens en deze te gebruiken). Het FIDA-voorstel introduceert:

- het recht voor klanten om toegang te krijgen tot de gegevens die financiële instellingen over hen bewaren (deze financiële instellingen worden gegevenshouders genoemd);
- het recht voor klanten om toegang tot deze gegevens te geven aan derden die innovatieve diensten leveren (de zogenoemde datagebruikers). Datagebruikers kunnen zowel financiële instellingen als niet-financiële instellingen zijn (deze laatste moeten speciale toestemming krijgen van een bevoegde autoriteit als *financial information service provider* (FISP).

Gegevens die binnen de reikwijdte van FIDA vallen, zijn persoonlijke en niet-persoonlijke gegevens die worden verzameld, opgeslagen en anderszins verwerkt door een financiële instelling als onderdeel van hun normale bedrijfsvoering met klanten. Dit kunnen zowel gegevens zijn die door klanten zelf aan de gegevenshouder worden doorgegeven (*transmitted data*) als gegevens die voortkomen uit de interacties van klanten met financiële instellingen (*transaction data*).

Voorstel verordening digitale euro

- **Wat?** Op 28 juni 2023 heeft de Europese Commissie een voorstel gepubliceerd voor een [verordening tot vaststelling van het rechtskader voor een mogelijke digitale euro](#). Dit wetsvoorstel is onderdeel van het hiervoor beschreven Single Currency Package van de Europese Commissie. Het idee achter de digitale euro is om mensen en bedrijven een alternatieve manier te bieden om digitaal te betalen, boven op de particuliere opties die momenteel worden aangeboden door banken, betaalinstanties of EGI's. Op basis van het voorstel krijgt de digitale euro de status van wettig betaalmiddel voor retailbetalingen, wat betekent dat de aanvaarding ervan verplicht is voor de begunstigden, tenzij in de verordening anders is bepaald. Het wetsvoorstel zal gevolgen hebben voor betaalinstanties, want zij kunnen digitale eurobetalingsdiensten aanbieden zonder enige aanvullende toestemming. Verder omvat het wetsvoorstel de verplichting voor betaalinstanties en banken om specifieke taken uit te voeren met betrekking tot de digitale euro. Zo moeten betaalinstanties functionaliteiten voor storting en afboeking beschikbaar stellen, en de interactie met niet-digitale eurobetaalrekeningen faciliteren. Dit is overigens nog wel toekomstmuziek, want naast het juridische kader moet ook de digitale euro nog ontwikkeld worden. Het zal uiteindelijk aan de ECB zijn om te beslissen of er al dan niet een digitale euro wordt uitgegeven.
- **Wie?** Alle betaalinstanties en EGI's.
- **Wanneer?** Het voorstel ligt momenteel ter eerste

lezing bij de Raad. Wij verwachten in 2024 meer duidelijkheid te krijgen over het verdere verloop van het wetgevingsproces.

Voorstel verordening eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel

- **Wat?** Op 28 juni 2023 heeft de Europese Commissie een voorstel gepubliceerd voor de [Verordening betreffende eurobiljetten en -munten als wettig betaalmiddel](#). Dit voorstel is onderdeel van het hiervoor beschreven Single Currency Package van de Europese Commissie. De verordening heeft als doel om de effectiviteit van de status van chartaal geld als wettig betaalmiddel te beschermen en de toegang van burgers tot chartaal geld te waarborgen. Met de verordening beoogt de Europese Commissie duidelijkheid te scheppen over de toegang tot en acceptatie van eurobiljetten en -munten, alsmede te verduidelijken dat de digitale euro slechts als aanvulling en niet als vervanging van chartaal geld moet worden beschouwd. Op 17 oktober 2023 heeft de ECB [haar opinie over de voorgestelde verordening](#) gepubliceerd, waarin zij enkele wijzigingen voorstelt om de verordening aan te scherpen.
- **Wie?** Betaalinstellingen en EGI's, met name als zij betaaldiensten met betrekking tot cash aanbieden.
- **Wanneer?** Het voorstel ligt momenteel ter eerste lezing bij de Raad. Wij verwachten in 2024 meer duidelijkheid te krijgen over het verdere verloop van het wetgevingsproces.

Wetsvoorstel instantbetalingen

- **Wat?** De Europese Commissie heeft op 26 oktober 2022 [de ontwerpverordening inzake instantbetalingen in euro's \(instant payments\)](#) goedgekeurd, om deze betalingen mogelijk te maken voor alle burgers en bedrijven met een bankrekening in de EU en EER-landen. Het wetsvoorstel betreft een wijziging van de SEPA-verordening. Het doel van het voorstel is om ervoor te zorgen dat instantbetalingen door de hele EU betaalbaar, veilig en onbelemmerd worden verwerkt. Een instantbetaling is een vorm van overboeking waarbij geld van de betaler overgaat naar de begunstigde: binnen enkele seconden, op elk moment, dag en nacht, elke dag van het jaar. Dit onderscheidt instantbetalingen van traditionele overmakingen die door betaaldienstverleners tijdens kantooruren worden verwerkt, waarbij het geld bij de begunstigde wordt gecrediteerd aan het einde van de volgende werkdag. Het voorstel moet zorgen voor innovatie en concurrentie op de Europese betaalmarkt, die nog steeds zeer gefragmenteerd is. Het bevorderen

van het gebruik van instantbetalingen sluit aan bij de brede doelstellingen van de Europese Commissie in het kader van digitalisering en moet bijdragen aan de strategische autonomie van de EU. Het voorstel draagt ook bij aan de strategie voor retailbetalingen die de Europese Commissie in 2020 heeft gepubliceerd. De belangrijkste wijzigingen in het voorstel zijn dat i) betaaldienstverleners die overmakingen uitvoeren, worden verplicht om instantbetalingen aan te bieden, ii) instantbetalingen voor hetzelfde tarief moeten worden aangeboden als traditionele overmakingen, iii) betaaldienstverleners moeten checken of de naam en IBAN van de begunstigde overeenkomen en iv) effectievere sanctiescreening moet worden uitgevoerd op instantbetalingen.

- **Wie?** Alle betaalinstellingen.
- **Wanneer?** Het voorstel zit nog in het Europese wetgevingsproces. Op 7 november 2023 hebben het Europees Parlement en de Raad een voorlopig akkoord bereikt over de [tekst van de verordening](#).

Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten

- **Wat?** Per 28 juni 2025 moet de richtlijn betreffende de toegankelijkheidsvoorschriften voor producten en diensten zijn geïmplementeerd in Nederlandse regelgeving. Deze richtlijn heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het goed functioneren van de interne markt, door onderlinge aanpassing van de wet- en regelgeving van de lidstaten inzake de toegankelijkheidsvoorschriften voor bepaalde producten en diensten. De artikelen in de richtlijn die betrekking hebben op diensten en dienstverleners zijn van toepassing op bankdiensten voor consumenten. Daarom vallen onder andere betaaldienstverleners en EGI's binnen de reikwijdte van deze richtlijn. Nadat eerder de [Implementatiewet](#) behorende bij de betreffende richtlijn was geconsulteerd, is eind 2022 ook het [Implementatiebesluit](#) geconsulteerd. Op 21 juni 2023 is de [Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten](#) gepubliceerd.
- **Wie?** Alle betaalinstellingen en EGI's.
- **Wanneer?** De implementatiewet en het implementatiebesluit dienen op 28 juni 2025 in werking te treden.

Digital Services Act van toepassing

- **Wat?** Op 16 november 2022 is de [Digital Services Act](#) in werking getreden. De Digital Services Act is vormgegeven als een verordening en wijzigt de richtlijn inzake elektronische handel uit 2000. De Digital

Services Act zal van toepassing zijn op alle digitale diensten die consumenten verbinden met goederen, diensten of content. Omvangrijke verplichtingen zullen van toepassing worden op online platforms, om zo online schade te voorkomen en risico's uit te sluiten, en er zal een kader gaan gelden voor transparantie en toerekenbaarheid. Daarnaast moet de Digital Services Act de rechten van gebruikers van online diensten beschermen. De Digital Services Act zal van toepassing zijn op: i) bemiddelingsdiensten (het aanbieden van een netwerkinfrastructuur), ii) hostingdiensten (zoals cloud- en webhostingdiensten), iii) online platforms (die verkopers en consumenten samenbrengen, zoals online marktplaatsen, appstores, deeleconomieplatforms en socialemediaplatforms) en iv) zeer grote online platforms (die een risico vormen in het kader van de verspreiding van illegale content en maatschappelijke schade). Er zijn specifieke regels voorzien voor platforms die meer dan 10% van de 450 miljoen consumenten in Europa bereiken.

- **Wie?** Deze regelgeving kan impact hebben op online handelsplatformen die ook betaaldiensten aanbieden, als deze binnen de reikwijdte van de Digital Services Act vallen. Veel van deze online handelsplatformen gebruiken momenteel de handelsagent-uitzondering en blijven daarmee buiten de reikwijdte van het financieel toezichtrecht.
- **Wanneer?** De verordening is al in werking getreden en deels van toepassing. Vanaf 17 februari 2024 is de gehele verordening van toepassing op alle onder de verordening gereguleerde entiteiten.

Inwerkingtreding Wet implementatie Richtlijn betalingsdienstaanbieders

- **Wat?** Per 1 januari 2024 is de [Wet ter implementatie van de Richtlijn betalingsdienstaanbieders](#) in werking getreden. De Richtlijn betalingsdienstaanbieders heeft als doel de gerichte toegang voor belastingdiensten tot internationale betalingsgegevens, om btw-fraude te bestrijden bij grensoverschrijdende internetverkoop. De implementatie brengt een registratie- en rapportageverplichting voor betaaldienstverleners mee. In situaties waarin de betaler zich in een EU-lidstaat bevindt en de begunstigde in een andere EU-lidstaat (of derde land), krijgt óf de betaaldienstverlener van de betaler óf de betaaldienstverlener van de begunstigde een registratieplicht. Deze registratieplicht betekent dat betalingsdienstaanbieders registers moeten bijhouden van grensoverschrijdende betalingen die zij over elk kalenderkwartaal verlenen. Vervolgens dienen zij deze registers te verstrekken aan de belastingdiensten van de betreffende lidstaten. De belastingdiensten van de lidstaten zorgen ervoor dat deze betalingsinformatie bij het Central Electronic System of Payment Information

(CESOP) wordt aangeleverd. Op 28 november 2023 heeft de Europese Commissie [richtsnoeren](#) gepubliceerd over het aanleveren van betalingsinformatie bij het CESOP.

- **Wie?** Alle betaalinstellingen en EGI's.
- **Wanneer?** Doorlopend.

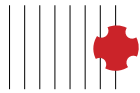
OVERIGE ONTWIKKELINGEN

Wettelijk kader chartale infrastructuur

- **Wat?** Op 31 mei 2023 heeft de minister van Financiën de Tweede Kamer een [kamerbrief over de vervolgstappen voor de chartale infrastructuur](#) gestuurd. De kamerbrief ging vergezeld van een [rapportage over het onderzoek naar de toekomstige inrichting van de chartale keten](#) (TICKET-onderzoek). Mede op basis van dat onderzoek heeft de minister, samen met DNB, geconcludeerd dat wettelijk ingrijpen nodig is om te zorgen dat contant geld bruikbaar, beschikbaar, bereikbaar en betaalbaar blijft. De minister heeft een wetsvoorstel aangekondigd dat moet zorgen voor een adequate chartale infrastructuur.
- **Wie?** Betaalinstellingen, met name als zij betaaldiensten met betrekking tot cash aanbieden.
- **Wanneer?** Het streven was om het ontwerp voor het einde van 2023 in consultatie te brengen, maar dat is nog niet gebeurd. Wij verwachten dat het ministerie van Financiën in 2024 alsnog het wetsvoorstel zal consulteren.

Richtsnoeren uitwisseling van informatie geschiktheids- en betrouwbaarheidsbeoordelingen

- **Wat?** Op 5 december 2023 hebben de ESA's een [consultatiedocument](#) gepubliceerd van richtsnoeren voor het systeem voor de uitwisseling van informatie bij de beoordeling van de geschiktheids- en betrouwbaarheidseisen. De gezamenlijke richtsnoeren zijn van toepassing op bevoegde autoriteiten die onder de bevoegdheid van de ESA's vallen en hebben tot doel de efficiëntie van de informatie-uitwisseling tussen sectorale toezichthouders te vergroten.
- **Wie?** Alle betaalinstellingen en EGI's.
- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 15 januari 2024.

FINANCIËLEDIENSTVERLENERS: ADVISEURS, BEMIDDELAARS EN GEVOLMACHTIGDE AGENTEN

In dit onderdeel komen belangrijke ontwikkelingen aan de orde die in 2024 spelen voor zogenoemde financiëledienstverleners. Onder deze verzamelcategorie vallen onder meer adviseurs en bemiddelaars in financiële producten zoals kredieten en verzekeringen. Gevolmachtigde agenten zijn eveneens financiëledienstverleners.

Ook aanbieders van consumentenkrediet (waaronder banken) en verzekeraars vallen onder het begrip 'financiëledienstverlener' in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Ontwikkelingen voor deze financiëledienstverleners zijn in afzonderlijke onderdelen van deze Vooruitblik 2024 opgenomen, te weten [Kredietverstrekkers](#) respectievelijk [Verzekeraars](#). Verder is het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#) voor financiëledienstverleners het lezen waard, omdat daarin algemene ontwikkelingen op bijvoorbeeld het gebied van toezicht en handhaving worden besproken, die ook voor financiëledienstverleners van belang zijn.

Voor bemiddelaars in levensverzekeringen en kredietaanbieders is het onderdeel [Integriteit](#) bovendien relevant. Het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) kan ook betrekking hebben op bepaalde financiëledienstverleners. Tot slot is het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#) voor financiëledienstverleners van belang, alleen al vanwege het onderdeel DORA dat daarin wordt toegelicht.

AFM TOEZICHT 59

Trendzicht 2024
Rapport marktindrukken 2023
Wetgevingsverzoeken 2023

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 60

Reikwijdte koppelverkoop bij verzekeringen
Actieve provisietransparantie bij schadeverzekeringen?
Herziening Richtlijn consumentenkrediet
Herziening Richtlijn hypothecair krediet
Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo)
volledig in werking
Vakbekwaamheid: wijziging eindtermen en toetstermen
Kostprijsmodel
Wijziging registratievoorschriften verbonden bemiddelaars
Voorstel verhoging verplichte dekking BAV
verzekeringsbemiddelaars

NIEUWE WET- EN REGELGEVING 62

Kwaliteitseisen geautomatiseerd advies
Wet kwaliteit incassodienstverlening*
Implementatiewet Richtlijn kredietsserviciers en

kredietkopers OVERIGE ONTWIKKELINGEN 63

Mogelijke uitbreiding adviesbegrip naar beheerfase

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

- **Wat?** Op 7 november 2023 heeft de AFM [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd, waarin de AFM ingaat op de belangrijkste trends en bijbehorende risico's in de financiële sector. Voor financiële dienstverleners legt de AFM de nadruk op onder meer:
 - **Digitalisering.** Gedegen IT-risicobeheer en datakwaliteit worden steeds belangrijkere pijlers van een beheerste bedrijfsvoering, om digitalisering en automatisering van processen in goede banen te leiden. Digitalisering van financiële dienstverlening heeft ook grote impact op product(vorm)en, advies en distributie, en zal tot een grotere rol van technologiebedrijven in de financiële sector leiden.
 - **Toekomstbestendigheid.** Consolidatie, gewijzigde verdienmodellen en een meer professionele organisatie zijn enkele aanpassingen die de AFM in de markt ziet. Daarnaast merkt de AFM op dat het voor veel financiële dienstverleners een uitdaging is om doorlopend te blijven voldoen aan hun verplichtingen, betreffende onder meer de vakbekwaamheid, de integere en beheerste bedrijfsvoering en het anticiperen op nieuwe regelgeving (bijvoorbeeld duurzaamheid en cybersecurity).
- **Wie?** Alle financiële dienstverleners.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in haar Agenda 2024, die begin 2024 door de AFM zal worden gepubliceerd.

Rapport marktindrukken 2023

- **Wat?** Op 21 november 2023 heeft de AFM het [Rapport marktindrukken 2023](#) gepubliceerd. In dat rapport beschrijft de AFM dat financiële dienstverleners meer aandacht moeten besteden aan hun integere en beheerste bedrijfsvoering. Een deel van de financiële dienstverleners voldoet namelijk niet aan de minimale vergunningvereisten. Het gaat hierbij onder andere om de verplichtingen op het gebied van vakbekwaamheid, regels met betrekking tot de omgang met incidenten, eisen aan het beloningsbeleid. Uit onderzoek blijkt dat een deel van de financiële dienstverleners niet of beperkt aan die verplichtingen voldoet. Zo beschikken zij niet altijd over het verplichte incidentenbeleid en/of incidentenregister en worden freelancers te vaak alleen variabel beloond. Daarnaast signaleert de AFM dat de risicobeheersing bij ICT en informatiebeveiliging tekortschiet, in het bijzonder op het gebied van eigenaarschap van data en systemen en van monitoring van uitbestedingspartners.

De AFM besteedt ook aandacht aan de voorbereidingen van financiële dienstverleners die onder de reikwijdte van DORA vallen. Voor andere dienstverleners zal zij concepten van DORA op proportionele wijze toepassen, waardoor de hele sector (in)direct haar ICT-risicobeheersing en informatiebeveiliging naar een hoger niveau moet brengen. Bovenstaande heeft dus de doorlopende aandacht van de AFM in 2024.

- **Wie?** Alle financiële dienstverleners.
- **Wanneer?** Per direct.

Wetgevingsverzoeken 2023

- **Wat?** Op 4 mei 2023 heeft de AFM haar [wetgevingsbrief](#) verstuurd naar de minister van Financiën en minister van Armoedebestrijding, Participatie en Pensioenen. In deze brief signaleert de AFM knelpunten in wet- en regelgeving en stelt de AFM door haar gewenste aanpassingen voor. De AFM wenst onder meer een inbedding van het handavingsinstrumenten 'toezegging' in de Wft en aanpassing van de uitbestedingsregels voor financiële dienstverleners in het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft (BGfo). Met de toezegging kan een financiële dienstverlener beloven aanpassingen door te voeren om verdere handhaving te voorkomen. Door het aanpassen van de uitbestedingsregels krijgt de AFM meer flexibiliteit in haar handhaving. Uitbesteding komt veel voor en de regelgeving voor financiële dienstverleners is beperkt. De AFM ziet graag meer concrete regels op het gebied van de inhoud van de uitbestedingsovereenkomst, uitbestedingsrisicomanagement en het opstellen en bijhouden van een uitbestedingsregister. Wij merken in onze dagelijkse praktijk dat de AFM op basis van de bestaande algemene normen financiële dienstverleners al zoveel mogelijk naar het door haar gewenste specifieke kader probeert te sturen. In haar [reactie van 7 juni 2023](#) geeft de minister van Financiën aan dat zij de AFM heeft gevraagd om de wens voor het inbedden van de toezegging nader toe te lichten en dat de wetgevingswensen voor uitbesteding worden besproken samen met DNB om beter zicht te krijgen op de gesignaleerde knelpunten.
- **Wie?** Alle financiële dienstverleners.
- **Wanneer?** Het is niet bekend of en zo ja, wanneer, de wetgever aan de wensen van de AFM tegemoet zal komen. In de loop van 2024 zal dit wellicht duidelijker worden.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Reikwijdte koppelverkoop bij verzekeringen

- **Wat?** Voor bemiddelaars in verzekeringen bestaat op dit moment de verplichting om, in geval van bemiddeling in een verzekering samen met een aanvullend product (niet-zijnde een verzekering) of aanvullende dienst, de cliënt mee te delen of de verschillende producten of diensten afzonderlijk kunnen worden aangeschaft en als dat zo is, een beschrijving te verstrekken van die producten of diensten en informatie over de kosten en lasten van elk financieel product of elke dienst. Het voorgestelde [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) wijzigt deze verplichting zodat duidelijk wordt dat deze verplichting geldt als een verzekering wordt aangeboden samen met een aanvullend product of aanvullende dienst. Het hoeft dus niet te gaan om een verzekering in combinatie met een ander *financieel* product of *financiële* dienst. De naam van dit voorstel was eerst Wijzigingsbesluit financiële markten 2021, maar de naam daarvan is gewijzigd naar aanleiding van opgelopen vertraging.
- **Wie?** Bemiddelaars die verzekeringen aanbieden samen met een aanvullend product of aanvullende dienst.
- **Wanneer?** Het besluit treedt op 1 juli 2024 in werking.

Actieve provisietransparantie bij schadeverzekeringen?

Actieve provisietransparantie bij schadeverzekeringen staat al enige jaren op de agenda, en het einde van de discussies hierover is nog niet concreet in zicht. Waar staan we inmiddels en wat ging eraan vooraf?

Bemiddelaars en adviseurs mogen geen provisies verschaffen of ontvangen voor het bemiddelen of adviseren inzake een schadeverzekering, niet-zijnde een betalingsbeschermers, individuele arbeidsongeschiktheidsverzekering of overlijdensrisicoverzekering, tenzij het gaat om uitgezonderde provisies. Afsluit- of doorlopende provisies zijn uitgezonderd mits aan de voorwaarde wordt voldaan dat, kort gezegd, op verzoek van de cliënt kosteloos mededeling wordt gedaan van de provisie. Bonus- of omzetprovisies zijn niet toegestaan.

Het voorgestelde [Wijzigingsbesluit financiële markten 2021](#) voegt daar aanvullend als voorwaarde aan toe dat ook aan de informatievereisten uit artikel 86i

BGfo moet zijn voldaan. Bovendien wordt artikel 86i BGfo uitgebreid met nieuwe onderwerpen waarover transparantie moet worden geboden, te weten het bestaan van de afsluit- of doorlopende provisie die wordt ontvangen voor het verlenen van financiële diensten met betrekking tot schadeverzekeringen en de kenmerken van de dienstverlening. Aldus wordt de huidige 'passieve' provisietransparantie verplichting bij schadeverzekeringen omgezet naar een actieve verplichting, met als doel om verzekeringnemers voorafgaand aan het afsluiten van de verzekering actief te informeren over een eventuele afsluit- en doorlopende provisie en de dienstverlening die daartegenover staat (in plaats van dat de klant eerst zelf om die informatie moet vragen).

De toenmalige minister van Financiën heeft in december 2021 in een [brief aan de Tweede Kamer](#) aangegeven dat het aan de bemiddelaar of adviseur is om te bepalen op welke wijze de bemiddelaar of adviseur het provisiebedrag per product overbrengt aan de consument en in welk stadium de consument wordt geïnformeerd over het algemene principe van provisie. De adviseur of bemiddelaar kan er dus – aldus de minister – ook voor kiezen om in het begin van het dienstverleningstraject aan de consument te melden dat hij of zij met provisie betaald wordt, om pas vlak voor afsluiten het exacte provisiebedrag te noemen. Een mondelinge mededeling van het exacte bedrag behoort hierbij tot de opties. Bovendien geldt dat wanneer het exacte bedrag niet kan worden berekend, de wijze van berekening kan worden medegedeeld.

De markt had veel vraagtekens geplaatst bij de uitvoerbaarheid van de nieuwe verplichting. Tegen deze achtergrond had de toenmalige minister in november 2021 een [brief](#) over de uitvoerbaarheid van de voorgenomen actieve provisietransparantie bij schadeverzekeringen naar de Tweede Kamer gestuurd. Hij heeft, naar aanleiding van [Kamervragen](#), in december 2021 zijn positie over de uitvoerbaarheid van de actieve provisietransparantie nader toegelicht. Kort gezegd was hij van mening dat de nieuwe verplichting uitvoerbaar is en in lijn is met bestaande wet- en regelgeving. Ook heeft hij op verzoek van de Tweede Kamer een aantal stukken overgelegd, te weten [het advies van de AFM en de onderliggende adviezen van of gespreksverslagen](#) met de (branche)organisaties (Adfiz, OvFD, Keurmerk Objectief Vergelijken en Verbond van Verzekeraars) inzake de uitvoerbaarheid.

Eind juni 2022 heeft de, destijds nieuwe (en thans demissionaire) minister van Financiën de Tweede Kamer per [brief](#) over het door haar gewenste gevolg met betrekking tot de voorgenomen actieve provisietransparantie bij schadeverzekeringen geïnformeerd. Zij koos, anders dan is opgenomen in het

wijzigingsbesluit, voor actieve provisietransparantie van fijnmazige gemiddelden van diverse typen producten. Dat betekende dus een wijziging ten opzichte van de eerder gekozen route in het Wijzigingsbesluit financiële markten 2021, dat uitgaat van exacte nominale bedragen per product. De minister zou blijken de brief het voorstel hierop aanpassen en het aangepaste ontwerpbesluit vervolgens voor advies voorleggen aan de Raad van State. Voor zover ons bekend, is dat tot op heden niet gebeurd. In september 2022 is nog een [motie](#) ingediend in de Tweede Kamer, waarmee de regering werd verzocht er voor te zorgen dat consumenten uiterlijk vanaf 1 januari 2024 actief worden geïnformeerd over de provisie bij het afsluiten van een schadeverzekering.

Vanwege opgelopen vertraging sinds de consultatie is de naam van het wijzigingsbesluit inmiddels aangepast naar [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#). Op 8 mei 2023 heeft de Raad van State haar (kritische) [advies](#) gepubliceerd en de minister “terug naar de tekentafel” gestuurd. Sindsdien is er nog geen gewijzigd wijzigingsbesluit gepubliceerd, maar is wel duidelijk dat het wijzigingsbesluit op 1 juli 2024 in werking zal treden.

Herziening Richtlijn consumentenkrediet

- **Wat?** De afgelopen jaren heeft een onderhandelingsproces plaatsgevonden om de Richtlijn consumentenkrediet te herzien. Op 30 oktober 2023 is de [definitieve tekst van de richtlijn](#) gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU. De herziene richtlijn bevat voor financiële dienstverleners onder andere nieuwe voorschriften over adviesdiensten en vakbekwaamheid. Zo worden er onder meer normen vastgesteld om ervoor te zorgen dat wanneer advies wordt verstrekt door de kredietbemiddelaar, het voor de consument duidelijk is dat het om advies gaat (overigens zonder dat er een verplichting tot het verstrekken van advies wordt ingevoerd).
- **Wie?** Adviseurs en bemiddelaars met betrekking tot consumptief krediet.
- **Wanneer?** De richtlijn is op 19 november 2023 in werking getreden. Lidstaten dienen uiterlijk op 20 november 2025 de richtlijn te hebben geïmplementeerd in de nationale wetgeving. De nieuwe regels zijn vanaf 20 november 2026 van toepassing.

Herziening Richtlijn hypothecair krediet

- **Wat?** De Europese Commissie werkt aan een herziening van de Richtlijn hypothecair krediet. Daarbij wordt nagegaan hoe: i) de consument vereenvoudigde, tijdige en relevante informatie kan krijgen, ii) de regels aan de digitale omgeving kunnen worden aangepast en iii) het

voor consumenten makkelijker kan worden gemaakt om een hypothecaire lening te krijgen voor een woning in een ander EU-land. Eind 2021-begin 2022 heeft de Europese Commissie daartoe een openbare [raadpleging](#) gehouden, waar Nederland [een reactie](#) op heeft gegeven. Daarnaast heeft de Europese Commissie de EBA om advies gevraagd. In juni 2022 heeft de EBA haar [advies](#) gepubliceerd. De EBA adviseert met name:

- de vereisten inzake precontractuele informatie en reclame te herzien;
- ervoor te zorgen dat de vereisten inzake openbaarmaking van informatie geschikt zijn voor digitale kanalen;
- aanvullende maatregelen te nemen ter bescherming van de consument als kunstmatige-intelligentiesystemen worden gebruikt voor de kredietwaardigheidsbeoordeling;
- *borrowers-based measures* (BBMs) in te voeren in de informatie die aan consumenten wordt verstrekt om verantwoord lenen te bevorderen;
- een EU-brede definitie van ‘groene hypotheek’ vast te stellen.

In november 2022 heeft de Europese Commissie de EBA voorts, meer in het algemeen, om [advies](#) over groene leningen en hypotheek gevraagd.

- **Wie?** Adviseurs en bemiddelaars met betrekking tot hypothecair krediet.
- **Wanneer?** De verwachting is dat de Europese Commissie een voorstel voor een nieuwe richtlijn publiceert in het eerste kwartaal van 2024.

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen (i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en (ii) de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022. De AFM publiceerde eind 2022 een [meldingsformulier voor het afwijken van het bonusplafond](#) voor niet-cao-personeel.
- **Wie?** Financiële dienstverleners die binnen het bereik van de Nederlandse beloningsregels vallen. Dat zijn in ieder geval alle financiële dienstverleners met een vergunning van de AFM.
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 reeds werkzaam waren voor de financiële dienstverlener (‘bestaande medewerkers’). Voor al het personeel

dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten financiële dienstverleners dus over 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

Vakbekwaamheid: wijziging eindtermen en toetstermen

- **Wat?** Op 7 december 2023 is de consultatieversie van de [Wijzigingsregeling eindtermen en toetstermen Wft 2024](#) gepubliceerd. De regeling wijzigt de termen voor het opleidingsjaar 2024-2025 die gelden voor financieel adviseurs die moeten aantonen vakbekwaam te zijn door middel van examens in het kader van permanente educatie (PE). De regeling werkt de termen voor alle modules voornamelijk technisch, tekstueel en redactioneel bij. Er worden echter ook enkele recente ontwikkelingen verwerkt, namelijk de vervanging van het dienstverleningsdocument (DVD) door de vergelijkingskaart (VK), deelname aan schenkkringen (zoals een Broodfonds), maatregelen die genomen kunnen worden wanneer een klant te maken heeft met betalingsachterstand, schulden of schuldsanering en dekkingen bij ladingdiefstallen.
- **Wie?** Alle financiële dienstverleners.
- **Wanneer?** De beoogde datum van inwerkingtreding is 1 april 2024.

Kostprijsmodel

- **Wat?** In het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) (voorheen Wijzigingsbesluit financiële markten 2021) wordt, als onderdeel van de nadere voorschriften voor financieel advies, ook artikel 86g BGfo gewijzigd. Het tweede lid dat bepaalt dat de accountant jaarlijks controleert of de begrote advieskosten en distributiekosten juist en volledig zijn toegerekend aan de financiële producten, komt te vervallen. Daarvoor in de plaats komt de jaarlijkse rapportage van de aanbieder in combinatie met een accountantscontrole op gezette momenten.
- **Wie?** Aanbieders van impactvolle producten (die ook een vergelijkingskaart dienen te verstrekken).
- **Wanneer?** Het wijzigingsbesluit treedt in werking op 1 juli 2024.

Wijziging registratievoorschriften verbonden bemiddelaars

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 is het wetsvoorstel [Wijzigingswet financiële markten 2024](#) gepubliceerd. Het wetsvoorstel voorziet er onder meer in dat in het AFM-register ook moeten worden opgenomen

i) verbonden bemiddelaars die bemiddelen voor (een) verzekeringsbemiddelaar(s) en ii) de lidstaten waar een ingeschreven bemiddelaar in hypothecair krediet bevoegd is te bemiddelen en de namen van de beleidsbepalers. Daarnaast wordt voorgesteld in de wet op te nemen dat ook verbonden bemiddelaars in hypothecair krediet met zetel in Nederland, die actief willen zijn in een andere lidstaat, dat kunnen doen nadat zij daarvan kennis hebben gegeven aan de AFM.

- **Wie?** Bemiddelaars met betrekking tot verzekeringen en hypothecair krediet.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Voorstel verhoging verplichte dekking BAV verzekeringsbemiddelaars

- **Wat?** Op 5 december 2023 is de [gedelegeerde verordening](#) gepubliceerd, die de vereiste dekking van de beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor verzekerings-, herverzekerings- en nevenverzekeringstussenpersonen verhoogt. De dekking per schadegeval zal worden verhoogd naar EUR 1.564.610 en de dekking per jaar voor alle schadegevallen naar EUR 2.315.610. Tussenpersonen met een te lage dekking dienen na inwerkingtreding van de wijziging hun polis te verhogen. Daarnaast wordt voorgesteld om de verplichte minimum financiële draagkracht voor tussenpersonen te verhogen van EUR 19.510 naar EUR 23.480.
- **Wie?** Alle verzekerings- en herverzekeringstussenpersonen.
- **Wanneer?** Naar verwachting zal de gedelegeerde verordening op korte termijn worden aangenomen. Zes maanden daarna zal deze in werking treden.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

Kwaliteitseisen geautomatiseerd advies

- **Wat?** Het voorgestelde [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) introduceert kwaliteitseisen voor volledig geautomatiseerd advies, om te waarborgen dat dergelijke adviezen aan dezelfde eisen voldoen als adviezen gegeven door een natuurlijk persoon.
- **Wie?** Adviseurs die gebruik maken van geautomatiseerd advies.
- **Wanneer?** Het wijzigingsbesluit treedt op 1 juli 2024 in werking.

Wet kwaliteit incassodienstverlening

In 2022 is de [Wet kwaliteit incassodienstverlening](#) aangenomen door de Eerste en Tweede Kamer en in het Staatsblad gepubliceerd. Met de wet moet de kwaliteit van de buitengerechtelijke incassodienstverlening worden verbeterd. Incassobureaus en opkopers van vorderingen moeten voldoen aan verschillende kwaliteitseisen. Er komt een incassoregister en een systeem van toezicht en handhaving bij niet-naleving van de wet. De wet is van toepassing op buitengerechtelijke incassowerkzaamheden a) die worden verricht of aangeboden in de uitoefening van een daarop gericht of mede gericht beroep of bedrijf of op een wijze alsof zij daarop beroepsmatig of bedrijfsmatig gericht of mede gericht was, b) voor een derde of na overdracht van de vordering en c) met betrekking tot voldoening door een natuurlijke persoon die zijn woonplaats in Nederland heeft. Buitengerechtelijke incassowerkzaamheden zijn activiteiten ter verkrijging van voldoening buiten rechte van een vordering tot betaling van een geldsom. Uit de memorie van toelichting volgt dat de regels voor de incassodienstverlening naast de regels in de Wft bestaan. Een incassodienstverlener kan dus een registratie nodig hebben op basis van de Wet kwaliteit incassodienstverlening en een vergunning van de AFM op basis van de Wft, bijvoorbeeld een vergunning voor het bemiddelen in krediet. Geregistreerde dienstverleners dienen aangesloten te zijn bij het Kifid, dat [per 1 april 2024](#) incassoklachten zal behandelen.

De minister voor Rechtsbescherming heeft in een [Kamerbrief](#) al kenbaar gemaakt dat een *buy now, pay later* (BNPL) producten geheel of gedeeltelijk onder de reikwijdte van de Wet kwaliteit incassodienstverlening kan vallen. Dat is afhankelijk van hoe de overdracht van de vorderingen in individuele gevallen is ingeregeld.

Het [Besluit kwaliteit incassodienstverlening](#), dat de wet op onderdelen nader uitwerkt, is vorig jaar geconsulteerd. Het besluit bevat onder andere een aanpassing van het Besluit vergoeding voor buitengerechtelijke incassokosten, namelijk een nieuwe regeling voor de incassokosten die in rekening mogen worden gebracht als termijnbetalingen met een maximum van EUR 266,67 onbetaald zijn gebleven en de schuldenaar wegens een achterstallige termijnbetaling wordt aangemaand als bedoeld in de Wet Incassokosten. De incassokosten zullen dan afhankelijk zijn van het aantal achterstallige termijnen dat na aanmaning onbetaald blijft binnen een periode tot zes maanden geleden.

Wij verwijzen graag naar een [tijdschriftartikel](#) met een uitgebreide bespreking van de Wet kwaliteit incassodienstverlening door een van onze collega's.

Het was de bedoeling dat de Wet kwaliteit incassodienstverlening op 1 januari 2024 in werking trad. Dit is echter niet gebeurd, omdat het herziene Besluit kwaliteit incassodienstverlening nog wordt voorbereid. De minister voor Rechtsbescherming verwacht dat de wet en het besluit op 1 maart 2024 in werking zullen treden.

Implementatiewet Richtlijn kredietshoofden en kredietkopers

- **Wat?** Op 24 november 2021 is de [Richtlijn inzake kredietshoofden en kredietkopers](#) gepubliceerd. Deze richtlijn standaardiseert de regels voor shoofden en kopers van krediet in de Europese Unie en faciliteert de verkoop van niet-renderende leningen (of *non-performing loans*, NPLs). Wanneer aanbieders worden geconfronteerd met een grote opeenhoping van NPLs en niet over het personeel of de deskundigheid beschikken om die naar behoren te servicen, moeten zij in staat zijn de servicing van die leningen aan een gespecialiseerde kredietshoofd uit te besteden of de kredietovereenkomst over te dragen aan een kredietkoper met de nodige risicobereidheid en deskundigheid om die te beheren. Partijen die een NPL servicen en geen bank, kredietaanbieder of beheerder van een beleggingsinstelling (*abi/icbe*) zijn, zullen een vergunning van de AFM moeten krijgen als kredietshoofd. In 2023 is de [implementatiewet](#) van de richtlijn ter consultatie voorgelegd. Wij hebben een [blog](#) over het geconsulteerde voorstel geschreven, waarin wij de belangrijkste wijzigingen bespreken.
- **Wie?** Kredietbemiddelaars kunnen kredieten servicen. Als zij ook NPLs (zullen) servicen, dan zullen zij onder de reikwijdte van de richtlijn vallen en onder andere een vergunning moeten aanvragen.
- **Wanneer?** De richtlijn moest op 29 december 2023 zijn geïmplementeerd. Die deadline is niet gehaald. Het is onduidelijk wanneer de definitieve implementatiewet wordt gepubliceerd.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

Mogelijke uitbreiding adviesbegrip naar beheerfase

- **Wat?** Op 10 oktober 2023 heeft de minister van Financiën een [Kamerbrief over onderzoeksrapporten over financieel advies](#) naar de Tweede Kamer gestuurd. Een van de onderzoeken gaat over de mogelijke gevolgen van een verruiming van het adviesbegrip in de Wft. De minister geeft aan dat de resultaten waardevolle inzichten bieden voor het overleg dat

zij voert met belanghebbenden over een mogelijke uitbreiding van het adviesbegrip. Tijdens deze gesprekken staat de vraag centraal of consumenten voldoende beschermd worden en betere beslissingen nemen als persoonlijk advies in de beheerfase van een financieel product onder de bescherming van de Wft valt.

- **Wie?** Financiëledienstverleners die adviseren over financiële producten.
- **Wanneer?** Op dit moment wordt onderzoek verzameld, zodat een volgend kabinet kan besluiten om al dan niet het adviesbegrip uit te breiden.

CRYPTODIENSTVERLENERS

Dit onderdeel richt zich op cryptodienstverleners (CASPs). In 2024 komt er veel op CASPs af, in de eerste plaats uiteraard vanwege MiCA. Daarnaast blijft *anti-money laundering* (AML) voor de cryptosector een erg belangrijk onderwerp. In dit onderdeel worden enkele AML-gerelateerde ontwikkelingen genoemd die specifiek zien op CASPs, maar voor een breder overzicht is het onderdeel [Integriteit](#) voor CASPs van groot belang. Daarnaast is het voor CASPs van belang om kennis te nemen van het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#), nu bijvoorbeeld DORA ook op CASPs veel impact zal hebben. Tot slot raden wij CASPs aan kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin onderwerpen worden besproken die voor eenieder die zich op de financiële markt begeeft, relevant kunnen zijn.

AFM TOEZICHT 66

Informatie over MiCA-vergunningaanvraag
Trendzicht 2024
Wetgevingswens toezicht Wet handhaving consumentenbescherming

DNB TOEZICHT 67

Toezicht in beeld 2023-2024
Uitspraak in procedures tegen DNB over toezichtkosten
Wetgevingswensen DNB handhavinginstrumentarium

AML/CFT REGELGEVING 68

Wijzigingsbesluit financiële markten 2024 (verval objectieve indicator)
Uitbreiding toepassingsbereik AMLD naar CASPs
EBA consultatie wijziging Risk Factor Guidelines
Implementatie FATF-standaarden CASPs
NVB Standaard Cryptodienstverleners

MICA (ALGEMEEN) 69

Verordening betreffende markten in cryptoactiva (MiCA)*
Consultatie MiCA Uitvoeringswet
Concept Gedelegeerde Verordening MiCA bevoegdheden
EBA significante cryptoactiva

MICA (ESMA) 71

Concept RTS cryptodienstverlening door specifieke financiële ondernemingen
Concept ITS kennisgeving door specifieke financiële ondernemingen
Concept RTS vergunningaanvragen CASPs
Concept ITS formulieren en sjablonen voor vergunningaanvragen CASPs
Concept RTS klachtenbehandelingsprocedure CASPs
Concept RTS belangenconflicten CASPs
Concept RTS benodigde informatie toetsing gekwalificeerde deelneming in CASPs
Concept RTS duurzaamheidsindicatoren
Concept RTS continuïteit en regelmaat uitvoering

cryptodiensten

Concept RTS aanbieden transactiegegevens aan publiek
Concept RTS inhoud en vormgeving orderboek CASPs
Concept RTS administratieverplichtingen CASPs
Concept RTS gegevens classificatie whitepapers cryptoactiva
Concept ITS formulieren en sjablonen whitepapers cryptoactiva
Concept ITS (uitstellen) openbaarmaking voorwetenschap

MICA (EBA) 75

Concept RTS en ITS vergunningaanvraag emittenten ARTs
Concept RTS informatie gekwalificeerde deelnemingen in emittenten ARTs
Concept RTS klachtenprocedures emittenten ARTs
Concept RTS en ITS rapportagevereisten emittenten ARTs en EMTs in niet-EU-valuta
Diverse concept RTS eigenvermogensseisen en stresstests emittenten onder MiCA
Consultatiepakket RTS en richtsnoeren liquiditeitsvereisten en -stresstests activareserve emittenten
Concept RTS belangenconflicten emittenten ARTs
Concept RTS colleges van toezichthouders voor emittenten significante ARTs en EMTs
Concept richtsnoeren herstelplannen emittenten ARTs en EMTs

WTR2-HERSCHIKKING 78

Wijzigingen Transfer of Funds 2-verordening (WTR2-herschikking)*
Consultatie Uitvoeringswet WTR2-herschikking

ESMA EN EBA 79

ESMA aandacht voor transitie naar MiCA
ESMA Annual Work Programme 2024
EBA oproep tijdige voorbereiding op MiCA
EBA Work Programme 2024

DORA**Voorstel rapportageplicht transacties CASPs****FSB aanbevelingen regulering en toezicht cryptoactiva****BIS rapport kernelementen en -risico's crypto-ecosysteem****ESRB rapport cryptoactiva en DeFi****IOSCO aanbevelingen regulering CASPs**

AFM TOEZICHT

Informatie over MiCA-vergunningaanvraag

- **Wat?** Op 15 december 2023 heeft de AFM [informatie](#) (waaronder een [presentatie](#)) op haar website gepubliceerd over de vergunning die cryptodienstverleners (CASPs) op grond van MiCA bij de AFM dienen aan te vragen. De AFM wijst erop dat CASPs vanaf het tweede kwartaal van 2024 vergunningaanvragen bij de AFM kunnen indienen, en dat de behandeling van de aanvraag in het beste geval vijf maanden in beslag zal nemen. Verder benoemt de AFM een aantal good practices voor CASPs om het vergunningsproces zo goed mogelijk te laten verlopen en te voorkomen dat CASPs hun activiteiten moeten staken omdat de vergunning niet tijdig wordt verkregen. CASPs die de vergunningaanvraag al aan het voorbereiden zijn, kunnen vanaf januari 2024 een zogeheten 'pre-scan' door de AFM laten uitvoeren. Deze pre-scan houdt in dat tussen de AFM en de CASP op de belangrijkste onderdelen van de vergunningaanvraag vooraf afstemming plaatsvindt. Verdere informatie volgt in januari 2024, aldus de AFM. Ook organiseert de AFM op 25 januari 2024 een MiCA-seminar voor de sector en juridisch adviseurs.
- **Wie?** Alle CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** MiCA is vanaf 30 december 2024 op CASPs van toepassing. Voor bestaande gereguleerde CASPs voorziet MiCA met betrekking tot de vergunningplicht echter in overgangsrecht (zie ook hierna onder het kopje 'MiCA').

Trendzicht 2024

- **Wat?** Op 7 november 2023 heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. Hierin signaleert de AFM, zoals elk jaar, belangrijke trends en geeft ze haar opvatting over de bijbehorende risico's in de financiële sector. De AFM staat in haar analyse uitdrukkelijk stil bij cryptoactiva en MiCA. De AFM is van mening dat cryptoactiva inherent complexe en speculatieve producten zijn met een hoge mate van volatiliteit. Beleggers in cryptoactiva zijn volgens de AFM kwetsbaar voor fraude, misleiding en oplichting. Ook zouden beleggers risico's lopen bij het aanhouden en bewaren van cryptoactiva bij derden. De AFM staat op het standpunt dat met de introductie van MiCA een deel van de risico's wordt geadresseerd, maar niet volledig wordt weggenomen. De AFM wijst erop dat de beleggersbescherming onder MiCA minder stevig is dan onder MiFID II, en dat onder MiCA de mogelijkheid blijft bestaan dat klanten cryptoactiva uitlenen aan derde partijen. Ook heeft MiCA volgens de

AFM niet direct impact op de intrinsieke volatiliteit van cryptoactiva en de risico's die dit met zich brengt. Ten slotte stelt de AFM dat het signaleren en aanpakken van marktmisbruik met cryptoactiva onder MiCA ingewikkeld zal zijn, omdat tokens op veel verschillende internationale platformen worden verhandeld en marktpartijen niet verplicht zijn om transactiedata te rapporteren aan de AFM. Al met al is de AFM dus nog altijd zeer sceptisch over cryptoactiva en maar (heel) gematigd positief over MiCA.

- **Wie?** Alle CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** MiCA is vanaf 30 december 2024 op CASPs van toepassing. De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in haar agenda voor 2024, die begin 2024 door de AFM zal worden gepubliceerd.

Wetgevingswens toezicht Wet handhaving consumentenbescherming

- **Wat?** Op 8 juni 2023 heeft de AFM haar [wetgevingsbrief 2023](#) gepubliceerd. Deze brief richt de AFM aan onder anderen de minister van Financiën en bevat wetgevingswensen van de AFM. Voor CASPs is relevant dat de AFM de minister van Financiën verzoekt om ervoor te zorgen dat bij inwerkingtreding van MiCA de Wet handhaving consumentenbescherming (Whc) wordt aangepast, zodat de AFM met betrekking tot cryptoactivadiensten ook op grond van de Whc toezicht kan houden. Op dit moment vallen cryptoactivadiensten niet onder het toezicht van de AFM onder de Whc, waardoor de AFM op dit moment geen maatregelen kan nemen op grond van de Whc als CASPs handelen in strijd met de Wet oneerlijke handelspraktijken (zoals opgenomen in Boek 6 BW). De ACM heeft die bevoegdheid wel, aldus de AFM. De AFM vindt deze situatie na inwerkingtreding van MiCA onwenselijk, onder meer vanwege overlappende bepalingen in MiCA en de Whc. Bij [brief](#) van 7 juni 2023 heeft de minister van Financiën geantwoord dat zij positief tegenover het verzoek van de AFM staat, maar hierover nog wel in gesprek met de ACM te moeten gaan.
- **Wie?** Alle CASPs die cryptoactivadiensten verlenen zoals bedoeld in MiCA.
- **Wanneer?** Te voorzien valt dat de minister het Whc-toezicht op cryptoactivadiensten bij de AFM belegt vanaf het moment dat MiCA van toepassing is (30 december 2024).

DNB TOEZICHT

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** Op 28 november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. In deze publicatie blikt DNB terug op wat zij als toezichthouder in het afgelopen jaar heeft gedaan en kijkt zij vooruit naar haar prioriteiten voor 2024. DNB wijst erop dat als gevolg van MiCA in ieder geval het integriteitstoezicht op CASPs voor een deel zal worden overgedragen aan de AFM. DNB zal in 2024 daarvoor kennis en informatie overdragen aan de AFM. Ook zal DNB werken aan de voorbereiding op de behandeling van MiCA-vergunningaanvragen voor het uitgeven van stablecoins en het toezicht op banken en elektronischgeldinstellingen (EGI's) die cryptodiensten aanbieden. Verder kondigt DNB aan dat zij in 2024 door middel van een themaonderzoek zal toetsen in hoeverre bestaande wettelijke verplichtingen op het gebied van integriteit in de praktijk worden nageleefd en aandacht besteden aan onderzoek naar illegale cryptodienstverlening.
- **Wie?** Alle CASPs die momenteel onder toezicht van DNB staan.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

Uitspraak in procedures tegen DNB over toezichtkosten

- **Wat?** Op 4 oktober 2023 heeft de Rechtbank Rotterdam twee uitspraken gedaan in bestuursrechtelijke beroepsprocedures tussen een groep CASPs en DNB. De [eerste afspraak](#) heeft betrekking op de kosten die DNB voor het toezicht over 2020 bij geregistreerde CASPs in rekening heeft gebracht. De [tweede afspraak](#) ziet op de kosten die DNB voor het toezicht over 2021 in rekening heeft gebracht. In beide gevallen waren de CASPs het niet eens met de in rekening gebrachte kosten, en hadden zij daartegen eerst bezwaar en vervolgens beroep ingesteld. In de eerste uitspraak heeft de rechtbank het beroep van de CASPs ongegrond verklaard. In de tweede uitspraak heeft de rechtbank het beroep echter gegrond verklaard. De rechtbank oordeelt dat de wijze waarop DNB registratieverzoeken van CASPs beoordeelt, in strijd is met de reikwijdte van de registratieplicht uit de vijfde anti-witwasrichtlijn (AMLD5). De kosten die DNB maakt voor werkzaamheden die buiten de reikwijdte van de registratieplicht vallen, zijn volgens de rechtbank in 2021 daarom ten onrechte aan de CASPs doorbelast.
- **Wie?** De uitspraken zijn relevant voor CASPs die momenteel onder toezicht van DNB staan.
- **Wanneer?** In het op 28 november 2023 gepubliceerde

document [Toezicht in beeld 2023-2024](#) (zie onder het voorgaande kopje 'Toezicht in beeld 2023-2024') heeft DNB opgemerkt dat dat zij de gerechtelijke uitspraken van 4 oktober 2023 in haar toezichtpraktijk gaat betrekken, onder andere bij de beoordeling van registratieaanvragen.

Wetgevingswensen DNB handhavingsinstrumentarium

- **Wat?** Op 11 mei 2023 heeft DNB haar jaarlijkse [wetgevingsbrief](#) gepubliceerd. Deze brief richt de AFM aan de minister van Financiën en bevat wetgevingswensen van DNB. Voor CASPs is relevant dat DNB de minister van Financiën verzoekt om i) het mogelijk te maken dat DNB boetes kan opleggen voor overtreding van het verbod voor CASPs uit derde landen om registratieplichtige diensten in Nederland aan te bieden (artikel 23g Wwft) en ii) het mogelijk te maken dat DNB ook omzetgerelateerde boetes kan opleggen aan CASPs. Bij [brief](#) van 7 juni 2023 heeft de minister van Financiën op beide verzoeken positief gereageerd.
- **Wie?** CASPs die onder het toepassingsbereik van de Wwft vallen.
- **Wanneer?** Het is afwachten of nog in 2024 de wensen van DNB tot wet verheven zullen worden. Vanaf 30 december 2024 zal het toezicht op CASPs naar verwachting verschuiven van DNB naar de AFM.

AML/CFT REGELGEVING

Wijzigingsbesluit financiële markten 2024 (verval objectieve indicator)

- **Wat?** Op 13 september 2023 heeft het ministerie van Financiën de [consultatie Wijzigingsbesluit financiële markten 2024](#) gepubliceerd. Voor CASPs is relevant dat wordt voorgesteld om een van de twee objectieve indicatoren op basis waarvan een transactie door een CASP aan de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU-NL) moet worden gemeld, te laten vervallen. Het betreft de objectieve indicator "een transactie van een bedrag van €15.000 of meer". Deze objectieve indicator heeft geleid tot zeer veel meldingen van CASPs aan FIU-NL, maar de meldingen blijken in de praktijk voor de opsporing weinig aanknopingspunten te bevatten.
- **Wie?** CASPs die onder het toepassingsbereik van de Wwft vallen.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer het wijzigingsbesluit in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Uitbreiding toepassingsbereik AMLD naar CASPs

- **Wat?** Op dit moment vallen uitsluitend aanbieders van wisseldiensten en aanbieders van bewaarportemonnees onder het toepassingsbereik van AMLD4 zoals gewijzigd door AMLD5 (AMLD). Als [MiCA](#) van toepassing wordt, worden alle CASPs zoals bedoeld in MiCA, met uitzondering van adviseurs, onder het toepassingsbereik van AMLD gebracht. Deze wijziging van AMLD vindt plaats op grond van artikel 38 WTR2-herschikking.
- **Wie?** CASPs die onder de reikwijdte van MiCA vallen, met uitzondering van adviseurs.
- **Wanneer?** Met ingang van 30 december 2024.

EBA consultatie wijziging Risk Factor Guidelines

- **Wat?** In mei 2023 heeft EBA een [consultatiepaper inzake de wijziging van de richtsnoeren over ML/TF-risicofactoren](#) (de Risk Factor Guidelines) gepubliceerd. De voorgestelde aanpassingen vloeien voort uit de WTR2-herschikking, die een bredere groep CASPs binnen de reikwijdte van AMLD brengt (zie onder het vorige kopje 'Uitbreiding toepassingsbereik AMLD naar CASPs'). De gewijzigde richtsnoeren zien voornamelijk op de specifieke kenmerken van cryptoactiva en CASPs, het gebruik van *remote onboarding tools* en het aangaan van relaties met CASPs gevestigd buiten de EU.
- **Wie?** CASPs die onder de reikwijdte van MiCA vallen, met uitzondering van adviseurs.
- **Wanneer?** De deadline van de consultatieperiode is op 31 augustus 2023 verstreken. Wij verwachten dat de definitieve richtsnoeren begin 2024 door EBA zullen worden gepubliceerd.

Implementatie FATF-standaarden CASPs

- **Wat?** De Financial Action Task Force (FATF) heeft in november 2023 een [gerichte update over de implementatie van de FATF-standaarden](#) ten aanzien van virtuele activa en CASPs uitgebracht, en dan met name over de zogenoemde *travel rule*, *decentralized finance* (DeFi), *peer-to-peer*-transacties (P2P) en *non-fungible tokens* (NFTs). De FATF concludeert in het rapport dat landen nog steeds worstelen met fundamentele vereisten zoals het uitvoeren van een risicoanalyse, het invoeren van wetgeving om CASPs te reguleren en het uitvoeren van een toezichtinspectie. De FATF heeft aangegeven verdere voortgang te monitoren en haar bevindingen te publiceren, alsmede een verdere evaluatie uit te voeren rond juni 2024 om de resterende uitdagingen te signaleren.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.

- **Wanneer?** Het valt geheel niet uit te sluiten dat de FATF-standaarden in de EU tot nieuwe wetgevingsinitiatieven gaan leiden, bijvoorbeeld met betrekking tot NFTs die thans zijn uitgezonderd onder MiCA.

NVB Standaard Cryptodienstverleners

- **Wat?** In november 2023 heeft de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) de [Standaard voor Cryptodienstverleners](#) gepubliceerd. Hoewel dit geen regelgeving betreft, is het wel een relevante ontwikkeling voor CASPs. De Standaard beschrijft de risicogebaseerde Wwft-aanpak voor banken ten opzichte van CASPs die een rekening bij een bank willen openen. De Standaard geeft onder meer praktische voorbeelden van risicofactoren en risicoverlagende maatregelen voor verschillende scenario's. Tegelijkertijd wordt in de Standaard onderkend dat de risicobeoordeling proportioneel moet worden uitgevoerd.
- **Wie?** Alle CASPs.
- **Wanneer?** Na publicatie van de Standaard bepalen banken intern hoe en wanneer ze de Standaard implementeren. Daardoor verschillen de implementatietrajecten per bank. De sector en banken hebben met elkaar afgesproken om zes maanden na implementatie samen te evalueren wat de impact van de Standaard is.

MICA (ALGEMEEN)

Verordening betreffende markten in cryptoactiva (MiCA)

Inleiding

In de Vooruitblik 2023 stonden wij al uitgebreid stil bij de inwerkingtreding van een nieuw gedetailleerd toezichtrechtelijk raamwerk voor de Europese markt voor cryptoactiva. Ook in deze Vooruitblik 2024 besteden wij hier weer veel aandacht aan, aangezien de [Verordening betreffende markten in cryptoactiva](#) (MiCA) op 29 juni 2023 in werking is getreden. Enkele MiCA-onderdelen worden op 30 juni 2024 al van toepassing en de overige onderdelen van MiCA zullen vanaf 30 december 2024 volledig van toepassing zijn. MiCA introduceert binnen Europa een geüniformeerd financieel toezichtrechtelijk raamwerk voor i) aanbieders/emittenten van verschillende soorten cryptoactiva en ii) CASPs. Elk van deze onderdelen wordt hierna nog verder beschreven. Verder is het noemenswaardig dat MiCA wel een regime bevat om marktmisbruik rondom cryptoactiva tegen te gaan, maar andere actuele onderwerpen binnen de cryptosector, zoals *decentralised finance* (DeFi) en *non-fungible tokens* (NFTs),

als uitgangspunt niet onder de reikwijdte van MiCA zijn gebracht.

Op het moment van publicatie van deze Vooruitblik 2024 werken de Europese toezichthouders ESMA en EBA aan het opstellen van technische ontwerpnormen (*regulatory technical standards*, RTS en *implementing technical standards*, ITS) en richtsnoeren (*guidelines*), die nadere invulling zullen geven aan verschillende onderdelen die in MiCA uitsluitend op hoofdlijnen worden geregeld. Deze regelgeving wordt ook wel 'level 2-regelgeving' genoemd en bepaalt in de praktijk in belangrijke mate aan welke specifieke regels marktpartijen zich moeten houden. Wij komen hierop in deze tekst terug onder de kopjes 'MiCA (ESMA)' en 'MiCA (EBA)'.

Het toezicht onder MiCA zal in Nederland worden uitgevoerd door zowel de AFM als DNB. De AFM zal, kort gezegd, toezicht gaan houden op het aanbieden van gebruikstokens en overige cryptoactiva en op CASPs, terwijl het toezicht op stablecoins (*asset-referenced tokens*, ARTs en elektronischgeldtokens, EMTs) wordt ondergebracht bij DNB.

Verskillende soorten cryptoactiva en emittenten

MiCA maakt onderscheid tussen vier soorten cryptoactiva: i) gebruikstokens, ii) ARTs, iii) EMTs en iv) overige cryptoactiva. Het gaat hierbij dus om een zeer brede groep aan digitale waardes, waarbij het wel de bedoeling is dat bestaande gereguleerde financiële producten buiten het bereik van MiCA blijven.

Het exacte regelgevende kader voor de emittent van cryptoactiva (hierna 'emittent') hangt af van het type cryptoactivum. Het 'lichtste' regime geldt voor gebruikstokens en andere cryptoactiva die niet als ART of EMT kwalificeren. Voor de uitgifte en/of notering van deze typen cryptoactiva is (een van de) de belangrijkste verplichting(en) dat een *whitepaper* wordt opgesteld en genotificeerd aan de bevoegde toezichthouder. Zwaardere regimes gelden voor de uitgifte en notering van ARTs en EMTs. Voor de uitgifte en/of notering van ARTs vereist MiCA namelijk in beginsel dat de emittent een vergunning onder MiCA heeft gekregen of een vergunninghoudende kredietinstelling is. Emittenten van EMTs dienen in beginsel ofwel een vergunninghoudende kredietinstelling ofwel een vergunninghoudende EGI te zijn. Indien sprake is van 'significante' ARTs of EMTs, gelden aanvullende eisen voor de emittenten daarvan. Belangrijk om te noemen is dat MiCA wel voorziet in verschillende uitzonderingen, zoals voor kleine aanbiedingen en aanbiedingen aan aansluitend 'gekwalificeerde beleggers' zoals bedoeld in MiFID-II (2014/65/EU).

Aanbieders van cryptoactivadiensten

MiCA introduceert daarnaast een vergunningplicht voor

iedere persoon wiens beroep of bedrijf bestaat uit het aanbieden van één of meer cryptoactivadiensten aan derden, de zogenaamde CASP. MiCA maakt in dit verband onderscheid tussen tien verschillende cryptoactivadiensten, waarbij duidelijk inspiratie is ontleend aan MiFID II en de aanbevelingen van de FATF:

- 1) het bewaren en beheren van cryptoactiva namens cliënten;
- 2) het exploiteren van een cryptoactivahandelsplatform;
- 3) het omwisselen van cryptoactiva voor geldmiddelen;
- 4) het omwisselen van cryptoactiva voor andere cryptoactiva;
- 5) het uitvoeren van orders voor cryptoactiva namens cliënten;
- 6) het ontvangen en doorgeven van orders voor cryptoactiva namens cliënten;
- 7) het plaatsen van cryptoactiva;
- 8) het adviseren over cryptoactiva;
- 9) het verzorgen van individueel vermogensbeheerdiensten voor cryptoactiva;
- 10) het verlenen van cryptoactiva-overdrachtdiensten namens cliënten.

Voor veel instellingen die al gereguleerd zijn, in het bijzonder kredietinstellingen, EGI's en beleggingsondernemingen, voorziet MiCA in (gedeeltelijke) uitzonderingen op de vergunningplicht.

Actie vereist voor (bestaande) CASPs

MiCA zal getrapt in werking treden. Voor CASPs zullen vanaf 30 december 2024 de relevante regels onder MiCA van toepassing worden en voor de emittenten van ARTs en EMTs zal MiCA op 30 juni 2024 van toepassing worden. Het is dus belangrijk dat CASPs die op dit moment actief zijn in Nederland, in actie komen. Op dit moment zijn bestaande CASPs actief onder een registratie van DNB, maar zullen een MiCA-vergunning moeten gaan aanvragen. MiCA voorziet hiervoor in een maximale overgangstermijn van 18 maanden. Dit zou betekenen dat zij uiterlijk tot 1 juli 2026 hun diensten (waarvoor zij een registratie hebben van DNB) onder MiCA mogen blijven aanbieden zonder daarvoor al over een MiCA-vergunning te beschikken. De Nederlandse wetgever lijkt echter de overgangstermijn te willen verkorten tot slechts zes maanden. Dit zou betekenen dat bestaande CASPs op uiterlijk 30 juni 2025 over een MiCA-vergunning moeten beschikken om hun cryptoactivadiensten te kunnen continueren. Wij schreven op 9 november 2023 een [blog](#) over dit onderwerp, aangezien hier naar onze mening nog verschillende haken en ogen aan zitten.

Mede gelet op de verwachte korte overgangstermijn zoals hiervoor beschreven, is het raadzaam dat CASPs nu al de nodige voorbereidingen gaan treffen in aanloop naar de MiCA-vergunningaanvraag. Een eerste stap in dat verband

is het in kaart te brengen voor welke cryptoactivadiensten precies een MiCA-vergunning vereist zal zijn en welke vergunningvereisten daaraan zijn verbonden. Zoals ook onder andere kopjes te lezen valt, roepen de AFM en ESMA marktpartijen via hun website op om alvast voorbereidingen te treffen en plannen te maken voor een soepele transitie onder MiCA. Om een dergelijke overgang onder MiCA te realiseren, kunnen CASPs onder meer denken aan het volgende:

- tijdig aanpassen van de werkwijze om te kunnen voldoen aan de toekomstige MiCA-vereisten;
- zo spoedig mogelijk de MiCA-vergunningaanvraag indienen;
- zo spoedig mogelijk informeren van de toezichthouder(s) en cliënten over het transitieplan.

Nadere wet- en regelgeving onder MiCA

Als opgemerkt worden op dit moment door EBA en ESMA verschillende onderdelen onder MiCA uitgewerkt in technische reguleringsnormen en richtsnoeren (level 2- en level 3-regelgeving). Dit betreft een aanzienlijk pakket aan nadere regelgeving dat moet worden ontwikkeld voordat de relevante onderdelen onder MiCA van toepassing worden, onder meer op het gebied van vergunningverlening, belangenconflicten en klachtenafhandeling. Hierbij werken ESMA en EBA nauw samen met andere Europese toezichthouders (EIOPA en de ECB).

In verband met de nadere regelgeving onder MiCA publiceert ESMA in totaal drie consultatiepakketten, waarbij ESMA begint met level 2- en level 3-regelgeving die de kortste deadlines hebben. Marktpartijen krijgen hierbij de gelegenheid inhoudelijk te reageren, waarna deze feedback door ESMA wordt meegenomen en, waar nodig, wordt verwerkt. ESMA heeft op haar website een [overzicht van het consultatieproces](#) onder MiCA gegeven. Dit komt op het volgende neer:

Consultatiepakket 1 is in juli 2023 gepubliceerd aan de hand van een [consultatiedocument](#) waarin onderstaande onderwerpen verder worden besproken. Dit consultatiepakket bevat de volgende concept technische reguleringsnormen (die verderop onder verschillende kopjes afzonderlijk worden besproken):

- RTS betreffende de inhoud van de kennisgeving van specifieke financiële ondernemingen aan de bevoegde nationale toezichthouder;
- ITS inzake formulieren, templates en procedures voor kennisgeving door specifieke financiële ondernemingen aan de bevoegde nationale toezichthouder;
- RTS betreffende de inhoud van de vergunningsaanvraag voor CASPs;

- ITS inzake formulieren en sjablonen voor vergunningaanvragen voor CASPs;
- RTS inzake klachtenbehandelingsprocedure CASPs;
- RTS over het beheer, de preventie en openbaarmaking van belangenconflicten voor CASPs;
- RTS inzake informatievereisten over de voorgenomen verwerving van een gekwalificeerde deelneming in CASPs.

Consultatiepakket 2 is in oktober 2023 gepubliceerd en heeft onder meer betrekking op de volgende onderwerpen (onderdelen die binnen één jaar definitief moeten zijn vastgesteld en gepubliceerd in verband met het van toepassing worden op 30 december 2024):

- duurzaamheidsindicatoren;
- vereisten voor bedrijfscontinuïteit;
- gegevens over handelstransparantie en het bijhouden van gegevens over het orderboek;
- registratievereisten voor CASPs;
- classificatie en sjablonen en formats van witboeken (*whitepapers*) over cryptoactiva;
- openbaarmaking van voorwetenschap.

Consultatiepakket 3 wordt naar verwachting gepubliceerd in het eerste kwartaal van 2024 en heeft betrekking op de resterende onderdelen die onder MiCA nader moeten worden uitgewerkt door ESMA en/of EBA. Dit consultatiepakket zal betrekking hebben op onder meer de volgende onderwerpen:

- kwalificatie van cryptoactiva als financiële instrumenten;
- monitoring, detectie en melding van marktmisbruik;
- bescherming van beleggers;
- *reverse solicitation*;
- geschiktheid van advies en vermogensbeheerdiensten voor de klant;
- beleid en procedures voor overdrachtdiensten van cryptoactiva, inclusief de rechten van cliënten;
- veerkracht van het systeem en protocollen voor beveiligingstoegang.

De verschillende technische reguleringsnormen uit consultatiepakket 1 en 2 worden hierna onder 'MiCA (ESMA)' afzonderlijk verder beschreven.

Consultatie MiCA Uitvoeringswet

- **Wat?** Naar aanleiding van de inwerkingtreding van MiCA is de Nederlandse wetgever op 14 juli 2023 een [consultatie](#) gestart over het [voorstel voor de Uitvoeringswet verordening cryptoactiva](#) (de MiCA Uitvoeringswet) en de bijbehorende [memorie van toelichting](#). Via de MiCA Uitvoeringswet worden in

verband met het rechtstreeks van toepassing worden van MiCA enkele wijzigingen aangebracht in de Wft. Daarnaast is het van belang te vermelden dat, zoals hiervoor ook al ter sprake kwam, de Nederlandse wetgever de overgangstermijn voor geregistreerde CASPs onder de MiCA Uitvoeringswet beoogt te verkorten van 18 naar 6 maanden. Als gevolg hiervan hebben bestaande CASPs een korte termijn om een MiCA-vergunning als CASP aan te vragen. De consultatieperiode is inmiddels enige tijd afgesloten en het is nu wachten op het definitieve tekstvoorstel van de MiCA Uitvoeringswet. In verband met de uitvoerbaarheid van deze wet vindt op dit moment nog overleg plaats met DNB en de AFM.

- **Wie?** Emittenten van cryptoactiva en CASPs.
- **Wanneer?** 30 juni 2024 voor emittenten van ARTs en EMTs en 30 december 2024 voor CASPs.

Concept Gedelegeerde Verordening MiCA bevoegdheden EBA significante cryptoactiva

- **Wat?** Op 8 november 2023 heeft de Europese Commissie een [concept gedelegeerde verordening](#) ter verdere aanvulling van MiCA gepubliceerd. Reageren op de concept verordening was mogelijk tot 6 december 2023. Dit wetsvoorstel is een uitwerking van artikel 134 lid 10 MiCA en heeft betrekking op de uitoefening van de bevoegdheid voor EBA tot het opleggen van geldboetes of dwangsommen en eventuele overige toezichtmaatregelen aan emittenten van significante ARTs of EMTs. Ook worden hierin regels opgenomen over termijnen en inning van geldboetes of dwangsommen, evenals verjaringstermijnen die zullen gaan gelden voor het opleggen en de handhaving van geldboetes en dwangsommen.
- **Wie?** Uitgevers van significante ARTs of EMTs.
- **Wanneer?** De Europese Commissie is van plan om de gedelegeerde handelingen in het tweede kwartaal van 2024 vast te stellen voordat de relevante MiCA-bepalingen vanaf 30 juni 2024 van toepassing worden.

MICA (ESMA)

Concept RTS cryptodienstverlening door specifieke financiële ondernemingen

- **Wat?** Als eerste onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) ter verdere uitwerking van de notificatieverplichtingen gepubliceerd, die zullen gelden voor bepaalde financiële instellingen die van plan zijn cryptodiensten te gaan aanbieden. Deze concept technische reguleringsnormen (RTS) zijn een

verdere uitwerking van artikel 60 lid 13 MiCA en zijn bijvoorbeeld relevant voor beleggingsondernemingen, centrale effectenbewaarinstellingen, EGI's en icbe-beheermaatschappijen of abi-beheerders. Hierin wordt beschreven welke informatie een notificerende financiële onderneming moet aanleveren bij de bevoegde toezichthouder, waaronder haar activiteitenprogramma, interne controlemechanismen en procedures rondom het opsporen en voorkomen van het witwassen van geld en terrorismefinanciering, bedrijfscontinuïteitsplan, maar ook een gedetailleerde beschrijving van procedures rondom vermogensscheiding.

- **Wie?** Beleggingsondernemingen, MiFID-II marktexploitanten, centrale effectenbewaarinstellingen, EGI's, icbe-beheermaatschappijen en abi-beheerders.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische reguleringsnormen uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept ITS kennisgeving door specifieke financiële ondernemingen

- **Wat?** Als tweede onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept implementerende technische normen](#) gepubliceerd waarin standaardformulieren, templates en procedures verder zijn uitgewerkt voor specifieke financiële ondernemingen die cryptodiensten willen aanbieden. Deze concept ITS sluiten aan bij de RTS die wij onder het vorige kopje ('Concept RTS cryptodienstverlening door specifieke financiële ondernemingen') hebben beschreven en vormen een uitwerking van artikel 60 lid 14 MiCA. De concept ITS bevatten onder meer een format voor het notificatieformulier dat aan de bevoegde toezichthouder moet worden toegestuurd en zetten enkele andere vereisten uiteen die in acht moeten worden genomen bij een dergelijke notificatie.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen, MiFID-II marktexploitanten, centrale effectenbewaarinstellingen, EGI's, icbe-beheermaatschappijen en abi-beheerders.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve ITS uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS vergunningaanvragen CASPs

- **Wat?** Als derde onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) ter verdere uitwerking van de informatie die CASPs moeten aanleveren bij de bevoegde toezichthouder in het kader van een

vergunningaanvraag als CASP, gepubliceerd. Deze concept RTS vormen een uitwerking van artikel 62 lid 5 MiCA. In deze concept RTS wordt onder meer de aan te leveren algemene informatie verder gespecificeerd, maar ook de informatie over meer specifieke onderwerpen zoals prudentiële vereisten, bestuursregelingen en interne controlemechanismen, bedrijfscontinuïteit, ICT-systemen en -beveiliging en informatie over (beoogde) dagelijks beleidsbepalers en (beoogde) houders van een gekwalificeerde deelneming in een CASP.

- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische reguleringsnormen uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept ITS formulieren en sjablonen voor vergunningaanvragen CASPs

- **Wat?** Als vierde onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept implementerende technische normen](#) gepubliceerd waarin standaardformulieren, templates en procedures verder worden uitgewerkt voor de informatie die bij de bevoegde toezichthouder moet worden aangeleverd in het kader van een vergunningaanvraag als CASP. Deze concept ITS sluiten aan bij de concept RTS die wij onder het vorige kopje ('Concept RTS vergunningaanvragen CASPs') hebben beschreven en vormen een uitwerking van artikel 62 lid 6 MiCA. Deze concept ITS bevatten onder meer een formulier voor de vergunningaanvraag, maar ook regels rondom de notificatie van wijzigingen in de aangeleverde documentatie en de wijze waarop de bevoegde toezichthouder haar beslissing op de vergunningaanvraag moet communiceren.
- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS klachtenbehandelingsprocedure CASPs

- **Wat?** Als vijfde onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) ter verdere uitwerking van de klachtenbehandelingsprocedures waarover CASPs dienen te beschikken, gepubliceerd. Deze concept RTS vormen een verdere uitwerking van artikel 71 lid 5 MiCA en geven nadere regels over de voorwaarden, templates en procedures voor de behandeling van klachten die CASPs ontvangen. Denk hierbij onder

meer aan een template formulier waarmee klachten kunnen worden ingediend door derden. Ook geven de concept RTS een nadere beschrijving van de verplichtingen voor een CASP in verschillende stadia van de klachtenprocedure.

- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS belangenconflicten CASPs

- **Wat?** Als zesde onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) gepubliceerd die verdere uitwerking geven aan het vereiste voor CASPs om doeltreffend beleid en procedures binnen de organisatie te implementeren en handhaven, waarmee verschillende soorten belangenconflicten kunnen worden geïdentificeerd, voorkomen, beheerd en openbaar gemaakt. Deze concept RTS vormen een verdere uitwerking van artikel 72 lid 5 MiCA. In deze concept RTS worden verschillende situaties beschreven waarbinnen zich belangenconflicten kunnen voordoen die mogelijk schadelijk kunnen zijn voor een CASP en/of haar cliënten. Ook worden de nadere vereisten beschreven waaraan belangenconflictenbeleid en -procedures moeten voldoen.
- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS benodigde informatie toetsing gekwalificeerde deelneming in CASPs

- **Wat?** Als zevende (en laatste) onderdeel van het eerste consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 12 juli 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) gepubliceerd die nader uitwerken welke informatie benodigd is voor een bevoegde toezichthouder voor de inhoudelijke beoordeling van een voorgenomen verwerving van een gekwalificeerde deelneming in een CASP. Deze concept RTS vormen een verdere uitwerking van artikel 84 lid 4 MiCA en zetten onder andere uiteen welke informatie benodigd is met betrekking tot de beoogde aandeelhouder (zowel voor juridische entiteiten als voor privépersonen) en de beoogde acquisitie, maar ook over de nieuwe groepsstructuur na verwerving van de gekwalificeerde deelneming en de mogelijke impact hiervan op het toezicht op de CASP in kwestie.
- **Wie?** Beoogde aandeelhouders in een CASP die onder MiCA valt.

- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk op 30 juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS duurzaamheidsindicatoren

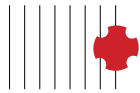
- **Wat?** Als eerste onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 5 oktober 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) die de inhoud, methodologie en presentatie van duurzaamheidsindicatoren met betrekking tot negatieve gevolgen voor het klimaat en milieu, gepubliceerd. Deze concept RTS vormen een uitwerking van onder meer artikel 66 lid 6 MiCA en liggen in het verlengde van de publicatieverplichtingen onder MiCA voor CASPs en aanbieders van cryptoactiva met betrekking tot de belangrijkste negatieve gevolgen voor het klimaat (en andere milieugerelateerde nadelige gevolgen), onder meer als gevolg van het consensusmechanisme dat wordt gebruikt voor de uitgifte van cryptoactiva. In deze concept RTS zijn onder andere algemene uitgangspunten geformuleerd voor de presentatie door CASPs en de publicatie van *whitepapers* op de website van CASPs.
- **Wie?** Emittenten van cryptoactiva en CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS continuïteit en regelmaat uitvoering cryptodiensten

- **Wat?** Als tweede onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 5 oktober 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) met nadere maatregelen die de continuïteit en regelmaat moeten waarborgen bij het verlenen van cryptoactivadiensten, gepubliceerd. Deze concept RTS vormen een uitwerking van artikel 68 lid 10 MiCA. In de concept RTS worden nadere vereisten rondom het bedrijfscontinuïteitsplan voor CASPs uiteengezet, evenals het periodiek testen ervan en criteria voor de zelfbeoordeling door CASPs.
- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS aanbieden transactiegegevens aan publiek

- **Wat?** Als derde onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking

met EBA) op 5 oktober 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) gepubliceerd waarin – als onderdeel van de verplichtingen van CASPs bij het exploiteren van een cryptoactivahandelsplatform (artikel 76 MiCA) – nader wordt uitgewerkt op welke wijze CASPs die een dergelijk platform exploiteren, transparant met handelsdata moeten omgaan en hoe dergelijke informatie aan het publiek moet worden gepresenteerd. Deze concept RTS beschrijven algemene uitgangspunten voor de presentatie van de regels waaronder het handelsplatform wordt geëxploiteerd, maar ook de transparantievereisten rondom informatie voorafgaand aan transacties (zoals het weergeven van bied- en laatprijzen) evenals na uitvoering van transacties (bekendmaking van alle transactiedetails).

- **Wie?** CASPs die een cryptoactivahandelsplatform zoals bedoeld in MiCA exploiteren.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS inhoud en vormgeving orderboek CASPs

- **Wat?** Als vierde onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 5 oktober 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) gepubliceerd waarin – in het verlengde van de hiervoor besproken concept RTS – nadere regels zijn opgenomen rondom de inhoud en de vormgeving van de orderboekgegevens voor aanbieders van cryptoactivadiensten die een handelsplatform exploiteren. Hierbij dient onder meer te worden gedacht aan de identificatie van partijen die actief zijn op het handelsplatform, de geldigheidsperiode van orders en orderrestricties en het hanteren van identificatiecodes voor orders in cryptoactiva.
- **Wie?** CASPs die een cryptoactivahandelsplatform zoals bedoeld in MiCA exploiteren.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS administratieverplichtingen CASPs

- **Wat?** Als vijfde onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 5 oktober 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) gepubliceerd waarin nadere regels zijn opgenomen rondom de verplichting voor CASPs om gegevens bij te houden met betrekking tot alle door hen uitgevoerde cryptoactivadiensten, -activiteiten, -orders en -transacties. Deze concept RTS zijn gebaseerd

op artikel 68 lid 10 MiCA en werken nader uit de wijze waarop gegevens moeten worden opgeslagen, wat verschilt per type cryptoactivadienst die door een CASP wordt aangeboden.

- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept RTS gegevens classificatie whitepapers cryptoactiva

- **Wat?** Als zesde onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 5 oktober 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) gepubliceerd waarin gegevens verder worden uitgewerkt die nodig zijn voor de classificatie van *whitepapers* van cryptoactiva en nadere regels zijn geformuleerd om ervoor te zorgen dat deze machineleesbaar zijn. Deze concept RTS vormen een uitwerking van artikel 109 lid 8 MiCA en hebben betrekking op het register dat ESMA moet aanhouden voor *whitepapers*, emittenten van ARTs en EMTs respectievelijk CASPs.
- **Wie?** CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve technische ontwerpnormen uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept ITS formulieren en sjablonen whitepapers cryptoactiva

- **Wat?** Als zevende onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking met EBA) op 5 oktober 2023 [concept implementerende technische normen](#) gepubliceerd waarin nadere regels zijn opgenomen met betrekking tot algemene uitgangspunten voor de presentatie van de informatie in het *whitepaper* evenals het format waarin het document moet worden opgesteld. Deze concept ITS vormen een verdere uitwerking van artikel 16 lid 10, artikel 19 lid 9 en artikel 51 lid 9 MiCA.
- **Wie?** Emittenten van cryptoactiva die onder MiCA vallen.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve ITS uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

Concept ITS (uitstellen) openbaarmaking voorwetenschap

- **Wat?** Als achtste (en laatste) onderdeel van het tweede consultatiepakket heeft ESMA (in nauwe samenwerking

met EBA) op 5 oktober 2023 [concept implementerende technische normen](#) met nadere regels over passende openbaarmaking aan het publiek van voorwetenschap en het uitstel ervan gepubliceerd. Op grond van MiCA zijn emittenten, aanbieders en personen die verzoeken om toelating tot de handel van cryptoactiva verplicht voorwetenschap zo spoedig mogelijk aan het publiek openbaar te maken. In specifieke gevallen kan de openbaarmaking van deze voorwetenschap worden uitgesteld. Deze concept ITS specificeren onder andere de wijze waarop voorwetenschap openbaar moet worden gemaakt, maar ook welke informatie op een duurzame drager moet worden vastgelegd in het kader van het uitstellen van openbaarmaking van voorwetenschap.

- **Wie?** Emittenten, aanbieders en personen die verzoeken om toelating tot de handel van cryptoactiva zoals bedoeld in MiCA.
- **Wanneer?** ESMA verwacht de definitieve ITS uiterlijk in juni 2024 bij de Europese Commissie ter goedkeuring neer te leggen.

MICA (EBA)

Concept RTS en ITS vergunningaanvraag emittenten ARTs

- **Wat?** Parallel aan het eerste consultatiepakket van ESMA onder MiCA heeft EBA op 12 juli 2023 een [consultatiedocument](#) met technische regulerings- en uitvoeringsnormen die betrekking hebben op de informatie voor de vergunningaanvraag door emittenten van ARTs, gepubliceerd. De concept RTS hebben betrekking op informatie voor het aanvragen van een vergunning voor het aanbieden van ARTs aan het publiek respectievelijk voor de toelating tot de handel ervan. Zij specificeren de inhoud van de informatie van een dergelijke vergunningaanvraag en hebben onder meer betrekking op de emittent, de beoogde activiteiten (waaronder het businessplan), de interne governanceregelingen en het controleraamwerk, het liquiditeitsbeheer en de geschiktheid en betrouwbaarheid van het leidinggevend orgaan en de betrouwbaarheid van de houders van een gekwalificeerde deelneming. De concept ITS vullen deze concept RTS aan en bevatten sjablonen voor de brief en het aanvraagformulier voor het indienen van de vergunningaanvraag voor het aanbieden van ARTs aan het publiek of toelating ervan tot de handel. De consultatie is op 12 oktober 2023 afgerond en de definitieve versies worden voor 30 juni 2024 verwacht.
- **Wie?** Emittenten van ARTs.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het

streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden.

Concept RTS informatie gekwalificeerde deelnemingen in emittenten ARTs

- **Wat?** EBA heeft op 12 juli 2023 een [consultatiedocument](#) met technische reguleringsnormen die betrekking hebben op informatie voor de beoordeling van een voorgenomen verwerving van een gekwalificeerde deelneming in een emittent van ARTs, gepubliceerd. Deze concept RTS specificeren de gedetailleerde inhoud van de informatie die moet worden ingediend bij de kennisgeving van directe of indirecte verwervingen of vergrotingen van gekwalificeerde deelnemingen in dergelijke emittenten. Dit betreft informatie die noodzakelijk is voor de prudentiële beoordeling van de voorgenomen verwerving dan wel vergroting van een gekwalificeerde deelneming. Deze informatie omvat vijf criteria, met betrekking tot i) de reputatie van de kandidaat-verwerver, ii) de geschiktheid van personen die de doelonderneming zullen leiden, iii) de financiële soliditeit van de kandidaat-verwerver, iv) het gezonde en prudente beheer van de doelonderneming na verwerving en v) vermoedens rondom (poging tot) het witwassen van geld of terrorismefinanciering en of dit na verwerving kan toenemen. Dit sluit aan bij de reguliere vgb-plicht voor andere financiële marktspeelers zoals banken, betaalinstellingen en EGI's. De consultatie is op 12 oktober 2023 afgerond en de definitieve versie wordt voor 30 juni 2024 verwacht.
- **Wie?** Voorgenomen houders van een gekwalificeerde deelneming in emittenten van ARTs.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden.

Concept RTS klachtenprocedures emittenten ARTs

- **Wat?** Het derde onderdeel van het eerste consultatiepakket dat EBA op 12 juli 2023 heeft gepubliceerd is een [consultatiedocument](#) met technische reguleringsnormen voor klachtenafhandelingsprocedures voor emittenten van ARTs. Deze concept RTS moeten gaan zorgen voor een snelle, eerlijke en gelijke behandeling

van klachten die door houders van ARTs en andere belanghebbenden bij een emittent van ARTs worden ingediend. In tegenstelling tot de concept technische reguleringsnormen van ESMA op het gebied van klachtenafhandeling hebben deze concept RTS specifiek betrekking op de klachtenbehandelingsprocedures die MiCA voorschrijft voor emittenten van ARTs. Dit betreft dus een andere klachtenprocedure dan die voor CASPs. Deze concept RTS geven verdere definities van klachten en klagers en beschrijven vereisten voor het beleid en procedures rondom klachtenafhandeling en de verstrekking van informatie aan houders van ARTs (en andere belanghebbenden) in dit verband. Ook is het format van het klachtenformulier beschreven waarmee houders van ARTs een klacht bij de emittent ervan kunnen indienen. Deze consultatie is op 12 oktober 2023 afgerond en de definitieve versie van deze concept RTS wordt voor 30 juni 2024 verwacht.

- **Wie?** Emittenten van ARTs.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden.

Concept RTS en ITS rapportagevereisten emittenten ARTs en EMTs in niet-EU-valuta

- **Wat?** Op 8 november 2023 heeft EBA [concept technische reguleringsnormen](#) en [concept implementerende technische normen](#) ter consultatie gepubliceerd. De concept RTS hebben tot doel te verduidelijken welke transacties in verband met het gebruik van ARTs en EMTs in een niet-EU-valuta als ruilmiddel door emittenten van dergelijke cryptoactiva moeten worden gerapporteerd en hoe emittenten het aantal en de waarde van dergelijke transacties moeten schatten. De concept ITS voorzien op hun beurt in specifieke modellen en daarmee verband houdende instructies voor de emittenten van ARTs en van in een niet-EU-valuta luidende EMTs om aan hun rapportageverplichtingen te voldoen. De concept ITS bevatten ook sjablonen en gerelateerde instructies die CASPs moeten verstrekken aan uitgevers van ARTs en van EMTs die luiden in een niet-EU-valuta. De consultatieperiode loopt tot 8 februari 2024, waarna EBA binnen enkele maanden de concept RTS en ITS definitief zal vaststellen.
- **Wie?** Emittenten van ARTs en EMTs van niet-EU-valuta en CASPs.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het

streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden.

Diverse concept RTS eigenvermogensvereisten en stresstests emittenten onder MiCA

- **Wat?** Op 8 november 2023 heeft EBA ter consultatie een tweetal sets met concept technische reguleringsnormen gepubliceerd over de eigenvermogensvereisten en stresstests voor emittenten. Deze concept reguleringsnormen maken onderdeel uit van het prudentiële pakket onder MiCA. De eerste set bevat [concept technische reguleringsnormen](#) ter specificering van de aanpassing van de eigenvermogensvereisten en stresstests voor emittenten van ARTs of EMTs. De tweede set bevat [concept technische reguleringsnormen](#) ter specificering van de procedure en het tijdschema voor de aanpassing van de eigenvermogensvereisten voor emittenten van ARTs of EMTs. De consultatieperiode loopt tot 8 februari 2024, waarna EBA binnen enkele maanden beide concept RTS definitief zal vaststellen.
- **Wie?** Emittenten van ARTs, EGI's die significante EMTs uitgeven en mogelijk ook EGI's die EMTs uitgeven die niet significant zijn indien de bevoegde autoriteit van de lidstaat van herkomst dit vereist.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden.

Consultatiepakket RTS en richtsnoeren liquiditeitsvereisten en -stresstests activareserve emittenten

- **Wat?** Op 8 november 2023 heeft EBA een consultatiepakket gepubliceerd met drie sets concept technische reguleringsnormen en concept richtsnoeren, die betrekking hebben op liquiditeitsvereisten en liquiditeitsstresstests voor emittenten van (significante) ARTs en EMTs. Deze verschillende consultatiedocumenten worden hieronder kort apart uiteengezet maar worden wel gezamenlijk besproken in verband met de nauwe onderlinge verbondenheid met elkaar:
 - [Concept RTS specificering van zeer liquide financiële instrumenten in de activareserve](#). Hierin specificeert EBA financiële instrumenten die als zeer liquide kunnen worden beschouwd en die een minimaal

marktrisico, kredietrisico en concentratierisico dragen, waarin de activareserve kan worden belegd. Bij het ontwikkelen van deze concept RTS heeft EBA rekening gehouden met de verschillende soorten activa waarnaar een ART kan verwijzen en hun correlatie met de zeer liquide financiële instrumenten waarin de emittent kan beleggen.

- [Concept RTS verdere specificering liquiditeitsvereisten activareserve](#). Hierin stelt EBA minimumpercentages voor van de activareserve met een looptijd van niet langer dan tussen 1 en 5 werkdagen. Verder stelt EBA algemene technieken voor liquiditeitsbeheer van de activareserve voor. Dit omvat een minimale kredietwaardigheid en liquiditeit van kredietinstellingen die deposito's van emittenten opnemen, concentratielimieten voor deposito's van emittenten bij een kredietinstelling en extra zekerheidsstelling voor de activa waarnaar ARTs en EMTs verwijzen.
- [Concept RTS specificering minimuminhoud liquiditeitsbeheerbeleid en -procedures](#). Hierin specificeert EBA aan welke vereisten het beleid en de procedures voor liquiditeitsbeheer moeten voldoen. Dit dient ervoor te zorgen dat de betrokken emittenten van ARTs en EMTs hun liquiditeitsbehoeften naar behoren beoordelen respectievelijk controleren en dat hun reserves een voldoende veerkrachtig liquiditeitsprofiel hebben om te kunnen voldoen aan elke terugbetaling van de tokens met activareferentie, die op elk moment door hun houders kan worden gevraagd.
- [Concept richtsnoeren voor liquiditeitsstresstests](#). Hierin worden de risico's beschreven die volgens EBA in de liquiditeitsstresstests moeten worden opgenomen. Ze geven ook de methodologie aan voor het bepalen van de gemeenschappelijke referentieparameters van de stresstestscenario's die in de toe te passen liquiditeitsstresstests moeten worden opgenomen. Na toepassing van de richtsnoeren kan de toezichthouder de liquiditeitsvereisten van de betrokken emittent van een (significante) EMT of ART aanscherpen, om deze risico's te dekken op basis van de uitkomsten van de liquiditeitsstresstests.
- **Wie?** Emittenten van (significante) EMTs en ARTs.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden. EBA de richtsnoeren pas finaliseren nadat de consultatietermijn op 8 februari 2024 is geëindigd.

Concept RTS belangenconflicten emittenten ARTs

- **Wat?** Op 7 december 2023 heeft EBA [concept technische reguleringsnormen](#) waarin de vereisten worden uitgewerkt voor het beleid en de procedures met betrekking tot belangenconflicten voor emittenten van ARTs, gepubliceerd. Deze concept RTS hebben als doel het beheer van belangenconflicten door deze emittenten te versterken. Op grond van deze concept RTS zullen emittenten van ARTs bijzondere aandacht moeten besteden aan belangenconflicten die zouden kunnen ontstaan in verband met het aanhouden van activa. Verder bevatten de concept RTS specifieke bepalingen met betrekking tot persoonlijke transacties en specificeren ze ook dat de beloningsprocedures, het beloningsbeleid en de beloningsregelingen van de emittenten geen belangenconflicten mogen veroorzaken.
- **Wie?** Emittenten van ARTs.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 7 maart 2024, waarna de verwachting is dat de technische reguleringsnormen tegelijkertijd met MiCA op 30 juni 2024 van toepassing worden.

Concept RTS colleges van toezichthouders voor emittenten significante ARTs en EMTs

- **Wat?** EBA heeft op 8 november 2023 [concept technische reguleringsnormen](#) waarin criteria worden gespecificeerd voor het bepalen van de samenstelling van colleges van toezichthouders voor iedere emittent van een significante ART of EMT, gepubliceerd. Daarnaast zijn er criteria opgenomen om te bepalen welke de "meest relevante" bewaarnemers van activareserve, handelsplatformen en betaaldienstaanbieders die betaaldiensten aanbieden met betrekking tot significante EMTs en CASPs die namens cliënten cryptoactiva in bewaring nemen en beheren zijn (zoals bedoeld in artikel 119 lid 2 MiCA). In deze concept RTS worden ook de algemene voorwaarden gespecificeerd voor het functioneren van colleges van toezichthouders, zoals aspecten rondom deelname aan collegevergaderingen en bijbehorende stemprocedures voor de goedkeuring van niet-bindend advies door het college.
- **Wie?** Primair emittenten van ARTs en EMTs, maar ook bepaalde specifieke bewaarnemers van activareserve, handelsplatformen, betaaldienstaanbieders die betaaldiensten aanbieden met betrekking tot significante EMTs en CASPs die namens cliënten cryptoactiva in bewaring nemen en beheren.
- **Wanneer?** EBA zal de definitieve technische ontwerpnormen bij de Europese Commissie ter goedkeuring neerleggen. Voor zover ons bekend, is het

streven de technische ontwerpnormen tegelijkertijd met het van toepassing worden van MiCA voor emittenten van ARTs en EMTs (30 juni 2024) in werking te laten treden.

Concept richtsnoeren herstelplannen emittenten ARTs en EMTs

- **Wat?** Op 8 november 2023 heeft EBA ter consultatie de [concept richtsnoeren](#) voor herstelplannen zoals bedoeld in artikel 46 MiCA gepubliceerd, die moeten worden opgesteld door emittenten van ARTs en EMTs. In de concept richtsnoeren worden de vereisten uiteengezet met betrekking tot de vorm van de herstelplannen en de informatie die daarin moet worden opgenomen. Via herstelplanning moeten emittenten van ARTs en EMTs zich van tevoren voorbereiden op ongunstige scenario's die van invloed kunnen zijn op hun vermogen om te voldoen aan de wettelijke vereisten die van toepassing zijn op de reserve van activa. In de concept richtsnoeren worden de verwachtingen van de toezichthouders uiteengezet met betrekking tot het vermogen van uitgevende instellingen om de risico's waarmee zij worden geconfronteerd te identificeren en te begrijpen en mogelijke acties vast te stellen om de naleving van de wettelijke vereisten te herstellen. De consultatieperiode loopt tot 8 februari 2024, waarna EBA binnen enkele maanden de richtsnoeren definitief zal vaststellen.
- **Wie?** Emittenten van ARTs en EMTs.
- **Wanneer?** Het is de verwachting dat de richtsnoeren op 30 juni 2024 in werking zullen treden.

WTR2-HERSCHIKKING

Wijzigingen Transfer of Funds 2-verordening (WTR2-herschikking)

Algemeen

Op 20 april 2023 heeft de Europese wetgever ingestemd met de voorgestelde wijzigingen en aanvullingen van de bestaande Transfer of Funds 2-verordening (WTR2-verordening). Dit betreft de zogenaamde Verordening betreffende bij overmakingen van geld en van bepaalde cryptoactiva te voegen informatie ([WTR2-herschikking](#)), ook wel bekend als de *travel rule*. De WTR2-herschikking is op 29 juni 2023 in werking getreden. De WTR2-herschikking maakt onderdeel uit van het AML/CFT-pakket dat de Europese Commissie op 20 juli 2021 heeft uitgebracht, waartoe ook het voorstel tot een Europese anti-witwasverordening behoort. Wij stonden in onze Vooruitblik 2023 al wat uitgebreider stil bij de WTR2-herschikking en dat doen we in deze Vooruitblik 2024 weer, aangezien de WTR2-herschikking in de loop

van 2024 van toepassing wordt op CASPs. Hieronder bespreken wij enkele belangrijke verplichtingen onder de WTR2-herschikking die voor CASPs van belang zullen worden.

Verplichtingen voor CASPs

De bestaande WTR2-verordening is in 2017 in werking getreden en bevat kort gezegd bepalingen ten aanzien van de traceerbaarheid van geldovermakingen om witwassen en terrorismefinanciering te voorkomen, op te sporen en te onderzoeken. De WTR2-verordening is op dit moment met name relevant voor onder meer banken en betaaldienstverleners. Met de introductie van de WTR2-herschikking wordt dit pakket regels uitgebreid naar cryptoactiva, wat erin zal resulteren dat CASPs bij iedere transactie van cryptoactiva informatie over zowel de ontvanger als de verzender met de transactie moet meesturen. De wetgever heeft dit onder meer wenselijk geacht gezien de karakteristieken van cryptoactiva, zoals anonimiteit, dienstverlening op afstand en het grensoverschrijdende karakter van cryptoactiva-transacties.

De WTR2-herschikking schrijft voor dat voor overdrachten van cryptoactiva identificeerbare informatie moet worden bijgehouden over de verzender (bijvoorbeeld naam, adres en geboorteplaats en -datum) en de begunstigde (naam en rekeningnummer) van de overdracht. De verkregen informatie moet gedurende vijf jaar worden bewaard. De CASPs van de opdrachtgever en de begunstigde moeten de juistheid van de informatie over de opdrachtgever en de begunstigde verifiëren. Ook moeten de CASPs een onafhankelijke betrouwbare bron gebruiken om deze controles uit te voeren voordat zij de overschrijving uitvoeren of aanvaarden. De CASPs kunnen geen overdracht van cryptoactiva uitvoeren of aanvaarden voordat deze informatie is verkregen en geverifieerd. Dit vereiste moet ervoor zorgen dat cryptoactivatransacties effectief en volledig traceerbaar zijn.

De WTR2-herschikking heeft ook betrekking op transacties van zogenaamde *non-custodian wallets* (cryptoportemonnee-adressen die in beheer en bewaring zijn bij een particuliere gebruiker) en vereist een eigendomsbewijs voor een transactie waarvan de waarde €1.000 of meer bedraagt. In gevallen waarin de hierboven geschetste informatie onvolledig is of ontbreekt, zal de CASP van de begunstigde een risicogebaseerde beslissing moeten nemen over het al dan niet uitvoeren van een overdracht van cryptoactiva. De CASP van de begunstigde zal nalatigheid bij het verifiëren van accurate informatie, evenals de stappen die daartoe zijn ondernomen, moeten melden aan de bevoegde Europese autoriteiten voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

Verdere timing

De implementatietermijn van de WTR2-herschikking bedraagt 18 maanden, wat betekent dat CASPs vanaf 30 december 2024 aan de herziene verordening moeten voldoen. Zowel bestaande CASPs als CASPs die actief willen worden, doen er goed aan zich nu al hierop voor te bereiden.

Consultatie Uitvoeringswet WTR2-herschikking

- **Wat?** Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de WTR2-herschikking is de Nederlandse wetgever op 14 juli 2023 een [consultatie](#) gestart over het voorstel voor de [Uitvoeringswet verordening bij geldovermakingen en overdrachten van cryptoactiva te voegen informatie](#) (Uitvoeringswet WTR2-herschikking) en de bijbehorende [memorie van toelichting](#). Deze uitvoeringswet zal in Nederland uitvoering geven aan de WTR2-herschikking. Het wetsvoorstel bevat hoofdzakelijk wijzigingen van de Wwft als gevolg van wijzigingen van de vierde anti-witwasrichtlijn. Via de Uitvoeringswet WTR2-herschikking zal de reikwijdte van de Wwft worden aangepast zodat deze op CASPs van toepassing wordt. Daarnaast wordt de AFM aangewezen als toezichthouder voor CASPs. Het bestaande registratieregime voor CASPs zoals dat op dit moment is neergelegd in de Wwft, komt te vervallen. De consultatieperiode is inmiddels enige tijd verstreken en het is nu wachten op het definitieve tekstvoorstel van de Uitvoeringswet WTR2-herschikking.
- **Wie?** CASPs.
- **Wanneer?** De uitvoeringswet ligt op dit moment ter advisering bij de Afdeling Advisering van de Raad van State. De WTR2-herschikking treedt per 30 december 2024 in werking.

ESMA EN EBA

ESMA aandacht voor transitie naar MiCA

- **Wat?** Op 17 oktober 2023 heeft ESMA een [verklaring](#) over de overgang naar het MiCA-regime gepubliceerd. Allereerst wijst ESMA cryptobezitters erop dat i) de MiCA-regels voor cryptoactivadiensten niet eerder dan op 30 december 2024 van toepassing zullen zijn en ii) zelfs nadat MiCA op 30 december 2024 van toepassing is geworden, lidstaten ervoor kunnen kiezen om bestaande gereguleerde CASPs gedurende een transitieperiode van ten hoogste 18 maanden (dus tot 1 juli 2026) zonder vergunning actief te laten zijn. Ten tweede benadrukt ESMA het belang van goede samenwerking tussen toezichthouders in de EU om te voorkomen dat mondiaal opererende CASPs met

complexe groepsstructuren in de transitieperiode voor beleggersrisico's en een ongelijk speelveld zorgen. Ten derde roept ESMA CASPs die onder het bereik van MiCA vallen op om alvast de nodige voorbereidingen te treffen, zoals het zoeken van contact met hun lokale toezichthouder(s), het starten met implementeren van de MiCA-verplichtingen en het zo snel mogelijk indienen van een MiCA-vergunningaanvraag. Daarbij wijst ESMA erop dat een CASP zonder een MiCA-vergunning gedurende de transitiefase geen gebruik van het paspoortsysteem kan maken. Ook benadrukt ESMA dat de *reverse solicitation*-uitzondering voor aanbieders buiten de EU zeer restrictief moet worden uitgelegd en niet mag worden toegepast om MiCA te omzeilen.

- **Wie?** Alle CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** De verplichtingen uit MiCA voor CASPs gelden vanaf 30 december 2024. Marktpartijen moeten in 2024 dus hard aan de slag met de voorbereidingen op MiCA.

ESMA Annual Work Programme 2024

- **Wat?** Op 28 september 2023 heeft ESMA haar [Annual Work Programme 2024](#) bekendgemaakt. Hierin beschrijft ESMA haar toezichtprioriteiten voor 2024. Voor CASPs is relevant dat ESMA zich in 2024 zal focussen op het finaliseren van technische reguleringsnormen en richtsnoeren ter verdere uitwerking van de verplichtingen in MiCA, waarvan wij er hiervoor onder 'MiCA (ESMA)' veel hebben beschreven.
- **Wie?** Alle CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

EBA oproep tijdige voorbereiding op MiCA

- **Wat?** In haar [statement](#) van 12 juli 2023 heeft EBA financiële instellingen en andere marktpartijen die activiteiten met betrekking tot ARTs of EMTs (gaan) ontplooiën, opgeroepen om tijdig te starten met MiCA-voorbereidingen. De verklaring bevat concrete aandachtspunten (*guiding principles*) voor partijen bij het implementeren van de MiCA-verplichtingen aangaande ARTs en EMTs.
- **Wie?** Emittenten en aanbieders van ARTs en EMTs.
- **Wanneer?** De MiCA-verplichtingen voor emittenten/aanbieders van ARTs en EMTs zijn vanaf 30 juni 2024 van toepassing. Marktpartijen moeten dus in de eerste helft van 2024 hard aan de slag met de voorbereidingen op MiCA.

EBA Work Programme 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 heeft EBA haar [Work Programme 2024](#) gepubliceerd. Hierin beschrijft EBA haar belangrijkste prioriteiten voor het jaar 2024. Voor CASPs is met name relevant dat EBA in 2024 i) verder gaat met het opstellen en aanleveren van RTS en richtsnoeren op grond van MiCA en ii) verdere voorbereidingen treft om eind 2024 gereed te zijn voor het uitoefenen van rechtstreeks toezicht op uitgevers van significante ARTs en EMTs.
- **Wie?** Alle CASPs die onder het bereik van MiCA vallen.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

DORA

- **Wat?** Op 27 december 2022 zijn de [Verordening betreffende digitale operationele weerbaarheid voor de financiële sector](#) (DORA) en de bijbehorende [richtlijn](#) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. DORA bestaat grofweg uit de volgende zes pijlers:
 - 1) solide ICT-risicobeheer;
 - 2) adequaat ICT-incidentmanagement, inclusief melden van ICT-incidenten aan de toezichthouder;
 - 3) prudent beheer van risico's bij het gebruikmaken van derde ICT-aanbieders;
 - 4) periodiek testen van de eigen ICT-weerbaarheid;
 - 5) rechtstreeks toezicht op cruciale ICT-dienstaanbieders; en
 - 6) samenwerking tussen en toezicht/handhaving door toezichthouders.In het onderdeel 'Digitalisering & FinTech' wordt in meer detail ingegaan op DORA en alle daarop betrekking hebbende ontwikkelingen.
- **Wie?** DORA is een belangrijke ontwikkeling voor alle CASPs die straks over een MiCA-vergunning beschikken en voor emittenten van ARTs.
- **Wanneer?** De verordening is met ingang van 17 januari 2025 rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten, waaronder Nederland.

Voorstel rapportageplicht transacties CASPs

- **Wat?** Op 10 november 2023 hebben 51 landen, waaronder Nederland, een [verklaring](#) ondertekend waarin andere landen worden opgeroepen om ook werk te maken van het [Crypto-Asset Reporting Framework](#) (CARF) van het OECD, zodat belastingautoriteiten wereldwijd in samenwerking

belastingontduiking met cryptoactiva kunnen aanpakken. In de EU wordt aan CARF uitvoering gegeven door middel van een wijziging van [Richtlijn 2011/16/EU](#), ook wel DAC8 genoemd. Op 5 mei 2023 heeft de Raad de laatste versie van het [conceptvoorstel tot wijziging van de Richtlijn](#) gepubliceerd. In dit voorstel worden CASPs onderworpen aan een rapportageplicht met betrekking tot door hen uitgevoerde transacties voor cliënten.

- **Wie?** Rapporterende CASPs zoals bedoeld in het voorstel.
- **Wanneer?** Naar verwachting vanaf 2026.

FSB aanbevelingen regulering en toezicht cryptoactiva

- **Wat?** Op 17 juli 2023 heeft de Financial Stability Board (FSB) haar gefinaliseerde aanbevelingen gepubliceerd voor een raamwerk voor de regulering van en het toezicht op cryptoactiva. De aanbevelingen worden door de FSB uiteengezet in twee verschillende documenten: i) [aanbevelingen](#) voor regulering en toezicht ten aanzien van cryptoactiva-activiteiten en ii) [aanbevelingen](#) voor de regulering en het toezicht ten aanzien van *global stablecoin arrangements*. De aanbevelingen (19 in totaal) zien in beide gevallen in het bijzonder op het adresseren van de risico's van cryptoactiva (en specifiek stablecoins) voor de financiële stabiliteit. In aanvulling hierop heeft de FSB op 7 september 2023 samen met het Internationaal Monetair Fonds (IMF) een [vervolgrapport](#) gepubliceerd met een analyse van hoe de aanbevelingen van de FSB zich verhouden tot de [aanbevelingen](#) van het IMF.
- **Wie?** Deze ontwikkeling is relevant voor alle CASPs. Dat gezegd hebbend is in Europa eerst en vooral MiCA het raamwerk waar CASPs zich op zullen moeten voorbereiden.
- **Wanneer?** De aanbevelingen zijn gericht aan autoriteiten wereldwijd. De FSB heeft aangekondigd eind 2025 te beoordelen in hoeverre de FSB-jurisdicties de aanbevelingen hebben geïmplementeerd. In de EU is MiCA het voornaamste regulatoire kader voor cryptoactiva.

BIS rapport kernelementen en -risico's crypto-ecosysteem

- **Wat?** Op 11 juli 2023 heeft de Bank of International Settlements (BIS) een [rapport](#) over de belangrijkste eigenschappen en risico's van het crypto-ecosysteem gepubliceerd. In het rapport benoemt BIS beleidsvoorstellen voor het verminderen van de risico's van cryptoactiva voor beleggers, het traditionele financiële systeem en de economie in het geheel.

- **Wie?** Gelet op de invloed van BIS op beleidsmakers is het rapport relevant voor alle CASPs.
- **Wanneer?** Het is afwachten in hoeverre de bevindingen van BIS op den duur tot nieuwe wetgevingsinitiatieven leiden.

ESRB rapport cryptoactiva en DeFi

- **Wat?** In mei 2023 heeft de European Systemic Risk Board (ESRB) een uitvoerig [rapport](#) met een analyse van de systemische implicaties van cryptomarkten gepubliceerd. In het rapport doet de ESRB verschillende beleidsvoorstellen – als aanvulling op MiCA – om de risico's te adresseren die gepaard gaan met cryptoactiva en DeFi.
- **Wie?** Het rapport is relevant voor alle CASPs.
- **Wanneer?** Het kan zeker niet worden uitgesloten dat de bevindingen van de ESRB tot nieuwe Europese wetgevingsinitiatieven leiden.

IOSCO aanbevelingen regulering CASPs

- **Wat?** Op 16 november 2023 heeft de International Organization of Securities Commissions (IOSCO) een [finaal rapport](#) met aanbevelingen gepubliceerd voor de regulering van CASPs en de bescherming van beleggers in cryptoactiva. De in totaal 18 aanbevelingen zien op de volgende terreinen: i) belangenconflicten, ii) marktmisbruik, iii) bewaarneming van cryptoactiva en vermogensscheiding, iv) grensoverschrijdende samenwerking tussen toezichthouders, v) operationele en technologische risico's en vi) zorgvuldige behandeling van retailbeleggers.
- **Wie?** Gelet op de invloed van IOSCO op beleidsmakers is het rapport relevant voor alle CASPs. Dat gezegd hebbend is in Europa eerst en vooral MiCA het raamwerk waar CASPs zich op zullen moeten voorbereiden.
- **Wanneer?** Het kan zeker niet worden uitgesloten dat de aanbevelingen van IOSCO op den duur in de EU tot nieuwe wetgevingsinitiatieven leiden.

KAPITAALMARKTEN: UITGEVENDE INSTELLINGEN & CROWDFUNDING

Op de kapitaalmarkten is een groot aantal financiële marktpartijen actief. In zekere zin gaat de Finnius Vooruitblik bijna in het geheel over de kapitaalmarkten. In dit onderdeel richten wij ons op twee specifieke typen spelers op de kapitaalmarkten: uitgevende instellingen en crowdfundingdienstverleners.

Let op: ook het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) in deze Vooruitblik 2024 is voor uitgevende instellingen van belang. Onderwerpen die daarop betrekking hebben, komen (een enkele uitzondering daargelaten) niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorgenoemde special.

Daarnaast is het voor uitgevende instellingen en crowdfundingdienstverleners nuttig kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin ook onderwerpen aan bod komen die deze partijen kunnen raken (zoals ontwikkelingen ten aanzien van de Benchmarkverordening en de Verordening marktmisbruik). Hetzelfde geldt voor het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#). Voor crowdfundingdienstverleners is het van belang ook naar het onderdeel [Integriteit](#) (met betrekking tot de Wwft en sanctieregelgeving) te kijken. Voor crowdfundingdienstverleners die geïnteresseerd zijn in (of al betrokken zijn bij) crowdfundingcampagnes waarbij tokens (cryptoactiva) op een blockchain (DLT) worden uitgegeven, bijvoorbeeld in verband met het tokeniseren (*tokenisation*) van bepaalde activa zoals vastgoed (of anderszins), is het relevant om ook kennis te nemen van het onderdeel [Cryptodienstverleners](#).

AFM TOEZICHT **83**

- Trendzicht 2024
- Aandachtspunten verslaggeving beursgenoteerde ondernemingen
- Duurzaamheidsinformatie jaarverslaggeving
- Wetgevingsbrief AFM*
- Toezicht onder crowdfundingverordening

ESMA **84**

- Annual Work Programme 2024

EUROPESE COMMISSIE, EBA EN ESAs **85**

- ESAs gezamenlijke werkprogramma 2024
- Oproep voor advies EBA juridisch kader gedekte obligaties
- Concept RTS EBA bepaling SES-securitisaties
- Concept RTS EBA homogeniteit onderliggende posities
- STS-securitisatie
- Concept richtsnoeren STS-criteria on-balance securitisatie
- ESAs concept RTS ESG-impactinformatie STS-securitisaties
- Bijgewerkte Q&A PRIIPs-verordening

Voornemen EU uitgifte NGEU groene obligaties

ONTWIKKELINGEN WET- EN REGELGEVING **86**

- Kapitaalmarktenunie: voorstellen clearing, insolventie en beursnotering
- Wet inzake beursnotering
- Verordening oprichting Europees centraal toegangspunt
- Verordening Europese groene obligaties*

CROWDFUNDINGVERORDENING **88**

- Concept RTS kredietscores crowdfundingprojecten en prijsstelling crowdfundingaanbiedingen

OVERIGE ONTWIKKELINGEN **88**

- FSB evaluatie securitisatiehervormingen

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

- **Wat?** De AFM heeft op 7 november 2023 haar rapport [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. De AFM beschrijft hierin verschillende toezichttrends en risico's die zij heeft waargenomen en die de financiële sector en het toezicht erop (naar verwachting) zullen beïnvloeden. Voor dit onderdeel van de Vooruitblik 2024 is onder meer van belang dat grensoverschrijdend marktmisbruik extra aandacht vraagt vanwege de toenemende digitalisering van de kapitaalmarkten. Daarnaast merkt de AFM op dat de invloed van de duurzaamheidstransitie op ondernemingen (en vice versa) steeds belangrijker wordt in de verslaggeving. Tegen deze achtergrond brengt de AFM in herinnering dat zij eerder haar zorgen heeft geuit dat er in het management en de RvC's van uitgevende instellingen een inhaalslag moet plaatsvinden met betrekking tot kennis over verduurzaming.
- **Wie?** (Beursgenoteerde) uitgevende instellingen, maar ook handelsplatformen.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in haar Agenda 2024, die de AFM begin 2024 zal publiceren.

Aandachtspunten verslaggeving beursgenoteerde ondernemingen

- **Wat?** De AFM heeft in haar [nieuwsbericht](#) van 10 november 2023 aandacht besteed aan een aantal belangrijke onderwerpen die beursgenoteerde ondernemingen bij het opstellen van hun verslaggeving over 2023 in acht moeten nemen. Het gaat onder meer om het volgende:
 - De AFM roept beursgenoteerde ondernemingen op om transparanter te zijn over net-zero doelstellingen en duidelijker te zijn over de plannen om een net-zero-einddoel (veelal in 2050) te behalen, maar ook met betrekking tot de omschrijving van toekomstige doelstellingen in dit kader.
 - De AFM verzoekt beursgenoteerde ondernemingen inhoudelijk kennis te nemen van voorbeelden van klimaatgerelateerde toelichtingen en aanbevelingen uit het [rapport](#) van ESMA van 25 oktober 2023, getiteld *The Heat is On: Disclosures of Climate-Related Matters in the Financial Statements*.
 - De AFM benadrukt dat het van belang is dat beursgenoteerde ondernemingen in de communicatie met hun investeerders en analisten de [ESMA richtsnoeren alternatieve prestatie maatstaven](#) (APM's) naleven, waarbij in het bijzonder aandacht

moet worden besteed aan prominentie van de APM's ten opzichte van de IFRS-cijfers, de definitie en uitleg van het gebruik van de APM's en aansluiting met de IFRS-cijfers.

- De AFM benadrukt dat zij (net als de ESMA) in het kader van de verslaggeving over 2023 de relevante klimaatgerelateerde informatie hoog op de agenda heeft staan. Daarbij is de consistentie van belang tussen de niet-financiële verklaring en de informatie in de andere onderdelen van de verslaggeving, waaronder de jaarrekening.
- **Wie?** Beursgenoteerde uitgevende instellingen, maar ook auditcommissies die toezicht houden op het verslaggevingsproces en accountantsorganisaties die de controle op de verslaggeving uitvoeren.
- **Wanneer?** Het ligt in de rede dat de AFM de aandachtspunten zal meenemen in haar toezicht in 2024.

Duurzaamheidsinformatie jaarverslaggeving

- **Wat?** Al eerder in 2023 heeft de AFM op haar [website](#) erop gewezen dat beursgenoteerde ondernemingen in 2024 grotere stappen moeten zetten voor wat betreft duurzaamheidsinformatie die in de jaarverslaggeving moet worden opgenomen. Dit tegen de achtergrond dat per 1 januari 2024 aangescherpte transparantieregels gelden voor de duurzaamheidsinformatie (ESG) in jaarverslagen van de grootste beursgenoteerde ondernemingen, die voortvloeien uit de Europese richtlijn met betrekking tot duurzaamheidsrapportering door ondernemingen, genaamd de CSRD. Wij verwijzen in dit verband ook naar het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) in deze Vooruitblik 2024. Op basis van de door de AFM uitgevoerde [verkenning rondom rapportage over klimaat en de assurance](#) hierbij, blijkt bijvoorbeeld dat de helft van de onderzochte beursgenoteerde ondernemingen de negatieve effecten op milieu en samenleving niet of nog te beperkt toelicht. Daarnaast is het belangrijk dat de controlerend accountant uitdagingen en dilemma's rondom de toepassing van de CSRD in de assuranceverklaring transparant maakt.
- **Wie?** (Grotere) beursgenoteerde uitgevende instellingen en accountantsorganisaties.
- **Wanneer?** Het ligt in de rede dat de AFM de aandachtspunten zal meenemen in haar toezicht in 2024.

Wetgevingsbrief AFM

Op 4 mei 2023 heeft de AFM haar [wetgevingsbrief](#) gepubliceerd waarin verschillende onderwerpen worden besproken die aansluiten bij enkele van de hiervoor

besproken onderdelen en daarmee in het bijzonder ook relevant zijn voor beursgenoteerde ondernemingen. De wetgevingswensen van de AFM zijn vooral gerelateerd aan de volgende drie thema's: digitalisering, internationalisering en verduurzaming. De volgende wetgevingswensen van de AFM bespreken wij hieronder:

- bestuursrechtelijk toezicht op (niet-)financiële verslaggeving
- verslaggevingstoezicht op naleving van de Taxonomieverordening door uitgevende instellingen
- tipgeld voor marktmisbruik

Bestuursrechtelijk toezicht op (niet-)financiële verslaggeving

De AFM heeft de minister van Financiën verzocht om als toezichthouder zelfstandig en rechtstreeks de beschikking te krijgen over de toezichtbevoegdheden zoals opgenomen in de Transparantierichtlijn. Tegen deze achtergrond verzoekt de AFM de huidige civielrechtelijke basis van het verslaggevingstoezicht op grond van de Wet toezicht financiële verslaggeving (Wtffv) te wijzigen naar een bestuursrechtelijke basis. Dit moet de AFM in staat stellen effectief en efficiënt toezicht uit te oefenen op de naleving van de bestaande verslaggevingsregels ten aanzien van de financiële verslaggeving voor beursgenoteerde uitgevende instellingen en de aankomende vereisten uit de CSRD (zie in dit verband ook het vorige item).

Verslaggevingstoezicht op naleving Taxonomieverordening door uitgevende instellingen

De verslaggevingsvoorschriften zoals die voor grote uitgevende instellingen in de Taxonomieverordening zijn opgenomen, ontbreken in de huidige verslaggevingsvoorschriften in de Wtffv. Op grond van de Taxonomieverordening zijn deze grote uitgevende instellingen verplicht om in hun (geconsolideerde) niet-financiële rapportage bepaalde informatie op te nemen over hoe en in welke mate de activiteiten van de onderneming verband houden met economische activiteiten die volgens de betreffende verordening als ecologisch duurzaam kunnen worden aangemerkt. Omdat de verslaggevingsvoorschriften uit de Taxonomieverordening op dit moment ontbreken in de Wtffv, kan de AFM hier op dit moment geen toezicht op houden terwijl dit op grond van Europese wetgeving wel zou moeten. De AFM heeft de minister van Financiën verzocht deze omissie te herstellen.

Tipgeld voor marktmisbruik

In haar wetgevingsbrief van 2022 heeft de AFM ook al de aandacht gevraagd voor dit onderwerp, maar daar heeft de minister van Financiën voornamelijk geen opvolging aan gegeven. Het betreft het verzoek van de AFM aan de wetgever om een wettelijke grondslag te creëren voor het

toekennen van tipgeld voor melders van overtredingen op het gebied van marktmisbruik. De AFM doet deze oproep opnieuw omdat zij graag wil dat hieraan alsnog opvolging wordt gegeven.

De minister van Financiën heeft in haar [kamerbrief over de wetgevingsbrieven AFM en DNB 2023](#) laten weten dat het verslaggevingstoezicht op naleving van de taxonomieverordening wordt meegenomen in de eerstvolgende wijzigingscyclus van de financiële markten. Met betrekking tot de twee overige onderwerpen zoals hiervoor besproken is het nog onduidelijk of, en zo ja in hoeverre, deze wetgevingswensen van de AFM door de wetgever worden meegenomen in het wetgevingsproces.

Toezicht onder crowdfundingverordening

- **Wat?** Op 7 december 2023 heeft de AFM een [nieuwsbericht](#) over het volledig van toepassing worden van de crowdfundingverordening gepubliceerd. Op 10 november 2023 is de overgangsperiode beëindigd en moeten alle aanbieders van crowdfundingdiensten in Nederland over een vergunning beschikken als aanbieder van crowdfundingdiensten. De AFM heeft inmiddels 18 vergunningen verleend aan dergelijke Nederlandse aanbieders. AFM wijst erop dat crowdfundingdienstverleners die na 10 november 2023 crowdfundingdiensten aanbieden zonder de juiste vergunning, dit illegaal doen. De AFM kan hierbij handhavend optreden en waarschuwt beleggers alleen in partijen te investeren die over een crowdfundingvergunning beschikken. Marktpartijen die crowdfundingdiensten willen aanbieden in Nederland, maar hiervoor nog niet over een vergunning beschikken, dienen zich ervan bewust te zijn dat de AFM actief toezicht zal houden op het illegaal aanbieden van dergelijke diensten.
- **Wie?** Crowdfundingdienstverleners.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

ESMA

Annual Work Programme 2024

- **Wat?** Op 28 september 2023 heeft ESMA haar jaarlijkse toezichtprogramma, [ESMA Annual Work Programme 2024](#), gepubliceerd. In dit document zet ESMA haar toezichtprioriteiten, specifieke aandachtspunten en verwachte output voor 2024 uiteen. Voor dit onderdeel van deze Vooruitblik 2024 is het vooral relevant dat de ESMA zich ook in 2024 zal blijven inzetten voor de bescherming van retailbeleggers, onder meer door een bijdrage te leveren aan het (verder) ontwikkelen van één *rulebook* rondom crowdfundingdiensten.

Verder verwacht ESMA in 2024 onder andere richtsnoeren op te stellen voor de handhaving van duurzaamheidsverslaggeving door nationale toezichthouders (in Nederland de AFM). Daarnaast zal ESMA adviezen uitbrengen over geaccepteerde marktpraktijken (AMP's), jaarverslagen publiceren over AMP's en over administratieve en strafrechtelijke sancties onder de Verordening marktmisbruik. Tot slot is het vermeldenswaardig dat ESMA zich zal blijven richten op de impact van *social media* op het markttoezicht en de marktintegriteit en zal hiervoor, waar nodig geacht, richtsnoeren opstellen.

- **Wie?** Alle uitgevende instellingen en crowdfundingdienstverleners.
- **Wanneer?** 2024 en verder.

EUROPESE COMMISSIE, EBA EN ESAS

ESAs gezamenlijke werkprogramma 2024

- **Wat?** De gezamenlijke Europese toezichthouders (ESAs), bestaande uit EBA, ESMA en EIOPA, hebben op 4 oktober 2023 hun gezamenlijke [werkprogramma voor 2024](#) gepubliceerd. De ESAs zullen zich onder andere focussen op de bescherming van retailbeleggers (onder meer op het gebied van level 3-regelgeving onder de PRIIPs-verordening) en securitisatie. Voor dit laatste onderdeel zullen de ESAs verslag uitbrengen aan de Europese Commissie over de implementatie en het functioneren van de Securitatieverordening en hiervoor aanbevelingen en *best practices* formuleren.
- **Wie?** Onder meer uitgevende instellingen.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

Oproep voor advies EBA juridisch kader gedekte obligaties

- **Wat?** De Europese Commissie heeft via haar [brief](#) van 28 juli 2023 (zie ook de daarbij gaande [begeleidende brief](#)) EBA verzocht technisch advies uit te brengen over het functioneren van het juridische EU-raamwerk voor gedekte obligaties. EBA wordt verzocht om nader advies uit te brengen over een aantal specifieke onderwerpen, waaronder de evaluatie van het uitvoeren en functioneren van de Europese markt voor gedekte obligaties en de implementatie van betreffende wet- en regelgeving door nationale lidstaten. De uitkomsten kunnen mogelijk leiden tot een wijziging in de bestaande Europese wet- en regelgeving voor gedekte obligaties.
- **Wie?** Uitgevende instellingen die actief zijn op de markt voor gedekte obligaties.

- **Wanneer?** EBA is door ESMA verzocht uiterlijk op 30 juni 2025 haar advies aan te leveren. Naar ons inzicht zal het advies echter pas eind 2025 of begin 2026 gegeven worden.

Concept RTS EBA bepaling SES-securitisaties

- **Wat?** Op 24 april 2023 heeft EBA haar [definitieve ontwerp van de concept technische reguleringsnormen](#) (RTS) gepubliceerd, waarin wordt gespecificeerd hoe initiators (*originators*) de waarde van synthetische excedent spread (SES) moeten bepalen met betrekking tot een synthetische securitisatie. Deze concept RTS verduidelijken de berekening van de componenten die in deze waarde moeten worden opgenomen, rekening houdend met de relevante verliezen die naar verwachting door SES zullen worden gedekt. De definitieve concept RTS worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie.
- **Wie?** *Originators* die securitisatietransacties initiëren.
- **Wanneer?** Het is nog onduidelijk wanneer de definitieve RTS in werking treden.

Concept RTS EBA homogeniteit onderliggende posities STS-securitisatie

- **Wat?** Op 14 februari 2023 heeft EBA haar [definitieve ontwerp van de concept RTS](#) gepubliceerd waarin voorwaarden worden uiteengezet voor de beoordeling van de homogeniteit van de onderliggende posities in een pool van een eenvoudige, transparante en gestandaardiseerde (*simple, transparent & standardised*, STS) *on-balance* securitisatie. De definitieve concept RTS worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie.
- **Wie?** *Originators* die securitisatietransacties initiëren.
- **Wanneer?** Het is nog onduidelijk wanneer de definitieve RTS in werking treden.

Concept richtsnoeren STS-criteria on-balance securitisatie

- **Wat?** Op 21 april 2023 heeft EBA een [consultatiedocument](#) met richtsnoeren voor de STS-criteria voor securitisaties op de balans gepubliceerd. Deze richtsnoeren beogen te voorzien in één enkel punt voor consistente interpretatie binnen de EU van de STS-criteria en te zorgen voor een gemeenschappelijke interpretatie ervan door initiators, oorspronkelijke kredietverstrekkers, SPV's voor securitisatiedoeleinden, beleggers, bevoegde autoriteiten en externe verificatieinstanties die controleren of aan de STS-criteria

wordt voldaan overeenkomstig het bepaalde in de Securitatieverordening. De consultatieperiode is op 7 juli 2023 afgesloten. Op het moment van afsluiten van dit onderdeel van de Vooruitblik waren deze richtsnoeren nog niet gefinaliseerd.

- **Wie?** *Originators* die securitisatietransacties initiëren.
- **Wanneer?** Het is nog onduidelijk wanneer de definitieve RTS in werking treden.

ESAs concept RTS ESG-impactinformatie STS-securitisaties

- **Wat?** De ESAs hebben op 25 mei 2023 gezamenlijk [ontwerp technische reguleringsnormen](#) bij de Europese Commissie ingediend over de ESG-impactinformatie voor STS-securitisaties in het kader van de securitisatieverordening. Deze definitieve ontwerp-RTS zijn bedoeld om marktdeelnemers te helpen geïnformeerde beslissingen te nemen over de duurzaamheidsimpact van hun beleggingen. De belangrijkste voorstellen in deze RTS specificeren ESG-informatie die van toepassing zou zijn op STS-securitisaties waarbij de onderliggende posities woningkredieten, autoleningen en leases zijn. Deze technische normen moeten zorgen voor consistentie met de normen die zijn ontwikkeld in het kader van de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).
- **Wie?** *Originators* die securitisatietransacties initiëren.
- **Wanneer?** Deze concept technische reguleringsnormen zijn naar de Europese Commissie gestuurd, waarvan werd verwacht dat zij deze binnen 3 maanden zouden overnemen. Wij verwachten dat deze in 2024 van kracht worden.

Bijgewerkte Q&A PRIIPs-verordening

- **Wat?** Op 5 december 2023 is een bijgewerkte [Q&A over het essentiële-informatiedocument](#) (EID) op grond van de [PRIIPs-verordening](#) gepubliceerd. De volgende onderdelen zijn geüpdatet:
 - **General topics.** De ESAs hebben een vraag beantwoord over wanneer van één product verschillende versies van het EID beschikbaar zijn met uiteenlopende risicoprofielen en welke informatie dan moet worden opgenomen in het EID.
 - **Market risk assessment product categories.** Er is een nieuwe vraag opgenomen over het indelen van producten met *recurring premiums* als categorie 2 of categorie 3 PRIIPs.
 - **Performance scenarios.** De ESAs geven aan dat bij het berekenen van prestatiescenario's maandelijks *net asset value*-data (NAV-data) moet worden gebruikt, zelfs als de NAV dagelijks of wekelijks beschikbaar is.

– **Multi-option products.** De ESAs beantwoorden een vraag over het gebruik van EID's van fondsen en specifieke informatiedocumenten (SID's) bij verzekeringsgebaseerde beleggingsproducten.

- **Wie?** Beheerders van beleggingsfondsen (die gebruik maken van het AIFMD-registratieregime) en icbe's die deelnemingsrechten aanbieden.
- **Wanneer?** Per direct.

Voornemen EU uitgifte NGEU groene obligaties

- **Wat?** Op 1 december 2023 heeft de Europese Commissie een [Q&A](#) over toewijzing en impact van de NextGenerationEU (NGEU) groene obligaties gepubliceerd. De EU is van plan om 30% van de financiering van de NGEU aan te trekken via de uitgifte van groene obligaties. Een deel van deze opbrengsten moet gaan worden gebruikt voor duurzame investeringen en hervormingen op gebieden als groene infrastructuur en hernieuwbare energie. Met de uitgifte van NGEU groene obligaties beoogt de EU onder meer groene beleggingen op de markt te brengen met een hoge rating en liquiditeit, toegang te geven aan een breder scala aan investeerders en deze in staat te stellen hun groene beleggingsportefeuille te diversifiëren, het aantal duurzame beleggingen te versnellen en de rol van de EU op de markten voor duurzame energie te versterken.
- **Wie?** Beleggers die geïnteresseerd zijn in groene beleggingen en ook voor bepaalde marktpartijen die actief zijn binnen de kapitaalmarkten, onder meer uitgevende instellingen van groene obligaties.
- **Wanneer?** 2024 en verder.

ONTWIKKELINGEN WET- EN REGELGEVING

Kapitaalmarktenunie: voorstellen clearing, insolventie en beursnotering

- **Wat?** In de Vooruitblik 2023 kwam dit onderdeel ook aan bod, aangezien de Europese Commissie op 7 december 2022 een omvangrijk aantal nieuwe wetgevingsvoorstellen had gepresenteerd met betrekking tot clearing, insolventie van ondernemingen en beursnotering van ondernemingen, waarmee wordt beoogd om de kapitaalmarkten van de EU aantrekkelijker te maken. Dit betreft een omvangrijk pakket wet- en regelgeving dat erop is gericht de Europese kapitaalmarktenunie (KMU) verder te ontwikkelen. Een overzicht van alle wetsvoorstellen is te vinden op de [website](#) van de Europese Commissie. De wetgevingsvoorstellen van de Commissie bestaan

uit drie pijlers, namelijk i) clearing, ii) insolventie van ondernemingen en iii) ondernemingen die op zoek zijn naar een beursnotering. Het laatste onderdeel is in het bijzonder relevant. Het voorgestelde wetgevingspakket dat daarbij hoort, wordt hierna verder besproken (Pakket wetsvoorstellen 'Wet inzake beursnotering'). Voor het onderdeel clearing wordt beoogd de clearingdiensten van de EU onder meer aantrekkelijker en veerkrachtiger te maken, terwijl vanuit het insolventieonderdeel een voorstel is gepresenteerd om onder andere specifieke aspecten van de insolventieprocedures in de hele EU te harmoniseren.

- **Wie?** Effectenuitgevende instellingen, maar voor andere onderdelen van de wetgevingsvoorstellen ook centrale tegenpartijen en (mkb-)ondernemingen in meer algemene zin.
- **Wanneer?** Het zal per voorstel verschillen wanneer hierover definitieve overeenstemming wordt bereikt en deze in werking treden. Sinds de publicatie van de voorstellen op 7 december 2022 zijn er enkele kleine stappen gezet in dit wetgevingsproces. Het is dus nog onduidelijk wanneer een en ander in werking treedt. Zoals het zich nu laat aanzien, is onze verwachting dat betreffende regels niet voor 2025 in werking zullen treden.

Wet inzake beursnotering

- **Wat?** Op 7 december 2022 heeft de Europese Commissie nieuwe wetsvoorstellen gepubliceerd onder de noemer 'Wet inzake beursnotering'. Dit pakket bestaat uit twee conceptrichtlijnen en één conceptverordening die onder andere de Europese Prospectusverordening en de Verordening markten voor financiële instrumenten (MiFIR) zullen wijzigen. Op 9 juni 2023 heeft de Europese Raad enkele wijzigingen voorgesteld in de [conceptrichtlijn](#) en [conceptverordening](#). Dit wetsvoorstel beoogt, kernachtig samengevat, de notering van aandelen en effecten zonder aandelenkarakter op publieke markten in de EU aantrekkelijker te maken voor bedrijven, met name voor het mkb, onder meer door het vereenvoudigen van de noteringsvereisten. Ook zal dit wetsvoorstel verschillende wijzigingen aanbrengen in de Verordening marktmisbruik.
- **Wie?** Effectenuitgevende instellingen.
- **Wanneer?** Het is nog afwachten wanneer overeenstemming wordt bereikt over de definitieve inhoud van dit wetsvoorstel. Vervolgens zal de richtlijn nog op nationaal niveau moeten worden geïmplementeerd. Dit gaat niet voor 2025 plaatsvinden, mede tegen de achtergrond dat zowel de verordening als de richtlijn pas van toepassing wordt 18 maanden nadat deze in werking is getreden (hetgeen naar verwachting pas ergens in 2024 zal plaatsvinden).

Verordening oprichting Europees centraal toegangspunt

- **Wat?** Op 16 november 2023 heeft de Europese Raad de [Verordening tot oprichting van een Europees centraal toegangspunt](#) (ESAP) aangenomen. Het ESAP moet een centraal toegangspunt worden voor publieke (niet-)financiële informatie over bedrijven en beleggingsproducten in de EU. Beleggers op kapitaalmarkten hebben toegang nodig tot informatie waarmee ze bedrijven en financiële producten kunnen vergelijken. Het ESAP zal gratis, gebruiksvriendelijke, centrale en digitale toegang moeten gaan bieden tot de financiële gegevens en informatie over duurzaamheid die Europese bedrijven, ook kleine ondernemingen, openbaar maken. Dit moet (kleine) beleggers helpen bij het nemen van een juiste (beleggings)beslissing. Het ESAP legt Europese ondernemingen geen aanvullende rapportageverplichtingen op.
- **Wie?** Onder meer effectenuitgevende instellingen.
- **Wanneer?** Het ESAP-platform wordt vanaf de zomer van 2027 beschikbaar en zal geleidelijk worden ingevoerd.

Verordening Europese groene obligaties

Op 23 oktober 2023 heeft de Raad de [verordening](#) tot vaststelling van een Europese norm voor groene obligaties aangenomen. De verordening voor groene obligaties bevat uniforme vereisten voor instellingen die ecologisch duurzame obligaties willen uitgeven met het label 'Europese groene obligaties' (zogenaamde EuGB's).

Europese groene obligaties vormen volgens de Europese wetgever een belangrijk middel om te kunnen investeren in groene technologieën, energie- en grondstoffenefficiëntie en duurzame infrastructuur voor vervoer en onderzoek. Met de verordening voor groene obligaties wordt verder uitvoering gegeven aan de strategie van de EU voor de financiering van duurzame groei en de overgang naar een klimaatneutrale, hulpbronnenefficiënte economie. De nieuwe norm beoogt te zorgen voor meer eenvormigheid op de markt voor groene obligaties en moet het gemakkelijker maken om obligaties met elkaar te vergelijken, wat zowel uitgevende instellingen als beleggers ten goede komt.

Op grond van de verordening voor groene obligaties worden onder meer eisen ingevoerd met betrekking tot i) het gebruik van de opbrengsten van Europese groene obligaties (waaronder een flexibiliteitsoptie van 15% ten aanzien van sectoren die momenteel nog niet op taxonomie zijn afgestemd en voor bepaalde zeer specifieke activiteiten), ii) een voorgeschreven factsheet die uitgevende instellingen moeten invullen

(opgenomen in bijlage I bij de verordening), welke factsheet voorafgaand aan de uitgifte moet worden onderworpen aan een beoordeling en een positief advies van een externe beoordelaar en iii) de verplichting om tijdens de looptijd van de uitgifte ten minste één keer een impactverklaring voor Europese groene obligaties uit te vaardigen. De verordening voor groene obligaties voorziet tevens in openbaarmakingsvereisten met betrekking tot prospectussen die zijn opgesteld op grond van de Prospectusverordening en eisen ten aanzien van de website van de uitgevende instelling. Ook worden eisen geïntroduceerd voor notificaties aan de toezichthouders. Om *greenwashing* te voorkomen voorziet de verordening voor groene obligaties bovendien in eisen ten aanzien van securitisatie-obligaties en optionele openbaarmakingseisen voor ecologisch duurzame obligaties en aan duurzaamheid gekoppelde obligaties die worden uitgegeven in de EU.

De verordening voor groene obligaties wordt 12 maanden na de inwerkingtreding rechtstreeks van toepassing, zijnde 21 december 2024, en is relevant voor uitgevende instellingen die Europese groene obligaties aan het publiek willen aanbieden respectievelijk uitgeven.

CROWDFUNDING- VERORDENING

Concept RTS kredietscores crowdfundingprojecten en prijsstelling crowdfundinaanbiedingen

- **Wat?** Op 29 september 2023 heeft de Europese Commissie [concept RTS](#) gepubliceerd met nadere vereisten met betrekking tot kredietscores voor crowdfundingprojecten, prijsstelling van crowdfundinaanbiedingen en beleidsregels en procedures voor risicobeheer. Deze RTS specificeren de informatie die crowdfundingdienstverleners aan beleggers moeten verstrekken over de methoden die worden gebruikt om de kredietscore voor crowdfundingprojecten te berekenen en de prijs voor crowdfundinaanbiedingen voor te stellen. Wat de prijsstelling betreft, specificeren deze concept RTS ook de factoren die crowdfundingdienstverleners in aanmerking moeten nemen om te zorgen voor billijke en passende prijzen van de leningen die zij op hun platforms faciliteren. De ontwerpen van de technische normen vereisen ook dat de methoden voor de beoordeling van de kredietwaardigheid in verhouding staan tot de omvang, het type en de looptijd van de lening en tot de kenmerken van de projecteigenaar.
- **Wie?** Crowdfundingdienstverleners en projecteigenaren die een crowdfundingproject aanbieden.
- **Wanneer?** Naar verwachting in de loop van 2024.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

FSB evaluatie securitisatiehervormingen

- **Wat?** De Financial Stability Board (FSB) heeft op 30 augustus 2023 belanghebbenden via haar website uitgenodigd tot het geven van een [terugkoppeling rondom de securitisatiehervormingen](#) die tot op heden zijn doorgevoerd om hun doelstellingen op het gebied van financiële stabiliteit te bereiken. Belanghebbenden werden verzocht om onder meer feedback te geven over bepaalde specifieke securitisatiehervormingen (bijvoorbeeld wijzigingen van prudentiële kaders en de vereisten voor het aanhouden van risico's), maar ook over brede effecten van de hervormingen op de werking en structuur van de securitisatiemarkten.
- **Wie?** Marktpartijen die actief betrokken zijn bij securitisaties.
- **Wanneer?** De deadline voor het aanleveren van feedback bij FSB was 21 september 2022. Het definitieve evaluatierapport wordt medio 2024 verwacht en door FSB gepubliceerd. Het is de Europese wetgever die vervolgens het initiatief neemt om één of meer nieuwe wetgevingsprocessen in gang te zetten naar aanleiding van de uitkomsten van de rapportage van FSB.

KREDIETVERSTREKKERS

Dit onderdeel gaat over belangrijke ontwikkelingen in 2024 voor aanbieders van consumentenkrediet (hypothecair en consumptief krediet). Kredietverstrekkers die mede aanvullende diensten verlenen, zoals adviseren over krediet of bemiddelen bij het afsluiten van een verzekeringsproduct, raden wij aan ook het onderdeel te raadplegen dat daarop betrekking heeft, namelijk [Financiële dienstverleners](#). Verder is het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#) voor kredietverstrekkers het lezen waard, omdat daarin algemene ontwikkelingen op bijvoorbeeld het gebied van toezicht en handhaving worden besproken, die ook voor kredietverstrekkers van belang zijn. Daarnaast zijn voor kredietverstrekkers met een vergunning als bank, verzekeraar, betaaldienstverlener of beleggingsonderneming de onderdelen [Banken](#), [Verzekeraars](#), [Betaaldienstverleners & EGI's](#) respectievelijk [Beleggingsondernemingen](#) uiteraard ook relevant.

Tot slot zijn ook de cross-sectorale onderdelen [Integriteit](#) en [Digitalisering & FinTech](#) van belang voor kredietverstrekkers. Onderwerpen die daarop betrekking hebben, komen niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorgenoemde specials.

AFM TOEZICHT

89

Trendzicht 2024
Wetgevingsverzoeken 2023
Aanvulling Leidraad vergoeding vervroegde aflossing hypotheek
Alertheid op fouten in geautomatiseerde acceptatieprocessen
Doorlopende aandacht aflossingsvrije hypotheek
Gedragscodes achteraf betalen*

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 91

Herziening Richtlijn consumentenkrediet*
Wijzigingsregeling hypothecair krediet 2024
Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking
Prejudiciële vragen aan het EU HvJ over BNPL*
Maximale kredietvergoeding verhoogd naar 15%
Kostprijsmodel
Verlaging drempel verificatieplicht naar €250?

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

93

Implementatiewet Richtlijn kredietproviders en kredietkopers
Wet kwaliteit incassodienstverlening
Wet stelsel kredietregistratie
Toegankelijkheidsvoorschriften

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

94

EBA rapport mystery shopping

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

- **Wat?** Op 7 november 2023 heeft de AFM [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd, waarin de AFM ingaat op de belangrijkste trends en bijbehorende risico's in de financiële sector. Voor kredietverstrekkers legt de AFM de nadruk op onder meer:
 - **Inflatie en kwetsbare huishoudens.** Door inflatie en stijgende rente valt de economische groei terug en wordt de financiële positie van huishoudens geraakt. Er is vanuit de overheid zorg voor de financieel kwetsbaren. Ook de AFM heeft hiervoor aandacht. Wanneer de economische omstandigheden verder verslechteren of overheidssteun wordt afgebouwd, komen meer ondernemingen en huishoudens in financiële problemen. De betaalbaarheid van financiële producten zoals hypotheekleningen en leningen kan dan in het geding komen.
 - **Digitalisering.** Gedegen IT-risicobeheer en datakwaliteit worden steeds belangrijkere pijlers van een beheerste bedrijfsvoering om digitalisering en automatisering van processen in goede banen te leiden. Digitalisering van financiële dienstverlening heeft ook grote impact op product(vorm)ven, advies en distributie, en zal tot een grotere rol van technologiebedrijven in de financiële sector leiden.

Een voorbeeld daarvan is het toevoegen van *buy now, pay later* (BNPL) aan het productaanbod van de kredietverstrekker.

- **Decentralisatie.** Inmiddels ligt het sluiten van kredieten met behulp van *Decentralized Finance-platforms* (DeFi-platforms) binnen handbereik. Het gebruik van DeFi bij bijvoorbeeld kredietverstrekking zorgt voor een andere manier van acceptatie van consumenten en van aanbidding van het product. De rol van een kredietbemiddelaar wordt dan beperkter.
- **Verduurzaming.** Het vertalen van klimaatrisico's (waaronder fysieke en transitierisico's in kredietportefeuilles en de waardering van vastgoed) kan beter. De AFM heeft ook een [apart document](#) gepubliceerd waarin zij nader ingaat op de risico's voor (potentiële) woningeigenaren en mogelijke oplossingsrichtingen.
- **Wie?** Alle kredietverstrekkers.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die begin 2024 door de AFM zal worden gepubliceerd.

Wetgevingsverzoeken 2023

- **Wat?** Op 4 mei 2023 heeft de AFM haar [wetgevingsbrief](#) naar de minister van Financiën en de minister van Armoedebelief, Participatie en Pensioenen gestuurd. In deze brief signaleert de AFM knelpunten in wet- en regelgeving en stelt zij door haar gewenste aanpassingen voor. De AFM wenst onder meer een inbedding van het handavingsinstrument 'toezegging' in de Wft en aanpassing van de uitbestedingsregels voor financiële dienstverleners (waaronder dus ook aanbieders van krediet aan consumenten) in het BGfo. Met de toezegging kan een financiële dienstverlener beloven aanpassingen door te voeren om verdere handhaving te voorkomen. Door het aanpassen van de uitbestedingsregels krijgt de AFM meer flexibiliteit in haar handhaving. Uitbesteding komt veel voor en de regelgeving voor financiële dienstverleners is beperkt. De AFM ziet graag meer concrete regels op het gebied van de inhoud van de uitbestedingsovereenkomst, uitbestedingsrisicomanagement en het opstellen en bijhouden van een uitbestedingsregister. Wij merken in onze dagelijkse praktijk dat de AFM op basis van de bestaande algemene normen financiële dienstverleners al zoveel mogelijk naar het door haar gewenste specifieke kader probeert te sturen. In haar [reactie van 7 juni 2023](#) geeft de minister van Financiën aan dat zij de AFM heeft gevraagd om de wens voor het inbedden van de toezegging nader toe te lichten en dat de wetgevingswensen voor uitbesteding worden besproken samen met DNB om beter zicht te krijgen op de gesignaleerde knelpunten.

- **Wie?** Alle kredietverstrekkers.
- **Wanneer?** Het is niet bekend of en zo ja, wanneer, de wetgever aan de wensen van de AFM tegemoet zal komen. In de loop van 2024 zal dit hopelijk duidelijker worden.

Aanvulling Leidraad vergoeding vervroegde aflossing hypotheek

- **Wat?** Op 18 april 2023 heeft de AFM een [aanvulling op de Leidraad vergoeding voor vervroegde aflossing van de hypotheek](#) gepubliceerd. De aanvulling betreft de toevoeging dat de vergelijkingsrente in beginsel niet lager mag zijn dan de rente op de tussen aanbieder en klant afgesproken aflosdatum. Wanneer het hanteren van de aflosdatum praktisch gezien niet mogelijk is, kan een aanbieder een datum kiezen voor het vaststellen van de vergelijkingsrente die maximaal vijf werkdagen voor de afgesproken aflosdatum ligt.
- **Wie?** Aanbieders van hypothecair krediet.
- **Wanneer?** De AFM heeft begrip voor aanbieders die gedurende 2023 druk waren met het implementeren van de aanvulling van de leidraad. De AFM verwacht dat aanbieders vanaf 1 januari 2024 aan de aangevulde leidraad zijn gaan voldoen.

Alertheid op fouten in geautomatiseerde acceptatieprocessen

- **Wat?** De AFM heeft in haar [bericht van 6 december 2023](#) alle kredietaanbieders opgeroepen om alert te zijn op fouten in geautomatiseerde kredietacceptatieprocessen. De verplichte kredietwaardigheidsstoets voor consumenten wordt door fouten in het proces niet altijd goed uitgevoerd. Dit kan leiden tot overkreditering. Volgens de AFM blijkt uit verplichte incidentmeldingen dat al bij ruim 10.000 consumenten met een krediet herstelmaatregelen zijn getroffen. De AFM benadrukt het belang van een gedegen IT-risicobeheer en controle op datakwaliteit om fouten te voorkomen en een integere en beheerste bedrijfsvoering te waarborgen. Fouten in zulke acceptatieprocessen worden al snel systematisch. Hoe langer zulke fouten onopgemerkt blijven, des te groter de impact op de organisatie en grote groepen klanten.
- **Wie?** Alle kredietverstrekkers die gebruik maken van geautomatiseerde kredietacceptatieprocessen.
- **Wanneer?** Per direct.

Doorlopende aandacht aflossingsvrije hypotheek

- **Wat?** De AFM heeft hypotheekaanbieders in de afgelopen jaren aangespoord om een aanpak te

ontwikkelen voor potentieel kwetsbare klanten met een (deels) aflossingsvrije hypotheek. Er zijn huishoudens met een (deels) aflossingsvrije hypotheek die te maken kunnen krijgen met betalingsproblemen. Bijvoorbeeld als de maandlasten stijgen doordat de hypotheekrenteaf trek is geëindigd, door inkomensdaling na pensionering of door stijging van de hypotheekrente. Bij (gedwongen) verkoop van de woning kunnen zij te maken krijgen met een restschuld als de verkoopopbrengst lager is dan de uitstaande hypotheekschuld. De AFM benadrukt in haar [bericht van 29 augustus 2023](#) dat hypotheekaanbieders zich ook de komende jaren moeten blijven inspannen om klanten te wijzen op de mogelijke risico's en hen indien nodig aan te zetten tot actie. De AFM laat in [een persbericht](#) weten het noodzakelijk te achten dat aanbieders doorlopend aandacht blijven houden voor potentieel kwetsbare klanten, zeker wanneer de marktomstandigheden daar aanleiding toe geven.

- **Wie?** Aanbieders van aflossingsvrij hypothecair krediet.
- **Wanneer?** Doorlopende aandacht in 2024.

Gedragscode achteraf betalen

Een aantal aanbieders van *buy now, pay later* (BNPL) producten heeft de Gedragscode achteraf betalen geïntroduceerd. Het doel van de gedragscode is om de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren. De AFM heeft zich in een [bericht in oktober 2023](#) positief uitgelaten over deze ontwikkeling, maar vindt het nog steeds noodzakelijk dat voor BNPL Europese regelgeving in werking treedt. Dit zal het geval zijn op het moment dat de regels van de herziene Richtlijn consumentenkrediet van kracht worden. De AFM vindt het gewenst dat alle aanbieders van BNPL-producten zich in de tussentijd aansluiten bij de gedragscode.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Herziening Richtlijn consumentenkrediet

De [herziene Richtlijn consumentenkrediet](#) is op 19 november 2023 in werking getreden. De Richtlijn bevat wijzigingen met grote impact. Het toepassingsbereik ten opzichte van de oude richtlijn is verruimd en de regels over de kredietwaardigheidstoets verduidelijkt en aangevuld. Anders dan de oude richtlijn, is de nieuwe Richtlijn bijvoorbeeld van toepassing op bepaalde kredietovereenkomsten waarbij het krediet binnen drie maanden moet worden terugbetaald en slechts

onbetekenende kosten worden aangerekend (*buy now, pay later*). Het gaat dan om BNPL dienstverlening waarbij een derde partij het krediet aanbiedt, en dus niet de handelaar of de leverancier zelf.

De lidstaten hebben de optie om te kiezen voor een soort 'light-regime' voor de hierboven benoemde kredietvormen. Het betreft de optie om een aantal bepalingen van de Richtlijn (te weten: met betrekking tot de precontractuele informatie en reclame-eisen) niet van toepassing te verklaren op deze BNPL-dienstverlening.

Verder probeert de herziene richtlijn ervoor te zorgen dat het aanbieden van de precontractuele informatie aan consumenten op een meer doeltreffende manier gebeurt dan nu het geval is. De SECCI of het ESIC (Europese standaardinformatie inzake consumentenkrediet) moet worden verstrekt aan de consument "geruime tijd voordat de consument door een kredietovereenkomst of -aanbieding gebonden is", ook als er sprake is van een overeenkomst op afstand. Het begrip 'geruime tijd' heeft in het verleden voor aardig wat lagere jurisprudentie gezorgd in het kader van de ambtshalve toetsing van consumentenkredietovereenkomsten. De Richtlijn verduidelijkt het begrip, door te bepalen dat de precontractuele informatie ten minste één dag voordat de consument door een overeenkomst of aanbieding is gebonden, moet worden verstrekt. Is dit minder dan één dag, dan moet de consument worden herinnerd aan de mogelijkheid om de overeenkomst te herroepen. Deze herinnering moet worden verstrekt tussen één en zeven dagen na de sluiting van de overeenkomst of de indiening van het bindende kredietaanbod door de consument. Ook valt op dat koppelverkoop in het voorstel in beginsel verboden wordt. Gebundelde verkoop is wel toegestaan.

Lidstaten dienen uiterlijk op 20 november 2025 de Richtlijn te hebben geïmplementeerd in de nationale wetgeving. De nieuwe regels zijn vanaf 20 november 2026 van toepassing.

Wijzigingsregeling hypothecair krediet 2024

- **Wat?** Op 1 november 2023 is de [Wijzigingsregeling hypothecair krediet 2024](#) gepubliceerd. Daarin zijn de leennormen voor 2024 vastgelegd voor het verstrekken van hypotheeklen. De leenruimte wordt afhankelijk van het energielabel van de woning. Daarnaast wordt, afhankelijk van het energielabel, leenruimte mogelijk gemaakt voor energiebesparende voorzieningen. Daarnaast zal het actuele termijnbedrag van de studielening invloed hebben en wordt de leenruimte van alleenstaanden vergroot. Ten slotte wordt bepaald dat een hypotheekverstrekker rekening dient te houden met het toekomstig verwacht inkomen en vermogen op

AOW-leeftijd van de consument indien de consument binnen tien jaar na aanvraag de AOW-leeftijd zal bereiken.

- **Wie?** Aanbieders van hypothecair krediet.
- **Wanneer?** De regeling is op 1 januari 2024 in werking getreden.

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen (i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en (ii) de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022. De AFM publiceerde eind 2022 een [meldingsformulier voor het afwijken van het bonusplafond](#) voor niet-cao-personeel.
- **Wie?** Kredietverstrekkers die binnen het bereik van de Nederlandse beloningsregels vallen. Dat zijn in ieder geval alle kredietverstrekkers met een vergunning van de AFM.
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 reeds werkzaam waren voor de kredietverstrekker ('bestaande medewerkers'). Voor al het personeel dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten kredietverstrekkers dus over 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

Prejudiciële vragen EU HvJ over BNPL

In de Vooruitblik 2023 stonden wij stil bij de [prejudiciële vragen aan de Hoge Raad](#) van de kantonrechter van de rechtbank Gelderland aan de Hoge Raad over de huidige regulering van BNPL-producten. De hoofdvraag is of BNPL (uitstel van betaling) kwalificeert als krediet waarop de kredietregels van toepassing zijn. Relevant in dat verband is de zogenoemde 'onbetekenende kosten'-uitzondering waarvan aanbieders van BNPL-producten gebruik kunnen maken. Het gaat dan om een uitzondering voor krediet dat binnen 3 maanden moet worden afgelost en ter zake waarvan slechts onbetekenende kosten aan de consument in rekening worden gebracht. Belangrijke vraag is vervolgens welke kosten in dat kader relevant zijn. In deze procedure gaat het meer specifiek om *payment fees* (vergoedingen voor het gebruik van een achteraf-betaalservice) en om de wettelijke rente en wettelijke incassokosten die klanten verschuldigd worden

als zij niet op tijd betalen. Als eenmaal vaststaat wat de relevante kosten zijn, is de volgende vraag hoe moet worden beoordeeld of die kosten onbetekenend zijn en of daarbij de invulling die de AFM daaraan geeft, moet worden aangehouden. Op 30 november 2022 gaf de plv. procureur-generaal (PG) [advies](#) aan de Hoge Raad over de beantwoording van de prejudiciële vragen in de vorm van een zogenoemde conclusie.

De Hoge Raad heeft op 30 juni 2023 in [haar beslissing op de prejudiciële vragen](#) gesteld dat het voor de beantwoording van een aantal van deze vragen nodig is dat het HvJ EU antwoord geeft op twee vragen over de uitleg van de Richtlijn consumentenkrediet. [Volgens de Hoge Raad](#) gaat het om het volgende:

- De eerste vraag is of bij 'rente en kosten' alleen moet worden gekeken naar de rente en kosten die een consument moet betalen als hij het achteraf te betalen bedrag (het krediet) op tijd terugbetaalt, of dat ook moet worden gekeken naar de rente en kosten die de consument verschuldigd kan worden als hij het krediet te laat terugbetaalt.
- De tweede vraag is of het bij dat laatste verschil maakt of het gaat om rente en kosten die de wet voor te late betaling heeft vastgesteld, of dat de rente en kosten op grond van een overeenkomst tussen de consument en de BNPL-aanbieder verschuldigd zijn.

De prejudiciële vragen zijn gesteld, omdat er op dit moment onzekerheid bestaat over wat het antwoord op die vragen moet zijn. De (lagere) rechters oordelen namelijk verschillend.

De Nederlandse regering heeft bij het HvJ EU een zienswijze ingediend. De minister voor Rechtsbescherming licht in zijn [Kamerbrief van 26 oktober 2023](#) de zienswijze toe. De regering is, samengevat, van mening dat aanbieders van BNPL-producten die niet-nakomingskosten in rekening brengen in beginsel van de richtlijn zijn uitgezonderd, tenzij niet-nakomingskosten deel uitmaken van het verdienmodel van de aanbieder en dus winstgevend zijn. In die situatie hebben deze marktpartijen namelijk een economische prikkel om het consumentenbelang niet centraal te stellen. Het kabinet is van mening dat in deze situatie een BNPL-overeenkomst dan ook niet van de richtlijn is uitgezonderd. Dat betekent volgens het kabinet dat de aanbieder van een BNPL-product een de regels over verantwoorde kredietverstrekking in acht moet nemen.

De beantwoording van de prejudiciële vragen door het HvJ EU en de Hoge Raad is aldus van groot belang, en heel belangrijk om in de gaten te houden.¹

¹ Finn timer is bij deze procedure betrokken.

Maximale kredietvergoeding verhoogd naar 15%

- **Wat?** Per 1 januari 2024 is een [verhoging van de wettelijke rente](#) van 6% naar 7% ingegaan. Dit heeft tot gevolg dat de maximale kredietvergoeding die op jaarbasis in rekening mag worden gebracht niet langer 14% bedraagt, maar 15%. Dat volgt uit het Besluit kredietvergoeding, waarin is bepaald dat de ten hoogste toegelaten kredietvergoeding moet worden berekend door de wettelijke rente te verhogen met 8%. De verhoging van de wettelijke rente hangt samen met een verhoging door de Europese Centrale Bank (ECB) van de [basisherfinancieringsrente](#). Halfjaarlijks (per 1 januari en per 1 juli) wordt de wettelijke rente vastgesteld door op de peildatum (ultimo oktober respectievelijk ultimo april) te bekijken hoe hoog de basisherfinancieringsrente van de ECB is en, afhankelijk daarvan, de wettelijke rente te verhogen of verlagen. Als de basisherfinancieringsrente nog verder stijgt, dan zal, in principe, de wettelijke rente weer verder stijgen per 1 juli 2024, namelijk bij een verschil van meer dan 1%-punt tussen de geldende wettelijke rente en de rente die op dat moment zou gelden. De volgende peildatum is ultimo april 2024.
- **Wie?** Aanbieders van consumptief krediet.
- **Wanneer?** De verhoging is op 1 januari 2024 in werking getreden.

Kostprijsmodel

- **Wat?** In het [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#) (voorheen Wijzigingsbesluit financiële markten 2021) wordt, als onderdeel van de nadere voorschriften voor financieel advies, ook artikel 86g van het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft gewijzigd. Het tweede lid dat bepaalt dat de accountant jaarlijks controleert of de begrote advieskosten en distributiekosten juist en volledig zijn toegerekend aan de financiële producten, komt te vervallen. Daarvoor in de plaats komt de jaarlijkse rapportage van de aanbieder in combinatie met een accountantscontrole op gezette momenten.
- **Wie?** Kredietverstrekkers die verzekeringen aanbieden waarvoor een vergelijkingskaart dient te worden verstrekt.
- **Wanneer?** Het wijzigingsbesluit treedt in werking op 1 juli 2024.

Verlaging drempel verificatieplicht naar €250?

- **Wat?** Op dit moment zijn kredietverstrekkers verplicht om, ter voorkoming van overkreditering, bij een krediet

van meer dan €1.000 over voldoende, schriftelijke of op een andere duurzame drager vastgelegde, informatie te beschikken met betrekking tot de financiële positie van de consument, zoals een loonstrook en bankafschriften ter staving van de gegevens over inkomsten en lasten. Dit wordt de verificatieplicht genoemd. Mondelinge informatie over de financiële situatie van de consument is niet voldoende. De minister is voornemens dat bedrag te verlagen naar €250 ter bescherming van consumenten bij kleine kredieten. Dat voornemen was er al begin 2021, maar blijkens een [Kamerbrief](#) wilde het (toenmalige) kabinet eerst de herziening van de Richtlijn consumentenkrediet afwachten en verdere besluitvorming pas voortzetten wanneer de herziening was afgerond.

- **Wie?** Kredietverstrekkers die krediet aanbieden tussen de €250 en €1.000.
- **Wanneer?** De besluitvorming over de verlaging hangt samen met de herziening van de Richtlijn consumentenkrediet. Nu die herziening is afgerond, bestaat de kans dat er duidelijkheid komt over of en wanneer de drempel wordt verlaagd.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

Implementatiewet Richtlijn kredietsevicers en kredietkopers

- **Wat?** Op 24 november 2021 is de [Richtlijn inzake kredietsevicers en kredietkopers](#) gepubliceerd. Deze richtlijn standaardiseert de regels voor sevicers en kopers van krediet in de Europese Unie en faciliteert de verkoop van niet-renderende leningen (of *non-performing loans*, NPLs). Wanneer aanbieders worden geconfronteerd met een grote opeenhoping van NPLs en niet over het personeel of de deskundigheid beschikken om die naar behoren te seviceren, moeten zij in staat zijn de servicing van die leningen aan een gespecialiseerde kredietsevicer uit te besteden of de kredietovereenkomst over te dragen aan een kredietkoper met de nodige risicobereidheid en deskundigheid om die te beheren. De EBA publiceerde 16 december 2022 [concept technische uitvoeringsnormen](#), die specificeren welke templates kredietinstellingen moeten gebruiken voor het verstrekken van informatie ten behoeve van financieel boekenonderzoek en taxatie van NPLs. In 2023 is de [implementatiewet](#) van de Richtlijn ter consultatie voorgelegd. Wij hebben een [blog over het geconsulteerde voorstel](#) geschreven, waarin wij de belangrijkste wijzigingen bespreken.
- **Wie?** Kopers van krediet die na koop kwalificeren als aanbieder.

- **Wanneer?** De Richtlijn moest op 29 december 2023 zijn geïmplementeerd. Die deadline is niet gehaald. Het is onbekend wanneer de definitieve implementatiewet wordt gepubliceerd.

Wet kwaliteit incassodienstverlening

- **Wat?** Vorig jaar is de [Wet kwaliteit incassodienstverlening](#) aangenomen door de Eerste en Tweede Kamer en in het Staatsblad gepubliceerd. Met de wet moet de kwaliteit van de buitengerechtelijke incassodienstverlening worden verbeterd. Incassobureaus en opkopers van vorderingen moeten voldoen aan verschillende kwaliteitseisen. Er komt een registratieplicht en een systeem van toezicht en handhaving door de Inspectie JenV. Dit systeem komt boven op het eventuele toezicht door de AFM. De wet is van toepassing op het verrichten of verlenen van “buitengerechtelijke incassowerkzaamheden”. Het [Besluit kwaliteit incassodienstverlening](#), dat de wet op onderdelen nader uitwerkt, is vorig jaar geconsulteerd en dient nog te worden gefinaliseerd. Wij verwijzen graag naar een [tijdschriftartikel met een uitgebreide bespreking](#) door een van onze collega's.
- **Wie?** Kredietaanbieders die kredietvorderingen van derden hebben overgenomen. De wet ziet namelijk op het incasseren van gelden voor derden.
- **Wanneer?** Het was de bedoeling dat de Wet kwaliteit incassodienstverlening op 1 januari 2024 in werking trad. Dit is echter niet gebeurd, omdat het herziene Besluit kwaliteit incassodienstverlening nog wordt voorbereid. De minister voor Rechtsbescherming [verwacht](#) dat de wet en het besluit op 1 maart 2024 in werking zullen treden.

Wet stelsel kredietregistratie

- **Wat?** Op 21 juni 2023 is het voorstel voor de [Wet stelsel kredietregistratie](#) ter consultatie gepubliceerd. Aanbieders van krediet aan consumenten zijn wettelijke verplicht om deel te nemen aan een stelsel van kredietregistratie. Op dit moment is er in Nederland één stelsel van kredietregistratie, ondergebracht bij de private stichting Bureau Kredietregistratie (BKR). Het conceptwetsvoorstel geeft wettelijke waarborgen voor de huidige praktijk van kredietregistratie, door van het beheer van het kredietregister een wettelijke taak te maken. Dit beheer wordt dan ook belegd bij het BKR. Het conceptwetsvoorstel heeft onder andere impact op de mogelijkheden van consumenten om het BKR te verzoeken haar gegevens te verwijderen uit het kredietregister op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).
- **Wie?** Alle kredietaanbieders.

- **Wanneer?** Het is nog onbekend wanneer het wetsvoorstel wordt gepubliceerd. Voor het bepalen van de datum van inwerkingtreding zal de wetgever overleggen met het BKR en kredietaanbieders, om te bepalen hoeveel implementatietijd nodig is.

Toegankelijkheidsvoorschriften

- **Wat?** Op 21 juni 2023 is de [Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten](#) gepubliceerd. Samen met het [Implementatiebesluit toegankelijkheid bankdiensten](#) implementeert de wet de [Europese toegankelijkheidsrichtlijn](#). De richtlijn stelt (ook) regels voor kredietaanbieders, op grond waarvan haar diensten onder andere waarneembaar, bedienbaar, begrijpelijk en robuust moeten zijn, dat de informatie op haar kanalen toegankelijk moet zijn en maximaal moeilijkheidsgraad B2 heeft.
- **Wie?** Kredietaanbieders met 10 werknemers of meer en kredietaanbieders met minder dan 10 werknemers maar met een jaaromzet of jaarlijks balanstotaal van EUR 2 miljoen of meer.
- **Wanneer?** De implementatiewet ligt nu bij de Tweede Kamer. Het is nog onbekend wanneer de implementatiewet in werking treedt. De Richtlijn bepaalt dat de regels vanaf 28 juni 2025 van toepassing moeten zijn.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

EBA rapport mystery shopping

- **Wat?** Op 8 augustus 2023 heeft de EBA een [rapport naar aanleiding van haar mystery shopping](#), onder andere op het gebied van persoonlijke leningen, gepubliceerd. De EBA concludeert onder andere dat sommige financiële instellingen niet de wettelijke verplichte precontractuele informatie aan consumenten verstrekken en dat de totale kosten van het krediet worden verhoogd zonder uitdrukkelijke toestemming van de consument. De EBA geeft nationale toezichthouders ter overweging mee om financiële instellingen aan te spreken op het belang van precontractuele informatieverstrekking, nader onderzoek uit te voeren bij instellingen, specifieke *guidance* te geven of toezichtmaatregelen te nemen.
- **Wie?** Alle kredietaanbieders.
- **Wanneer?** Doorlopend.

TRUSTKANTOREN

Let op: ook het cross-sectorale onderdeel [Integriteit](#) in deze publicatie is voor trustkantoren van belang. Daarnaast raden wij trustkantoren aan kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin onderwerpen worden besproken die voor eenieder die zich op de financiële markt begeeft, relevant kunnen zijn.

DNB TOEZICHT

95

Visie op toezicht 2021-2024

Toezicht in beeld 2023-2024

Verenigingsmanagement-bureaus en Wtt 2018

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 96

Wijzigingswet financiële markten 2024

Verbod trustdienstverlening hoogrisicolanden en non-coöperatieve landen

NIEUWE WET- EN REGELGEVING 97

Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden

Wetsvoorstel Wet plan van aanpak witwassen

Wijzigingswet beperking toegang UBO-registers

OVERIGE ONTWIKKELINGEN 98

Evaluatie Wtt 2018

Modernisering sanctiestelsel

DNB TOEZICHT

Visie op toezicht 2021- 2024

- **Wat?** Het DNB-document [Visie op toezicht 2021-2024](#) dateert van eind 2020 maar is nog steeds relevant. In het visiedocument zet DNB uiteen hoe zij invulling geeft aan haar toezichttaak. In het visiedocument schetst DNB de drie speerpunten van het toezicht: i) technologische vernieuwing, ii) duurzaamheid en toekomstgerichtheid en iii) bestrijding van financieel-economische criminaliteit. In het toezicht van DNB op trustkantoren is de aandacht met name gericht op het derde speerpunt (zie ook 'Toezicht in beeld' hierna). In 2024 zal DNB een nieuwe Visie op toezicht voor de periode 2025-2028 uitbrengen.
- **Wie?** Alle trustkantoren en alle andere financiële instellingen.
- **Wanneer?** De speerpunten zien op het toezicht van DNB in 2024.

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** Op 28 november 2023 heeft DNB het document [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. Hierin blikt DNB terug op 2023 en wat zij met haar toezicht heeft bereikt en kijkt zij naar de prioriteiten voor 2024. Het toezicht van DNB op trustkantoren is gericht op integriteitsrisico's. DNB acht de integriteitsrisico's die verbonden zijn aan de vaak internationale dienstverlening van trustkantoren onverminderd hoog. DNB wijst op witwassen, het ontwijken van sancties en belastingontduiking. Het risicoprofiel van de gezamenlijke trustkantoren is lager geworden, maar blijft ten opzichte van andere sectoren toch relatief hoog. DNB heeft in juni 2023 de sector per [brief](#) geïnformeerd over de specifieke integriteitsrisico's die zij identificeert. In de [factsheet over cliëntenonderzoek door trustkantoren](#) besteedde DNB aanvullend aandacht aan de reikwijdte van de verplichting tot

cliëntenonderzoek. In 2024 gaat DNB in haar toezicht expliciet aandacht besteden aan i) de adequate vaststelling van de herkomst van het vermogen van de doelvennootschappen, ii) de uitoefening van de voortdurende controle op de zakelijke relaties en verrichte transacties (de monitoringsverplichting) en iii) transactieprofielen. Daarbij geeft DNB aan dat in toezichtonderzoeken regelmatig onvolkomenheden worden aangetroffen die herstel vergen via handhaving. Dat impliceert dat de handhaving van DNB met betrekking tot trustkantoren in 2024 intensief zal zijn.

- **Wie?** Alle trustkantoren.
- **Wanneer?** Heel 2024.

Verenigingsmanagement-bureaus en Wtt 2018

- **Wat?** De reikwijdte van de Wtt 2018 is erg ruim. In de praktijk blijken verenigingsmanagementbureaus (VMB's) diensten te verlenen die als trustdienst kwalificeren. DNB heeft VMB's in haar [nieuwsbericht van 10 oktober 2023](#) aangespoord om aandacht te hebben voor de reikwijdte van de Wtt 2018. DNB waarschuwt VMB's dat zij de Wtt overtreden als zij trustdiensten verlenen zonder dat zij daarvoor een vergunning hebben. DNB licht toe wat zij onder een trustdienst verstaat en roept partijen op om een gespecialiseerde adviseur te raadplegen voor de beoordeling of zij onder de reikwijdte van de Wtt 2018 vallen. Indien dit het geval is, moet de VMB deze activiteiten staken óf een vergunning voor trustdiensten aanvragen bij DNB. Deze voorlichting door DNB moet worden gezien in het licht van de doorlopende aandacht van DNB voor illegale trustdienstverleners. DNB benadrukt dat zij een actief handhavingsbeleid heeft met betrekking tot illegale trustdienstverlening en dat in 2024 zal voortzetten.
- **Wie?** Ongereguleerde partijen, waaronder VMB's, die mogelijk trustdiensten verlenen.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Wijzigingswet financiële markten 2024

- **Wat?** Het [wetsvoorstel Wijzigingswet financiële markten 2024](#) voorziet onder meer in aanscherpingen en wijzingen van de Wtt 2018 en maakt deel uit van de (in beginsel) jaarlijkse wijzigingscyclus van wet- en regelgeving op het terrein van de financiële markten. De aanpassingen van de Wtt 2018 zien op i) een wijziging

in de definities van trustdiensten, ii) het vervallen van het toestemmingsvereiste voor een wijziging van de formele en feitelijke zeggenschapsstructuur van de groep waartoe het trustkantoor behoort, en iii) een verplichting om belastingadviezen in het dienstverleningdossier op te nemen. Met de eerste wijziging wordt beoogd duidelijker te stellen dat 'besturen' als dienstverlening een gereguleerde trustdienst is. De tweede wijziging leidt tot een reële verlichting van de administratieve lasten. Wijzigingen in de formele en feitelijke zeggenschapsstructuur van de groep waartoe een trustkantoor behoort, behoeven namelijk niet langer de voorafgaande instemming van DNB. Wel moet DNB geïnformeerd worden over een dergelijke wijziging (hoe klein ook). De derde wijziging is gerelateerd aan het verbod voor trustkantoren om aan dezelfde cliënt zowel belastingadvies te geven als trustdiensten te verlenen. Trustkantoren worden verplicht eventuele belastingadviezen in het dienstverleningdossier vast te leggen.

- **Wie?** Alle trustkantoren.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel is op 4 oktober 2023 ingediend bij de Tweede Kamer. Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Verbod trustdienstverlening hoogrisicolanden en non-coöperatieve landen

- **Wat?** Medio 2023 zijn [wijzigingen in de Wtt 2018](#) doorgevoerd, waarbij ook nieuwe verboden zijn geïntroduceerd. Naast het algemene verbod op het beroeps- of bedrijfsmatig (ten behoeve van een cliënt) gebruik maken van doorstroomvennootschappen (artikel 3a Wtt 2018) betreft het een uitbreiding van het verbod op trustdienstverlening indien de cliënt, de doelvennootschap of de UBO van de cliënt of doelvennootschap woonachtig of gevestigd is of zijn zetel heeft in (i) een derde hoogrisicoland of (ii) een land dat op de lijst staat van non-coöperatieve landen op belastinggebied (artikel 23a Wtt 2018). De gedachte achter de aanpassing van artikel 23a is dat de combinatie van trustdienstverlening en een link met dergelijke landen tot onverantwoord hoge integriteitsrisico's leidt (bijvoorbeeld van belastingontwijking en belastingontduiking via Nederland). Deze wijzigingen zijn per 1 juli 2023 in werking getreden. Op basis van het overgangsrecht hebben trustkantoren zes maanden de tijd om aan de nieuwe regels te voldoen. Dat betekent dat zij voor 1 februari 2024 moeten hebben gecontroleerd of zij diensten verlenen in strijd met de nieuwe verboden en hun dienstverlening zo nodig moeten hebben aangepast. Omdat het verbod van artikel

23a Wtt 2018 een dynamische verwijzing bevat naar jurisdicties waarop het verbod van toepassing is, zullen trustkantoren doorlopend moeten toetsen of er wijzigingen met betrekking tot de aangewezen jurisdicties zijn. Zodra nieuwe landen zijn aangewezen, geldt dat trustkantoren steeds maximaal drie maanden hebben om de verbodsbepaling na te leven. Die termijn knoopt aan bij het moment waarop een land is toegevoegd aan de lijst van hoogrisicolanden of de lijst van non-coöperatieve landen op belastinggebied.

- **Wie?** Alle trustkantoren.
- **Wanneer?** Vanaf 1 februari 2024 (doorlopend).

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden

- **Wat?** Het [wetsvoorstel Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden](#) biedt een juridische basis voor de verwerking van persoonsgegevens door samenwerkingsverbanden, waaronder het samenwerkingsverband tussen toezichthouders. Ook voor het toezicht op trustkantoren is dit wetsvoorstel relevant. Met het wetsvoorstel wordt namelijk een artikel toegevoegd aan de Wtt 2018. DNB kan op grond van dit nieuwe artikel aan het samenwerkingsverband gegevens of inlichtingen verstrekken die zij heeft verkregen bij de vervulling van de aan haar opgedragen taak ingevolge de Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden.
- **Wie?** DNB en alle trustkantoren.
- **Wanneer?** Het voorstel is in behandeling bij de Eerste Kamer en treedt in werking op een bij koninklijk besluit nader te bepalen tijdstip.

Wetsvoorstel Wet plan van aanpak witwassen

- **Wat?** In de Vooruitblik 2021, 2022 en 2023 is uitgebreid ingegaan op de nieuwe nationale regelgeving in de strijd tegen witwassen. In het kader van witwassen is het [wetsvoorstel Wet plan van aanpak witwassen](#) op 21 oktober 2022 ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel is echter in september 2023 controversieel verklaard. Het voorstel ligt ten tijde van het verschijnen van deze Vooruitblik 2024 nog altijd bij de Tweede Kamer, die [eind december 2023](#) aan de Minister heeft verzocht om een update te geven met betrekking tot het voorstel. Voor trustkantoren is het wetsvoorstel relevant voor zover bepalingen uit de Wwft op hen van toepassing zijn. Zie voor meer informatie over het wetsvoorstel ook het onderdeel [Integriteit](#).

- **Wie?** Alle trustkantoren en andere dienstverleners die onder de reikwijdte van de Wwft vallen.
- **Wanneer?** Ten tijde van het publiceren van deze Vooruitblik 2024 was het wetsvoorstel in behandeling bij de Tweede Kamer. Het is dus aan te raden om de ontwikkelingen op dit punt nauwlettend in de gaten te houden.

Wijzigingswet beperking toegang UBO-registers

- **Wat?** Op 5 mei 2023 heeft het ministerie van Financiën een [consultatie over de Wijzigingswet beperking toegang UBO-registers](#) gepubliceerd. Dit wetsvoorstel strekt tot beperking van de toegang tot geregistreerde informatie over uiteindelijk belanghebbenden (UBO's) van zowel vennootschappen en andere juridische entiteiten als trusts en soortgelijke juridische constructies. Het ministerie acht deze aanpassing noodzakelijk naar aanleiding van de uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 22 november 2022, waarin het Hof heeft geoordeeld dat de publieke toegang tot informatie over UBO's een inbreuk is op het grondrecht op eerbiediging van het privéleven en het familie- en gezinsleven en het grondrecht op bescherming van persoonsgegevens. Het wetsvoorstel heeft tot gevolg dat de Handelsregisterwet 2007 en de Implementatiewet registratie uiteindelijk belanghebbenden van de trusts en soortgelijke juridische constructies moeten worden aangepast en is daarom erg relevant voor trustkantoren. Nu de publieke toegang tot een deel van de geregistreerde UBO-informatie is weggefallen, bewerkstelligt dit wetsvoorstel de expliciete toegang voor bepaalde partijen tot deze informatie. Het wetsvoorstel zet uiteen welke partijen dit zijn en in het kader van welke specifieke taken of wettelijke verplichtingen zij die toegang hebben. Kort gezegd wordt de toegang tot het UBO-register onderverdeeld in vier categorieën: i) partijen waarvoor op basis van vierde anti-witwasrichtlijn (AMLD4) verplichte toegang moet worden geregeld, ii) partijen die toegang krijgen in het belang van de naleving van sancties en het toezicht en de handhaving daarop, iii) bestuursorganen waarvoor het in verband met een wettelijke of Europeesrechtelijke taak noodzakelijk is om UBO's te achterhalen, en iv) partijen die toegang krijgen tot hun eigen gegevens.
- **Wie?** Alle trustkantoren en andere dienstverleners die onder de reikwijdte van de Wwft vallen.
- **Wanneer?** Eind juni 2023 is de consultatie gesloten en ligt het wetsvoorstel op het moment van schrijven voor advies bij de Raad van State. Aangezien de wetgever ernaar streeft om op korte termijn regels te scheppen rondom de toegang tot geregistreerde informatie, verwachten wij dat het definitieve wetsvoorstel medio 2024 naar de Tweede Kamer zal worden gestuurd.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

Evaluatie Wtt 2018

- **Wat?** De Wtt 2018 is op 1 januari 2019 in werking getreden. Artikel 69 van de wet verplicht de minister van Financiën om binnen vijf jaar na inwerkingtreding een verslag aan de Tweede Kamer te sturen over de doeltreffendheid en effecten van de Wtt 2018 in de praktijk. Deze evaluatie zal in 2024 moeten plaatsvinden.
- **Wie?** Minister van Financiën en alle trustkantoren.
- **Wanneer?** In 2024.

Modernisering sanctiestelsel

- **Wat?** In de Vooruitblik 2023 is al uitgebreid aandacht geschonken aan [de brief van 4 november 2022](#), waarin de Tweede Kamer door het ministerie van Buitenlandse Zaken is geïnformeerd over de thema's die binnen het sanctiestelsel gemoderniseerd zullen worden. Inmiddels zijn de eerste stappen gezet in het wetgevingsproces en heeft het kabinet op 14 juli 2023 een [preconsultatiedocument](#) gepubliceerd. Het document bevat nog geen definitief wetsvoorstel maar bouwstenen voor een toekomstbestendige Sanctiewet en het gaat in op verschillende moderniseringsthema's. Dit preconsultatiedocument beoogt gerichte input te verzamelen met als doel het verbeteren van de wetgeving, zodat deze nauwer aansluit bij de nalevingpraktijk. De modernisering zal onder andere leiden tot een uitbreiding en modernisering van het toezicht op de naleving van sancties voor specifieke groepen, een vergroting van de mogelijkheden voor overheidsingrijpen en een betere uitwisseling van gegevens. De inbreng uit de preconsultatie wordt meegenomen bij de verdere uitwerking van het wetsvoorstel van de nieuwe Sanctiewet.
- **Wie?** Alle trustkantoren en andere financiële instellingen.
- **Wanneer?** De minister van Buitenlandse Zaken heeft in [zijn brief van 4 juli 2023](#) het voornemen geuit om in het najaar van 2023 de formele consultatie van het conceptwetsvoorstel te starten. Deze consultatie is tot op heden nog niet gestart. De oorspronkelijke planning was dat medio 2024 een definitieve versie van de wetswijzing aan het parlement zou worden voorgelegd. Het is op dit moment onduidelijk in hoeverre deze planning nog haalbaar is.

VERZEKERAARS

In dit onderdeel worden de voorzienbare ontwikkelingen in 2024 besproken die specifiek op verzekeraars zijn gericht. Verzekeraars die mede aanvullende diensten verlenen, raden wij aan de onderdelen die daarop betrekking hebben, te raadplegen. Zo is het onderdeel [Kredietverstrekkers](#) voor verzekeraars relevant voor zover er sprake is van hypothecaire kredietverstrekking door de verzekeraar.

Daarnaast wijzen wij erop dat voor verzekeraars ook het onderdeel [Financiële dienstverleners](#) van belang is, omdat zij als aanbieder van verzekeringen ook als financiële dienstverlener in de zin van de Wft kwalificeren. Ook zijn de cross-sectorale specials [Digitalisering & FinTech](#), [Integriteit](#) en [Duurzaamheid \(ESG\)](#) relevant voor verzekeraars. Onderwerpen die daarop betrekking hebben, komen (op een enkele uitzondering na) niet aan bod in dit onderdeel, maar alleen in de voorgenoemde andere onderdelen of specials.

Tot slot is het voor verzekeraars nuttig kennis te nemen van het onderdeel [Algemene ontwikkelingen](#), omdat daarin ook onderwerpen aan bod komen die verzekeraars raken, zoals ontwikkelingen op het gebied van toezicht en handhaving.

DNB TOEZICHT: ALGEMEEN 100

Toezicht in beeld 2023-2024
Ontwikkelingen faillissement Conservatrix

DNB TOEZICHT: (CONCEPT) Q&A'S & GOOD PRACTICES 101

Good practice beheersing inflatierisico
Good practice klimaattransitieplannen
Q&A onafhankelijk functioneren RvC

DNB TOEZICHT: INTERNE GOVERNANCE 101

Beheersing klimaat- en milieurisico's
Self-assessment duurzaamheidsrisico's
Beleidsregel afwikkelbaarheid verzekeraars
Aandacht operationele cyberweerbaarheid
Vernieuwde rapportagevereisten*

DNB TOEZICHT: OVERIG 102

Melden collectieve waardeoverdrachten via MijnDNB

AFM TOEZICHT 102

Trendzicht 2024
Inprijzen klimaatrisico's op de woningmarkt
Digitalisering verzekeringssector*
Onderzoek closedbook-levensverzekeringen
Klachtenrapportage verzekeraars

EIOPA 104

Revised Single Programming Document 2024-2026
Supervisory Convergence Plan 2024
Digital Strategy
Annual European Insurance Overview 2023

Rapport retailbeleggingsproducten
Mystery shopping-onderzoek
RTS aanpassing bedragen
beroepsaansprakelijkheidsverzekering
NatCat-verzekeringen
Consultatie herverzekeraars derde landen
Stresstests met nadruk op cyberrisico's
Consultatie Open Insurance Dashboard
Cyberverzekeringen
Insurance Risk Dashboard
Financial Stability Report
Consultatie greenwashing
Consultatie prudentiële behandeling
duurzaamheidsrisico's

IAIS 107

Strategic Plan 2025-2029
Digitale innovatie (AI en Machine Learning)
Insurance Capital Standard
Consultatie klimaatrisico's
Global Insurance Market Report

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 108

Herziening Solvency II en voorstel IRRD
Wijzigingswet herstel en afwikkeling verzekeraars
Kostprijsmodel
Wijzigingswet financiële markten 2024
Wijzigingsbesluit financiële markten 2024

Groeps-vvgb

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

ITS templates indienen toezichtinformatie

ITS openbaarmaking solvabiliteitsrapport

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

110

DORA

Wetgevingswensen DNB

DNB TOEZICHT: ALGEMEEN

Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** DNB heeft op 28 november 2023 [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepresenteerd. Dit is een samenvatting waarin DNB aangeeft waaraan zij in haar toezicht werkt en heeft gewerkt. Het toezicht op verzekeraars zal zich in 2024 onder andere richten op de integratie van duurzaamheidsrisico's door verzekeraars in hun bedrijfsvoering en beheersing van risico's op het gebied van informatiebeveiliging, cyberweerbaarheid en uitbesteding, mede gezien de implementatie van de Digital Operational Resilience Act (DORA). Andere thematische onderzoeken zullen zich richten op het gebruik van kunstmatige intelligentie door verzekeraars en de beheersing van bijhorende risico's, en op de risico's in de vastgoed- en hypotheekportefeuilles. Binnen integriteitstoezicht zal DNB specifiek toezien op belangenverstrengeling, naleving van de Sanctiewet en hoog-risicoproducten in het licht van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft).
- **Wie?** Alle verzekeraars
- **Wanneer?** DNB zal de punten die ze heeft aangestipt, meenemen in haar toezicht in 2024.

Ontwikkelingen faillissement Conservatrix

- **Wat?** Bij [Kamerbrief](#) van 15 juni 2023 heeft de minister van Financiën de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot het faillissement van levensverzekeraar Conservatrix. In de brief gaat de minister in op de afwikkeling van het faillissement, de voortgang van de implementatie van de aanbevelingen van de evaluatiecommissie Conservatrix, de Insurance Recovery and Resolution Directive (IRRD) en een mogelijk verzekeringsgarantiestelsel (*insurance deposit scheme* of IGS). In de [Vooruitblik 2023](#) is al uitgebreid stilgestaan bij de ontwikkelingen in het faillissement van Conservatrix. Wat betreft de implementatie van de aanbevelingen van de evaluatiecommissie Conservatrix door DNB merkt de minister op dat DNB aan de aanbevelingen heeft voldaan. Verder is te melden dat op 8 maart 2024 de [verificatievergadering](#) in het faillissement van Conservatrix plaatsvindt. Crediteuren, onder wie de polishouders, ontvangen hierover in januari 2024 een brief. Op de website van Conservatrix is een [Q&A](#) beschikbaar. Deze wordt in januari 2024 aangevuld met informatie over de verificatievergadering.
- **Wie?** Crediteuren en andere geïnteresseerden in het

faillissement van Conservatrix.

- **Wanneer?** De verificatievergadering in het faillissement van Conservatrix is op 8 maart 2024.

DNB TOEZICHT: (CONCEPT) Q&A'S & GOOD PRACTICES

Good practice beheersing inflatierisico

- **Wat?** Op 13 november 2023 publiceerde DNB de [Good Practice beheersing inflatierisico verzekeraars](#) en een [feedbackstatement](#) waarin DNB ingaat op de reacties naar aanleiding van de consultatie van de concept good practice. De good practice heeft als doel om verzekeraars handvatten te bieden bij de beheersing van het inflatierisico. Het inflatierisico voor verzekeraars is het risico op verliezen of op een ongunstige verandering in de financiële situatie als gevolg van de impact van inflatie op de (markt)waardering van activa en verplichtingen. In de good practice onderscheidt DNB 3 aandachtsgebieden: risico-identificatie, risicobeoordeling en risicobeheersing.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De Good Practice beheersing inflatierisico verzekeraars wordt door DNB gehanteerd in het doorlopend toezicht.

Good practice klimaattransitieplannen

- **Wat?** In juli 2023 berichtte DNB via een [nieuwsbericht over de beheersing van duurzaamheidsrisico's](#) dat er wordt gewerkt aan een good practice voor klimaattransitieplannen. Het good practice document van DNB was ten tijde van uitbrengen van deze Vooruitblik nog niet gepubliceerd.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De good practice klimaattransitieplannen wordt naar verwachting in het voorjaar van 2024 gepubliceerd.

Q&A onafhankelijk functioneren RvC

- **Wat?** Van juli tot en met september 2023 heeft DNB [Q&A's over het onafhankelijk functioneren van de raad van commissarissen \(RvC\)](#) geconsulteerd. De Q&A's zijn geconsulteerd voor zes sectoren waaronder verzekeraars. In de Q&A's wordt onderscheid gemaakt in drie vormen van onafhankelijkheid: commissarissen dienen onafhankelijk van geest te zijn (*independence in mind*) en de schijn van belangenverstrengeling

te voorkomen en te beheersen (*independence in appearance*) en de RvC dient een bepaalde mate van formele onafhankelijkheid te hebben (*independence in state*).

- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** Na ontvangst, weging en verwerking van de consultatiereacties zal DNB een besluit nemen over de vaststelling en publicatie van een definitieve versie van de geconsulteerde beleidsuiting. DNB zal ook een feedbackstatement publiceren waarin DNB ingaat op de ingediende reacties.

DNB TOEZICHT: INTERNE GOVERNANCE

Beheersing klimaat- en milieurisico's

- **Wat?** In maart 2023 heeft DNB de [Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's](#) gepubliceerd. Deze gids bevat sectoroverstijgende aandachtspunten en *good practices* voor de integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's door onder meer verzekeraars, pensioenfondsen en premiepensioeninstellingen. Door middel van de gids maakt DNB voor de sector concreet hoe een goede beheersing van klimaat- en milieurisico's eruit kan zien. De aandachtspunten en *good practices* zien op het bedrijfsmodel en de strategie, de governance, het risicobeheer en de informatievoorziening van de instelling. Als *good practices* voor verzekeraars noemt DNB het opnemen van een scenarioanalyse in de strategische planning, het beleggen van klimaatrisico's en -kansen bij bepaalde bestuurders en commissarissen en het inrichten van een data-infrastructuur gericht op klimaatrisico's en kansen. Zie ook het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) in deze Vooruitblik 2024.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** DNB gebruikt de Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's in het doorlopend toezicht.

Self-assessment duurzaamheidsrisico's

- **Wat?** Op 15 november 2023 heeft DNB de [resultaten van de self-assessment](#) van verzekeraars met betrekking tot duurzaamheidsrisico's gepubliceerd. DNB had daartoe in april 2023 ruim 20 verzekeraars benaderd. Deze uitvraag is grotendeels gebaseerd op de Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's. De reacties laten zien dat verzekeraars zijn begonnen met het anticiperen op de duurzaamheidstransitie, maar dat het omzetten van de intentie naar concrete stappen bij veel verzekeraars nog ontbreekt. Als voorbeeld noemt DNB het integreren van duurzaamheidsrisico's in het

risicomanagement van de verzekeraar. De intenties zijn er, maar concrete doelstelling, limieten en indicatoren om effectief te sturen op geïdentificeerde risico's ontbreken. DNB geeft aan eventueel handhaving in te zetten om voldoende mitigatie van deze risico's te borgen. Zie ook het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) in deze Vooruitblik 2024.

- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** In 2024 gaat DNB door met verdiepende onderzoeken bij verzekeraars.

Beleidsregel afwikkelbaarheid verzekeraars

- **Wat?** Sinds de inwerkingtreding van de Wet herstel en afwikkeling verzekeraars op 1 januari 2019 beoordeelt DNB de afwikkelbaarheid van verzekeraars. In dit kader stelt DNB afwikkelingsplannen op voor alle verzekeraars en groepen die vallen binnen de reikwijdte van de wetgeving inzake resolutie van verzekeraars. Met de [Beleidsregel afwikkelbaarheid verzekeraars](#) (die DNB op 5 april 2023 heeft gepubliceerd) beoogt DNB de aspecten te verduidelijken die DNB bij de afwikkelbaarheidsbeoordeling van verzekeraars en groepen in aanmerking neemt. Deze aspecten zijn governance, operationele continuïteit, financiële continuïteit, management informatiesystemen, communicatie en de juridische structuur. De beleidsregel is nadrukkelijk niet bedoeld als instructie aan verzekeraars en groepen hoe zij hun afwikkelbaarheid moeten bevorderen.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** DNB hanteert de beleidsregel bij het opstellen van afwikkelplannen.

Aandacht operationele cyberweerbaarheid

- **Wat?** Op 30 oktober 2023 heeft DNB haar [analyse](#) met betrekking tot informatiebeveiliging door verzekeraars gepubliceerd. Uit de analyse komt naar voren dat de rol en kennis van bestuurders en interne toezichthouders voor IT risk management bij verzekeraars meer aandacht behoeft. Het gaat daarbij onder meer om het vaststellen van de *risk appetite* met betrekking tot cyberrisico's en restrisico's en om het voortdurend evalueren en verbeteren van beheersmaatregelen op basis van een actueel dreigingsbeeld.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** In 2024 zal DNB extra aandacht besteden aan de operationele cyberweerbaarheid van de sector.

+ Vernieuwde rapportagevereisten

Vanaf 31 december 2023 gelden voor SII-verzekeraars aanzienlijk gewijzigde [rapportagevereisten](#). De belangrijkste wijzigingen betreffen rapportages over 'grensoverschrijdende activiteiten', 'duurzame investeringen', 'informatie over schadeproductcategorieën', 'informatie over onderschreven cyberrisico's' en 'het uniformering templates (Partieel) Intern Model verzekeraars'. Daarnaast zijn verschillende rapportage onderdelen verdwenen. Achtergrond is dat uit een inventarisatie onder lokale toezichthouders door EIOPA is gebleken dat enkele rapportages minder bruikbare informatie opleveren dan verwacht. Daarop is besloten deze onderdelen over boekjaar 2023 niet meer uit te vragen. Uiterlijk 8 april 2024 moeten verzekeraars over het gehele boekjaar 2023 rapporteren op basis van aangepaste vereisten.

DNB TOEZICHT: OVERIG

Melden collectieve waardeoverdrachten via MijnDNB

- **Wat?** In een [nieuwsbericht](#) van 9 oktober 2023 heeft DNB aangekondigd dat levensverzekeraars voorgenomen collectieve waardeoverdrachten (CWO's) alleen nog kunnen melden via MijnDNB. Door melding via MijnDNB wordt de beoordeling en afhandeling van de aanvraag naar verwachting efficiënter. In MijnDNB kunnen ook de ingediende meldingen evenals de status worden ingezien.
- **Wie?** Levensverzekeraars met voorgenomen CWO's.
- **Wanneer?** Doorlopend in 2024.

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

- **Wat?** Begin november 2023 heeft de AFM traditiegetrouw haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. Hierin wijst de AFM op een aantal trends en risico's in de financiële sector voor het jaar 2024. De AFM attendeert verzekeraars onder andere op de kansen en risico's die het gebruik van kunstmatige intelligentie met zich mee kan brengen en op de risico's rondom *embedded* financiële producten en diensten. Verder wijst de AFM op de impact van klimaatrisico's op de verplichtingen van verzekeraars.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die zij begin 2024 publiceert.

Inprijzen klimaatrisico's op de woningmarkt

- **Wat?** Tegelijk met haar Trendzicht 2024, heeft de AFM een [analyse over het inprijzen van klimaatrisico's op de woningmarkt](#) gepubliceerd. In deze analyse wijst de AFM op de toenemende impact van klimaatrisico's op de woningmarkt, in het bijzonder funderings- en overstromingsrisico's. De kans dat klimaatrisico's huizenprijzen beïnvloeden neemt toe, maar de bewustwording hiervan en het verzekeren van deze risico's blijven achter volgens AFM. De AFM roept de overheid op om een coördinerende en faciliterende rol op zich te nemen bij het verder ontwikkelen van oplossingsrichtingen om overstromingsrisico's beter verzekeraar te maken voor particulieren.
- **Wie?** Verzekeraars die opstalverzekeringen aanbieden.
- **Wanneer?** De AFM zet zich doorlopend in om dit onderwerp onder de aandacht te brengen.

Digitalisering verzekeringssector

Op 11 april 2023 heeft de AFM een [verkenning over de kansen en risico's van digitalisering in de verzekeringsmarkt](#) voor de komende 10 jaar gepubliceerd. In de verkenning worden de belangrijkste technologische trends en de impact hiervan op verzekeraars en de distributie geschetst. Daarnaast wordt in de verkenning ingegaan op de invloed van Europese regelgeving en de impact van digitalisering op de rol van de AFM.

De AFM signaleert in de verkenning verschillende technologische trends, waarbij de nadruk wordt gelegd op de toegenomen hoeveelheid data en op de grotere analysekracht. Verder benadrukt de AFM de toenemende connectiviteit en de vraagstukken omtrent veiligheid en digitale vaardigheden. Deze ontwikkelingen beïnvloeden de verzekeringsmarkt naar inzicht van de AFM op de volgende manieren:

- **Procesoptimalisatie.** Premies kunnen sterk gepersonaliseerd worden door het toegenomen datagebruik en de toepassing van slimme algoritmes. Naast premies zouden in de toekomst ook polisvoorwaarden en het acceptatiebeleid van verzekeraars kunnen worden gepersonaliseerd. Aan het verdergaand personaliseren zijn wel risico's verbonden, onder andere op het gebied van privacy, solidariteit en onvergelykbaarheid. In het kader van de procesoptimalisatie wijst de AFM verder op de mogelijke effecten van digitalisering bij preventie, de afhandeling van claims en fraudedetectie.
- **Nieuwe proposities.** De AFM verwacht dat de inzet van robo-advies een hoge vlucht kan nemen in de verzekeringssector. Wel zal een deel van de consumenten nog steeds gebruik willen maken van een

fysieke adviseur. Daarnaast ziet de AFM ontwikkelingen op het gebied van onder andere *embedded insurance*. *Embedded insurance* houdt in dat een verzekering wordt verkocht samen met de dienst of het product waar de verzekering aan gerelateerd is. Verder verwacht de AFM in de toekomst meer buitenlandse toetreders.

- **Veranderde rollen.** De AFM voorspelt dat verzekeraars in de toekomst een platformrol op zich zullen nemen. Mogelijk gaat het zelfs verder dan alleen een platform met diensten en kunnen verzekeraars in de toekomst een geheel ecosysteem aanbieden waarin de klant van A tot Z wordt ontzorgd.
- **Nieuwe afhankelijkheden.** De AFM constateert dat verzekeraars voor de inzet van data in toenemende mate afhankelijk kunnen worden van dataproviders.
- **Overige ontwikkelingen in distributie en product.** De AFM merkt ten slotte op dat het in de toekomst mogelijk is dat de verzekeringsketen verder zal worden opgeknipt (of juist meer wordt geïntegreerd) onder invloed van partijen die niet onder toezicht van de AFM vallen. Verder verwacht de AFM dat de rol van herverzekeraars groter zal worden, vanwege hun expertise en innovatiekracht rondom het gebruik van data.

In de verkenning wordt verder ingegaan op de impact van de Europese regelgeving op de verzekeringssector. Europese beleidsmakers proberen de technologische ontwikkelingen in goede banen te leiden met zowel horizontale als sectorale regelgeving. Hierbij valt de denken aan de Artificial Intelligence Act en DORA, die in het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#) uitgebreid worden besproken. De regelgeving brengt nieuwe verplichtingen met zich mee, maar kent ook mogelijkheden, bijvoorbeeld op het gebied van datadeling.

Onderzoek closedbook-levensverzekeringen

- **Wat?** Op 20 juni 2023 heeft de AFM een [onderzoek naar de dienstverlening, uitbesteding en informatieverstrekking bij closedbook-levensverzekeringen](#) gepubliceerd. De AFM signaleert dat de kosten per polis stijgen naarmate het aantal levensverzekeringen in de portefeuille afneemt. Verder geeft de AFM aan dat er op dit moment geen acute risico's lijken te zijn bij de dienstverlening en informatieverstrekking aan klanten. Wel ziet de AFM ruimte voor verbetering bij de uitbesteding aan gevolmachtigde agenten.
- **Wie?** Verzekeraars die in het verleden closedbook-levensverzekeringen hebben aangeboden.
- **Wanneer?** De AFM blijft de marktonwikkelingen in 2024 nauw monitoren om te borgen dat het klantbelang centraal blijft staan.

Klachtenrapportage verzekeraars

- **Wat?** De AFM is in gesprek met verzekeraars over de stijging van het aantal klachten en de wijze waarop klachten worden afgehandeld. Dit is aangekondigd in het nieuwsbericht van de AFM van 6 september 2023 waarbij de [resultaten van de jaarlijkse klachtenuitvraag](#) onder alle aanbieders van verzekeringen zijn gepubliceerd. AFM constateerde dat in 2022 het aantal klachten 8,2% is toegenomen ten opzichte van 2021, waarbij de grootste stijging is te zien bij de schadeverzekeringen. De meeste klachten gaan over de dienstverlening in de beheerfase. Ook constateerde de AFM dat de gemiddelde doorlooptijd van de klachtenafhandeling is toegenomen.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De AFM betreft de klachtenrapportage in het doorlopend toezicht.

EIOPA

Revised Single Programming Document 2024-2026

- **Wat?** Op 19 december 2023 heeft EIOPA de definitieve versie van het [Single Programming Document 2024-2026](#) gepubliceerd, waarin het *annual work programme* voor 2024 is opgenomen. In het document beschrijft EIOPA haar aandachtsgebieden voor de periode 2024-2026 en haar prioriteiten voor 2024. In 2024 zal EIOPA zich blijven richten op duurzame financiering, digitale transformatie, kwaliteit van toezicht, technisch verantwoord prudentieel beleid, financiële stabiliteit en goed bestuur in lijn met haar Single Programming Document van 2023-2026. EIOPA verwacht ook te werken aan de implementatie van een groot aantal wetgevingsinitiatieven, waaronder DORA, Solvency II, de richtlijn betreffende herstel en afwikkeling van verzekeringen (IRR), de AI-verordening en regelgeving omtrent cyberbeveiliging en informatiebeveiliging.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** De *annual work programme 2024* zoals opgenomen in het Single Programming Document beschrijft de aandachtsgebieden van EIOPA in 2024.

Supervisory Convergency Plan 2024

- **Wat?** Op 21 december 2023 heeft EIOPA haar [Supervisory Convergence Plan](#) gepubliceerd. Hierin staan de toezichtsprioriteiten van EIOPA voor 2024. De drie belangrijkste aandachtsgebieden zijn i) de praktische implementatie van gemeenschappelijk toezicht en de ontwikkeling van instrumenten voor samenwerking ii) de risico's voor de interne markt en

het gelijke speelveld en iii) het toezicht op opkomende risico's. Daarbij merkt EIOPA op dat het een evaluatie van Solvency II zal initiëren met het oog op verdere convergentie naar kwalitatief hoogwaardig toezicht.

- **Wie?** Primair de nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** Het plan schetst de prioriteiten voor 2024.

Digital Strategy

- **Wat?** Op 12 oktober 2023 heeft EIOPA haar [Digital Strategy](#) gepubliceerd. In dit document wordt de digitale strategie, een van de aandachtsgebieden van EIOPA zoals opgenomen in haar *annual work programme 2024*, nader uitgewerkt. EIOPA noemt hiervoor drie belangrijke prioriteiten: i) innovatie in lijn brengen met de belangen van consumenten, rekening houdend met digitale ethiek, ii) vergroten van de veerkracht van verzekeraars en iii) versterken van de toezichtcapaciteiten van EIOPA en de nationale toezichthouder door gebruik te maken van technologische innovatie.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** De Digital Strategy geeft de prioriteiten weer van EIOPA op het gebied van digitale transformatie in 2024.

Annual European Insurance Overview 2023

- **Wat?** Op 2 oktober 2023 heeft EIOPA haar [Annual European Insurance Overview 2023](#) gepubliceerd. Dit rapport wordt door EIOPA gepubliceerd als onderdeel van haar statistische diensten, om een gebruiksvriendelijk en toegankelijk overzicht van de Europese (her)verzekeringssector te bieden. Het rapport geeft een grafisch overzicht van de life en non-life sector per land en per type verzekeraar. Daarbij laat EIOPA ook de ontwikkeling van verschillende ratio's zien, waaronder de *solvency capital ratio* (SCR) en de *minimum capital ratio* (MCR). Het rapport geeft een globaal beeld van de Europese (her)verzekeringmarkt en kan door verzekeraars worden geraadpleegd in het kader van doorlopend risk management.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** EIOPA's Annual European Insurance Overview 2023 is te raadplegen via de website van EIOPA.

Rapport retailbeleggingsproducten

- **Wat?** EIOPA publiceerde op 18 december 2023 het [rapport over kosten en performance van retailbeleggingsproducten](#). EIOPA beoordeelde meer

dan 1000 producten van in totaal 173 verzekeraars en ruim 200 pensioenproducten. In het rapport wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de kosten en opbrengsten van de verschillende producten gedurende de periode 2018-2022. Daarbij is onder meer een analyse gemaakt van ontwikkelingen bij producten met een duurzaamheidscomponent versus die zonder duurzaamheidscomponent.

- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** Het rapport is beschikbaar gesteld op de website van EIOPA.

Mystery shopping-onderzoek

- **Wat?** In een [nieuwsbericht](#) van 28 juni 2023 heeft EIOPA medegedeeld onderzoek te doen naar de ervaring van cliënten van verzekeraars. Daarbij is aangegeven dat het instrument *mystery shopping* in 8 lidstaten wordt ingezet. Er zijn en worden fysieke bezoeken gebracht aan vestigingen van tussenpersonen van verzekeringen en vragen gesteld per telefoon. Op deze manier verzamelt EIOPA informatie over de manier waarop verzekeraars en tussenpersonen producten verkopen en diensten verlenen aan (potentiële) cliënten.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** De resultaten van het *mystery shopping*-onderzoek worden naar verwachting in de eerste helft van 2024 beschikbaar gesteld.

RTS aanpassing bedragen beroepsaansprakelijkheidsverzekering

- **Wat?** Op grond van de Verzekeringsdistributierichtlijn (IDD) is EIOPA verplicht om de dekking van de beroepsaansprakelijkheidsverzekering en de financiële capaciteit van tussenpersonen elke vijf jaar te beoordelen en herzien. IDD schrijft voor dat wijzigingen in de minimumbedragen gebaseerd moeten zijn op het inflatiepercentage. Dit zou betekenen dat de nieuwe basisbedragen met ruim 20% zouden stijgen (te weten EUR 1.564.610 als minimaal verzekerd bedrag per schadeclaim en EUR 2.315.610 als minimaal verzekerd bedrag per verzekeringsjaar). Herziening is door EIOPA in de eerste helft van 2023 uitgevoerd. Tijdens de consultatie door EIOPA hebben sommige belanghebbenden hun bezorgdheid geuit over de methodologie die in de IDD wordt gebruikt voor het aanpassen van de minimumbedragen. Daarbij is ook onderstreept dat er voldoende tijd moet zijn om een groot aantal beroepsaansprakelijkheidsverzekeringen aan te passen. De zorgen over de methodologie moeten worden meegenomen bij de toekomstige herziening van de IDD of als onderdeel van de ontwikkeling door

de Europese Commissie van de uitvoeringswetgeving. EIOPA heeft de [voorstellen tot aanpassing van de technische reguleringsnormen \(RTS\)](#) aan de Europese Commissie voorgelegd en op 3 juli 2023 gepubliceerd. De aanpassingen moeten door de Europese Commissie worden vastgesteld.

- **Wie?** Tussenpersonen in verzekeringen.
- **Wanneer?** We verwachten dat de RTS en de bedragen voor beroepsaansprakelijkheidsverzekering in 2024 wordt vastgesteld.

NatCat-verzekeringen

- **Wat?** Op 5 juli 2023 heeft EIOPA een [onderzoek naar de redenen voor het beperkte gebruik van verzekeringen tegen natuurrampen](#) (NatCat) in Europa gepubliceerd. Het gebruik van NatCat-verzekeringen in Europa blijft laag: slechts ongeveer een kwart van alle verliezen is gedekt. Dit betekent dat huishoudens en bedrijven niet zo veerkrachtig zijn bij natuurrampen als ze zouden kunnen zijn. Dit heeft verschillende oorzaken: inkomensniveaus, onduidelijkheid van de voorwaarden, negatieve ervaringen met verzekeringsclaims en hoge verwachtingen over hulp vanuit de staat bij een natuurramp. Dit onderzoek was het sluitstuk in een reeks EIOPA-initiatieven gericht op het verbeteren van de veerkracht van de samenleving tegen natuurrampen. Tot en met 5 oktober 2023 was het mogelijk om een reactie in te sturen. EIOPA kan maatregelen nemen om de veerkracht van de consumenten bij natuurrampen te verbeteren.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** In 2024 ontwikkelt EIOPA mogelijk maatregelen naar aanleiding van de onderzoeksbevindingen.

Consultatie herverzekeraars derde landen

- **Wat?** Op 10 juli 2023 startte EIOPA haar [consultatie over het toezicht op herverzekeringen door verzekeraars afgesloten met herverzekeraars uit derde landen](#) die als gelijkwaardig worden gezien. In de consultatie worden de verwachtingen ten aanzien van deze herverzekeringen en de betreffende verzekeraars uiteengezet. EIOPA verwacht van verzekeraars een beoordeling van het belang, de risico's en de impact van het gebruik van herverzekeringen uit derde landen. Daarnaast benadrukt EIOPA het belang van een vroegtijdige dialoog met de verzekeraar die voornemens is om een dergelijke herverzekering af te sluiten. Het document bevat ook handvatten die kunnen helpen eventuele extra risico's die zich kunnen voordoen, te beperken. De consultatieperiode is gesloten op 10

oktober 2023 en nu is het aan EIOPA om te beoordelen of zij maatregelen ontwikkelt ten aanzien van herverzekeringen met herverzekeraars uit gelijkwaardige derde landen.

- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** In 2024 ontwikkelt EIOPA mogelijk voorstellen naar aanleiding van de consultatie.

Stresstests met nadruk op cyberrisico's

- **Wat?** Op 11 juli 2023 heeft EIOPA haar [methodologie met uitgangspunten voor stresstests](#) met de nadruk op cyberrisico's gepubliceerd. Deze methodologie is bedoeld om de veerkracht van verzekeraars te beoordelen in het geval van ernstige cyberincidenten, waarbij de nadruk vooral ligt op de financiële gevolgen van dergelijke scenario's. EIOPA gaat in op twee belangrijke aspecten: i) de cyberveerkracht, opgevat als het vermogen van de verzekeraar om de operationele en financiële gevolgen van een cyberincident op te vangen en ii) het cyberacceptatierisico, opgevat als het vermogen van een verzekeraar om vanuit kapitaal- en solvabiliteitsperspectief de financiële gevolgen van een cyberincident te dragen. We verwachten dat de resultaten van stresstests in een rapport openbaar worden gemaakt. In dit rapport komen ook aanbevelingen aan nationale toezichthouders. Publicatie van gevoelige informatie zal achterwege worden gelaten om misbruik van tekortkomingen te voorkomen.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** Het rapport wordt in 2024 openbaar gemaakt.

Consultatie Open Insurance Dashboard

- **Wat?** Op 24 juli 2023 is EIOPA een [consultatie Open Insurance](#) gestart. Open Insurance maakt gestandaardiseerde uitwisseling van klantgegevens tussen verschillende aanbieders van financiële producten en diensten mogelijk en kan voordeel opleveren voor consumenten, verzekeraars en toezichthouders. In de consultatie wordt een voorbeeld gegeven van een dashboard waarin consumenten verschillende producten en polissen kunnen vergelijken. Het dashboard is bedoeld om de mogelijkheden en beperkingen te verkennen. De consultatie is inmiddels gesloten. Het dashboard wordt door EIOPA niet verder uitgewerkt. Maar de ontvangen reacties helpen EIOPA in het ontwikkelen en verbeteren van de visie van het toezicht op Open Insurance met als doel de consumentenbescherming te verbeteren en gezonde

innovatie in de verzekeringssector te bevorderen.

- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** Mogelijk ontwikkelt EIOPA in 2024 voorstellen naar aanleiding van de consultatie.

Cyberverzekeringen

- **Wat?** Op 20 september 2023 heeft EIOPA een [enquête met betrekking tot de toegang tot cyberverzekeringen voor kleine en middelgrote ondernemingen](#) gepubliceerd. Cyberverzekeringen spelen een belangrijke rol bij het beperken van de risico's die voortvloeien uit de digitalisering. De enquête verzamelt informatie over de omvang en het type bedrijf van de ondervraagde ondernemingen, het niveau van het bewustzijn van cyberrisico's en de beschikbaarheid, betaalbaarheid en kennis van cyberverzekeringen.
- **Wie?** Kleine en middelgrote ondernemingen.
- **Wanneer?** De enquête kan tot 20 maart 2024 worden ingevuld.

Insurance Risk Dashboard

- **Wat?** Op 6 november 2023 heeft EIOPA haar [Insurance Risk Dashboard](#) gepubliceerd (deze is op 24 november 2023 aangepast). Het Insurance Risk Dashboard wordt ieder kwartaal gepubliceerd en vat de belangrijkste risico's en kwetsbaarheden in de verzekeringssector van de Europese Unie samen. De macro-, markt- en cyberrisico's zijn het grootst. De macrorisico's houden verband met de bbp-groei, waarvan de uitzichten zijn verslechterd. De marktrisico's zijn groot door de toegenomen volatiliteit op de aandelenmarkten en obligatiemarkt. Digitalisering en cyberrisico's zijn tot een hoog niveau gestegen door de toegenomen frequentie van cyberincidenten.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** Het Insurance Risk Dashboard wordt ieder kwartaal gepubliceerd en geeft de actuele stand van de risico's in de verzekeringssector weer.

Financial Stability Report

- **Wat?** EIOPA heeft op 11 december 2022 haar [Financial Stability Report](#) uitgebracht. Hierin beschrijft EIOPA de macro-economische ontwikkelingen en belangrijkste risico's voor verzekeraars en de pensioensector. Het rapport gaat in op recente ontwikkelingen, waaronder de blijvende inflatie en de geopolitieke onzekerheden. Door hogere inflatie hebben verzekeraars te maken met meer beleggingsinkomsten, maar ook met hogere afkooppercentages (dit geldt met name voor

levensverzekeraars) en minder productie, omdat consumenten kunnen kiezen voor andere producten met een hoger rendement. Als aandachtspunten noemt het rapport de liquiditeitspositie van verzekeraars en veranderingen in beleggingsgedrag richting vast renderende beleggingen. Het rapport is te raadplegen door verzekeraars in het kader van doorlopend risk management.

- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** EIOPA's Financial Stability Report is beschikbaar gesteld op de website van EIOPA.

Consultatie greenwashing

- **Wat?** EIOPA is op 12 december 2022 een [consultatie over haar ontwerpadvies over duurzaamheidsclaims en greenwashing](#) gestart. De beginselen in het ontwerpadvies van EIOPA zijn erop gericht de weg te effenen voor een effectiever en geharmoniseerd toezicht op duurzaamheidsclaims in heel Europa en daarmee op het risico van greenwashing. In het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) wordt in meer detail ingegaan op duurzaamheid en greenwashing en alle daarop betrekking hebbende ontwikkelingen.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** Tot en met 12 maart 2024 kunnen reacties worden ingestuurd.

Consultatie prudentiële behandeling duurzaamheidsrisico's

- **Wat?** EIOPA is op 13 december 2022 een [consultatie](#) over de invulling van een toekomstig mandaat onder de Solvency II-richtlijn gestart. Dat verwachte mandaat ziet op de prudentiële behandeling van activa en activiteiten van verzekeraars die verband houden met klimaatdoelstellingen of sociale doelstellingen. EIOPA heeft in 2022 een discussienota gepubliceerd als een eerste stap. Deze is nu opgevolgd met een consultatie.
- **Wie?** Alle verzekeraars en nationale toezichthouders, zoals DNB.
- **Wanneer?** Tot en met 22 maart 2024 kunnen reacties worden ingestuurd.

IAIS

Strategic Plan 2025-2029

- **Wat?** Op 12 juni 2023 heeft de International Association of Insurance Supervisors (IAIS) in een [nieuwsbericht](#) bekendgemaakt dat zij haar volgende Strategic Plan ontwikkelt. Dit Strategic Plan zal de belangrijkste aandachtspunten voor IAIS voor de

periode van vijf jaar (van 2025 tot 2029) bevatten. Het zal het huidige Strategic Plan 2020-2024 vervangen, dat eind 2024 afloopt. Via een enquête konden belanghebbenden reageren.

- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** We verwachten dat IAIS het Strategic Plan 2025-2029 in 2024 bekend maakt.

Digitale innovatie (AI en Machine Learning)

- **Wat?** In december 2023 heeft het FinTech forum van IAIS twee documenten gepubliceerd over [digitale innovatie](#). Het betreft een rapport waarin de [ontwikkelingen voor verzekeraars](#) worden beschreven en een [thematische review](#) inzake regulering en toezicht op 'artificial intelligence' (AI) en 'machine learning' (ML). De review van IAIS leert dat er in de verschillende landen wereldwijd op heel uiteenlopende wijze wordt gereageerd op AI en ML. In slechts enkele landen zijn er specifieke AI-principes of -richtlijnen voor de verzekeringssector. In 2024 start de IAIS met de ontwikkeling van een notitie over dit onderwerp om convergentie te bevorderen en toezichthouders te ondersteunen.
- **Wie?** Primair de nationale toezichthouders, zoals DNB en AFM.
- **Wanneer?** IAIS werkt in 2024 aan een notitie over omgang met AI en ML in het toezicht.

Insurance Capital Standard

- **Wat?** Op 23 juni 2023 is IAIS een [consultatie over een voorstel voor een Insurance Capital Standard \(ICS\) voor internationaal actieve verzekeringsgroepen](#) (IAIGs) gestart. Dit is onderdeel van een vijfjarig monitoringsproces. De ICS bevat een standaard voor de groepssolvabiliteit van IAIGs, waarmee IAIGs voldoen aan de kapitaalsvereisten. Het bestaat uit drie componenten: waardering, kwalificerende kapitaalmiddelen en een standaardmethode voor de ICS-kapitaalvereiste. De consultatieperiode is op 21 september 2023 gesloten. De definitieve ICS wordt vastgesteld aan het einde van het monitoringsproces (Q4 2024).
- **Wie?** Internationaal actieve verzekeringsgroepen (IAIGs).
- **Wanneer?** Eind 2024 zal IAIS de definitieve ICS vaststellen.

Consultatie klimaatrisico's

- **Wat?** De IAIS heeft in maart 2023 de eerste openbare [consultatie over klimaatrisico's](#) gehouden. Op 23 november 2023 heeft de IAIS een tweede [consultatie met betrekking tot marktgedragstoezicht en](#)

[klimaatscenarioanalyse](#) gelanceerd. In het bijzonder vraagt de IAIS om feedback op twee Draft Application Papers:

- I. [Draft application paper on climate risk market conduct issues in the insurance sector](#). Deze paper heeft als doel toezichthouders te ondersteunen bij het identificeren van potentiële oneerlijke behandeling van consumenten met betrekking tot verzekeringen tegen natuurrampen (NatCat) of op duurzaamheid gerichte producten; en
 - II. [Draft application paper on climate scenario analysis in the insurance sector](#). Deze paper is gericht op het gebruik van klimaatgerelateerde scenarioanalyse als instrument dat door zowel toezichthouders als verzekeraars wordt gebruikt om inzicht te krijgen in de risico's waaraan de verzekeringssector wordt blootgesteld op micro- en macroprudentieel niveau.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
 - **Wanneer?** De consultatie loopt tot 23 februari 2024.

Global Insurance Market Report

- **Wat?** Op 6 december 2023 heeft de IAIS haar [Global Insurance Market Report](#) (GIMAR 2023) gepubliceerd. In dit rapport zijn de resultaten opgenomen van het onderzoek door IAIS naar de risico's en trends in de wereldwijde verzekeringssector (Global Monitoring Exercise, GME). Twee belangrijke thema's staan centraal: i) rente-, liquiditeits- en kredietrisico's in een uitdagende macro-economische omgeving en ii) structurele verschuivingen in de levensverzekeringssector, waaronder een grotere allocatie van kapitaal aan alternatieve activa en een grotere afhankelijkheid van grensoverschrijdende activa-intensieve herverzekeringen. Daarnaast concludeert IAIS dat verzekeraars blootstaan aan klimaatrisico's, door aanzienlijke investeringen in klimaatrelevante sectoren en door de verwachte toename van claims in verband met verzekeringen tegen natuurrampen (NatCat). Vooruitblikkend merkt IAIS op dat de solvabiliteit en winstgevendheid van verzekeraars negatief kan worden beïnvloed door faillissementen, ongerealiseerde verliezen en een verminderde vraag naar verzekeringen als gevolg van de druk op de koopkracht van huishoudens in sommige markten. Geopolitieke spanningen blijven de vooruitzichten ook negatief beïnvloeden.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** Het rapport biedt inzichten voor 2024.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Herziening Solvency II en voorstel IRRD

- **Wat?** Op 13 december 2023 heeft het Europese Parlement de [aankondiging](#) gepubliceerd dat een akkoord is bereikt over de [herziening van de Solvency II-regelgeving](#), bestaande uit een wetgevingsvoorstel tot wijziging van de Solvency II-richtlijn en een wetgevingsvoorstel voor een nieuwe richtlijn betreffende herstel en afwikkeling van verzekeringen (*Insurance Recovery and Resolution Directive*, IRRD). In de [Vooruitblik 2023](#) is hier uitgebreid bij stilgestaan. De voorgestelde wijzigingen van de Solvency II-richtlijn hebben betrekking op evenredigheid, kwaliteit van toezicht, langetermijngarantiemaatregelen, macroprudentiële instrumenten, duurzaamheidsrisico's, groepstoezicht en grensoverschrijdend toezicht. De IRRD heeft tot doel de nationale wetgeving inzake het herstel en de afwikkeling van verzekerings- en herverzekeringsondernemingen te harmoniseren, vergelijkbaar met de wetgeving voor de bankensector (*Bank Recovery and Resolution Directive*, BRRD).
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De Europese Raad en het Europese Parlement zullen de teksten formeel moeten goedkeuren. Het is nog niet duidelijk wanneer dat zal gebeuren. Na de inwerkingtreding, hebben de lidstaten 18 maanden de tijd om de richtlijnen om te zetten in nationale regelgeving.

Wijzigingswet herstel en afwikkeling van verzekeraars

- **Wat?** Op 25 september 2023 is de [Wijzigingswet herstel en afwikkeling van verzekeraars](#) in het Staatsblad gepubliceerd. De wijzigingswet past de Wet herstel en afwikkeling verzekeraars aan, zoals geïmplementeerd in de Wft, de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de Faillissementswet (Fw). De Wet herstel en afwikkeling verzekeraars sloot aan bij het resolutieraamwerk voor banken (BRRD). Bij de invoering van de BRRD II is een aantal omissies in de resolutiewetgeving voor banken hersteld. Met de wijzigingswet zijn deze aanpassingen ook voor verzekeraars doorgevoerd.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De wijzigingswet is op 1 januari 2024 in werking getreden.

Kostprijsmodel

- **Wat?** Op 24 november 2021 heeft de minister van Financiën het Wijzigingsbesluit financiële markten 2021 naar de Eerste en Tweede Kamer gestuurd. Wegens vertraging is het wetsvoorstel hernoemd naar [Wijzigingsbesluit financiële markten 2023](#). In dit wijzigingsbesluit wordt, als onderdeel van de nadere voorschriften voor financieel advies, ook artikel 86g Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft gewijzigd. Het tweede lid dat bepaalt dat de accountant jaarlijks controleert of de begrote advieskosten en distributiekosten juist en volledig zijn toegerekend aan de financiële producten, komt te vervallen. Daarvoor in de plaats komt de jaarlijkse rapportage van de aanbieder in combinatie met een accountantscontrole op gezette momenten.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** Het besluit is op 1 juli 2024 in werking getreden.

Wijzigingswet financiële markten 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 is het [wetsvoorstel Wijzigingswet financiële markten 2024](#) ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel voorziet onder meer in een instemmingsplicht van DNB indien activa naar een derde land worden overgedragen bij een activa-intensief herverzekeringscontract. Daarnaast voorziet het wetsvoorstel in een verklaring van geen bezwaar (vvgb) voor verzekeraars met zetel in Nederland die aandelen en andere deelnemingsrechten waaraan zeggenschap is verbonden, wil toelaten tot de handel op een gereguleerde markt. Verder wordt artikel 1:107 Wft gewijzigd, op grond waarvan verbonden bemiddelaars die bemiddelen voor (een) bemiddelaar(s) in verzekeringen, moeten worden opgenomen in het openbaar register. Na een kritisch [advies](#) van de Raad van State is de voorgenomen wettelijke verankering van het tuchtrecht voor verzekeraars uit het wetsvoorstel geschrapt.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel is nog in behandeling bij de Tweede Kamer. Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is echter aannemelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Wijzigingsbesluit financiële markten 2024

- **Wat?** Op 13 september 2024 is de minister van Financiën met de [consultatie van het Wijzigingsbesluit financiële markten 2024](#) gestart. Om een zorgvuldige behandeling van letselschade nader te borgen, worden in het besluit nadere voorschriften aan de

beheerste bedrijfsvoering van schadeverzekeraars gegeven. Schadeverzekeraars worden verplicht om te beschikken over adequate procedures en maatregelen ter voorkoming van overschrijding van termijnen bij de behandeling van letselschade. Verder regelt het wijzigingsbesluit welke gegevens door de cederende verzekeraar moeten worden aangeleverd bij het verzoek om instemming van DNB voor het sluiten of wijzigen van een activa-intensief herverzekeringscontract. De consultatieperiode is op 25 oktober 2023 gesloten.

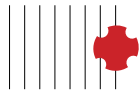
- **Wie?** Schadeverzekeraars.
- **Wanneer?** Het is nog niet bekend wanneer het wijzigingsbesluit in werking treedt. Het is gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Groeps-vvgb

- **Wat?** De [Wijzigingswet financiële markten 2022-II](#) is gedeeltelijk in werking getreden. De [inwerkingtreding](#) geldt nog niet voor de introductie van een meldplicht in artikel 3:103a lid 1 Wft, ten aanzien van wijzigingen die plaatsvinden binnen een groep, nadat eerder door DNB een groeps-vvgb is verleend zoals bedoeld in artikel 3:102 lid 2 Wft. De meldplicht is uitgewerkt in het voorgestelde Wijzigingsbesluit financiële markten 2023.
- **Wie?** Groepsmaatschappijen die met betrekking tot een verzekeraar over een groeps-vvgb van DNB beschikken.
- **Wanneer?** Het Wijzigingsbesluit financiële markten 2023 treedt op 1 juli 2024 in werking. Naar verwachting zal artikel 3:103a Wft dan ook in werking treden.

Nadere beloningsregels financiële sector (Wnbfo) volledig in werking

- **Wat?** Per 1 januari 2023 is de [Wet nadere beloningsmaatregelen financiële ondernemingen \(Wnbfo\)](#) in werking getreden. Onderdeel van de Wnbfo vormen (i) de aanscherping van de middelingsregeling voor niet-cao-personeel (ook wel de cao-uitzondering genoemd), dat onder voorwaarden een hogere bonus dan 20% toegekend kan krijgen en (ii) de retentieregels voor vaste beloning in financiële instrumenten. Zie hierover ook onze [Finnius vindt-blog](#) van 23 juni 2022. De AFM heeft eind 2022 een [meldingsformulier voor het afwijken van het bonusplafond](#) voor niet-cao-personeel gepubliceerd.
- **Wie?** Verzekeraars die binnen het bereik van de Nederlandse beloningsregels vallen. Dat zijn in ieder geval alle verzekeraars met een vergunning van de AFM.
- **Wanneer?** De wijzigingen zijn op 1 januari 2023 in werking getreden, met overgangsrecht tot 1 januari 2024 voor medewerkers die op 1 januari 2023 al werkzaam waren voor de verzekeraars ('bestaande

medewerkers'). Voor al het personeel dat op 1 januari 2023 al in dienst was, moeten verzekeraars dus in 2024 aan de aangescherpte middelingsregeling en de retentieregels voldoen.

ITS templates indienen toezichtinformatie

- **Wat?** Op 5 mei 2023 is de [Uitvoeringsverordening tot vaststelling van de technische uitvoeringsnormen](#) wat betreft de templates voor de indiening door verzekerings- en herverzekeringsondernemingen bij hun toezichthoudende autoriteiten van voor het toezicht op die ondernemingen noodzakelijke informatie in het Publicatieblad van de Europese Unie gepubliceerd. Deze uitvoeringsverordening vervangt de huidige Uitvoeringsverordening 2015/2450 waarin templates voor het indienen van toezichtinformatie worden gegeven.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De uitvoeringsverordening is van toepassing met ingang van 31 december 2023.

ITS openbaarmaking solvabiliteitsrapport

- **Wat?** Op 5 mei 2023 is de [Uitvoeringsverordening tot vaststelling van technische uitvoeringsnormen](#) wat betreft de procedures, formats en templates voor de openbaarmaking door verzekerings- en herverzekeringsondernemingen van hun verslag over hun solvabiliteit en financiële positie in het Publicatieblad van de Europese Unie gepubliceerd. De uitvoeringsverordening vervangt de huidige Uitvoeringsverordening 2015/2452 waarin de procedures, formats en templates voor de openbaarmaking van het rapport over de solvabiliteit en financiële positie, als bedoeld in artikel 51 van de Solvency II-richtlijn, zijn vastgelegd.
- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De uitvoeringsverordening is van toepassing met ingang van 31 december 2023.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

DORA

- **Wat?** Op 27 december 2022 zijn de [Verordening betreffende digitale operationele weerbaarheid voor de financiële sector](#) (DORA) en de [bijbehorende richtlijn](#) in het Publicatieblad van de Europese Unie gepubliceerd. In het onderdeel [Digitalisering & FinTech](#) wordt in meer detail ingegaan op DORA en alle daarop betrekking

hebbende ontwikkelingen.

- **Wie?** Alle verzekeraars.
- **Wanneer?** De verordening is met ingang van 17 januari 2025 rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten, waaronder Nederland.

Wetgevingswensen DNB

- **Wat?** In haar [brief](#) van 11 mei 2023 heeft DNB de wens geuit om in het geval van natura-uitvaartverzekeringen bij het cliëntenonderzoek te volstaan met een lichtere vorm van verificatie. Levensverzekeraars die enkel natura-uitvaartverzekeringen aanbieden vallen buiten de Wwft, terwijl levensverzekeraars die ook andere verzekeringen aanbieden volledig moeten voldoen aan de Wwft. In [reactie op de wetgevingswensen](#) van DNB heeft de minister van Financiën gemeld met DNB en andere stakeholders, zoals de FIU, te kijken naar de wenselijkheid en mogelijkheden om deze wijziging door te voeren. Daarbij heeft de minister bijzonder oog voor de aankomende herziening van de Europese anti-witwasregelgeving, waarover thans onderhandelingen plaatsvinden. Ook heeft DNB verzocht om artikel 3a:95 lid 2 Wft te schrappen. Dit artikel houdt het verbod in om het door een dochteronderneming uitgegeven passivum verder af te schrijven dan het geval is bij de moederonderneming. De minister is het met deze wens eens en zal de wijziging spoedig doorvoeren.
- **Wie?** Levensverzekeraars die ook natura-uitvaartverzekeringen aanbieden.
- **Wanneer?** Wij verwachten dat in 2024 wetgevingstrajecten starten naar aanleiding van de wensen van DNB.

INTEGRITEIT

Onder wet- en regelgeving op het gebied van integriteit verstaan wij de Europese en Nederlandse regelgeving op het gebied van de bestrijding van witwassen en het financieren van terroristische activiteiten. Dit onderwerp staat ook wel bekend onder de Engelse afkortingen AML/CFT (*anti-money laundering and countering the financing of terrorism*) en ML/TF (*money laundering and terrorist financing*). Het onderwerp is al enige jaren buitengewoon relevant voor elke vergunninghoudende financiële onderneming en kan op veel aandacht rekenen van de toezichthouders. In Nederland zijn de belangrijkste verplichtingen op dit punt opgenomen in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft).

Ook marktpartijen zonder vergunning van de ECB, DNB of de AFM kunnen overigens onder de Wwft vallen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan vrijgestelde betaaldienstverleners of vrijgestelde beheerders van beleggingsinstellingen (zogenoemde 'light' beheerders), maar ook aan kredietverstrekkers op de klein-zakelijke markt (aanbieders van mkb-kredieten) of *corporate finance* kantoren.

De naleving van de Sanctiewet 1977 (Sw) staat sinds de Russische inval in Oekraïne (februari 2022) ook (weer) nadrukkelijk op de agenda van de toezichthouders. De meest relevante ontwikkelingen op dit punt zullen wij ook in dit hoofdstuk bespreken.

AFM TOEZICHT 112

Trendzicht 2024
Aandacht beheerders transactiemonitoring

DNB TOEZICHT 112

Toezicht in beeld
Consultatie nieuwe Q&As en Good Practices Wwft
Onderzoeken naleving sanctieregelgeving
Consultatie Good Practices sub-merchants

EBA TOEZICHT 113

Work Programme 2024
Rapport samenwerking toezichthouders
Rapport ML/TF-risico's betaalinstellingen
ML/TF-richtsnoeren risicofactoren
Richtsnoeren toegang tot financiële diensten
Opinie ML/TF-risico's
Herziene richtsnoeren risicogebaseerd toezicht
Consultatie travel rule guidelines

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 114

Modernisering Nederlands sanctiestelsel
Voortgang beleidsagenda aanpak witwassen
Aanpassingen lijst hoogrisicolanden
Wijzigingswet financiële markten 2024
Twaalfde sanctiepakket Rusland

NIEUWE WET- EN REGELGEVING 116

Europees pakket AML/CFT-wetgeving*
Wetsvoorstel Plan van aanpak witwassen*
Herziening Wire Transfer Regulation (WTR II)
Strafbaarstelling overtreding EU-sancties
Richtlijn ontneming en confiscatie
vermogensbestanddelen
Versterking aanpak ondermijnende criminaliteit II
Verwijzingsportaal bankgegevens

FATF 119

Aanpassing FATF-standaarden
Consultatie FATF guidance bij aanbeveling 25
Rapport gebruik crowdfunding voor
terrorismedinanciering
Rapport ML/TF in de kunst- en antiekmarkt
Leidraad identificeren UBO's rechtspersonen
Rapport tegengaan ransomware-financiering
Rapport misbruik van non-profit organisaties
Rapport toenemende cyberfraude
Implementatie FATF-standaarden virtual assets (service providers)

OVERIGE ONTWIKKELINGEN 121

NVB Standaarden
Toegang tot UBO-register
EU-lijst PEP-functies

AFM TOEZICHT

Trendzicht 2024

- **Wat?** In november 2023 heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. De AFM wijst partijen onder andere op i) de rol van digitalisering bij het klant-acceptatieproces op grond van de Wwft en naleving van de Sw en ii) het waterbedeffect dat kan ontstaan bij tegengaan van witwassen, terrorismefinanciering en overtredingen van de Sw. Volgens de AFM vindt witwassen in toenemende mate plaats via de assetmanagementsector, doordat andere financiële instellingen met een poortwachtersfunctie (zoals banken) hogere drempels opwerpen naar aanleiding van toegenomen politieke druk en uitgebreide(re) sanctiewetgeving.
- **Wie?** Alle Wwft-instellingen die onder het toezicht van de AFM vallen.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in haar Agenda 2024, die begin 2024 door de AFM zal worden gepubliceerd.

Aandacht beheerders transactiemonitoring

- **Wat?** In een [nieuwsbericht](#) van april 2023 heeft de AFM een oproep gedaan aan beheerders van beleggingsinstellingen om meer aandacht te besteden aan transactiemonitoring. Deze oproep volgde op het bekend worden van de resultaten van de periodieke Wwft- en Sw-vragenlijst die de AFM bij beheerders had uitgezet. In haar rapport '[Beheerders van beleggingsinstellingen in beeld](#)' heeft de AFM de resultaten van deze uitvraag nader toegelicht, waarin met name naar voren komt dat het proces van transactiemonitoring en melding van ongebruikelijke transacties door beheerders effectiever plaats dient te vinden.
- **Wie?** Beheerders van beleggingsinstellingen.
- **Wanneer?** Per direct; De AFM heeft eerder aangekondigd een nieuwe versie van de 'Leidraad Wwft en Sw' te publiceren, maar deze is tot op heden nog niet verschenen.

DNB TOEZICHT

Toezicht in beeld

- **Wat?** In november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepresenteerd. Dit is een samenvatting die weergeeft waar DNB in haar toezicht aan werkt en heeft gewerkt. Toezicht op het bestrijden van

financieel-economische criminaliteit is een speerpunt in het toezicht van DNB. In 2024 zal DNB, onder andere, de opvolging van de aanbevelingen van de Financial Action Task Force (FATF) naar aanleiding van de in 2022 gepubliceerde [wederzijdse evaluatie](#) afronden door deze te integreren in haar toezicht. Ook geeft DNB aan in 2024 verder te zullen bijdragen aan de voorbereidingen voor de oprichting van een Europese anti-witwastoezichthouder. Tot slot zal DNB naar verwachting begin 2024 de definitieve versie van de in eind 2023 geconsulteerde Q&As en Good Practices Wwft en Sw publiceren als herziening van de 'Leidraad Wwft en Sw' (zie onder het volgende kopje 'Consultatie nieuwe Q&A en Good Practices Wwft'). DNB zal de punten die ze aanstipt in dit document meenemen in haar toezicht.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder integriteitstoezicht van DNB vallen, maar ook voor onder toezicht van de AFM staande instellingen kan het nuttig zijn om hier een blik op te werpen.
- **Wanneer?** Naar verwachting worden de finale versies van de Q&As en Good Practices begin 2024 gepubliceerd.

Consultatie nieuwe Q&As en Good Practices Wwft

- **Wat?** Met de [consultatie DNB Wwft Q&As and Good Practices](#) heeft DNB in oktober 2023 een nieuw beleidsdocument voor de bestrijding van witwassen voorgelegd aan de financiële sector. Met de herziening van de Leidraad Wwft en Sw middels de Q&As en Good Practices Wwft beoogt DNB met een meer risicogebaseerde benadering de financiële sector schoner te houden, misdraadbestrijding effectiever te laten verlopen en te helpen voorkomen dat te strenge controles leiden tot onnodige weigering of hindering van klanten. Naast de Q&A en Good Practices zal er een aparte leidraad voor naleving van de Sw komen. In de nieuwe Q&A en Good Practices benadrukt DNB ook de rol van innovatieve technische middelen en het gebruik daarvan voor Wwft-doeleinden.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder integriteitstoezicht van DNB vallen. Maar ook voor onder toezicht van de AFM staande instellingen kan het nuttig zijn om een blik op de Q&As en Good Practices te werpen.
- **Wanneer?** Naar verwachting worden de finale versies van de Q&As en Good Practices begin 2024 gepubliceerd.

Onderzoeken naleving sanctieregelgeving

- **Wat?** Sinds 2022 heeft DNB naar aanleiding van de ingestelde sancties tegen Rusland en Belarus twee thema-onderzoeken uitgevoerd naar de naleving

van sanctieregelgeving. In mei 2023 heeft DNB (een deel van) de resultaten van deze onderzoeken gepubliceerd in een [rapport in de vorm van generieke observaties en bevindingen](#) richting de sector. Het rapport focust op de diepgang van de risicoanalyse, vormen van sanctie-omzeiling, het belang van screening van *dual-use* goederen, de werking van sanctiescreeningssystemen en het relatiebegrip in het licht van minderheidsaandeelhouders. Omdat het screenen van minderheidsaandeelhouders volgens de sector geen *market practice* is en de Europese sanctieregelgeving op dit punt verschillend lijkt te worden geïnterpreteerd door de lidstaten, heeft DNB dit onderwerp voorgelegd aan de Europese Commissie. De Europese Commissie heeft hier tot op heden nog niet op gereageerd. In afwachting van de reactie van de Europese Commissie zal DNB ten aanzien van dit onderwerp lage prioriteit geven aan handhaving.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder integriteitstoezicht van DNB vallen. Maar ook voor onder toezicht van de AFM staande instellingen kan het nuttig zijn om een blik te werpen op het rapport.
- **Wanneer?** Per direct.

Consultatie Good Practices sub-merchants

- **Wat?** Op 12 december 2023 heeft DNB de [Good Practices sub-merchants](#) ter consultatie gepubliceerd, waarin handreikingen worden geboden aan betaalininstellingen en elektronischgeldinstellingen voor het beheersen van risico's die samenhangen met de (in) directe dienstverlening aan sub-merchants. De good practices bevatten richtlijnen voor de integriteitsrisico's, cliëntenonderzoek en transactiemonitoring met betrekking tot sub-merchants. Zo benoemt DNB bijvoorbeeld als good practice het in acht nemen van de risico's van sub-merchants bij het vaststellen van een risicoprofiel van een klant met achterliggende sub-merchants. DNB benadrukt in dit document het belang van de poortwachtersrol van betaal- en elektronischgeldinstellingen en dat het gebruik van sub-merchants deze instellingen niet van deze verantwoordelijkheid ontslaat.
- **Wie?** Betaalininstellingen en elektronischgeldinstellingen.
- **Wanneer?** De consultatietermijn verloopt op 24 januari 2024.

EBA TOEZICHT

Work Programme 2024

- **Wat?** In oktober 2023 heeft EBA haar [Work Programme 2024](#) gepubliceerd. Hierin heeft EBA aangegeven in 2024 aandacht te besteden aan de voorbereiding van de transitie naar het nieuwe Europese AML/CFT-kader

en de opzet van een Europese anti-witwasautoriteit. Totdat die anti-witwasautoriteit op poten is gezet, zal EBA doorgaan met het bevorderen van de aanpak van witwassen, terrorismefinanciering, sancties en andere financiële misdrijven binnen de EU.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen, voor zover zij vallen onder de reikwijdte van de Wwft.
- **Wanneer?** Per direct.

Rapport samenwerking toezichthouders

- **Wat?** In augustus 2023 heeft EBA een [rapport inzake het functioneren van AML/CFT-colleges](#) gepubliceerd. De AML/CFT-colleges dienen toezicht te houden op financiële ondernemingen die in ten minste drie lidstaten én buiten de EU opereren. In haar rapport onderschrijft EBA de inspanningen van toezichthouders op meerdere vlakken, maar er resteren ook nog verbeterpunten. Zo zijn er nog meer dan vijftig niet-opererende AML/CFT-colleges, zijn er nog maar weinig non-EU-observatoren, is er weinig bewustzijn over de voordelen van informatiedeling en wordt er niet op frequente basis met elkaar gesproken.
- **Wie?** Met name toezichthouders, maar het rapport kan ook effect hebben op onder toezicht staande financiële instellingen die in ten minste drie lidstaten en buiten de EU opereren.
- **Wanneer?** Per direct.

Rapport ML/TF-risico's betaalininstellingen

- **Wat?** In juni 2023 heeft EBA een [rapport over de witwas- en terrorismefinancieringsrisico's bij betaalininstellingen](#) gepubliceerd. In dit rapport suggereert EBA dat de risico's op witwassen en terrorismefinanciering binnen betaalininstellingen mogelijk niet effectief worden beoordeeld en beheerd. EBA zal haar bevindingen meenemen in haar tweejaarlijkse risicoanalyse en, waar nodig, verder onderzoeken. Mogelijk leiden sommige bevindingen ook tot het aanpassen van Europese wet- en regelgeving op het gebied van ML/TF.
- **Wie?** Alle betaalininstellingen.
- **Wanneer?** Het is nog onbekend in hoeverre dit rapport zal leiden tot wijzigingen in wet- en regelgeving.

ML/TF-richtsnoeren risicofactoren

- **Wat?** In mei 2023 heeft EBA een [consultatiedocument inzake de wijziging van de richtsnoeren over ML/TF-risicofactoren](#) gepubliceerd. De voorgestelde aanpassingen vloeien voort uit de wijziging van de Verordening betreffende bij geldovermakingen te

voegen informatie, waardoor ook cryptodienstverleners binnen de reikwijdte daarvan zullen vallen, alsmede uit de wijziging van de anti-witwasrichtlijn (AMLD) waardoor cryptodienstverleners zijn onderworpen aan dezelfde ML/TF-vereisten als krediet- en financiële instellingen. De gewijzigde richtsnoeren zien voornamelijk op de specifieke kenmerken van cryptoactiva en cryptodienstverleners, het gebruik van *remote onboarding tools* en het aangaan van relaties met cryptodienstverleners gevestigd buiten de EU.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen, voor zover zij vallen onder de reikwijdte van de Wwft.
- **Wanneer?** De deadline van de consultatieperiode is op 31 augustus 2023 verstreken. Wij verwachten dat de definitieve richtsnoeren begin 2024 door EBA zullen worden gepubliceerd. Vervolgens zullen de richtsnoeren zes maanden na publicatie in alle officiële EU-talen in werking treden.

Richtsnoeren toegang tot financiële diensten

- **Wat?** In maart 2023 heeft EBA nieuwe [richtsnoeren inzake toegang tot financiële diensten](#) gepubliceerd. Deze moeten ervoor zorgen dat klanten toegang hebben tot de financiële diensten die zij nodig hebben om volledig te kunnen deelnemen aan de maatschappij, zonder dat deze toegang belemmerd wordt door weigering op ongefundeerde anti-witwas- en anti-terrorismedinancieringsgronden of zonder geldige reden. De richtsnoeren zijn er met name op gericht om de toegang van klanten tot financiële producten en diensten te waarborgen, met bijzondere aandacht voor de meest kwetsbare klanten. Lees ook onze [Finnius vindt-blog](#) over deze richtsnoeren.
- **Wie?** Alle krediet- en financiële instellingen en Europese toezichthouders.
- **Wanneer?** De richtsnoeren gelden met ingang van 3 november 2023 en zijn overgenomen door DNB.

Opinie ML/TF-risico's

- **Wat?** In juli 2023 heeft EBA haar [tweejaarlijks opiniedocument](#) gepubliceerd waarin zij de huidige en opkomende witwas- en terrorismedinancieringsrisico's binnen de Europese financiële sector analyseert en identificeert. Wij verwachten dat DNB (en de AFM) deze risico's zullen meenemen in hun toezicht.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder integriteitstoezicht van DNB vallen. Maar ook voor onder toezicht van de AFM staande instellingen kan het nuttig zijn om hier een blik op te werpen.
- **Wanneer?** Per direct.

Herziene richtsnoeren risicogebaseerd toezicht

- **Wat?** In november 2023 heeft EBA de definitieve versie van de [gewijzigde richtsnoeren voor risicogebaseerd toezicht](#) gepubliceerd. De wijzigingen breiden de reikwijdte van de richtsnoeren uit tot ML/TF-toezichthouders die belast zijn met het toezicht op cryptodienstverleners zoals gedefinieerd in de *Markets in Crypto-Assets Regulation* (MiCA).
- **Wie?** Europese toezichthouders belast met het toezicht op cryptodienstverleners.
- **Wanneer?** De vernieuwde richtsnoeren zijn vanaf 30 december 2024 van toepassing.

Consultatie travel rule guidelines

- **Wat?** In november 2023 heeft EBA een [consultatiepaper](#) met nieuwe richtsnoeren voor de voorkoming van misbruik van geld- en bepaalde cryptoactiva-overmakingen ten behoeve van witwassen en terrorismefinanciering gepubliceerd. Deze zogenoemde *travel rule guidelines* specificeren welke stappen genomen moeten worden door (intermediaire) betaaldienstverleners en (intermediaire) cryptodienstverleners om ontbrekende of incomplete informatie bij dergelijke overmakingen te detecteren. Daarnaast zetten de richtsnoeren nader uiteen welke procedures de voorgenoemde dienstverleners moeten hanteren om een geld- of cryptoactiva-overmaking met ontbrekende informatie te beheren.
- **Wie?** (Intermediaire) betaaldienstverleners en (intermediaire) cryptodienstverleners.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 26 februari 2024. Vervolgens zal EBA de definitieve richtsnoeren vaststellen, waarna de richtsnoeren naar verwachting op 30 december 2024 in werking zullen treden.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

Modernisering Nederlands sanctiestelsel

- **Wat?** De wetgever heeft in [haar brief van 4 november 2022](#) aangekondigd het sanctiestelsel in Nederland te willen herzien om zo de Sw toekomstbestendig te maken (zie ook de [Vooruitblik 2023](#)). In de zomer van 2023 zijn delen van het wetsvoorstel in een zogeheten [preconsultatie](#) gepubliceerd. De preconsultatie had als doel om op een aantal onderwerpen inbreng op te halen, zoals het uitbreiden van het toezicht naar nieuwe

partijen en het plaatsen van aantekeningen in, onder meer, het Handelsregister (inclusief het UBO-register), octrooiregister of het Kadaster. De opgehaalde inbreng wordt meegenomen bij de herziening van de Sw en aanverwante wetgeving.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder integriteitstoezicht van de AFM en DNB vallen.
- **Wanneer?** De minister van Buitenlandse Zaken heeft in [zijn brief van 4 juli 2023](#) het voornemen geuit om in het najaar van 2023 de formele consultatie van het conceptwetsvoorstel te starten. Deze consultatie is tot op heden nog niet gestart. De oorspronkelijke planning was dat medio 2024 een definitieve versie van de wetswijzing aan het parlement zou worden voorgelegd. Het is op dit moment onduidelijk in hoeverre deze planning nog haalbaar is.

Voortgang beleidsagenda aanpak witwassen

- **Wat?** De minister van Financiën heeft, in samenspraak met de minister van Justitie en Veiligheid, in september 2022 de [beleidsagenda witwassen](#) gepubliceerd (zie ook de [Vooruitblik 2023](#)). In het voorjaar van 2023 heeft de minister voor het eerst een [voorgangsrapportage betreffende de beleidsagenda](#) gestuurd aan de Tweede Kamer. De voorgangsrapportage gaat in op de wens van de sector om verduidelijking van en voorlichting over de noodzaak en inhoud van de regelgeving, de toegang tot het betalingsverkeer en het opstellen van statistieken.
- **Wie?** Toezichthouders waaronder de AFM en DNB, en alle financiële ondernemingen die onder integriteitstoezicht van de AFM en DNB vallen.
- **Wanneer?** De minister heeft toegezegd voor het einde van 2023 een volgende voortgangsbrief te sturen waarin, onder meer, nader wordt ingegaan op de knelpunten omtrent *Politically Exposed Persons* (PEPs). Deze brief is op het moment van schrijven nog niet met het parlement gedeeld.

Aanpassingen lijst hoogrisicolanden

- **Wat?** De [lijst met hoogrisicolanden](#) is in 2023 weer aan verandering onderhevig geweest. Zo zijn recentelijk [Kameroen en Vietnam](#) aan de lijst toegevoegd, en zijn [Marokko en Cambodja](#) weer van de lijst afgevoerd. De Europese Commissie kondigde in december 2023 aan dat ze voornemens is de [Kaaimaneilanden en Jordanië](#) van de lijst af te voeren. Ten aanzien van zakelijke relaties en transacties die verband houden met deze hoogrisicolanden moeten Wwft-instellingen verscherpt cliëntonderzoek doen.
- **Wie?** Financiële ondernemingen die onder de reikwijdte van de Wwft vallen.

- **Wanneer?** De lijst van hoogrisicolanden wordt meerdere keren per jaar aangepast. De lijst wordt op voorstel van de Europese Commissie vastgesteld. Het Europees Parlement heeft vervolgens een maand om te reageren, waarna het finale voorstel in het Publicatieblad van de Europese Unie wordt gepubliceerd.

Wijzigingswet financiële markten 2024

- **Wat?** Het [voorstel voor de Wijzigingswet financiële markten 2024](#) is in oktober 2023 bij de Tweede Kamer ingediend. De Wijzigingswet bevat een aantal relevante wijzingen op het gebied van de Wwft. Zo wordt bijvoorbeeld de boetehoogte voor beheerders van beleggingsinstellingen geëxpliciteerd, en volgt straks expliciet uit de Wwft dat een voordeelfafhankelijke boete ook kan worden opgelegd als het omzetafhankelijke boetemaximum geldt. In het Wijzigingsbesluit financiële markten 2024 die ter [consultatie](#) is voorgelegd wordt een objectieve indicator voor aanbieders van cryptodiensten (een transactie van een bedrag van EUR 15.000 of meer) geschrapt.
- **Wie?** Onder andere beheerders en aanbieders van cryptodiensten.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel was eind 2023 nog in behandeling in de Tweede Kamer. Het is nog niet bekend wanneer de wijzigingswet in werking treedt. Het is echter gebruikelijk dat dit op 1 juli 2024 zal zijn.

Twaalfde sanctiepakket Rusland

- **Wat?** In december heeft de Raad het twaalfde sanctiepakket ten aanzien van Rusland [aangenomen](#). De EU heeft sancties tegen Rusland ingesteld vanwege de illegale annexatie van Oekraïens grondgebied. De sancties blijven nodig om maximale druk uit te oefenen op Rusland, om de agressie in Oekraïne te beëindigen. Sancties maken het onder andere moeilijker voor Rusland om de oorlog te blijven bekostigen. De nieuwe sancties zijn onder andere gericht tegen de Russische militaire industrie, cyber-toeleveranciers van de Russische inlichtingendiensten en invoer van Russische diamanten. Ook zijn er nieuwe maatregelen tegen het omzeilen van sancties, en zijn er nieuwe personen op de lijst gezet.
- **Wie?** Instellingen die onder de Sw vallen.
- **Wanneer?** Het meest recente pakket aan sanctiemaatregel is per 18 december 2023 in werking getreden.

NIEUWE WET- EN REGELGEVING

Europees pakket AML/CFT-wetgeving

Wetgevingsvoorstellen

De Commissie heeft op 20 juli 2021 [vier wetgevingsvoorstellen](#) gepresenteerd:

1. het [voorstel voor een verordening tot oprichting van een nieuwe Europese AML/CFT-autoriteit](#) (AMLA-verordening);
2. het [voorstel voor een AML/CFT-verordening](#);
3. het [voorstel voor een zesde anti-witwasrichtlijn](#), die de bestaande vierde anti-witwasrichtlijn (zoals gewijzigd door de vijfde anti-witwasrichtlijn) zal vervangen; en
4. het [voorstel tot herziening van de Verordening betreffende bij geldovermakingen te voegen informatie](#).

Dit pakket aan wetgevingsvoorstellen zal, indien dit door de Raad van de EU en het Europees Parlement wordt aangenomen, leiden tot belangrijke veranderingen in het Europese AML/CFT-landschap. Hieronder worden de relevante onderdelen besproken, waarbij het opmerking verdient dat de herziening van de Verordening betreffende bij geldovermakingen te voegen informatie inmiddels is afgerond en de herziene verordening per 30 december 2024 van toepassing zal zijn (zie ook onder 'Uitbreiding Verordening bij te voegen informatie bij cryptoactivatransacties' hieronder).

AML-verordening (Europese AML/CFT-autoriteit)

De Europese Commissie stelt voor om een nieuwe Europese AML/CFT-autoriteit (AMLA) op te richten. Het was de bedoeling dat de AMLA op 1 januari 2023 zou zijn opgericht. Recentelijk hebben de Europese Raad en het Europees Parlement een [voorlopig akkoord over de inhoud van de AMLA-verordening](#) bereikt, maar wordt door de partijen nog onderhandeld over de locatie van de AMLA. De partijen zijn het inmiddels wel eens over de [procedure](#) die moet worden gevolgd bij het selecteren van de locatie.

Na oprichting gaat de AMLA zich (onder andere) richten op:

- de coördinatie van het toezicht door nationale toezichthouders en de onderzoeken door nationale *financial intelligence units* (FIU's);
- het uitoefenen van direct AML/CFT-toezicht op geselecteerde financiële ondernemingen (bepaalde instellingen die een hoog risicoprofiel hebben en actief zijn in meerdere lidstaten);

- het uitoefenen van indirect AML/CFT-toezicht op niet-geselecteerde instellingen; en
- het uitvaardigen van richtsnoeren voor een eenduidige toepassing van de AML/CFT-regels in de EU.

De voorgestelde AMLA-verordening voorziet in vergaande onderzoeksbevoegdheden en handhavingsmogelijkheden voor de AMLA. De activiteiten van de AMLA moeten bekostigd gaan worden uit enerzijds het EU-budget en anderzijds de vergoedingen die geselecteerde en bepaalde niet-geselecteerde instellingen jaarlijks aan de AMLA moeten gaan voldoen.

AML/CFT-verordening (o.a. regels voor het cliëntenonderzoek)

Ten tweede introduceert de Europese Commissie een AML/CFT-verordening. In deze voorgestelde verordening worden onder meer de eisen uiteengezet voor *client due diligence* (CDD), de uitbesteding van AML/CFT-taken, de bedrijfsbrede risicobeoordeling, de compliancefunctie en het aan de FIU melden van ongebruikelijke transacties. Deze eisen volgen grotendeels uit AMLD4 en AMLD5. De AML/CFT-verordening zal in de toekomst dus de primaire wetgevingsbron worden voor instellingen die onder AML/CFT-toezicht vallen.

Als de AML/CFT-verordening op enig moment in werking treedt, zullen veel bepalingen uit de Wwft komen te vervallen. Een verordening werkt immers rechtstreeks in alle EU-lidstaten. In dit verband zal het interessant zijn om te bezien hoe bepaalde begrippen dan worden uitgelegd op Europees niveau en hoe die uitleg zich verhoudt tot de uitleg zoals we die nu kennen op grond van de Wwft, zoals ten aanzien van de reikwijdte van de meldplicht van ongebruikelijke transacties.

Dit voorstel wordt nog besproken in de [triloog](#) tussen de Commissie, het Parlement en de Raad.

Zesde anti-witwasrichtlijn (o.a. handhaving door nationale toezichthouders)

Ten derde stelt de Europese Commissie een zesde anti-witwasrichtlijn (AMLD6) voor. Deze richtlijn, die anders dan de AML/CFT-verordening wel eerst in Nederland moet worden geïmplementeerd, moet AMLD4/5 vervangen. Op grond van de voorgestelde AMLD6 mogen lidstaten, bijvoorbeeld, straks aan de Europese Commissie voorstellen om ook andere sectoren dan die genoemd in de AML/CFT-verordening in hun land onder AML/CFT-toezicht te plaatsen.

Dit voorstel wordt nog besproken in de [triloog](#) tussen de Commissie, het Parlement en de Raad.

Uitbreiding Verordening bij te voegen informatie bij cryptoactivatransacties

Als laatste onderdeel van het pakket stelt de Europese Commissie een herziening van de Verordening betreffende bij geldovermakingen te voegen informatie voor. Deze herziening ([WTR II](#)) is inmiddels gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Unie en met ingang van 30 december 2024 volledig van toepassing binnen Europa. De minister heeft inmiddels ook de [Uitvoeringswet Transfer of Funds Regulation](#) aangekondigd, die de WTR II in Nederland moet implementeren (voor zover nodig). De Uitvoeringswet ligt op het moment van schrijven voor bij de Afdeling Advisering van de Raad van State.

WTR II breidt de bestaande Verordening betreffende bij geldovermaking te voegen informatie uit door 'cryptoactiva' en 'cryptodienstverleners' toe te voegen aan de reikwijdte van deze verordening. Als gevolg van de uitbreiding wordt het verplicht voor in de verordening aangewezen instellingen om informatie over de verzender en de begunstigde van een cryptotransactie met elkaar te delen. Dit is nu al het geval bij reguliere geldovermakingen. Op basis van deze informatie wordt beoogd cryptoactivatransacties effectief te monitoren ter voorkoming van witwassen en terrorismefinanciering, en verzenders en begunstigten te screenen tegen de relevante sanctielijsten. De informatie die moet worden uitgewisseld, betreft de namen van de verzender en begunstigde, het (crypto)rekeningnummer en informatie om te kunnen verifiëren of het daadwerkelijk de verzender betreft zoals een adres, persoonlijk documentnummer, klantidentificatienummer of geboortedatum- en plaats.

Inwerkingtreding

Het omvangrijke pakket aan voorstellen – behalve de WRT II, aangezien die inmiddels al is gepubliceerd – wordt op dit moment besproken in het triloog tussen de Raad, de Commissie en het Parlement. Oorspronkelijk was het idee dat de meeste van de voorgestelde maatregelen eind 2024 in werking zouden treden en de AMLA in 2026 zou gaan starten met haar directe toezicht. Aangezien bijvoorbeeld de AML/CFT-verordening en AMLD6 pas drie jaar nadat ze zijn aangenomen, in werking treden, is op dit moment onze verwachting dat het gehele pakket medio 2027 in werking zal treden.

Wetsvoorstel Plan van aanpak witwassen

De minister van Financiën heeft bij Kamerbrief van 21 oktober 2022 het [wetsvoorstel Plan van aanpak witwassen](#) naar de Tweede Kamer gezonden. Kort en goed is het wetsvoorstel onder te verdelen in de volgende vier onderdelen:

1. een verbod voor beroeps- of bedrijfsmatige handelaren in goederen om transacties vanaf EUR 3.000 in contanten te verrichten;
2. het vergroten van de samenwerking en informatie-uitwisselingen tussen Wwft-instellingen;
3. gezamenlijk monitoren van transacties mogelijk maken voor banken; en
4. de verduidelijking van het gebruik van bijzondere categorieën persoonsgegevens en persoonsgegevens van strafrechtelijke aard in het kader van verplichtingen op grond van de Wwft.

De eerste drie onderdelen lichten wij hieronder nader toe.

Verbod op contante betalingen vanaf EUR 3.000

In het wetsvoorstel is een verbod op contante betalingen vanaf een bedrag van EUR 3.000 voor beroeps- en bedrijfsmatige handelaren in goederen opgenomen. Het verbod geldt voor betalingen in contanten die in of vanuit Nederland worden verricht en geldt hoofdzakelijk voor beroeps- of bedrijfsmatige kopers en verkopers van goederen (handelaren). Deze partijen hebben op dit moment te maken met de Wwft bij contante betalingen van meer dan EUR 10.000. Met de inwerkingtreding van deze wet vervalt de huidige verplichting voor handelaren tot het verrichten van cliëntenonderzoek, transactiemonitoring en het melden van ongebruikelijke transacties. Het verbod heeft geen invloed op de objectieve meldgrenzen en subjectieve meldplicht die gelden voor andere instellingen dan handelaren. Daarnaast geldt het verbod ook voor handelaren in kunstvoorwerpen en pandhuizen voor zover zij goederen aan- of verkopen in contanten. Het verbod geldt dus niet voor transacties tussen particulieren en heeft geen betrekking op diensten, al is er in de Tweede Kamer een amendement voorgesteld dat moet regelen dat het verbod ook van toepassing is op diensten.

Vergroten samenwerking en informatie-uitwisseling Wwft-instellingen

Het wetsvoorstel verplicht Wwft-instellingen te onderzoeken of de cliënt een andere Wwft-instelling uit dezelfde categorie om dienstverlening heeft verzocht of bij deze Wwft-instelling dienstverlening heeft afgenomen of op dit moment afneemt indien:

1. een zakelijke relatie of transactie naar haar aard een hoger risico op witwassen of financieren van terrorisme met zich meebrengt;
2. er sprake is van factoren die duiden op een hoger risico genoemd in bijlage III van de vierde anti-witwasrichtlijn; of
3. de instelling een verscherpt cliëntenonderzoek verricht.

Indien hier sprake van is, dient de instelling navraag te doen bij de andere instelling naar gebleken risico's op witwassen of financieren van terrorisme. Indien de andere dienstverlener dergelijke risico's heeft geconstateerd, is deze gehouden de relevante gegevens onverwijld te verstrekken. Wwft-instellingen dienen, voorafgaand aan de dienstverlening, hun cliënten te informeren over deze verplichting.

Het gaat hierbij om een inspanningsverplichting. Dit betekent dat een Wwft-instelling redelijke maatregelen moet hebben getroffen om na te gaan of een cliënt eerder bij een andere Wwft-instelling uit dezelfde categorie diensten heeft afgenomen. Wat redelijk is, hangt af van de context van het specifieke geval. De minister verlangt niet van een Wwft-instelling dat zij op goed geluk alle andere Wwft-instellingen uit haar categorie benadert om navraag te doen. Binnen het redelijke valt bijvoorbeeld wel het nagaan bij de cliënt bij welke andere Wwft-instellingen deze momenteel diensten afneemt of in het verleden soortgelijke diensten heeft afgenomen, en het raadplegen van openbare bronnen en bronnen van informatie die Wwft-instellingen tot hun beschikking hebben, zoals databases met verschillende nieuwsbronnen. De inspanningsverplichting om onderzoek te doen naar eerdere dienstverlening gaat terug tot dienstverlening die uiterlijk vijf jaar eerder is beëindigd. Ondanks deze toelichting voorzien wij voor de praktijk toch een worsteling hoe aan deze inspanningsverplichting invulling gegeven kan worden.

Gezamenlijke transactiemonitoring door banken

Het wetsvoorstel maakt mogelijk dat banken het monitoren van transacties kunnen uitbesteden aan een 'gezamenlijke voorziening'. Dat is een apart vehikel dat banken oprichten of waaraan zij kunnen deelnemen. Hierbij geldt wel dat de uitbesteding alleen kan zien op het genereren van alerts. De opvolging van deze alerts kan niet worden uitbesteed. Dat betekent dat de banken steeds zelf i) dienen te onderzoeken of de transactie ongebruikelijk is, ii) moeten beoordelen of mitigerende maatregelen nodig zijn en iii) een melding van een ongebruikelijke transactie moeten doen bij de FIU. Andere instellingen die onder de reikwijdte van de Wwft vallen, waaronder betaalinstellingen, beleggingsondernemingen en beleggingsfondsen, kunnen géén gebruik maken van deze vorm van uitbesteding. Sterker: in artikel 10, lid 1 Wwft (nieuw) staat nog steeds dat de Wwft-instellingen – exclusief de banken – de voortdurende controle van de zakelijke relatie (waaronder transactiemonitoring) in beginsel niet mogen uitbesteden aan een derde. Dit is opmerkelijk en naar ons oordeel een gemiste kans, omdat de toelichting bij het wetsvoorstel nota bene expliciet vermeldt dat EU-regelgeving ruimte laat voor deze vorm van uitbesteding (dus ook voor niet-banken).

Huidige stand van zaken

Het wetsvoorstel is met weinig enthousiasme ontvangen. Met name de [Autoriteit Persoonsgegevens](#) is een groot (en vocaal) tegenstander van het wetsvoorstel, en heeft het wetsvoorstel zelfs onrechtmatig genoemd. De AP heeft vooral fundamentele bedenkingen bij het 'mass surveillance-karakter' van het wetsvoorstel. Zie bijvoorbeeld ook de [Finnius vindt-blog](#) over deze discussie. De Tweede Kamer had op haar beurt ook haar vragen bij het nut en de noodzaak van het wetsvoorstel, getuige de 55 pagina's aan [vragen en opmerkingen naar aanleiding van het wetsvoorstel](#). Vervolgens telde de minister haar knopen en ging zij terug naar de [tekentafel](#). Het wetsvoorstel is inmiddels [controversieel](#) verklaard, en het is nog maar de vraag of de Tweede Kamer in de nieuwe samenstelling in meerderheid door wil gaan met het wetsvoorstel. Wij achten de kans inmiddels aannemelijk dat het wetsvoorstel in haar huidige vorm de eindstreep niet gaat halen. Wij raden marktpartijen aan de ontwikkelingen omtrent het wetsvoorstel goed te blijven volgen.

Herziening Wire Transfer Regulation (WTR II)

- **Wat?** De [herziening van de Wire Transfer Regulation](#) (de herziening staat ook bekend als WTR II) is aangenomen en gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Unie. Kort gezegd wordt de reikwijdte van de verordening uitgebreid naar cryptodienstverleners (zie het kader 'Nieuw Europees pakket met AML/CFT-wetgeving'). De (aanstaande) inwerkingtreding van de WTR II maakt dat ook in Nederland een aantal wetten moet worden aangepast. De minister heeft dan ook de [Uitvoeringswet Transfer of Funds Regulation](#) aangekondigd, die de nodige wijzingen moet bewerkstellingen. De Uitvoeringswet ligt op dit moment voor ter advisering bij de Afdeling Advisering van de Raad van State.
- **Wie?** Cryptodienstverleners.
- **Wanneer?** De herziene Verordening is per 29 juni 2023 in werking getreden en is per 30 december 2024 toepasselijk.

Strafbaarstelling overtreding EU-sancties

- **Wat?** Op 2 december 2022 heeft de Europese Commissie het voorstel voor de [Richtlijn betreffende de definitie van strafbare feiten en sancties voor de schending van beperkende maatregelen van de Unie](#) gepubliceerd. Deze richtlijn definieert bepaalde strafbare feiten en voert sancties in met betrekking tot schendingen van beperkende maatregelen van de EU (EU-sancties). Het doel van de richtlijn is om de

omzeiling van sancties te beperken en de handhaving ervan te versterken. Zo introduceert de richtlijn een maximumsanctie van ten minste één jaar respectievelijk vijf jaar gevangenisstraf, voor bepaalde in de richtlijn opgenomen strafbare feiten en wordt er voor rechtspersonen een geldboete geïntroduceerd die, afhankelijk van het strafbare feit, 1% respectievelijk 5% bedraagt van de totale wereldwijde omzet van de rechtspersoon in het boekjaar voorafgaand aan het besluit tot oplegging van de geldboete.

- **Wie?** Overtreders van Europese sancties.
- **Wanneer?** Het voorstel wordt nu besproken in de triloog tussen de Commissie, de Raad en het Parlement, waarbij de Raad en het Parlement inmiddels een [politiek akkoord](#) hebben bereikt. Wij nemen aan dat de richtlijn medio 2024 wordt aangenomen. Vooralsnog voorziet de richtlijn in een korte implementatietermijn van zes maanden.

Richtlijn ontneming en confiscatie vermogensbestanddelen

- **Wat?** De Europese Commissie heeft, parallel aan het voorstel voor de Richtlijn betreffende de definitie van strafbare feiten en sancties voor de schending van beperkende maatregelen van de Unie, nog een richtlijn gepubliceerd: de [Richtlijn betreffende ontneming en confiscatie van vermogensbestanddelen](#). De richtlijn is geïntroduceerd ten behoeve van de confiscatie en ontneming van vermogensbestanddelen die zijn verkregen door middel van strafbare feiten zoals terrorisme en witwassen van geld. De Commissie is tot de conclusie gekomen dat het bestaande juridisch kader de EU-lidstaten onvoldoende equipeert om het verdienmodel van de georganiseerde criminaliteit doeltreffend te verstoren. Met dit voorstel wil de Commissie dan ook de regels met betrekking tot bevrozing, confiscatie, management en eventuele executie van vermogensbestanddelen harmoniseren en samenbrengen in één richtlijn.
- **Wie?** Ondernemingen en personen die vermogen hebben verkregen door strafbare feiten.
- **Wanneer?** Het voorstel wordt nu besproken in de triloog tussen de Commissie, de Raad en het Parlement, waarbij de Raad en het Parlement inmiddels een [politiek akkoord](#) hebben bereikt. Wij nemen aan dat de richtlijn medio 2024 wordt aangenomen. Vooralsnog voorziet de richtlijn in een implementatietermijn van een jaar.

Versterking aanpak ondermijnende criminaliteit II

- **Wat?** De minister van Justitie en Veiligheid heeft in november 2023 het [wetsvoorstel versterking strafrechtelijke aanpak ondermijnende criminaliteit II](#) bij

de Tweede Kamer ingediend. Het wetsvoorstel regelt, onder meer, dat de FIU de wettelijke bevoegdheid krijgt om de uitvoering van een financiële transactie door een bank voor een periode van maximaal vijf dagen (of tien dagen in het geval het verzoek komt van een FIU uit een andere lidstaat) aan te houden. De bank dient onverwijld gevolg te geven aan een dergelijk verzoek, op straffe van handhavingsmaatregelen.

- **Wie?** Banken.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel is recentelijk ingediend bij de Tweede Kamer, en dient nu het parlementaire proces te doorlopen. Onze inschatting is dat het wetsvoorstel niet voor 2025 in werking zal treden.

Verwijzingsportaal bankgegevens

- **Wat?** De minister van Financiën heeft in het najaar van 2021 de [Wijzigingswet verwijzingsportaal bankgegevens](#) ter consultatie gepubliceerd. De wijzigingswet regelt onder meer een nationale beleidswens uit het Plan van aanpak witwassen, namelijk het mogelijk maken dat saldo- en transactiegegevens via het verwijzingsportaal kunnen worden gevorderd van banken met meer dan 2,5 miljoen rekeninghouders. In november 2022 heeft de minister het [Wijzigingsbesluit verwijzingsportaal bankgegevens](#) ter consultatie aangeboden gepubliceerd. In het wijzigingsbesluit wordt, onder meer, geregeld welke instanties en functionarissen toegang krijgen tot het verwijzingsportaal. Ook wordt geregeld welke gegevens via het portaal worden ontsloten.
- **Wie?** Banken.
- **Wanneer?** De Raad van State heeft in september 2022 een [advies](#) over de Wijzigingswet uitgebracht. De minister heeft vervolgens [te kennen gegeven](#) dat het wetsvoorstel in maart 2023 naar de Tweede Kamer zou worden gestuurd. Dat is echter niet gebeurd. Het is op dit moment onbekend wanneer het wetsvoorstel wordt gepubliceerd.

FATF

Aanpassing FATF-standaarden

- **Wat?** De FATF heeft in november 2023 een [aangepaste versie van de FATF-standaarden](#) gepubliceerd. De aanpassingen zien op de versterking van de bevoegdheden en het vermogen van autoriteiten om criminele bestanddelen te identificeren en op te sporen. De wijzigingen omvatten vereisten voor confiscatie en voorlopige maatregelen tot bevrozing en inbeslagneming in de binnenlandse context en maatregelen om de internationale samenwerking bij het ontnemen van vermogensbestanddelen sneller en efficiënter in te richten. De FATF heeft aangegeven

dat zij haar beoordelingsmethodologie zal aanpassen aan de vernieuwde FATF-standaarden en deze ook meeneemt in de volgende ronde van wederzijdse evaluaties.

- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Consultatie FATF guidance bij aanbeveling 25

- **Wat?** De FATF heeft in februari 2023 tijdens haar plenaire vergadering wijzigingen van aanbeveling 25 aangenomen, die zien op versterking van de standaard voor transparantie van UBO's van trusts en andere juridische constructies. Naar aanleiding van deze wijziging is de FATF voornemens om ook haar risicogebaseerde guidance bij aanbeveling 25 aan te passen en heeft deze eind oktober 2023 de [consultatie inzake aanpassing van aanbeveling 25](#) gepubliceerd. De aanpassingen hebben als doel om de implementatie van de nieuwe vereisten van aanbeveling 25 te bevorderen.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** De consultatie liep tot 8 december 2022. De FATF heeft aangegeven dat ze de uitkomsten van de consultatie zal bespreken tijdens de vergadering van februari 2024.

Rapport gebruik crowdfunding voor terrorismefinanciering

- **Wat?** De FATF heeft in oktober 2023 haar [rapport](#) over het misbruiken van crowdfundingplatforms door terroristen gepubliceerd. Het rapport gaat in op de manier waarop terroristen en terroristische groeperingen crowdfundingactiviteiten op sociale media en platforms exploiteren om financiering van het publiek aan te trekken voor terroristische doeleinden. Ook geeft het rapport een aantal uitdagingen zoals de complexiteit en anonimiteit, alsmede het gebrek aan expertise en training binnen de crowdfundingsector om verdachte activiteit te signaleren. Tot slot formuleert het rapport een aantal *good practices*, waaronder het includeren van crowdfunding in risicoanalyses inzake nationale terrorismefinanciering en in sterke (inter) nationale informatie-uitwisselingssystemen.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Rapport ML/TF in de kunst- en antiekmarkt

- **Wat?** De FATF heeft in februari 2023 haar [rapport](#) over het gebruik van de kunst- en antiekmarkt door criminelen, georganiseerde criminaliteit en terroristen voor witwas- en financieringsdoeleinden

gepubliceerd. Het rapport bevat een lijst van risico-indicatoren die instellingen kunnen helpen bij het signaleren van verdachte activiteiten op de kunst- en antiekmarkten, waarbij ook het belang van het snel identificeren en traceren van cultuurobjecten die betrokken zijn bij witwassen of terrorismefinanciering, wordt onderschreven. Ook bevat het rapport een aantal *good practices* die landen hebben opgetuigd om de uitdagingen op de kunst- en antiekmarkt aan te pakken, zoals de oprichting van gespecialiseerde eenheden en toegang tot relevante databases, en samenwerking met deskundigen en archeologen om te helpen bij het identificeren, traceren, onderzoeken en repatriëren van cultuurobjecten.

- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Leidraad identificeren UBO's rechtspersonen

- **Wat?** De FATF heeft in maart 2023 de [aangepaste leidraad](#) over *beneficial ownership* gepubliceerd na consultatie eind 2022. De leidraad is aangepast naar aanleiding van een wijziging van aanbeveling 24 over de transparantie en de UBO's van rechtspersonen en heeft met name effect voor landen buiten de EU die nog geen UBO-register hebben geïntroduceerd.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Rapport tegengaan ransomware-financiering

- **Wat?** De FATF heeft in maart 2023 een [rapport over het tegengaan van ransomware-financiering](#) gepubliceerd. Het rapport heeft betrekking op de methode van criminelen om ransomware-aanvallen te organiseren en de manier waarop betalingen worden verkregen en witgewassen. Uit de analyse van de FATF komt naar voren dat deze criminelen doorgaans bijna exclusief gebruik maken van cryptoactiva of andere virtuele activa. De FATF vestigt daarom extra aandacht op jurisdicties met zwakkere of geen controleraamwerken op het gebied van witwassen en terrorismefinanciering. Als actiepunten voor kwetsbare jurisdicties benoemt de FATF onder andere het opzetten en gebruiken van internationale samenwerkingsmechanismen en het ontwikkelen van skills en tools voor autoriteiten en toezichthouders om snel te kunnen handelen, om virtuele activa met spoed te kunnen ontnemen. Tot slot bevat het rapport een lijst van risico-indicatoren om verdachte activiteiten in relatie tot ransomware te kunnen herkennen.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Rapport misbruik van non-profit organisaties

- **Wat?** De FATF heeft in november 2023 [wijzigingen ten aanzien van aanbeveling 8](#) gepubliceerd, over het beschermen van *non-profit organisations* (NPO's) tegen het misbruikt worden voor terrorismefinanciering. De wijzigingen adresseren eerdere misinterpretatie en -applicatie door landen waardoor NPO's onevenredige maatregelen kregen opgelegd. De wijziging verduidelijkt dat gerichte, evenredige en risicogebaseerde maatregelen de kern vormen van een doeltreffende aanpak van misbruik van NPO's. Ter verdere ondersteuning van de gewijzigde aanbeveling 8 heeft de FATF tevens een [Best Practices Paper](#) gepubliceerd met zowel *best practices* als *bad practices* bij de implementatie van de FATF-vereisten ten aanzien van NPO's.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Rapport toenemende cyberfraude

- **Wat?** De FATF heeft in november 2023 een [rapport](#) inzake cyberfraude gepubliceerd. Daarin heeft zij geanalyseerd hoe cyberfraude zich de afgelopen tijd heeft ontwikkeld, welke verbanden er zijn met andere misdrijven en hoe criminelen kwetsbaarheden in nieuwe technologieën gebruiken. Het rapport benadrukt het belang van (inter)nationale samenwerking ten aanzien van de toenemende dreiging van cyberfraude en formuleert een aantal risico-indicatoren en nuttige fraudebestrijdingsvereisten en -controles voor het opsporen en voorkomen van cyberfraude en daaraan gerelateerde witwaspraktijken.
- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

Implementatie FATF-standaarden virtual assets (service providers)

- **Wat?** De FATF heeft in november 2023 een [gerichte update over de implementatie van de FATF-standaarden](#) uitgebracht ten aanzien van *virtual assets* en *virtual asset service providers* (VASPs), en dan met name over de zogenoemde *travel rule*, *decentralized finance* (DeFi), *peer-to-peer-transacties* (P2P) en *non-fungible tokens* (NFT's). De FATF concludeert in het rapport dat landen nog steeds worstelen met fundamentele vereisten zoals het uitvoeren van een risicoanalyse, het invoeren van wetgeving om VASPs te reguleren en het uitvoeren van een toezichtsinspectie. De FATF heeft aangegeven verdere voortgang te monitoren en haar bevindingen te publiceren, alsmede een verdere evaluatie uit te voeren rond juni 2024 om de resterende uitdagingen te signaleren.

- **Wie?** Regelgevende autoriteiten en toezichthouders.
- **Wanneer?** Per direct.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

NVB Standaarden

- **Wat?** Het afgelopen halfjaar heeft de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) in samenspraak met DNB en het ministerie van Financiën een aantal [standaarden](#) gepubliceerd die Nederlandse banken kunnen gebruiken om het cliëntenonderzoek (*client due diligence*, CDD) dat moet worden verricht uit hoofde van de Wwft, op een meer proportionele wijze in te richten. Zo heeft de NVB, onder meer, standaarden gepubliceerd over i) de identificatie en verificatie van uiteindelijk belanghebbenden (*ultimate beneficial owners*, UBO's), ii) het vaststellen van pseudo-UBO's, iii) de te nemen CDD-maatregelen wanneer de cliënt/transactie verband houdt met een door de Europese Commissie vastgesteld hoogrisicoland, iv) het opstellen van een transactieprofiel en v) het actualiseren van cliëntgegevens. Ook heeft de NVB een aantal sectorspecifieke standaarden opgesteld, zoals [de standaard voor NPO's](#) en de [standaard voor cryptodienstverleners](#).
- **Wie?** Banken. Maar ook andere typen financiële ondernemingen kunnen inspiratie opdoen uit de nieuwe NVB-standaarden.
- **Wanneer?** Per direct. De NVB heeft aangekondigd dat nog meer standaarden zullen volgen, bijvoorbeeld sectorspecifieke standaarden die relevant zijn voor betaalinstellingen.

Toegang tot UBO-register

- **Wat?** Financiële ondernemingen hebben tot de dag van vandaag geen toegang tot de UBO-registers, als gevolg van een [uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie](#) (HvJ EU) (zie ook de [Vooruitblik 2023](#)). Inmiddels hebben de bevoegde autoriteiten (AFM, DNB, FIU, de politie etc.) weer toegang tot de registers. Het [wetsvoorstel Wijzigingswet beperking toegang UBO-registers](#), die de toegang voor onder meer financiële ondernemingen moet regelen, is in de zomer van 2023 ter consultatie gepubliceerd. Kort en goed wil de minister, naast onder meer Wwft-instellingen en de bevoegde autoriteiten, elke natuurlijke persoon of rechtspersoon die een legitiem belang kan aantonen en - in het geval van het Trustregister - natuurlijke en rechtspersonen voor zover het juridische constructies betreft met een meerderheidsbelang in een buiten

de EU opgerichte juridische entiteit, toegang geven tot het UBO-register. Uit de [reactie](#) van de minister naar aanleiding van de consultatie volgt, onder meer, dat wordt gezien of gevolmachtigde agenten ook toegang kunnen krijgen tot het UBO-register. Het verdient overigens opmerking dat – zolang de UBO-registers offline zijn – Wwft-instellingen verplicht blijven om te controleren of de UBO's van de cliënten zijn geregistreerd (zie ook de [Kamerbrief](#) van 20 januari 2023).

- **Wie?** Financiële ondernemingen die onder de reikwijdte van de Wwft vallen en regelgevende autoriteiten.
- **Wanneer?** Het wetsvoorstel is op het moment van schrijven nog niet ingediend bij de Tweede Kamer, maar wel verzonden voor [advies](#) naar de Raad van State. Wij verwachten dat het definitieve wetsvoorstel medio 2024 naar de Tweede Kamer zal worden gestuurd.

EU-lijst PEP-functies

- **Wat?** Op Europees niveau is een geconsolideerde [lijst van PEP-definities](#) gepubliceerd. De lijst bevat een overzicht van prominente publieke functies op nationaal niveau (alle EU-lidstaten), op het niveau van internationale organisaties en op het niveau van de instellingen en organen van de EU.
- **Wie?** Financiële ondernemingen die onder de reikwijdte van de Wwft vallen en regelgevende autoriteiten.
- **Wanneer?** Per direct.

DUURZAAMHEID (ESG)

Dit is het vijfde jaar dat we in de Vooruitblik een special publiceren over duurzaamheid (milieu-, sociale en governance-aspecten, ESG) in Europese en Nederlandse wet- en regelgeving, en het ziet ernaar uit dat dit niet het laatste jaar zal zijn! Dit onderwerp is verre van statisch. We zouden een Vooruitblik kunnen publiceren die uitsluitend gaat over ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid in de lijn van de zich verder ontwikkelende Europese overkoepelende (dubbele) transitiedoelstellingen, het creëren van multidisciplinaire wetgeving om het niveau van (transparantie over) duurzaamheidskenmerken van financiële producten die beschikbaar zijn in Europa te optimaliseren en te verbeteren, allemaal gericht op het tegengaan van klimaatverandering en het vergroten van de inclusiviteit van bevolkingsgroepen. Naast een grote verscheidenheid aan ontwikkelingen in de financiële sector blijft deze Vooruitblik echter de nadruk leggen op de toezichtdoelstellingen met betrekking tot deze ESG-onderwerpen voor de financiële ondernemingen waarop deze Vooruitblik is gericht (let op, daaronder vallen dus niet pensioenfondsen en accountantskantoren). We hebben daarom een selectie gemaakt van ontwikkelingen die volgens ons het meest concreet of relevant zijn voor financiële marktpartijen aan het begin van 2024.

Anders dan bij andere specials in de Vooruitblik, begint deze special met een algemene inleiding waarna zes onderwerpen aan bod komen: i) de overkoepelende duurzaamheidsthema's, ii) toezichtdoelen, iii) ESG transparantie, iv) ESG risico's en ratings, v) ESG rapportage en vi) andere onderwerpen die de moeite waard zijn om in de gaten te houden in 2024.

INLEIDING 124

OVERKOPELENDE DUURZAAMHEIDSTHEMA'S 124

- Voltooing van 'Fit for 55'-wetgeving
- ESA's rapporten greenwashing*
- EIOPA advies greenwashing
- ESAP-verordening
- Consumenten empowerment in groene transitie richtlijn
- Richtlijn gelijke beloning

TOEZICHTSDOELEN 128

- EC Work Programme 2024
- ESA's Joint Work Programme 2024
- EBA Work Programme 2024
- ESMA Annual Work Programme 2024
- ESMA Sustainability Goals 2024
- EIOPA Programming Document 2024-2026
- IOSCO rapport toezichtpraktijken greenwashing
- AFM Trendzicht 2024*
- DNB Toezicht in beeld 2023-2024

ESG TRANSPARANTIE 132

- Consultatie SFDR
- AFM position paper consultatie SFDR
- ESA's verslag SFDR RTS

ESA's verslag vrijwillige openbaarmaking PAI's*

- ESMA duurzaamheidsinformatie in prospectussen
- ESMA duurzaamheidsgerelateerde informatie en integratie duurzaamheidsrisico's
- Taxonomieverordening*
- ESMA actie inzake ESG-informatie voor beheerders benchmarks
- ESG-gerelateerd taalgebruik in de fondssensector
- ESMA Toelichting sleutelementen kader duurzame financiering
- AFM Leidraad duurzaamheidsclaims
- Factsheet duurzame financiering consumenten

ESG RISICO'S EN RATINGS 137

- CRR uitvoeringsverordening informatievervalsing ESG-
risico's
- Solvency II en IRRD openbaarmaking van
duurzaamheidsrisico's
- EBA richtlijnen en sjablonen analyse
klimaatrisicoscenario's
- EBA besluit ad-hoc ESG-gegevensverzameling
- ESMA klimaatrisico stresstesten en greenwashing
controverses

EIOPA consultatie prudentiële behandeling
duurzaamheidsrisico's
IAIS consultatie toezicht op klimaatrisico's in de
verzekeringsector
DNB beheer klimaatrisico's financiële
marktinfrastructuur
DNB beheer duurzaamheidsrisico's door verzekeraars
Verordening ESG-ratings*

ESG RAPPORTAGE 141

CSRD en Europese standaarden
duurzaamheidsverslaggeving
Nederlands uitvoeringsmaatregelen CSRD
Wijziging Richtlijn jaarrekening

OVERIGE 142

Verordening Europese groene obligaties
Richtlijn Corporate Sustainability Due Diligence (CSDDD)
ESMA consultatie richtsnoeren toezicht op
duurzaamheidsinformatie
EBA vrijwillig EU-label groene leningen
Duurzaamheid in geschiktheid en productgovernance
DNB Rapport inzake overstromingseffecten op financiële
sector

INLEIDING

Deze Vooruitblik 2024 bouwt voort op de kennis die is gedeeld in de Vooruitblik 2022 en Vooruitblik 2023. De wetgeving zoals hierboven vermeld, is al gedeeltelijk geschetst in de vorige versies. We raden lezers die geïnteresseerd zijn in het algemene kader, aan om te beginnen met het onderdeel [Duurzaamheid \(ESG\)](#) in de Vooruitblik 2022 en Vooruitblik 2023.

De meeste ontwikkelingen die relevant zijn in 2024 moeten worden gelezen in een mondiale context. Duurzaamheidsdoelstellingen in de breedste zin van het woord zijn relevant sinds 2015, na de goedkeuring van de [duurzaamheidsdoelstellingen \(SDG's\) van de Verenigde Naties](#) en het klimaatakkoord van Parijs. Financieringsinstrumenten van de EU stimuleren de groene en digitale transitie, vaardigheden en werkgelegenheid om het concurrentievermogen van de EU op nationaal en regionaal niveau te versterken. In de loop der tijd zijn er meerdere (wereldwijde) duurzaamheidsinitiatieven ontstaan, waaronder het ['Fit for 55'-pakket](#), dat een reeks voorstellen bevat om EU-wetgeving te herzien, bij te werken en in te voeren met als doel om ervoor te zorgen dat het EU-beleid in lijn is met de overeengekomen klimaatdoelstellingen als onderdeel van de dubbele transitie. Vanuit Europees perspectief zijn, naast de Green Deal, het EU-actieplan voor de financiering van duurzame groei en het pakket duurzame financiering, het [investeringsplan voor een duurzaam Europa](#) en het [Platform voor Strategische Technologieën voor Europa](#), het [Invest EU-programma](#) en de lopende implementatie van de [herstel- en veerkrachtfaciliteit](#) (inclusief de invoering van speciale REPowerEU-hoofdstukken in de nationale herstel- en veerkrachtplannen van de lidstaten) ook belangrijke 'aanjagers' van duurzaamheid in de EU.

OVERKOEPELENDE DUURZAAM- HEIDSTHEMA'S

Voltooiing van 'Fit for 55'-wetgeving

- **Wat?** Op 9 oktober 2023 heeft de Europese Commissie de [aankondiging](#) gedaan dat ze twee laatste pijlers heeft aangenomen van haar 'Fit for 55'-wetgevingspakket om de klimaatdoelstellingen van de EU voor 2030 te halen. Deze twee laatste pijlers omvatten de goedkeuring van de [herziene Richtlijn hernieuwbare energie](#) en de [ReFuelEU-luchtvaartverordening](#), die leiden tot juridisch bindende klimaatdoelstellingen en die nu alle belangrijke

sectoren van de economie bestrijken en onder andere een bijgewerkt emissiehandelssysteem omvatten om emissies te beperken. Het 'Fit for 55'-pakket werd geactualiseerd om de netto-broeikasgasemissies van de EU tegen 2030 met 57% te verminderen. De herziening van de [Energiebelastingrichtlijn](#), een integraal onderdeel van het 'Fit for 55'-pakket, moet nog worden voltooid. Op 14 juli 2021 is al een [Q&A](#) met betrekking tot de Energiebelastingrichtlijn gepubliceerd. In de [nationale energie- en klimaatplannen \(NECP's\)](#) waaraan de lidstaten momenteel de laatste hand leggen, zal deze nieuwe wetgeving moeten worden geïntegreerd en moeten worden aangegeven hoe de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2030 op nationaal niveau zullen worden gehaald.

- **Wie?** Alle marktpartijen.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ESA's rapporten greenwashing

De Europese Commissie heeft in mei 2022 een [verzoek om input](#) gepubliceerd met betrekking tot risico's van 'groenwassen' (*greenwashing*) en het toezicht op beleid inzake duurzame financiering. Hierin wordt verzocht om inbreng over het begrip 'greenwashing' in de financiële sector. Op 31 mei 2023 hebben de ESA's hun voortgangsrapporten over greenwashing gepubliceerd ([ESMA-rapport](#), [EBA-rapport](#), [EIOPA-rapport](#)). In deze verslagen presenteren de ESA's een gemeenschappelijk begrip op hoog niveau van groenwassen, dat van toepassing is op marktdeelnemers in hun respectieve bevoegdheidsgebieden: banken, verzekeraars en pensioenaanbieders en financiële markten. In het algemeen verstaan de ESA's onder greenwashing *een praktijk waarbij duurzaamheidsgerelateerde verklaringen, acties of mededelingen het onderliggende duurzaamheidsprofiel van een entiteit, een financieel product of financiële diensten niet duidelijk en eerlijk weergeven. Deze praktijk kan misleidend zijn voor consumenten, beleggers of andere marktdeelnemers.* De ESA's benadrukken ook dat duurzaamheidsgerelateerde misleidende beweringen opzettelijk of onopzettelijk kunnen voorkomen en zich kunnen verspreiden en betrekking kunnen hebben op entiteiten en producten die al dan niet binnen het regelgevingskader van de EU vallen. *Cherry picking*, het ontbreken van informatie, dubbelzinnigheid, loze beweringen (inclusief overdrijving), misleidend gebruik van ESG-terminologie zoals naamgeving en irrelevantie worden gezien als de meest voorkomende misleidende eigenschappen. Verwezen wordt naar punt 14 van het ESMA-rapport, punt 23 van het EBA-rapport en punt 2.1.2. van het EIOPA-rapport, waarin de verschillende kernkenmerken worden weergegeven die gezamenlijk door de ESA's zijn vastgesteld om (partijen op de financiële markt)

de mogelijke reikwijdte van greenwashing te helpen begrijpen.

ESMA richt zich op uitgevende instellingen, *investment managers*, benchmarkaanbieders en aanbieders van beleggingsdiensten en geeft met betrekking tot deze groepen het volgende aan:

- Wat *uitgevende instellingen* betreft, lijken vooral toekomstgerichte informatie en beloften over toekomstige ESG-prestaties bloot te staan aan het risico van greenwashing. Mogelijke remediërende maatregelen zijn meer transparantie over onderliggende aannames en parameters, het vermijden van *cherry picking* en inconsistenties, evenals het vergroten van de erkenning van transitiefinanciering op basis van betrouwbare informatie en het definiëren van naamgevingsconventies voor financiële instrumenten.
- Duurzaamheidsclaims die in het bijzonder blootstaan aan greenwashingrisico's met betrekking tot *investment managers* zijn claims over de betrokkenheid van een fonds of beheerder bij bedrijven waarin wordt geïnvesteerd, ESG-strategie, -beleid en -referenties, ESG-governance en claims over de impact op duurzaamheid. Fondsnamen staan ook bloot aan greenwashingrisico's. Om deze risico's te beperken, zou het concept van bijdrage aan een duurzame doelstelling moeten worden verduidelijkt, zou gestandaardiseerde informatie moeten worden verstrekt, met name over de betrokkenheid, en zou het misbruiken van de SFDR als etiketteringsregeling moeten worden aangepakt.
- Wat *benchmarks* betreft, geeft het rapport aan dat gebieden zoals impactclaims met betrekking tot specifieke klimaat- en ESG-benchmarks en kwesties die ook bij fondsen voorkomen, zoals misleidende naamgevingspraktijken, onvoldoende transparantie bieden met betrekking tot houdstermaatschappijen en ESG-gegevensmethodologieën, en staan meer bloot aan risico's van greenwashing. In termen van risicobeperking zou het belangrijk zijn om de interactie van de Benchmarkverordening met recentere onderdelen van het kader voor duurzame financiering te verbeteren, evenals de invoering van een betrouwbaar label voor ESG-benchmarks en van naamgevingsconventies.
- Wat ten slotte de *aanbieders van beleggingsdiensten* betreft, staan vooral beweringen over de mate waarin in het advies aan retailbeleggers rekening wordt gehouden met duurzaamheid bloot aan 'het risico van greenwashing evenals de situaties waarin een adviseur mogelijk geen passend gepersonaliseerd advies geeft bij de presentatie van de duurzaamheidskenmerken van producten. Om deze risico's te beperken, kan het regelgevingskader worden versterkt met betrekking tot het concept van duurzaamheidsvoorkeuren, kan de deskundigheid van financieel adviseurs worden verbeterd en kan tegelijkertijd de ESG-geletterdheid van retailbeleggers worden vergroot.

In de context van het bovenstaande is het ook vermeldenswaard dat de *Securities and Markets Stakeholders Group* (MSG) ESMA [heeft gewaarschuwd](#) voor *greenbleaching*. *Greenbleaching* houdt in dat financiële marktdeelnemers ervoor kunnen kiezen de ESG-kenmerken van hun producten niet te claimen, om extra regelgeving en potentiële juridische risico's te vermijden. De MSG is van mening dat zolang er geen wettelijke verplichting is om bekend te maken hoe duurzaam een product is, het niet claimen van duurzaamheid niet kan worden beschouwd als een 'onjuiste voorstelling van zaken' en niet kan worden bestraft. Desalniettemin adviseert de MSG ESMA om dit fenomeen in de gaten te houden om te beoordelen of de wetgeving op het gebied van duurzame financiering haar doelen bereikt (of niet).

EBA geeft aan dat haar voortgangsverslag zich voornamelijk richt op de bankensector, maar ook beleggingsondernemingen en betaaldienstverleners bestrijkt, met echter een beperkte inbreng over betaaldienstverleners, bij gebrek aan voldoende ontvangen feedback. Uit de analyse van EBA blijkt dat greenwashing een smet kan werpen op de ESG-strategie en -doelstellingen van marktdeelnemers, hun ESG-prestaties en de ESG-labels en -certificaten, waarbij beloften over toekomstige ESG-prestaties het meest vatbaar voor greenwashing worden geacht. Het voortgangsrapport beschrijft de negatieve impact die greenwashing kan hebben op de financiële risico's van instellingen en, uiteindelijk, op consumenten. Naar verwachting heeft greenwashing de grootste impact op reputatierisico's, gevolgd door operationele en strategische/zakelijke risico's van banken en beleggingsondernemingen. Er wordt minder impact waargenomen op liquiditeits- en financieringsrisico's. De materialiteit van het greenwashingrisico voor banken wordt momenteel als vrij laag ervaren, maar zal naar verwachting in de toekomst toenemen tot gemiddeld of zelfs hoog. EBA heeft geen beleidsaanbevelingen geformuleerd, maar zet haar beoordeling van de doeltreffendheid en mogelijke tekortkomingen van de regelgevings- en toezichtkaders voort en zal in haar eindverslag over greenwashing de behoefte aan verdere maatregelen verduidelijken.

In haar voortgangsverslag stelt EIOPA dat greenwashing zich - in verschillende mate - kan manifesteren als onderdeel van de bredere reeks gedragsrisico's in alle fasen van de levenscyclus van verzekeringen (bijvoorbeeld op entiteitsniveau en het niveau van productontwikkeling, levering en beheer) en pensioenen (bijvoorbeeld bij ontwerp, levering en beheer van pensioenregelingen). In de verschillende fasen die in het voortgangsverslag worden belicht, zijn mogelijke voorbeelden van greenwashing opgenomen om te laten zien hoe greenwashing in de praktijk kan voorkomen.

Financiële marktpartijen die onder toezicht staan van EBA, EIOPA of ESMA, zoals banken, verzekeraars, beleggingsfondsen en beleggingsondernemingen, evenals benchmarkaanbieders, zouden kennis kunnen nemen van de voorlopige bevindingen die in de voortgangsverslagen worden weergegeven. Dit biedt deze partijen instrumenten om hun interne risicobeheersystemen verder te versterken, met inbegrip van de verschillende risicobeperkende maatregelen om het risico van greenwashing verder te beperken.

De ESA's zullen in mei 2024 definitieve rapporten inzake greenwashing publiceren, en definitieve aanbevelingen overwegen, onder andere over mogelijke wijzigingen in het regelgevingskader van de EU.

EIOPA advies greenwashing

- **Wat?** Na haar [Voortgangsverslag](#) over Greenwashing in juni 2023 heeft EIOPA op 12 december 2023 een consultatie over haar [ontwerpadvies](#) over duurzaamheidsclaims en greenwashing [gelanceerd](#). In het ontwerpadvies worden vier beginselen uiteengezet die in acht moeten worden genomen wanneer aanbieders duurzaamheidsclaims maken. De beginselen in het ontwerpadvies zijn bedoeld om het pad te effenen voor een effectiever en geharmoniseerd toezicht op duurzaamheidsclaims in heel Europa en daarmee het risico van greenwashing in de verzekerings- en bedrijfspensioensector te beperken. Om de voorgestelde beginselen concreter te maken en te laten zien hoe greenwashing in de praktijk kan voorkomen, heeft EIOPA voor elk beginsel voorbeelden van goede en slechte praktijken verzameld. De vier principes zijn de volgende:
 - *Principe 1:* Duurzaamheidsclaims van een aanbieder moeten accuraat en nauwkeurig zijn en consistent met het algemene profiel en bedrijfsmodel van de aanbieder of het profiel van zijn product(en).
 - *Principe 2:* Duurzaamheidsclaims moeten actueel worden gehouden en wijzigingen moeten tijdig en met een duidelijke reden worden bekendgemaakt.
 - *Principe 3:* Duurzaamheidsclaims moeten worden onderbouwd met duidelijke argumenten en feiten.
 - *Principe 4:* Duurzaamheidsclaims en hun onderbouwing moeten toegankelijk zijn voor de beoogde belanghebbenden.EIOPA stelt verder voor dat de nationale bevoegde autoriteiten toezicht houden op de naleving van de bovenstaande beginselen door de aanbieders, hun duurzaamheidsclaims evalueren, de naleving van de relevante wettelijke vereisten garanderen en duurzaamheidsgerelateerde termen in productnamen nauwkeurig onderzoeken.
- **Wie?** Verzekeraars en aanbieders van pensioenproducten.

- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 11 maart 2024. Het eindrapport over greenwashing door EIOPA wordt in mei 2024 verwacht.

ESAP-verordening

- **Wat?** Op 25 november 2021 heeft de Europese Commissie een wetgevingsvoorstel aangenomen over het Europees centraal toegangspunt (ESAP). Het ESAP zal één toegangspunt bieden voor openbare financiële en duurzaamheidsgerelateerde informatie over EU-ondernemingen en EU-beleggingsproducten. Het ESAP zal gecentraliseerde elektronische toegang bieden tot de volgende informatie: i) informatie die openbaar is gemaakt uit hoofde van bepaalde wetgevingshandelingen van de EU of uit hoofde van andere juridisch bindende handelingen van de EU, die voorzien in gecentraliseerde elektronische toegang tot informatie op het ESAP, of ii) informatie die een onder het recht van een lidstaat vallende entiteit (zoals daarin gedefinieerd) op vrijwillige basis via het ESAP toegankelijk wil maken en waarnaar wordt verwezen in de onder i) genoemde wetgevingshandelingen van de EU. Meer in het bijzonder zal het ESAP ook door bedrijven gepubliceerde duurzaamheidsgerelateerde informatie bevatten, wat de doelstellingen van de Europese Green Deal ondersteunt. Als gemeenschappelijke gegevensruimte is het ESAP ook van fundamenteel belang voor de digitale strategie van de EU en de strategie voor digitale financiering. Op 9 november 2023 heeft het Europees Parlement de overeengekomen tekst in eerste lezing goedgekeurd. Op 27 november 2023 heeft de Raad de ESAP-verordening in eerste lezing vastgesteld. De ESAP-verordening is op 20 december 2023 gepubliceerd in het [Publicatieblad van de EU](#).
- **Wie?** Het toepassingsgebied van de ESAP-verordening omvat elke natuurlijke of rechtspersoon die voornemens is informatie beschikbaar te stellen aan het ESAP of gebruik te maken van de bij het ESAP ingediende informatie.
- **Wanneer?** De ESAP-verordening zal 20 dagen na publicatie in werking treden. Het ESAP-platform zal naar verwachting beschikbaar zijn vanaf de zomer van 2027 en geleidelijk worden ingevoerd om een robuuste implementatie mogelijk te maken.

Consumenten empowerment in groene transitie richtlijn

- **Wat?** Op 30 maart 2022 heeft de Europese Commissie een [voorstel](#) inzake een richtlijn over het versterken van de positie van consumenten voor de groene transitie ingediend. Op 19 september 2023 hebben

het Europees Parlement en de Raad de [aankondiging](#) gedaan dat ze een voorlopig politiek akkoord hebben bereikt over een dergelijke richtlijn. Het voorstel beoogt de rechten van consumenten te versterken door de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken en de Richtlijn consumentenrechten aan te passen aan de groene transitie. Dit wordt beoogd door middel van onder andere verbeteringen met betrekking tot de geloofwaardigheid van duurzaamheidslabels door i) het definiëren van de belangrijkste elementen van de certificeringsregeling waarop ze gebaseerd moeten zijn, tenzij ze zijn opgesteld door overheidsinstanties, ii) het vergroten van de transparantie van en het toezicht op beweringen met betrekking tot toekomstige milieuprestaties, en iii) het ontwikkelen van richtsnoeren met betrekking tot oneerlijke beweringen op basis van de compensatie van broeikasgasemissies in de lijst van verboden handelspraktijken.

- **Wie?** Financiële marktpartijen die betrokken zijn bij (de productieketen van) verschillende ondernemingen (bijvoorbeeld als belegger of kredietverstrekker) die (waarschijnlijk) worden geraakt door het toepassingsgebied van de voorgestelde richtlijn.
- **Wanneer?** Het voorlopige akkoord dat met het Europees Parlement is bereikt, moet nu door beide instellingen worden goedgekeurd en formeel worden aangenomen. Op de datum van deze Vooruitblik is het onbekend wanneer deze formele goedkeuring zal plaatsvinden.

Richtlijn gelijke beloning

- **Wat?** Op 10 mei 2023 is de Richtlijn (EU) 2023/970 tot versterking van de toepassing van het beginsel van gelijke beloning voor gelijke of gelijkwaardige arbeid tussen mannen en vrouwen door middel van transparantie van de beloning en handhavingsmechanismen (de [Richtlijn gelijke beloning](#)) van toepassing geworden. Dit kwam ook aan bod in de [Finnius vindt-blog](#) van 8 december 2023. De toepassing van het principe van gelijke beloning moet worden versterkt door directe en indirecte beloningsdiscriminatie uit te bannen.
- **Wie?** Deze richtlijn is van toepassing op werkgevers in de publieke en private sector en op alle werknemers met een arbeidsovereenkomst of arbeidsbetrekking zoals gedefinieerd in de wetgeving, collectieve overeenkomsten en/of gebruiken in de betreffende lidstaat, met inachtneming van de jurisprudentie van het Hof van Justitie.
- **Wanneer?** Deze richtlijn is op 17 mei 2023 gepubliceerd en de lidstaten moeten ervoor zorgen dat zij uiterlijk op 7 juni 2026 aan de richtlijn voldoen. De Nederlandse regering [heeft aangegeven](#) dat de implementatie van de richtlijn in de Nederlandse wetgeving niet op schema ligt.

TOEZICHTSDOELEN

EC Work Programme 2024

- **Wat?** Op 17 oktober 2023 heeft de Europese Commissie haar [Werkprogramma 2024](#) aangenomen. Met het Work Programme 2024 komt de Europese Commissie met 26 aanvullende voorstellen om de administratieve lasten te verminderen zonder de sociale, veiligheids-, consumentenbeschermings-, milieu- of economische normen te verlagen. Met betrekking tot duurzaamheid streeft de Europese Commissie ernaar om:
 - de houdbaarheid van de schuldpositie te versterken en duurzame en inclusieve groei te bevorderen door hervormingen en investeringen;
 - de deadline voor de goedkeuring van de sectorspecifieke Europese standaarden voor duurzaamheidsverslaglegging uit te stellen. De Europese Commissie zal de drempels zoals opgenomen in de Richtlijn jaarrekeningen aanpassen, zodat naar verwachting meer dan een miljoen bedrijven zullen profiteren van lagere rapportagevereisten;
 - de Benchmarkverordening te herzien, onder meer om beheerders van kleinere benchmarks vrij te stellen, terwijl nog steeds een hoge mate van consumenten- en beleggersbescherming wordt gewaarborgd;
 - het delen van gegevens tussen autoriteiten die toezicht houden op de financiële sector te vergemakkelijken en dubbele rapportage te voorkomen;
 - te verduidelijken dat ondernemingen geen beoordeling nodig hebben voor activiteiten die niet van wezenlijk belang zijn voor hun activiteiten en waarvoor zij geen bewijs of gegevens hebben om aan te tonen dat zij voldoen aan de technische screeningcriteria van de EU-Taxonomie;
 - voorstellen te ontwerpen die ook betrekking hebben op handelsnormen voor visserijproducten, de gezondheid van planten, vervoer, landbouw en toezicht op de ruimtelijke infrastructuur; en
 - voor wat de CSDDD betreft, de evenredige toepassing van de vereisten te ondersteunen, met name op gebieden zoals de rol van groepen, teneinde voor efficiëntie te zorgen en onnodige lasten te vermijden.
- **Wie?** Alle financiële marktpartijen.
- **Wanneer?** Het Work Programme 2024 van de Europese Commissie is gedurende heel 2024 relevant.

ESA's Joint Work Programme 2024

- **Wat?** Op 4 oktober 2023 hebben de ESA's hun [Joint Work Programme](#) voor 2024 gepubliceerd. In het kort zullen de ESA's zich richten op de volgende

duurzaamheidsgerelateerde onderwerpen:

- De aflevering van hun derde jaarverslag krachtens artikel 18 SFDR met betrekking tot de omvang en de kwaliteit van de vrijwillige rapportage van de voornaamste nadelige gevolgen (*principle adverse impacts*, of PAI) van investeringsbeslissingen met betrekking tot duurzaamheidsfactoren. Voor het verslag van 2024 zullen de PAI-indicatoren en het template in de SFDR Gedelegeerde Verordening voor het eerst beschikbaar zijn voor analyse door de nationale toezichthoudende autoriteiten;
 - Het monitoren van de praktische toepassing van de SFDR, in het bijzonder de SFDR Gedelegeerde Verordening, om te bepalen of Q&A's of andere level 3-instrumenten ter bevordering van de toezichtconvergentie nodig zijn om de bevoegde autoriteiten en de marktdeelnemers verdere richtsnoeren te geven over de praktische toepassing van de SFDR-regels;
 - Het (op grond van artikel 13 van de SFDR) kunnen opstellen van ITS met betrekking tot de toepassing van de SFDR en het gebruik van marketingcommunicatie voor financiële producten uit de SFDR. De ESA's zullen beoordelen of dergelijke ITS vereist zijn of dat convergentie-instrumenten voor toezicht voldoende zouden zijn om de preventie van greenwashing in marketingcommunicatie te versterken; en
 - De bijdrage aan de beoordeling van SFDR van de Europese Commissie.
- **Wie?** Diverse financiële marktpartijen, zoals beheerders van abi's en icbe's, beleggingsondernemingen, ratingbureaus en aanbieders van benchmarks.
 - **Wanneer?** Het ESA's Joint Work Programme 2024 is gedurende heel 2024 relevant.

EBA Work Programme 2024

- **Wat?** Op 3 oktober 2023 heeft EBA haar [Work Programme 2024](#) gepubliceerd. Uit het Work Programme kan worden afgeleid dat EBA zich, naast de andere aandachtspunten in het Work Programme, uit het oogpunt van duurzaamheid zal concentreren op het analyseren van risico's en het voorbereiden van de stresstest van 2025. Verder zal EBA haar ESG-risicomonitoringskader verder uitbouwen om ESG-risico's in de banksector en de ontwikkeling van de groene financiële markt efficiënt te kunnen monitoren. Dit omvat onder meer een geleidelijk toenemend gebruik van externe gegevens die relevant zijn voor ESG-risico's, met de nadruk op milieurisico's. Ten slotte zal EBA betrokken zijn bij en adviezen voorbereiden over normen voor duurzaamheidsverslaglegging die door European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) in het kader van de CSRD worden uitgevaardigd, en

zal zij de tenuitvoerlegging van de Europese normen voor duurzaamheidsverslaglegging coördineren (zie hierna onder het kopje 'CSRD en Europese standaarden duurzaamheidsverslaggeving').

- **Wie?** Voornamelijk banken.
- **Wanneer?** Het Work Programme 2024 van de EBA is gedurende het hele jaar 2024 relevant.

ESMA Annual Work Programme 2024

- **Wat?** Op 28 september 2023 heeft ESMA haar [Annual Work Programme 2024](#) aangekondigd, waarin haar toezichtprioriteiten voor 2024 worden beschreven, waaronder de uitvoering van de prioriteiten die zijn geformuleerd in de ESMA Sustainable Finance Priorities 2022-2024 (zie hierna onder het kopje 'ESMA Sustainability Goals 2024'). Vanuit een duurzaamheidsperspectief zal ESMA:
 - een follow-up *peer review* over grensoverschrijdend toezicht uitvoeren (volgens haar *Peer Review Work Plan*);
 - de coördinatie voortzetten van en verslag uitbrengen over de resultaten van de gemeenschappelijke toezichtactie (*common supervisory action*, of CSA) inzake MiFID II-vereisten over geschiktheid en productgovernance in combinatie met duurzaamheidsvereisten (zie hierna onder het kopje 'Duurzaamheid en geschiktheid en productgovernance');
 - *mystery shopping* uitvoeren op marketingcommunicatie door marktpartijen;
 - de prioriteiten uit de ESMA-prioriteiten voor duurzame financiering 2022-2024 realiseren, zoals het afleveren van het eindverslag over greenwashing, de publicatie van het jaarverslag van het Gemengd Comité over de omvang van vrijwillige openbaarmakingen van de belangrijkste negatieve effecten in SFDR, en het afleveren van technische normen in het kader van de Verordening Europese groene obligaties verder voorbereiden;
 - een CSA uitvoeren op duurzaamheid in vermogensbeheer en op de ESG-openbaarmakingen overeenkomstig de Benchmarkverordening;
 - RTS over European Single Electronic Format (ESEF) voor taxonomie van duurzaamheidsinformatie en richtlijnen voor het handhaven van duurzaamheidsrapportage ontwikkelen; en
 - de herziening van de technische normen voor methodologieën voor kredietbeoordeling voorbereiden en op basis van de Capital Requirements Regulation (CRR) een verslag opstellen over de vraag of ESG-risico's op passende wijze in methodologieën voor kredietbeoordelaars worden weerspiegeld.

- **Wie?** Diverse financiële marktpartijen, zoals beheerders van abi's en icbe's, beleggingsondernemingen, ratingbureaus en aanbieders van benchmarks.
- **Wanneer?** Het ESMA Annual Work Programme 2024 is gedurende heel 2024 relevant.

ESMA Sustainability Goals 2024

- **Wat?** Op 5 december 2023 heeft ESMA [een document](#) met haar bijdragen aan de transitie naar een duurzamere economie in overeenstemming met de Europese Green Deal, de Agenda voor duurzame financiering 2023 en haar werkzaamheden in 2024 gepubliceerd. Deze informatie is ook beschikbaar in een [visual](#). In het kort zal ESMA zich in 2024 richten op de volgende acties:
 - *Greenwashing*. ESMA zal in mei 2024 haar eindverslag over greenwashing publiceren en een inventarisatie maken van het toezicht op duurzaamheidsinformatie, greenwashing en herstelmaatregelen.
 - *Duurzaamheidsgerelateerde termen*. Naar aanleiding van haar eerdere [consultatie](#) heeft ESMA op 14 december 2023 een [verklaring](#) met betrekking tot de richtsnoeren inzake ESG- of duurzaamheidsgerelateerde termen in de namen van fondsen gepubliceerd, om de belangrijkste inhoud te benadrukken van de richtsnoeren die zij voornemens is te geven in de komende richtsnoeren. ESMA heeft besloten de vaststelling van de definitieve richtsnoeren uit te stellen in afwachting van de uitkomst van de herziening van de AIFM- en de ICBE-richtlijn. Naar verwachting zullen de richtsnoeren in het tweede kwartaal van 2024 worden goedgekeurd en gepubliceerd, afhankelijk van de timing van de publicatie van de herziene teksten van de AIFM- en de ICBE-richtlijn. De richtsnoeren zouden van toepassing worden drie maanden na de datum van publicatie ervan op de website in alle officiële talen van de EU.
 - *Integratie van ESG-risico's en openbaarmakingen*. ESMA zal ook een CSA uitvoeren met betrekking tot de integratie van duurzaamheidsrisico's en openbaarmakingen in de vermogensbeheersector.
 - *ESRS*. ESMA zal bijdragen aan het EU-mechanisme voor het beantwoorden van vragen van belanghebbenden met betrekking tot de implementatie van Europese standaarden voor duurzaamheidsverslaggeving (*European Sustainability Reporting Standards*, of ESRS), zal richtsnoeren opstellen voor de handhaving van duurzaamheidsinformatie en zal technische standaarden opstellen voor het *European Single Electronic Format* voor de taxonomie van duurzaamheidsinformatie.

- *Norm voor groene obligaties.* ESMA zal de eerste reeks technische standaarden leveren in het kader van de Verordening Europese groene obligaties en voorbereidingen treffen om haar toezichthoudende verantwoordelijkheden ten opzichte van externe beoordelaars op zich te nemen.
- *ESG-ratings.* ESMA is voornemens een vlotte en effectieve implementatie van de [Verordening inzake ESG-ratings](#) te ondersteunen, met inbegrip van het toezicht op de verstrekkers van ESG-ratings.
- *Monitoring, rapportage en gezamenlijke klimaatscenarioanalyse.* Na de publicatie van het [Trends, Risico's en Kwetsbaarheden-rapport](#) en de onderzoekspublicatie over de [prijsstelling van ESG-obligaties](#) en de onderzoekspublicatie over het [gebruik van ESG-gerelateerde taal](#) in namen en documenten van beleggingsfondsen, wil ESMA in 2024 i) ESG-gerelateerde marktontwikkelingen en risico's monitoren en beoordelen, met bijzondere aandacht voor mogelijke greenwashingrisico's, ii) het ontwikkelen van rapportage over trends en risico's in de *carbon markets* van de EU in overeenstemming met het nieuwe mandaat in de EU ETS-richtlijn en iii) bijdragen aan een gezamenlijke klimaatscenarioanalyse met de Europese Centrale Bank en de ESA's, om de veerkracht van het financiële stelsel van de EU in het kader van het Fit-for-55-pakket te beoordelen.
- **Wie?** Beheerders van beleggingsfondsen, beleggingsondernemingen, aanbieders van ESG-ratings en emittenten van groene obligaties.
- **Wanneer?** We raden financiële marktpartijen aan om deze verschillende acties van ESMA gedurende 2024 nauwlettend in de gaten te houden.

EIOPA Programming Document 2024-2026

- **Wat?** Op 28 september 2023 heeft de EIOPA haar [herziene Single Programming Document 2024-2026 gepubliceerd](#), dat het EIOPA Annual Work Programme 2024 omvat. In 2024 zal de EIOPA zich richten op i) het beoordelen van potentiële macroprudentiële gevolgen van ESG-risico's en het integreren van deze risico's in het prudentiële kader en het ondersteunen van de analyse van duurzaamheidsrisico's, ii) het meten van leemtes in de bescherming en het ontwikkelen van oplossingen, iii) het bevorderen van duurzaamheidsrapportage en -openbaarmaking en het bestrijden van greenwashing, iv) het bevorderen van het inzicht in catastrofemodellen en het waarborgen van de toegang tot gegevens en v) het tot uiting laten komen van duurzaamheid in haar eigen interne activiteiten. De EIOPA zal zich concentreren op de afronding van de eenmalige scenarioanalyse van klimaatverandering in samenwerking met het ESRB, de ECB, EBA en ESMA, op de afronding van de beoordeling

van de prudentiële behandeling met betrekking tot sociale en milieuactiviteiten, op de herbeoordeling van de standaardformule voor kapitaalvereisten voor natuurrampenrisico's en op de indiening bij de Europese Commissie van het verslag over de risico's van greenwashing en het toezicht op het beleid inzake duurzame financiering. Er zal ook voortgang gemaakt worden met de analyse van biodiversiteitsrisico's en sociale risico's en effecten, en de EIOPA zal reageren op de duurzaamheidsmandaten die voortvloeien uit de Solvency II-onderhandelingen. Het is mogelijk dat de EIOPA het jaarverslag onder artikel 18 SFDR aan de Europese Commissie over *best practices* en aanbevelingen voor vrijwillige rapportagenormen nog een jaar moet uitstellen om betere datakwaliteit te krijgen.

- **Wie?** Verzekeraars.
- **Wanneer?** Het herziene Single Programming Document 2024-2026 van de EIOPA, met inbegrip van het EIOPA Annual Work Programme 2024, is relevant voor heel 2024.

IOSCO rapport toezichtpraktijken greenwashing

- **Wat?** Op 4 december 2023 heeft de International Organization of Securities Commissions (IOSCO) een rapport [gepubliceerd](#) over [Supervisory Practices to Address Greenwashing](#). Het rapport geeft een overzicht van initiatieven die in verschillende jurisdicties (waaronder Nederland) zijn genomen om greenwashing aan te pakken en presenteert verder de uitdagingen die de implementatie belemmeren van de aanbevelingen van IOSCO zoals opgenomen in het [eindrapport](#) inzake ESG-ratings en *data product providers* en het [eindrapport](#) inzake de aanbevelingen op het gebied van duurzaamheidsgerelateerde praktijken, procedures en openbaarmakingen in de vermogensbeheersector, beide gepubliceerd in november 2021, onder andere met betrekking tot *data gaps*, transparantie, kwaliteit en betrouwbaarheid van ESG-ratings, consistentie in etikettering en classificatie van duurzaamheidsgerelateerde producten, evoluerende regelgevingsbenaderingen en behoeften aan capaciteitsopbouw.
- **Wie?** Alle financiële marktpartijen die actief zijn op de financiële markt in Nederland en die exposure hebben of zoeken op de Europese financiële markten.
- **Wanneer?** De inhoud van het IOSCO-rapport blijft waarschijnlijk het hele jaar 2024 relevant.

AFM Trendzicht 2024

Op 7 november 2023 heeft de AFM haar [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. Zoals elk jaar signaleert de AFM belangrijke trends en de bijbehorende risico's in de financiële

sector, met een focus op de financiële dienstverleners, kapitaalmarkten, vermogensbeheerders en verslaggeving en accountantsorganisaties. De concrete gevolgen van de trends en risico's voor het toezicht van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die waarschijnlijk begin 2024 wordt gepubliceerd. In Trendzicht 2024 plaatst de AFM de volgende kanttekeningen bij duurzaamheid.

De AFM merkt in het algemeen het volgende op:

- Als gevolg van problemen om de klimaatdoelstellingen van het Akkoord van Parijs te halen, wordt financiële schade als gevolg van droogte, overstromingen en extreem weer verwacht. Omdat een groot deel van dit soort schade onverzekerbaar is, kan dit leiden tot financiële risico's voor huishoudens en bedrijven op de Nederlandse financiële markt.
- De sociale en politieke doelstellingen om de financiële markten te transformeren naar een duurzamer kader, waaronder de toegenomen vraag naar groene (beleggings)producten, blijft een speerpunt. Er is nog onvoldoende duidelijke regelgeving over duurzaamheidsclassificaties. Het risico bestaat dat financiële marktpartijen verkeerde verwachtingen scheppen ten aanzien van duurzame beleggingen doordat er niet één definitie van 'duurzaamheid' wordt gehanteerd binnen de financiële markten.
- Een andere kwestie is het vinden van de optimale balans tussen financieel rendement en ESG-impactbeleggingen. De manier waarop duurzame beleggingen worden gepresenteerd gaat onvoldoende in op de motivaties van consumenten om te investeren in duurzame doelen. Dit maakt het voor consumenten moeilijk om te bepalen welke duurzame belegging aansluit bij hun voorkeuren. Dit sluit aan bij de transparantievereisten in het licht van de informatieverstrekking aan beleggers.
- Door het gebrek aan overkoepelende gemeenschappelijke eisen op het gebied van duurzaamheids-, markt- en prijsinformatie zijn de verschillende handelsplatformen in verschillende landen van de EU gefragmenteerd, wat leidt tot een minder efficiënte besluitvorming door beleggers.
- Verder hebben onder andere uitgevende instellingen en accountants te maken met nieuwe Europese verslaggevingsregels (CSRD), maar de beschikbare duurzaamheidsgegevens schieten nog vaak tekort voor de rapportagevereisten. De AFM heeft eerder haar zorgen geuit dat het bestuur en de raad van commissarissen van dergelijke uitgevende instellingen, een inhaalslag moeten maken als het gaat om kennis over duurzaamheid.
- Accountantsorganisaties worden geconfronteerd met veranderingen als gevolg van digitalisering en duurzaamheid, die van invloed zijn op de

gecontroleerde onderneming, de wettelijke controle en de accountantsorganisatie zelf, wat op zich weer leidt tot nieuwe materiële risico's. In dit opzicht is het gebrek aan relevante gegevens een toenemend probleem op verschillende niveaus binnen de ondernemingen en hun boekhouding. In het licht van de ontwikkelingen met betrekking tot standaarden voor duurzaamheidsverslaggeving, zal dit de verslaggeving door de relevante marktpartij intensiveren en meer diepgaande kennis en expertise van het accountantskantoor vereisen.

- Klimaatrisico's vertalen zich in risico's voor de financiële sector. Financiële instellingen kunnen te maken krijgen met fysieke risico's (schade door tropische stormen, overstromingen of extreme droogte) en transitierisico's (verliezen door toenemende regelgeving of verandering in consumentenvoorkeuren). Fysieke risico's en transitierisico's beïnvloeden onder andere de marktwaaarde van beleggingen, leningenportefeuilles van hypotheekverstrekkers en de verplichtingen van verzekeraars. De AFM heeft onlangs in een [analyse](#) aangegeven dat specifiek in de Nederlandse vastgoedsector klimaatrisico's nog onvoldoende zijn ingeprijsd op de woningmarkt. Dit kan van invloed zijn op het potentiële rendement van vastgoedbeleggingsfondsen en hun terugbetalingsverplichtingen aan kredietverstrekkers in een structuur met een hefboomfinanciering.

Meer specifiek met betrekking tot de vermogensbeheersector, merkt de AFM het volgende op

- De aandacht wordt gevestigd op het feit dat, naast de kapitaalmarkten als geheel, met name vermogensbeheerders een zeer belangrijke rol spelen in de duurzaamheidstransitie. In het licht hiervan is het belangrijk dat vermogensbeheerders duurzaamheid integreren in hun bedrijfsvoering, duurzaamheidsrisico's beheren en transparant zijn naar beleggers over de manier waarop duurzaamheidseisen en -kenmerken worden geïmplementeerd.
- Verder heeft de AFM eerder in een [rapport](#) aangegeven dat financiële instellingen ervoor moeten zorgen dat zij transparant communiceren over hun productdoelstellingen en de bereikte impact. De AFM erkent dat het lastig is om de feitelijke impact van bepaalde acties te meten.
- Vermogensbeheerders mobiliseren kapitaal voor duurzame investeringen en sturen op duurzaamheidsaspecten in de bedrijfsvoering van bedrijven waarin zij beleggen. Er is een grote vraag onder beleggers naar deze duurzame beleggingen,

en niet-duurzame bedrijven worden steeds vaker uitgesloten van beleggingsportefeuilles. Het is belangrijk dat vermogensbeheerders duurzaamheid integreren in hun bedrijfsvoering en de risico's van de duurzaamheidstransitie beheersen.

- De AFM heeft aangegeven (en het risico als 'zeer hoog' gekwalificeerd) dat het onvoldoende integreren van ESG-factoren in risico- en portefeuillebeheer en het onvoldoende beheersen (en beoordelen) van duurzaamheidsrisico's kan leiden tot teleurstelling bij beleggers en tot greenwashing in geval van ontbrekende transparantie over de implementatie van ESG-kenmerken in het beleggingsbeleid en de impact daarvan. Beide risico's nemen toe als correcte, tijdige en volledige ESG-gegevens ontbreken.
- Tot slot constateert de AFM dat vermogensbeheerders moeite hebben met het verkrijgen van de gegevens die nodig zijn om aan de SFDR-eisen te voldoen, zoals het rapporteren over de belangrijkste negatieve effecten (PAI). Hierdoor vermijden vermogensbeheerders duurzaamheidsverklaringen, onder andere uit angst voor reputatierisico's als de doelstellingen niet worden gehaald (*green hushing*).

Naar verwachting zal de AFM zich in haar toezicht in 2024 richten op de verschillende hierboven genoemde onderwerpen. Alle marktpartijen die onder het toezicht van de AFM vallen, zoals de alternatieve beleggingsinstellingen en hun beheerders, beleggingsondernemingen, uitgevende instellingen en accountantskantoren worden aangemoedigd om deze ontwikkelingen te volgen.

DNB Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** Op 28 november 2023 heeft DNB de focuspunten in haar toezicht voor 2023-2024 [gepubliceerd](#). Dit document geeft weer op welke wijze DNB invulling geeft aan haar toezicht. Hierbij blijft de [Toezichtstrategie 2021-2024](#) van DNB relevant. Verwezen wordt naar de Vooruitblik 2023. In het licht van duurzaamheid geeft DNB aan dat het belangrijk is dat financiële marktpartijen weerbaar zijn en zich aanpassen aan (externe) ontwikkelingen zoals duurzaamheid en technologische vernieuwing. Daartoe integreert DNB duurzaamheid in haar gehanteerde toezichtmethodiek en zet zij zich in om standaarden en instrumenten hieromtrent op internationaal niveau verder vorm te geven en te ontwikkelen. De focus van DNB in 2024 ligt op de integratie van kwantitatieve indicatoren om het risiconiveau te bepalen en op het risicomanagement van instellingen. Zo zal DNB de duurzaamheidsrisico's meenemen in haar toezicht op verzekeraars (en pensioenfondsen) door middel van een ESG-risicoanalyse per instelling op basis van

een self-assessment en de (beleggings)data. DNB beoordeelt zowel de financiële als niet-financiële risico's van klimaatverandering en aantasting van het milieu. DNB scherpt de kwalitatieve indicatoren over risicomanagement aan met inzichten uit de nulmeting van 2023. DNB zal ook onderzoeken op welke wijze sociale risico's (naast milieurisico's) zoals mensenrechtenschendingen onderdeel van hun toezicht kunnen (gaan) zijn. De uitkomsten van dit laatste onderzoek zullen waarschijnlijk worden gepresenteerd als onderdeel van de geactualiseerde versie van de [Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's](#). In een bericht van juli 2023 op [de website van DNB](#) werd vermeld dat DNB mogelijk eind 2023 *good practices* over klimaattransitieplannen zou publiceren, maar deze *good practices* zijn nog niet gepubliceerd. Tot slot zal DNB, om duurzaamheidsrisico's beter in kaart te brengen, in 2024 ook investeren in de ontwikkeling van robuuste duurzaamheidsdata en adequate meetmethoden.

- **Wie?** Banken en verzekeraars.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ESG TRANSPARANTIE

Consultatie SFDR

- **Wat?** Op 14 september 2023 lanceerde de Europese Commissie een [gerichte consultatie](#) en een [openbare consultatie](#) over de tenuitvoerlegging van de SFDR. Beide raadplegingen liepen tot 15 december 2023. Dergelijke raadplegingen zijn geen verrassing, aangezien artikel 19 SFDR voorziet in een verplichte evaluatie van de SFDR over twee strikter geformuleerde onderwerpen. De feitelijke consultaties hebben een bredere reikwijdte en zijn gericht op het verzamelen van informatie van een breed scala aan belanghebbenden over de volgende onderwerpen: i) de huidige vereisten op grond van de SFDR en hoe deze worden geïmplementeerd, ii) hoe de interactie van de SFDR is met andere onderdelen van het Europese kader voor duurzame financiering, zoals de Taxonomieverordening en MiFID II, en iii) a) de mogelijke wijzigingen in de openbaarmakingsvereisten op entiteits- en productniveau en b) het opzetten van een categoriseringssysteem voor financiële producten als mogelijke oplossing voor mogelijke tekortkomingen (d.w.z. het feit dat de SFDR momenteel functioneert als een etiketteringssysteem). Als verwijzing naar de consultatie wordt opgemerkt dat de ESA's in juni 2023 onder andere de AFM hebben opgedragen om een [consumener trial run](#) uit te voeren op het gebruik van de vooraf beschreven informatiemodellen op grond van de Gedelegeerde Verordening SFDR, die resulteerde in de conclusies dat het document vaak niet goed wordt begrepen, dat het doel en de context niet duidelijk zijn,

het taalniveau te hoog, het concept van taxonomie te complex is en dat de lay-out van het document niet aantrekkelijk is. Hiermee kan ook rekening worden gehouden bij het verbeteren van de SFDR (en uiteindelijk de openbaarmakingsmodellen). Zie ook het recente [voorwoord](#) van Rosemarijn Labeur over de SFDR in het Tijdschrift voor Financieel Recht. De minister van Financiën heeft op 22 december 2023 een [position paper gepubliceerd](#) in het kader van de consultatie van de SFDR.

- **Wie?** Alle financiële marktpartijen die onderworpen zijn aan de SFDR, zoals beheerders van alternatieve beleggingsfondsen, EuVECA- of EuSEF-fondsen en icbe's, beleggingsondernemingen en kredietinstellingen die vermogensbeheerdiensten aanbieden, en producenten van pensioenproducten. Hieronder vallen ook beheerders die actief zijn onder het AIFMD-registratieregime.
- **Wanneer?** De goedkeuring door de Europese Commissie is gepland voor het tweede kwartaal van 2024.

AFM position paper consultatie SFDR

- **Wat?** In haar [position paper](#) van 2 november 2023 stelt de AFM verbeteringen van de SFDR voor in het licht van de eerder genoemde lopende consultatie van het SFDR-raamwerk door de Europese Commissie. Kort samengevat geeft de AFM aan dat hoewel er vooruitgang is geboekt op het gebied van transparantie over duurzaamheid, de openbaarmakingen over dit onderwerp nog steeds moeilijk te begrijpen zijn en moeilijk te vergelijken met andere financiële producten. Verder wordt voorgesteld om een raamwerk voor duurzame financiële producten te creëren dat kwaliteitseisen combineert met openbaarmakingsvereisten, waarbij termen als 'transitie', 'duurzaam' en 'duurzame impact' worden gebruikt. Deze labels zouden beleggers in staat stellen om de verschillende soorten duurzame beleggingsproducten te begrijpen en te begrijpen hoe impact kan worden gemaakt. Aan deze labels zouden specifieke, op maat gemaakte minimumvereisten voor kwaliteit en openbaarmaking worden verbonden om de risico's op greenwashing aan te pakken. De AFM is voorstander van een openbaarmakingsregime dat een gelijk speelveld ondersteunt voor alle financiële producten met of zonder duurzame kenmerken. Op 14 december 2023 heeft de AFM verder in een bericht op haar [website](#) aangegeven dat zij voorstander is van de consultatie van de Europese Commissie over de herziene SFDR, maar dat zij wel enkele kanttekeningen heeft bij het in gang gezette voorstel (zoals ook blijkt uit de [reactie](#) van de AFM op de consultatie van 14 december 2023).

- **Wie?** De financiële marktpartijen die onder de SFDR vallen.
- **Wanneer?** Naar verwachting zal de AFM de uitkomst van en de volgende stappen met betrekking tot de consultatie van de SFDR afwachten en dit nog meer betrekken in haar toezichtactiviteiten in 2024.

ESA's verslag SFDR RTS

- **Wat?** Na de publicatie van [het consultatiedocument](#) in april 2023 hebben de ESA's op 4 december 2023 hun eindverslag [gepubliceerd](#) over de ontwerp-RTS over de herziening van de PAI en de informatieverschaffing over financiële producten in de Gedelegeerde Verordening SFDR. De ESA's hebben de ontwerp-RTS ten aanzien van verschillende onderwerpen aangepast: i) een uitbreiding van de sociale PAI-indicatoren, ii) andere wijzigingen in het kader van de openbaarmaking van de PAI, iii) nieuwe openbaarmakingdoelstellingen voor broeikasgasemissiereductie voor financiële producten. De ESA's stellen ook enkele verbeteringen en vereenvoudigingen voor van de sjablonen voor financiële producten, die zijn opgenomen in de bijlagen II-V van de Gedelegeerde Verordening SFDR, waaronder een nieuw 'dashboard' met een eenvoudige samenvatting van de belangrijkste informatie. Ten slotte stellen de ESA's ook aanvullend kleine technische wijzigingen van de Gedelegeerde Verordening SFDR voor met betrekking tot: a) betere informatieverschaffing over de wijze waarop duurzame beleggingen voldoen aan het DNSH-beginsel (*do not significantly harm*, of DNSH), b) herziening van de bepalingen voor producten met beleggingsopties, zoals multi-optieproducten (MOP's) en c) andere technische wijzigingen, waaronder een geharmoniseerde berekening van duurzame beleggingen en een vereiste om de informatie in machinaal leesbare vorm te produceren.
- **Wie?** De financiële marktpartijen die onder de SFDR vallen.
- **Wanneer?** De Europese Commissie zal de ontwerp-RTS bestuderen en binnen drie maanden beslissen of ze deze goedkeurt. Deze ontwerp-RTS zouden worden toegepast los van de [uitgebreide beoordeling](#) van de SFDR die de Europese Commissie in september 2023 heeft aangekondigd en voordat de wijzigingen die uit die beoordeling voortvloeien, worden ingevoerd.

ESA's verslag vrijwillige openbaarmaking PAI's

Op 28 juli 2022 publiceerden de ESA's hun [gezamenlijke verslag over 2022](#) over de omvang van de vrijwillige openbaarmaking van belangrijke nadelige effecten (PAI's) in het kader van de SFDR. De algemene conclusie

van het eerste gezamenlijke verslag was dat de mate waarin vrijwillige openbaarmaking van PAI's van beleggingsbeslissingen over duurzaamheidsfactoren werd toegepast, aanzienlijk verschilde tussen jurisdicties en financiële marktdeelnemers binnen het toepassingsgebied van de SFDR, waardoor het moeilijk was om duidelijke trends vast te stellen. Voor het [gezamenlijk verslag over 2023](#), dat is gepubliceerd op 28 september 2023, hebben de ESA's voor een soortgelijke aanpak gekozen. Het doel van de enquête was om feedback van nationale mededingingsautoriteiten te verzamelen over:

- de huidige stand van zaken met betrekking tot vrijwillige PAI-openbaarmakingen op entiteitsniveau in het kader van SFDR; en
- de openbaarmakingen van financiële marktpartijen die ervoor kiezen om uit te leggen waarom ze geen PAI's overwegen bij investeringsbeslissingen over duurzaamheidsfactoren.

De belangrijkste bevindingen van het rapport laten zien dat, hoewel er sinds het laatste onderzoek verbetering is geconstateerd en de openbaarmakingen eenvoudiger en duidelijker op websites van financiële marktpartijen verschijnen, de uitleg voor het niet in aanmerking nemen van PAI's, verbetering behoeft, aangezien de uitleg op dit moment nog steeds niet volledig en bevredigend is. Waar PAI's wel in aanmerking worden genomen, geven de ESA's aan dat de toelichtingen over de mate van afstemming op het klimaatakkoord van Parijs nog vaag zijn geformuleerd. De ESA's geven aan dat het argument dat de financiële marktdeelnemer onder de vrijstelling voor minder dan 500 werknemers valt of dat er geen PAI's in aanmerking worden genomen vanwege het gebrek aan beschikbare gegevens om aan de rapportageverplichtingen te voldoen, onvoldoende rechtvaardigt waarom er geen PAI's in aanmerking worden genomen. De ESA's beschouwen het bijvoorbeeld als *best practice* dat financiële marktpartijen ten minste een streefdatum aangeven voor wanneer zij van plan zijn PAI-indicatoren in overweging te gaan nemen.

Er is aangekondigd dat in 2024 een aanvullende beoordeling van de vrijwillige openbaarmakingen op productniveau krachtens artikel 7 lid 1 SFDR en aanvullende vragen over processen en methoden bij het vergelijken van de openbaarmakingen uit voorgaande jaren worden verwacht.

Het is mogelijk dat de Europese Commissie de bevindingen van de ESA's in overweging wil nemen in het kader van hun uitgebreide beoordeling van de werking van de SFDR (zie hiervoor onder het kopje 'Consultatie SFDR'). Dit zal waarschijnlijk plaatsvinden in het tweede kwartaal van 2024.

ESMA duurzaamheidsinformatie in prospectussen

- **Wat?** Op 11 juli 2023 heeft ESMA een [openbare verklaring](#) uitgegeven over de duurzaamheidsinformatie waarvan verwacht wordt dat het in prospectussen zal worden opgenomen. De verklaring beschrijft de verwachtingen van ESMA over de manier waarop aan de specifieke openbaarmakingsvereisten van de Prospectusverordening met betrekking tot duurzaamheidsgerelateerde zaken in aandelen- en niet-aandelenprospectussen moet worden voldaan met het oog op de ESG-transitie.
- **Wie?** Financiële marktpartijen die op grond van de Prospectusverordening een prospectus moeten uitgeven. Hoewel niet expliciet genoemd, kan deze verklaring ook van belang zijn voor andere financiële marktpartijen, bijvoorbeeld beheerders van alternatieve beleggingsfondsen die aandelenbeleggingen doen en zijn vrijgesteld van de Prospectusverordening, maar die wel een informatiememorandum aan beleggers verstrekken met duurzaamheidsinformatie.
- **Wanneer?** De beoordelingen met betrekking tot duurzaamheidsinformatie in prospectussen maken deel uit van de bredere [ESMA Strategie 2023-2028](#) en blijven daarom relevant in 2024.

ESMA duurzaamheidsgerelateerde openbaarmakingen en integratie duurzaamheidsrisico's

- **Wat?** Op 6 juli 2023 heeft ESMA het [bericht](#) gepubliceerd met haar voornemen om samen met de nationale toezichthoudende autoriteiten een CSA te starten met betrekking tot duurzaamheidsgerelateerde openbaarmakingen en de integratie van duurzaamheidsrisico's. Het doel is om te beoordelen of onder toezicht staande vermogensbeheerders voldoen aan de relevante bepalingen in de SFDR, de Taxonomieverordeningen en relevante uitvoeringsmaatregelen, waaronder de relevante bepaling in de uitvoeringshandelingen van de AIFM- en ICBE-richtlijn over de integratie van duurzaamheidsrisico's. De voorlopige bevindingen over de identificatie van greenwashingrisico's op entiteits- en productniveau zullen input vormen voor het eindverslag van de ESMA over greenwashing.
- **Wie?** Alle beheerders van abi's en icbe's.
- **Wanneer?** Het onderzoek duurt tot het derde kwartaal van 2024. De resultaten zullen worden gebruikt voor het eindrapport van ESMA over greenwashing.

Taxonomieverordening

Algemeen

De Taxonomieverordening zelf bevat een classificatiesysteem voor duurzame activiteiten. Financiële instellingen moeten dit classificatiesysteem gebruiken om beleggingen, producten, et cetera te classificeren. Op basis van deze classificatie wordt bepaald welke informatie gepubliceerd moet worden. Daartoe zijn als uitgangspunt bepaalde milieudoelstellingen geformuleerd in de huidige Taxonomieverordening. In de toekomst zal het classificatiesysteem worden uitgebreid met andere (sociale) doelstellingen dan de doelstellingen die nu zijn gedefinieerd.

Level 2-regelgeving

Een van de maatregelen om de bruikbaarheid van de Taxonomieverordening te vergroten, is het doorvoeren van updates van de wetgeving. Met ingang van 1 januari 2023 zijn financiële marktdeelnemers begonnen met de rapportage over taxonomiegerelateerde informatie voor alle zes milieudoelstellingen waarnaar wordt verwezen in artikel 9(a)-(f) Taxonomieverordening (met betrekking tot artikel 8 (2a) SFDR). Dit omvat openbaarmakingsvereisten in precontractuele informatie en periodieke verslaglegging, evenals transparantie over alle zes milieudoelstellingen.

Waar financiële marktpartijen zich begin 2023 alleen konden richten op de informatieverschaffing met betrekking tot twee van de zes milieudoelstellingen, zijn vanaf 27 juni 2023 de RTS met betrekking tot de andere vier milieudoelstellingen gepubliceerd, wat resulteert in updates van de level 2-regelgeving. Hier gaan we in op de laatste ontwikkelingen in de regelgeving. Voor de vastgestelde regelgeving en vereisten verwijzen we naar de Vooruitblik 2023.

De [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2021/2139](#) (Taxonomy Climate Delegated Regulation) is gewijzigd bij [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/2485](#) van de Commissie en stelt aanvullende technische screeningscriteria vast om te bepalen onder welke voorwaarden bepaalde economische activiteiten kunnen worden aangemerkt als activiteiten die wezenlijk bijdragen tot de matiging van of aanpassing aan de klimaatverandering. Ook wordt bepaald of deze activiteiten geen significante schade toebrengen aan een van de andere milieudoelstellingen.

Daarnaast wordt de Taxonomieverordening aangevuld met de nieuwe [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2023/2486](#) van de Commissie (Taxonomy Environmental Delegated Act) door de vaststelling van nieuwe RTS voor het bepalen van de voorwaarden waaronder economische activiteiten kunnen worden aangemerkt als activiteiten die wezenlijk bijdragen aan de andere vier milieudoelstellingen, namelijk

i) het duurzame gebruik en de bescherming van water en mariene hulpbronnen, ii) de transitie naar een circulaire economie, iii) preventie en bestrijding van verontreiniging of iv) de bescherming en het herstel van biodiversiteit en ecosystemen. Deze Taxonomy Environmental Delegated Act gaat verder in op de vraag of een dergelijke economische activiteit geen significante schade toebrengt aan een van de andere milieudoelstellingen.

Een ander gevolg van de Taxonomy Environmental Delegated Act is dat de [Gedelegeerde Verordening taxonomie openbaarmaking \(EU\) 2021/2178](#) (Taxonomy Disclosures Delegated Act) is gewijzigd op het punt van specifieke openbaarmakingen voor die economische activiteiten.

Tijdspad

De aangenomen teksten van de Taxonomy Environmental Delegated Act en de Gedelegeerde Verordening (EU) 2023/2485 van de Europese Commissie zijn op 21 november 2023 gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU en zijn van toepassing vanaf januari 2024.

Op 21 december 2023 heeft de Europese Commissie op haar [website aanvullende richtlijnen](#) gegeven voor de interpretatie en implementatie van de Taxonomy Disclosures Delegated Act om financiële marktdeelnemers te helpen bij het voorbereiden van hun eerste verplichte rapportage in 2024. Het document heeft betrekking op de rapportageverplichtingen van grote financiële ondernemingen en financiële ondernemingen die tot de handel op EU-markten zijn toegelaten, met betrekking tot de manier waarop zij op taxonomie afgestemde activiteiten financieren, erin investeren of verzekeren. Het verschaft verduidelijking met betrekking tot de reikwijdte van de entiteiten die onderworpen zijn aan de rapportageverplichtingen, de taxonomiebeoordeling van specifieke *exposures* zoals aan retailcliënten, lokale overheden en *exposures* aan individuele ondernemingen en groepen. Verder wordt ingegaan op de regels met betrekking tot de verificatie en het bewijs van naleving van de EU-taxonomie, en op gerichte vragen die specifiek verband houden met kredietinstellingen, verzekeraars en vermogensbeheerders.

FAQ over de openbaarmakingen overeenkomstig artikel 18 Taxonomieverordening

Overeenkomstig artikel 18 lid 1 Taxonomieverordening moeten ondernemingen waarvan de economische activiteiten als met taxonomie overeenstemmend worden beschouwd, *due diligence* procedures en herstelprocedures hebben ingevoerd om te waarborgen dat zij in overeenstemming handelen met de normen voor verantwoord zakelijk gedrag die worden genoemd in de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de VN-richtsnoeren voor bedrijfsleven

en mensenrechten. Op 16 juni 2023 heeft de Europese Commissie een [mededeling](#) gepubliceerd met als doel enige duidelijkheid te verschaffen over hoe marktpartijen de vereisten om te voldoen aan deze minimumwaarborgen moeten beschouwen overeenkomstig artikel 18 Taxonomieverordening. Verder was het de bedoeling om de status van investeringen in met de taxonomie overeenstemmende economische activiteiten en activa in het kader van de SFDR te verduidelijken. Hoofdstuk 3 (*Wat zijn de belangrijkste verwachtingen voor ondernemingen op grond van artikel 18 van de Taxonomieverordening?*) en hoofdstuk 4 (*Kwalificeren met de taxonomie overeenstemmende beleggingen als 'duurzame belegging' op grond van de SFDR?*) verschaffen nuttige informatie voor financiële marktpartijen die onder de Taxonomieverordening en de SFDR vallen.

Verder en tot slot wordt opgemerkt dat verslaglegging in overeenstemming met de CSRD ondernemingen zal helpen om te beoordelen of zij voldoen aan de vereisten van artikel 18 Taxonomieverordening en beleggers helpen om de nodige informatie te verkrijgen van ondernemingen waarin wordt geïnvesteerd. Aangezien artikel 18 Taxonomieverordening geen aanvullende informatie vereist, is er geen overlapping met de rapportagevereisten van de CSRD.

Nationale ontwikkelingen

Op grond van de [wetgevingsbrief](#) van de AFM van 4 mei 2023 en de [reactie](#) van het ministerie van Financiën van 7 juni 2023 op de wetgevingsbrieven van de AFM en DNB (de wetgevingsbrieven zijn opgenomen in de reactie) zal naar verwachting ook op nationaal niveau een wetswijziging in de Wet toezicht financiële verslaggeving worden doorgevoerd om ervoor te zorgen dat de AFM de wettelijke bevoegdheid heeft om toezicht te houden op de (niet-) financiële overzichten van uitgevende ondernemingen die op grond van de Taxonomieverordening moeten voldoen aan eisen op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving. Op dit moment vallen deze eisen op grond van de Taxonomieverordening niet onder de reikwijdte van de Nederlandse Wet toezicht financiële verslaggeving, waardoor de AFM niet goed toezicht kan houden op dergelijke uitgevende instellingen. Het doel was om de Tweede Kamer eind 2023 te informeren over de uitkomst van de besprekingen over dit onderwerp tussen de relevante partijen, maar op de datum van deze Vooruitblik 2024 zijn nog geen conclusies gepubliceerd.

ESMA actie inzake ESG-informatie beheerders benchmarks

- **Wat?** Op 13 december 2023 heeft ESMA het bericht [gepubliceerd](#) dat ze een CSA zal starten met de nationale bevoegde autoriteiten over ESG-

openbaarmakingen onder de Benchmarkverordening (BMR). Het is de eerste CSA voor ESMA in haar rol als direct toezichthouder op de benchmarkbeheerder. Het doel van de CSA is om te beoordelen of de onder toezicht staande benchmarkbeheerders voldoen aan de ESG-openbaarmakingsvereisten in de BMR. De CSA zal de volgende aspecten behandelen:

- openbaarmaking van ESG-factoren in de benchmarkverklaring en in de benchmarkmethodologie; en
 - specifieke openbaarmakingsvereisten met betrekking tot de methodologie van klimaatbenchmarks. ESMA is van mening dat dit initiatief, en de daarmee samenhangende uitwisseling van *practices* tussen de bevoegde autoriteiten, zal bijdragen aan een consistent en effectief toezicht op de ESG-openbaarmakingen van onder toezicht staande beheerders in de hele EU, en de vergelijkbaarheid van de aan gebruikers van benchmarks verstrekte informatie zal verbeteren. De CSA draagt bij aan het verbeteren van de transparantie en het aanpakken van greenwashing, een van [ESMA's strategische prioriteiten voor nationale toezichthouders](#), met het oog op het beschermen van beleggers en het verder ondersteunen van de ontwikkeling van een geloofwaardige ESG-markt.
- **Wie?** De CSA zal zich richten op onder toezicht staande beheerders van benchmarks, gevestigd in de EU of in een derde land, die een vergunning, registratie, erkenning of bekrachtiging van hun benchmarks hebben verkregen onder de BMR.
 - **Wanneer?** De ESMA en de nationale bevoegde autoriteiten zullen in de loop van 2024 beginnen met de CSA en doorgaan tot en met maart 2025.

ESG-gerelateerd taalgebruik in de fondsensector

- **Wat?** Op 2 oktober 2023 heeft de ESMA een [artikel](#) over het gebruik van taal met betrekking tot milieu, sociale en governancefactoren (ESG) in de namen en documentatie van EU-beleggingsfondsen gepubliceerd. In dit onderzoek laat ESMA zien dat het aandeel van EU icbe's met ESG-woorden in hun naam is gestegen van minder dan 3% in 2013 naar 14% in 2023. ESMA benadrukt verder dat fondsbeheerders de voorkeur geven aan het gebruik van algemene taal ('ESG', 'sustainable') boven meer specifieke woorden. Dit kan het voor beleggers moeilijker maken om te controleren of de portefeuille van het fonds in overeenstemming is met de naam. Fondsen met ESG-woorden in hun naam en fondsen die informatie verschaffen op grond van artikel 9 SFDR gebruiken relatief meer ESG-woorden in hun fondsdocumentatie. Met betrekking tot de namen van fondsen wordt

opgemerkt dat ESMA op 14 december 2023 haar openbare verklaring heeft [gepubliceerd](#), waarin de belangrijkste *takeaways* worden genoemd die ESMA voornemens is te geven in de komende richtsnoeren. ESMA heeft besloten de vaststelling van de definitieve richtsnoeren uit te stellen in afwachting van de uitkomst van de evaluaties van de AIFM- en de ICBE-richtlijn.

- **Wie?** Partijen die actief zijn in de fondssector, zoals beheerders van beleggingsfondsstructuren.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ESMA Toelichting sleutelementen kader duurzame financiering

- **Wat?** Op 22 november 2023 heeft ESMA drie toelichtingen gepubliceerd over belangrijke onderwerpen in het kader voor duurzame financiering: i) [de definitie van duurzame beleggingen](#), ii) de [toepassing van de DNSH-vereisten \(do no significant harm\)](#) en iii) [het gebruik van schattingen](#) onder de Taxonomieverordening, SFDR en Benchmarkverordening. Het doel van dit document is om belanghebbenden te helpen bij het navigeren door het kader voor duurzame financiering met betrekking tot de SFDR-definitie van 'duurzame beleggingen' en de Taxonomieverordening-definitie van '*environmentally sustainable economic activities*', het concept van DNSH en het gebruik van 'schattingen' en 'gelijkwaardige informatie' en de voorwaarden waaronder deze mogen worden gebruikt als gegevensbronnen voor het opstellen van verplichte ESG-metriek voor de naleving van de verplichtingen van gereguleerde entiteiten.
- **Wie?** Financiële marktpartijen die vallen onder de SFDR, Taxonomieverordening en Benchmarkverordening.
- **Wanneer?** Doorlopend.

AFM Leidraad duurzaamheidsclaims

- **Wat?** Zoals ook terug te vinden was in onze [Finnius Vindt-blog](#) van 6 oktober 2023, heeft de AFM op 4 oktober 2023 haar focus ten aanzien van het gebruik van ESG-gerelateerde termen en duurzaamheidsclaims aangescherpt en [een leidraad voor het gebruik van duurzaamheidsclaims](#) gepubliceerd. Duurzaamheidsclaim is een zeer breed begrip en omvat alle uitingen met betrekking tot duurzaamheid die door marktpartijen worden gedaan om de betreffende entiteit of producten en diensten te promoten en te beschrijven. De AFM geeft aan welke criteria moeten worden toegepast met betrekking tot duurzaamheidsclaims. Kort gezegd moeten dergelijke claims a) correct, representatief en actueel zijn, b) specifiek en goed onderbouwd zijn en c) begrijpelijk,

adequaat en gemakkelijk vindbaar zijn. Daarnaast geeft de AFM een aantal voorbeelden van *good practices* en situaties die niet aan deze criteria voldoen.

- **Wie?** De reikwijdte van de leidraad van de AFM is relevant voor financiële marktpartijen zoals banken, beheerders van abi's of icbe's, betaalinstanties, financieledienstverleners en verzekeraars. Ook pensioenuitvoerders vallen onder het bereik van de leidraad.
- **Wanneer?** De leidraad is al van toepassing, maar we verwachten dat de AFM in 2024 nog meer de focus op duurzaamheidsclaims door de relevante marktpartijen zal leggen.

Factsheet duurzame financiering consumenten

- **Wat?** Op 30 november 2023 publiceerden de ESA's een interactieve [factsheet](#) die antwoord geeft op de meest gestelde vragen van consumenten over duurzame financiering. De factsheet geeft tips aan consumenten die overwegen om financiële producten te kopen met duurzaamheidskenmerken, zoals leningen, beleggingen, verzekeringen en pensioenen. Omdat financieel jargon intimiderend kan zijn voor consumenten en ervoor kan zorgen dat ze cruciale financiële concepten zoals 'ESG' of 'EU-taxonomie' niet begrijpen, bevat de factsheet pop-up vensters die specifieke termen op een eenvoudige en makkelijk te begrijpen manier uitleggen.
- **Wie?** Beheerders van beleggingsfondsen, banken en verzekeraars zouden kennis moeten nemen van de uitleg in de factsheet, om deze verder te incorporeren in hun informatiedocumentatie die zij aan deze consumenten verstrekken bij het aanbieden van hun product.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ESG RISICO'S EN RATINGS

CRR uitvoeringsverordening informatieverstrekking ESG-risico's

- **Wat?** Op 30 november 2022 heeft de Europese Commissie een [aanvullende uitvoeringsverordening](#) aangenomen tot wijziging van de technische uitvoeringsnormen die zijn vastgelegd in [Uitvoeringsverordening \(EU\) 2021/637](#). Deze uitvoeringsverordening specificeert uniforme openbaarmakingsformats en bijbehorende instructies voor openbaarmaking voor de vereiste openbaarmakingen onder de Verordening

kapitaalvereisten (CRR). In deze laatste Uitvoeringsverordening worden uniforme formaten en bijbehorende instructies gespecificeerd voor de informatie die op grond van de CRR moet worden verstrekt. De CRR is gewijzigd bij Verordening (EU) 2019/876, die grote instellingen die effecten hebben uitgegeven en die zijn toegelaten tot de handel op een gereguleerde markt van een lidstaat, verplicht informatie te verstrekken over ESG-risico's (waaronder fysieke risico's en transitierisico's). De aanvullende uitvoeringsverordening beschrijft de aanvullende uniforme openbaarmakingsformaten en bijbehorende instructies voor de openbaarmaking van ESG-risico's, naast de bestaande uniforme openbaarmakingsformaten en bijbehorende instructies.

- **Wie?** Instellingen, financiële holdings en gemengde financiële holdings die onder CRD IV-toezicht staan.
- **Wanneer?** Bepaalde openbaarmakingen over bijvoorbeeld (delen van) de *banking book taxonomy alignment ratio* (BTAR) en de *green asset ratio* (GAR) beginnen in 2024, met 31 december 2023 als referentiedatum.

Solvency II en IRRD openbaarmaking van duurzaamheidsrisico's

- **Wat?** Op 13 en 14 december 2023 hebben de EU-wetgevers [overeenstemming bereikt over](#) een reeks hervormingen van de regels voor verzekeringsondernemingen, de zogenaamde Solvency II-regels, en een nieuw kader voor het herstel en de afwikkeling van verzekeringsondernemingen (de [Commissievoorstellen](#)). De hervormingen omvatten nieuwe bepalingen die verzekeringsmaatschappijen verplichten om beter rekening te houden met duurzaamheidsrisico's en om meer te rapporteren over deze risico's, zodat polishouders inzicht krijgen in de groene geloofsbrieven van een onderneming. De Europese Commissie [verwelkomt](#) de voorlopige akkoorden.
- **Wie?** Verzekeraars.
- **Wanneer?** Het Europees Parlement en de Raad moeten de teksten formeel goedkeuren, wat hoogstwaarschijnlijk in 2024 kan worden verwacht.

EBA richtlijnen en templates klimaatrisico-scenarioanalyse

- **Wat?** Van 20 juli 2023 tot 11 oktober 2023 heeft EBA [een consultatie](#) over de ontwerptemplates en een template richtsnoer gehouden, ter voorbereiding op haar eenmalige 'Fit for 55'-klimaatrisico-scenarioanalyse, die door de ESA's gezamenlijk moet worden uitgevoerd.

Tijdens een openbare hoorzitting op 28 september 2023 [publiceerde](#) EBA een overzicht van de eenmalige 'Fit for 55'-klimaatrisico-scenario-oefening en het daarmee samenhangende proces, verstrekte zij nadere informatie over de gegevensverzameling en de daarmee samenhangende ontwerptemplates voor de module voor de bankensector en trachtte zij voorlopige feedback te verzamelen over de inhoud van de templates en de richtsnoeren. Uiteindelijk [publiceerde](#) EBA op 17 november 2023 de definitieve versies van de templates en de bijbehorende definitieve richtsnoeren, met inbegrip van definities en compilatievoorwaarden. De templates zijn bedoeld om gegevens te verzamelen bij 110 EU-banken en om klimaatgerelateerde en financiële informatie over kredietrisico's, marktrisico's en vastgoedrisico's te verzamelen. Banken wordt gevraagd om vanaf december 2022 geaggregeerde gegevens en gegevens op tegenpartijniveau te rapporteren.

- **Wie?** Banken.
- **Wanneer?** De templates en richtsnoeren zijn al gepubliceerd. De toepassing ervan en dus ook het verzamelen van gegevens bij EU-banken begint op 1 december 2023 en is voltooid op 12 maart 2024.

EBA besluit ad-hoc ESG-gegevensverzameling

- **Wat?** Op 18 juli 2023 heeft EBA het [besluit](#) over een ad-hoc verzameling van ESG-gegevens van instellingen, gepubliceerd. Het besluit zal de bevoegde autoriteiten en EBA de nodige gegevens en instrumenten verschaffen om toezichthoudende functies en ESG-gerelateerde mandaten te vervullen, door de informatie te verzamelen waarover instellingen al beschikken in het kader van hun Pijler 3-openbaarmakingsverplichtingen met betrekking tot ESG-risico's. Daarnaast moeten grote instellingen die effecten hebben uitgegeven die zijn toegelaten tot de handel op een gereguleerde markt van een lidstaat, volgens artikel 449a CRR informatie over ESG-risico's openbaar maken. Artikel 18 bis [Uitvoeringsverordening \(EU\) 2021/637](#) voorziet in specifieke uniforme openbaarmakingsformaten en bijbehorende instructies voor deze informatieverstrekking. Het technische pakket ter ondersteuning van deze ad-hoc ESG-verzameling is al in juni 2023 openbaar gemaakt op de website van de EBA, als onderdeel van [rapportagekader 3.3](#).
- **Wie?** Banken.
- **Wanneer?** De eerste referentiedatum voor de jaarlijkse indiening is vastgesteld op 31 december 2023. De bevoegde autoriteiten moeten de gegevens van de instellingen uiterlijk in juni 2024 bij de EBA indienen. De eerste halfjaarlijkse referentiedatum is 30 juni 2024 en de gegevens moeten uiterlijk op 31 december 2024 worden ingediend.

ESMA klimaatrisico stresstesten en greenwashing controverses

- **Wat?** Op 19 december 2023 [publiceerde](#) ESMA twee artikelen, waarbij een artikel een aanpak schetst voor het modelleren van de impact van schokken in de activaprijzen als gevolg van ongunstige scenario's waarin klimaatgerelateerde risico's een rol spelen, terwijl het andere artikel het gebruik van ESG-controverses onderzoekt om het greenwashingrisico te monitoren. Het [eerste artikel](#) presenteert een methodologische benadering voor het modelleren van klimaatgerelateerde schokken in de fondsensector, waarin dynamische gevolgen betrokken worden, zoals de in- en uitstroom van beleggers en herbalancering van portefeuilles door beheerders. De analyse richt zich op de algemene richting van deze gevolgen, waarbij wordt vastgesteld dat de uitstroom van beleggers de daling van de waarden van fondsen na een eerste schok kan verergeren. Het [tweede artikel](#) benadrukt hoe gegevens over ESG-controverses nuttig kunnen zijn om potentiële reputatierisico's rondom greenwashing te kunnen monitoren. Het schetst ook de uitdagingen die gepaard gaan met het gebruik van dergelijke gegevens. Het toenemende kritische publieke houding onderstreept het belang van duidelijke beleidsrichtlijnen van toezichthouders en van de inspanningen van toezichthouders om de geloofwaardigheid van duurzaamheidsgerelateerde claims te waarborgen.
- **Wie?** Abi's en icbe's, en hun beheerders.
- **Wanneer?** De input zoals blijkt uit deze artikelen zal gedurende 2024 relevant blijven in het kader van het toezicht door ESMA.

EIOPA consultatie prudentiële behandeling duurzaamheidsrisico's

- **Wat?** Op 13 december 2023 heeft de EIOPA een consultatie over de prudentiële behandeling van duurzaamheidsrisico's gelanceerd. Het [consultatiedocument](#) vormt de tweede fase in de stapsgewijze aanpak van EIOPA met betrekking tot het verwachte mandaat in het kader van de Solvency II-richtlijn. Het consultatiedocument beoordeelt het potentieel voor een specifieke prudentiële behandeling van activa of activiteiten die substantieel verband houden met milieu- of sociale doelstellingen, of schade toebrengen aan dergelijke doelstellingen, en van risico's die verband houden met milieu- en sociale factoren in overeenstemming met de risico- en *evidence-based*-benadering van EIOPA.
- **Wie?** Verzekeraars.
- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 22 maart 2024. Een speciaal online evenement met betrekking tot de consultatie is gepland voor 7 februari 2024,

waar belanghebbenden vragen kunnen stellen naar aanleiding van de analyse van EIOPA.

IAIS consultatie toezicht op klimaatrisico's in de verzekeringssector

- **Wat?** De International Association of Insurance Supervisors (IAIS) heeft in maart 2023 een [eerste consultatie](#) over klimaatrisico's gehouden. Op 23 november 2023 [lanceerde](#) de IAIS een tweede consultatie, over kwesties met betrekking tot toezicht op marktgedrag en klimaatscenarioanalyse. De IAIS vraagt in het bijzonder om feedback op twee concept toepassingsdocumenten:
 - i. [ontwerp-toepassingsdocument over marktgedragsvraagstukken op het gebied van klimaatrisico's in de verzekeringssector](#), met als doel toezichthouders te ondersteunen bij hun inspanningen om gevallen van potentiële oneerlijke behandeling van consumenten te identificeren, die zich kunnen voordoen met betrekking tot natuurrampenbeschermingsproducten (NatCat) of op duurzaamheid gerichte producten, bijvoorbeeld door greenwashing of misleidende informatie over de duurzaamheid van de activiteiten van een verzekeraar. Het document zal toezichthouders helpen bij het afwegen van de klimaatgerelateerde aspecten van de hoofdprincipes inzake verzekeringen (*Insurance Core Principles*, ICP), namelijk ICP 19 (*Conduct of Business*) en ICP 21 (*Fraudebestrijding in Verzekeringen*); en
 - ii. [ontwerp-toepassingsdocument over klimaatrisico-scenarioanalyse in de verzekeringssector](#) dat focust op het gebruik van klimaatgerelateerde scenarioanalyses als hulpmiddel voor zowel toezichthouders als verzekeraars om inzicht te krijgen in de risico's waaraan de verzekeringssector is blootgesteld op micro- en macroprudentieel niveau. Het document onderzoekt waarom en hoe klimaatgerelateerde scenarioanalyses gebruikt zouden moeten worden en in hoeverre ze een aantal tekortkomingen van bestaande methoden voor risicobeoordeling kunnen verhelpen. Het document richt zich in het bijzonder op hoe de klimaatgerelateerde scenarioanalyse moet worden beschouwd in het licht van de normen die zijn uiteengezet in ICP 16 (*Enterprise Risk Management* voor solvabiliteitsdoeleinden) en ICP 24 (*Macroprudentieel toezicht*).
- **Wie?** Verzekeraars.
- **Wanneer?** De consultatie loopt tot 23 februari 2024.

DNB beheer klimaatrisico's financiële marktinfrastructuren

- **Wat?** Op 16 oktober 2023 heeft DNB de [aanpak voor het beheersen van klimaat- en milieurisico's voor](#)

[financiële marktinfrastructuren](#) (FMI's), gepubliceerd. Het doel van de [good practices](#) voor Nederlandse FMI's is om niet-bindende richtlijnen te geven over hoe een FMI haar processen en procedures kan inrichten om klimaat- en milieurisico's te beheersen. De *good practices* voor FMI's zijn opgesteld onder verwijzing naar de *Bank for International Settlements Principles for Financial Market Infrastructures* (PFMI), na consultatie onder Nederlandse FMI's en vertegenwoordigers van het Nederlandse FMI-ecosysteem. In maart 2023 publiceerde DNB al de [Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's](#) (naar verwachting wordt deze bijgewerkt op of rond maart 2024), die zich richt op andere marktdeelnemers. Deze *good practices* zijn bedoeld om de kloof te dichten die bestaat voor FMI's, vanuit het perspectief van DNB als toezichthouder op FMI's en als katalysator voor het stimuleren van goed risicobeheer in de hele sector. FMI's mogen afwijken van de *good practices* zolang ze voldoen aan de geldende wet- en regelgeving.

- **Wie?** Centrale tegenpartijen, centrale effectenbewaarinstanties, betalingssystemen en effectenafwikkelingssysteem.
- **Wanneer?** FMI's worden aangemoedigd om voortdurend rekening te houden met deze *good practices*.

DNB beheer duurzaamheidsrisico's door verzekeraars

- **Wat?** In april 2023 heeft DNB aan 20 verzekeraars in Nederland een [self-assessment op het gebied van duurzaamheid](#) uitgeschreven, waarin verschillende punten uit de [DNB Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's](#) zijn opgenomen. Op 15 november 2023 heeft DNB de resultaten van deze *self-assessments* [gepubliceerd](#). DNB geeft aan dat een groot deel van de deelnemers inderdaad is begonnen met het implementeren van procedures voor duurzaamheidsrisico's in hun bedrijfsvoering en klimaatplannen heeft opgesteld waarin zij hun duurzaamheidsverplichtingen aangeven, maar dat de mate van volwassenheid van dergelijke processen sterk te wensen overlaat. Bovendien blijkt het moeilijk om deze toezeggingen om te zetten in concrete en specifieke acties, zoals het doen van investeringen of het afsluiten van verzekeringen, en om duidelijke doelstellingen, limieten en indicatoren vast te stellen om de geïdentificeerde klimaatrisico's efficiënt te beoordelen en te beperken. Verwacht wordt dat DNB in 2024 de *self-assessments* verder zal uitbreiden en diepgaande onderzoeken bij verzekeraars zal instellen om te bepalen of handhaving moet worden toegepast om het beheer en de beperking van klimaatrisico's te waarborgen.

- **Wie?** Verzekeraars.
- **Wanneer?** Gedurende 2024.

Verordening ESG-ratings

Als onderdeel van het [nieuwe pakket maatregelen](#) om de fundamenteën van het kader voor duurzame financiering verder uit te bouwen en te versterken, heeft de Europese Commissie op 13 juni 2023 nieuwe regels voor aanbieders van ESG-ratings voorgesteld. Vanwege het huidige gebrek aan transparantie van de kenmerken van ESG-ratings, methodologieën en gegevensbronnen, evenals het gebrek aan duidelijkheid over hoe deze aanbieders van ESG-ratings te werk gaan, zijn meer richtsnoeren nodig. Daarom heeft de Europese Commissie het [voorstel](#) voor een Verordening betreffende de transparantie en integriteit van ESG-ratingactiviteiten gelanceerd (het oorspronkelijke voorstel dateert van 13 juni 2023 en is gecorrigeerd door de rectificatie van 7 juli 2023).

[De bijlagen I-III](#) bij dit voorstel omvatten:

- eisen waaraan moet worden voldaan in het licht van de aanvraag voor een vergunning onder de verordening;
- organisatorische eisen met betrekking tot het bijhouden van informatie en uitbesteding; en
- openbaarmakingsvereisten die moeten worden toegepast door de ESG-ratingsaanbieders.

Deze verordening vormt een aanvulling op bestaande wetgeving, zoals de SFDR, de Taxonomieverordening, de CSRD en de Verordening inzake groene obligaties.

Ook heeft de Europese Commissie op 13 juni 2023 een effectbeoordeling uitgebracht in een [werkdokument](#). Daarin wordt een voorkeursoptie geformuleerd: de verordening moet voorzien in de vergunningverlening aan, evenredige organisatorische eisen voor en risico-gebaseerd toezicht op ESG-ratingaanbieders en een minimale transparantie vereisten ten aanzien van methodologieën en ratingdoelstellingen voor het grote publiek, plus meer gedetailleerde informatieverplichtingen jegens gebruikers en beoordeelde bedrijven.

Het toepassingsgebied van het voorstel zou ESG-ratingaanbieders omvatten die actief zijn in de EU en financiële ondernemingen die onder de Richtlijn jaarrekening (2013/34/EU) vallen. Uiteraard biedt het voorstel interessante informatie voor gebruikers van dergelijke ESG-ratings, bijvoorbeeld beheerders van beleggingsfondsstructuren, banken of verzekeraars.

Na de consultatie van het voorstel die liep van 15 juni tot 1 september 2023, heeft het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) op 25 oktober 2023 [advies](#) uitgebracht over het voorstel. Parallel daaraan heeft de

minister van Financiën bij Kamerbrief van 1 december 2023 haar [antwoorden](#) gepresenteerd op de vragen die door de Tweede Kamer zijn gesteld over het voorstel voor de Verordening ESG-ratings.

Op 8 december 2023 heeft het Europees Parlement [zijn standpunt in eerste lezing](#) vastgesteld en zijn verslag over het voorstel gelanceerd. De Europese Commissie houdt nu rekening met het standpunt van het Europees Parlement en geeft aan of er wijzigingen in het voorstel worden aangebracht. De verordening treedt in werking op de twintigste dag na publicatie, en is zes maanden na publicatie van toepassing. Verdere ontwikkelingen worden verwacht in 2024.

ESG RAPPORTAGE¹

CSRD en Europese standaarden duurzaamheidsverslaggeving

- **Wat?** Op 10 november 2022 heeft het Europees Parlement de [Corporate Sustainability Reporting Directive](#) (CSRD) aangenomen. Met de CSRD wordt beoogd duurzaamheidsverslaggeving op één lijn te brengen met financiële verslaggeving. Bedrijven zullen moeten rapporteren over de manier waarop duurzaamheidskwesties hun bedrijf beïnvloeden en over de impact van hun activiteiten op mens en milieu. De CSRD is op 5 januari 2023 van kracht geworden. De level 2-regelgeving (de *European Sustainability Reporting Standards*, ESRS) moest toen nog worden ontwikkeld. Van 9 juni tot 7 juli 2023 werd een openbare consultatie gehouden over een bijna definitieve set van ESRS, ontwikkeld door EFRAG. De Europese Commissie heeft de [definitieve set van ESRS](#) op 31 juli 2023 goedgekeurd voor gebruik door alle ondernemingen die onder de CSRD vallen. Wij merken op dat de AFM in [maart 2023](#) een voorlopige beoordeling heeft uitgevoerd van de klimaatrapportage door verschillende marktpartijen en de bijbehorende assurance door accountantsorganisaties, en de uitkomsten, vereiste verbeteringen en *best practices* in de sector heeft [gepubliceerd](#). Ook wijzen wij erop dat de Europese Commissie een [Q&A](#) over de adoptie van de ESRS heeft gepubliceerd. De [ESRS](#) zijn op 22 december 2023 gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU.
- **Wie?** Alle grote ondernemingen en alle beursgenoteerde ondernemingen, inclusief bepaalde kredietinstellingen en verzekeringsondernemingen, maar exclusief beursgenoteerde micro-ondernemingen.

- **Wanneer?** De toepassing van de ESRS moet door de partijen in hetzelfde tempo worden gebruikt als de verslaggevingsvereisten in 2025 op het boekjaar 2024 voor bedrijven die al onderworpen zijn aan de NFRD. Grote ondernemingen die momenteel niet onderworpen zijn aan de NFRD zouden de nieuwe standaarden moeten toepassen vanaf 1 januari 2025, en beursgenoteerde kleine of middelgrote entiteiten en andere ondernemingen vanaf 1 januari 2026, met een verdere mogelijkheid van vrijwillige opt-out tot 2028. Zij zullen kunnen rapporteren volgens afzonderlijke, evenredige standaarden die EFRAG volgend jaar zal ontwikkelen.

Nederlandse uitvoeringsmaatregelen CSRD

- **Wat?** In het kader van de implementatie van de CSRD is het voorstel voor de Nederlandse implementatiewet duurzaamheidsverslaggeving door ondernemingen opgesteld. In de implementatiewet wordt voorgesteld om de bestaande Wet op de accountantsorganisaties, de Wft en het Burgerlijk Wetboek aan te passen aan de inhoud van de CSRD. De Nederlandse implementatiewet behandelt de eisen die van toepassing zijn op accountants en accountantskantoren die controlefuncties uitoefenen in Nederland. De eisen met betrekking tot beursgenoteerde ondernemingen worden ook uitgebreid op grond van de Nederlandse implementatiewet. Op 17 juli is een [consultatie](#) gestart met betrekking tot deze uitvoeringswet, die eindigt op 10 september 2023. De AFM heeft op 7 september 2023 een [reactie](#) op dit voorstel gegeven. Verder is ook het Nederlandse [Implementatiebesluit](#) richtlijn duurzaamheidsrapportering opgesteld. Met betrekking tot dit implementatiebesluit is op 20 november een [consultatie](#) gestart die op 18 december 2023 is geëindigd.
- **Wie?** Externe accountants, accountantskantoren, grote bedrijven, banken, verzekeraars, beursgenoteerde bedrijven en investeerders.
- **Wanneer?** Op de datum van publicatie van deze Vooruitblik 2024 is er geen verdere informatie over het wetgevingsproces beschikbaar.

Wijziging Richtlijn jaarrekening

- **Wat?** Na de goedkeuring van de ESRS heeft de Europese Commissie een [voorstel](#) voor een Gedelegeerde Richtlijn gepubliceerd voor het wijzigen van de Richtlijn jaarrekening (Richtlijn 2013/34/EU). De

¹ In 2023 hebben verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden met betrekking tot ESG-rapportagevereisten. Deze eisen zijn onder andere verankerd in de Richtlijn jaarrekening, de NFRD en de CSRD. Omdat deze eisen tot op zekere hoogte relevant zijn voor een groot deel van de financiële marktpartijen die Finnius bedient, vonden wij het belangrijk om bepaalde ontwikkelingen te belichten. In afwijking op de aanpak in deze Vooruitblik 2024 vermelden we deze ontwikkelingen slechts kort en verwijzen we u naar specialisten op dit gebied van het accountancyrecht om een volledig beeld te krijgen van deze ontwikkelingen.

wijzigingen hebben betrekking op de groottecriteria voor het midden- en kleinbedrijf (mkb) en grote ondernemingen of groepen.

- **Wie?** Partijen die onder de Richtlijn jaarrekening vallen.
- **Wanneer?** Het voorstel is op 17 oktober 2023 aangenomen door de Europese Commissie en wordt nu voorgelegd aan het Europees Parlement voor een periode van twee maanden.

OVERIGE

Verordening Europese groene obligaties

- **Wat?** Na de [publicatie](#) van de eerste lezing van het Europees Parlement op 6 oktober 2023 heeft de Raad op 23 oktober 2023 de [verordening](#) tot vaststelling van een Europese norm voor groene obligaties aangenomen. Deze verordening bevat uniforme vereisten voor instellingen die ecologisch duurzame obligaties met het label "Europese Groene Obligaties" (zogenaamde EuGB's) willen uitgeven. Voor meer gedetailleerde informatie over de Verordening Europese groene obligaties verwijzen we naar het onderdeel [Kapitaalmarkten: Uitgevende Instellingen & Crowdfunding](#).
- **Wie?** Emittenten die groene obligaties beschikbaar maken voor beleggers in de EU.
- **Wanneer?** De Verordening Europese groene obligaties is van toepassing vanaf 21 december 2024.

Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)

- **Wat?** Het voorstel voor een Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) is ook bekend onder de naam 'sustainable corporate governance'. Op 23 februari 2022 heeft de Europese Commissie de definitieve versie van haar [voorstel](#) gepubliceerd. Hierin worden een *corporate due diligence*-plicht en plichten voor de bestuurders van de EU-ondernemingen die binnen het toepassingsgebied vallen, vastgesteld. De *due diligence*-plicht houdt in dat potentiële negatieve effecten op het milieu en de mensenrechten moeten worden geïdentificeerd, beëindigd, voorkomen, beperkt en verantwoord voor de activiteitenketen van de onderneming, die ook de upstream-zakenpartners van de onderneming en gedeeltelijk de downstream-activiteiten zoals distributie of recycling (waardeketens) omvat. Op 30 november 2022 is een [geconsolideerd herzien voorstel](#) voor de CSDDD naar de Raad gestuurd (de algemene oriëntatie). Op 1 december 2022 is aangekondigd dat de Raad zijn [onderhandelingsstandpunt](#) (algemene oriëntatie) over de CSDDD heeft vastgesteld. Op 6 juni 2023 heeft

de Europese Centrale Bank (ECB) haar [advies](#) over het CSDDD-voorstel uitgebracht. Aangezien de ECB aanbeveelt het voorstel voor de CSDDD te wijzigen, worden specifieke formuleringsvoorstellen gedaan in het [technische werkdocument](#), vergezeld van een toelichting. Op 14 december 2023 hebben de Raad en het Europees Parlement een [voorlopig akkoord bereikt](#) over de CSDDD. Bijgevolg zijn de volgende updates in het voorlopige akkoord verwerkt:

- De CSDDD wordt van toepassing verklaard op grote ondernemingen met meer dan 500 werknemers en een wereldwijde netto-omzet van €150 miljoen. Op niet-EU-bedrijven die een netto-omzet van €150 miljoen in de EU hebben, zal de CSDDD drie jaar na de inwerkingtreding van de CSDDD van toepassing worden.
- De Europese Commissie moet een lijst publiceren van niet-EU-bedrijven die onder het toepassingsgebied van de richtlijn vallen.
- Het voorlopige akkoord versterkt de bepalingen met betrekking tot de inspanningsverplichting voor grote bedrijven om een overgangsplan voor de beperking van de klimaatverandering te ontwerpen en uit te voeren, door middel van optimale inspanning (*best efforts*-verplichting), .
- De financiële sector wordt tijdelijk uitgesloten van het toepassingsgebied van de CSDDD, maar er komt een herzieningsclausule voor een mogelijke toekomstige opname van de financiële downstream-sector op basis van een toereikende effectbeoordeling. De financiële sector moet echter ook een plan ontwerpen dat ervoor zorgt dat hun bedrijfsmodel voldoet aan de beperking van de opwarming van de aarde tot 1,5 graden (het transitieplan). De lidstaten zijn overeengekomen dat het management van bedrijven met meer dan 1000 werknemers financiële voordelen zullen ontvangen om het plan uit te voeren.
- Wat de civiele aansprakelijkheid betreft, voorziet het akkoord in een termijn van vijf jaar voor het instellen van vorderingen door degenen die geraakt worden door de negatieve effecten (met inbegrip van vakbonden of maatschappelijke organisaties). Het akkoord beperkt ook de openbaarmaking van bewijsmateriaal, dwangmaatregelen en proceskosten voor eisers.
- Bedrijven die negatieve effecten op het milieu of de mensenrechten vaststellen bij zakenpartners, zullen de relatie met deze partners moeten beëindigen als deze effecten niet kunnen worden voorkomen of beëindigd.
- Voor bedrijven die de boetes die hen worden opgelegd in geval van schending van de CSDDD, niet betalen, bevat de voorlopige overeenkomst verschillende dwangmaatregelen. Bij het opleggen van geldboetes wordt rekening gehouden met de omzet van het bedrijf (d.w.z. een minimum van

maximaal 5% van de netto-omzet van het bedrijf).

- Het voorlopig akkoord verduidelijkt de verplichtingen voor bedrijven zoals beschreven in bijlage I, dat is een lijst van specifieke rechten en verboden die een nadelig effect hebben op mensenrechten wanneer ze worden misbruikt of geschonden.

Vermeldenswaardig is dat op 21 december 2023 een [consultatie](#) is [uitgebracht](#) door het ministerie van Financiën om te beoordelen of en zo ja, hoe wettelijke of alternatieve maatregelen mogelijk kunnen leiden tot een grotere bijdrage van financiële ondernemingen aan de klimaattransitie, waaronder onder meer de verdere afstemming en een wettelijke inspanningsverplichting om financiering en investeringen te verstrekken in lijn met het klimaatakkoord van Parijs, de verplichting om een klimaat(transitie)plan op te stellen, en de uitbreiding van wettelijke eisen ten aanzien van een *engagement policy*. Dit lijkt te raken aan de eis onder de CSDDD ten aanzien van een dergelijk transitieplan. De consultatie loopt tot 15 februari 2024.

- **Wie?** Financiële ondernemingen in de zin van het CSDDD-voorstel, waaronder ook gereguleerde entiteiten zoals kredietinstellingen, beheerders van abi's en icbe's, verzekeraars, betalingsinstellingen, bepaalde aanbieders van cryptodiensten en CCP's vallen. Momenteel vallen abi's en icbe's buiten het toepassingsgebied van de CSDDD.
- **Wanneer?** Het wetsontwerp moet formeel worden goedgekeurd door de Europese Commissie en het Europees Parlement als geheel en door de Raad (EU-regeringen) voordat het in werking kan treden. Dit zal zich waarschijnlijk verder ontwikkelen in 2024.

ESMA consultatie richtsnoeren toezicht op duurzaamheidsinformatie

- **Wat?** Op 15 december 2023 is ESMA een [consultatie](#) gestart van een reeks ontwerprichtsnoeren voor de handhaving van duurzaamheidsinformatie. De belangrijkste doelstellingen van de ontwerprichtsnoeren zijn:
 - ervoor zorgen dat de nationale bevoegde autoriteiten hun toezicht op de duurzaamheidsinformatie van beursgenoteerde ondernemingen in het kader van de CSRD, de ESRS en artikel 8 Taxonomieverordening op een convergente manier uitvoeren; en
 - consistentie in en een even robuuste aanpak van het toezicht op de duurzaamheids- en financiële informatie van beursgenoteerde ondernemingen: dit zal een grotere verbondenheid tussen de twee soorten verslaglegging vergemakkelijken.
- **Wie?** Beursgenoteerde ondernemingen die verplicht zijn duurzaamheidsinformatie te publiceren op grond van de CSRD en artikel 8 Taxonomieverordening, investeerders,

andere gebruikers van duurzaamheidsinformatie, auditors en onafhankelijke assurance-dienstverleners.

- **Wanneer?** De raadpleging loopt tot 15 maart 2024. De definitieve richtsnoeren worden in het derde kwartaal van 2024 verwacht.

EBA vrijwillig EU-label groene leningen

- **Wat?** In 2022 heeft de Europese Commissie een oproep tot advies (*Call for Advice*) over groene leningen en hypotheek gedaan, een advies dat uiterlijk 29 december 2023 moest worden uitgebracht. Naar aanleiding van de oproep heeft EBA op 15 december 2023 haar [reactie](#) gepubliceerd en heeft zij de invoering voorgesteld van een vrijwillig EU-label voor groene leningen op basis van een gemeenschappelijke EU-definitie en de integratie van het concept 'groene hypotheek' en de belangrijkste duurzaamheidskenmerken ervan in de Richtlijn hypothecair krediet. EBA stelt in het bijzonder het volgende voor:
 - Het EU-definitie- en etiketteringskader voor groene leningen is weliswaar gebaseerd op de taxonomie, maar bevat een zekere mate van flexibiliteit om de geloofwaardige inspanningen van marktdeelnemers in het bijdragen aan milieudoelstellingen, te faciliteren.
 - Het etiketteringskader voor groene leningen zorgt voor de nodige informatie en transparantie voor toekomstige leningnemers. Dit omvat informatie over de langetermijnvoordelen van investeren in energie-efficiënte oplossingen, documentatievereisten en de beschikbaarheid van financiële steunregelingen. Daartoe moet het beleidskader de erkenning en opname van een dergelijk EU-keurmerk voor groene leningen in bestaande en toekomstige financiële steunregelingen van de overheid onderzoeken;.
 - Bij de herziening van de Richtlijn hypothecair krediet overweegt zij het concept van groene hypotheek en de verwachte kenmerken van deze leningen te integreren. Belangrijke aspecten zijn onder andere informatie over energieprestaties, het gebruik van energieprestatiecertificaten als onderdeel van precontractuele informatie en het vergroten van competentie en kennis met betrekking tot groene hypotheek.
 Deze reactie is ontwikkeld op basis van de input die werd ontvangen van 83 kredietinstellingen uit 27 EER-landen, als onderdeel van de EBA-enquête in de sector, die plaatsvond tussen februari en mei 2023.
- **Wie?** Financiële marktpartijen die groene hypotheek of leningen willen verstrekken.
- **Wanneer?** Verwacht wordt dat de Europese Commissie in 2024 verdere actie onderneemt nadat zij eind 2023 het advies heeft ontvangen.

Duurzaamheid in geschiktheid en productgovernance

- **Wat?** Op 16 juni 2023 heeft ESMA een [call for evidence](#) over de integratie van duurzaamheidsvoorkeuren in geschiktheidsbeoordelingen en productgovernance-regelingen onder MiFID II gelanceerd. Deze *call for evidence* was bedoeld om feedback uit de sector te verzamelen die zal helpen de ontwikkeling van de markt beter te begrijpen en antwoord te geven op de vraag hoe bedrijven de nieuwe MiFID-regels over duurzaamheid toepassen. In het verlengde van deze *Call for Evidence* deed ESMA op 3 oktober 2023 de [aankondiging](#) dat zij in 2024 samen met andere nationale toezichthouders een CSA zal starten met betrekking tot de integratie van duurzaamheid in de geschiktheidsbeoordelings- en productgovernance-processen en -procedures van ondernemingen. Het onderzoek volgt op de inwerkingtreding van de gewijzigde [Richtsnoeren inzake geschiktheid](#) (geüpdatet middels de [Richtsnoeren](#) inzake bepaalde aspecten van de MiFID II geschiktheidseisen) en [gewijzigde Richtsnoeren inzake productgovernance](#), die beide vanaf 3 oktober 2023 van toepassing zijn.
- **Wie?** Beleggingsondernemingen.
- **Wanneer?** De richtsnoeren met betrekking tot duurzaamheidskenmerken voor geschiktheidsbeoordelingen en productgovernance zijn doorlopend van toepassing. Het verdere onderzoek zal in 2024 van start gaan.

- **Wie?** Banken een andere financiële marktpartijen.
- **Wanneer?** Het implementeren van klimaatrisico's zal een hot topic blijven in het toezicht van DNB in 2024.

DNB Rapport inzake overstromingseffecten op financiële sector

- **Wat?** Op 20 december 2023 heeft DNB (in samenwerking met wateronderzoeksinstituut Deltares) haar rapport [gepubliceerd](#) over de gevolgen van overstromingen voor de financiële sector. Het onderzoek richt zich op de vraag of, en zo ja, in hoeverre schade aan gebouwen als gevolg van overstromingen de kapitaalpositie van het Nederlandse bankstelsel zou aantasten en of dit zou leiden tot hogere kredietrisico's voor banken. Vergeleken met de huidige niveau's van het kapitaal van banken geeft het [rapport](#) aan dat de geschatte mate van kapitaaluitputting als gevolg van overstromingen beheersbaar lijkt. Deze bevinding is niet onverwacht, gezien de investeringen die Nederland blijft doen in een adequaat systeem van bescherming tegen overstromingen. De kans op een grote overstroming is zeer klein, maar de vraag rijst of de uitkomst hetzelfde zal zijn als de klimaatverandering zich blijft voordoen. DNB verwacht van banken, maar ook van andere financiële instellingen, dat zij tijdig de potentiële gevolgen van klimaatverandering (waaronder overstromingen) inschatten en dergelijke factoren meenemen in hun financiële risicobeoordeling.

DIGITALISERING & FINTECH

Nu de toezichtrechtelijke ontwikkelingen ten aanzien van digitalisering de afgelopen periode in een verdere stroomversnelling zijn geraakt (denk alleen al aan de Verordening betreffende digitale operationele weerbaarheid voor de financiële sector (DORA), de AI-verordening en het voorstel voor een digitale euro), kan in deze Vooruitblik 2024 een special Digitalisering & FinTech niet ontbreken. De onderwerpen in dit onderdeel zijn voor vrijwel elke financiële onderneming van belang.

OVERZICHT DORA ONTWIKKELINGEN 146

- DORA*
- Richtlijn DORA
- Voorstel Implementatiewet DORA
- Concept RTS kader ICT-risicobeheer en vereenvoudigd kader
- Concept RTS criteria classificatie ICT-incidenten en cyberdreigingen
- Concept RTS beleid inschakelen derde aanbieders ICT-diensten
- Concept ITS register overeenkomsten met derde aanbieders ICT-diensten
- Conceptrichtsnoeren kostenraming ernstige ICT-incidenten
- Concept RTS en ITS meldingsplicht ernstige ICT-incidenten
- Concept RTS threat led penetration tests
- Concept RTS sub-uitbesteding ICT-diensten die belangrijke of kritieke functies ondersteunen
- Conceptrichtsnoeren samenwerking toezicht op kritieke derde aanbieders ICT-diensten
- Concept RTS uitoefening toezicht ESA's op kritieke derde aanbieders ICT-diensten
- Kritieke derde aanbieders ICT-diensten
- AFM oproep aandacht voor DORA
- DNB oproep aandacht voor DORA

OVERIGE NIEUWE WET- EN REGELGEVING 150

- Digital Services Act en Digital Markets Act
- Voorstel AI-verordening
- Voorstel digitale euro
- Voorstel Verordening delen data en rationalisering rapportageverplichtingen

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING 152

- NIS2-richtlijn
- Europese digitale identiteit (eID)
- Richtlijn gebruik digitale instrumenten en processen vennootschapsrecht

NATIONALE TOEZICHTHOUDERS 153

- AFM Trendzicht 2024
- DNB Toezicht in beeld 2023-2024

- Herziening beleidsregel geschiktheid (ICT-kennis en -vaardigheden)
- DNB Q&A en Good Practice Informatiebeveiliging 2023
- Analyse algoritmische collusie op kapitaalmarkten
- Uitbreiding samenwerking digitaal toezicht SDT
- DNB 2025 Cyberstrategie

EUROPESE TOEZICHTHOUDERS 155

- ESA Joint Committee Work Programme 2024
- ESMA Annual Work Programme 2024
- EBA Work Programme 2024
- ESMA Data Strategy 2023-2028
- ESA rapport Innovation Facilitators 2023

OVERIGE ONTWIKKELINGEN 156

- FSB aanbevelingen cyberincidentenrapportage
- ESRB rapport macroprudentiële tools digitale weerbaarheid
- ECB key observations ICT en cyberrisico's

OVERZICHT DORA ONTWIKKELINGEN

DORA

Als er één Europees project is dat een grote hoeveelheid nieuwe regels voor de hele Europese financiële sector meebrengt, dan is het wel de *Twin Transition*. Dit is de overkoepelende term voor de verschillende wetgevingsiniciatieven van de Europese Commissie om de Europese Unie te transformeren naar een duurzame en veilige digitale economie. Een van die initiatieven betreft de Verordening betreffende digitale operationele weerbaarheid voor de financiële sector (DORA). Het voorstel van de Europese Commissie voor DORA stamt uit 2020. Na onderhandelingen met de Raad en het Europees Parlement is de [definitieve tekst van DORA](#) op 27 december 2022 in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. Naast de verordening is er ook een [DORA-richtlijn](#) (die verderop in dit onderdeel ook aan bod komt).

DORA is om een aantal redenen bijzonder te noemen:

- 1) Het is voor het eerst dat binnen het financieel toezichtrecht op EU-niveau een omvangrijke set aan ICT-regels wordt geïntroduceerd, die straks in iedere lidstaat rechtstreeks van toepassing is. Tot nu toe is ICT-risicobeheer in financiële regelgeving een ondergeschoven kindje geweest, maar daaraan wordt met DORA dus resoluut een einde gemaakt.
- 2) DORA is een horizontale verordening. Dit betekent dat de reikwijdte van de DORA-regels zich zal uitstrekken tot een groot aantal type financiële spelers, hoewel sommige instellingen zijn vrijgesteld en sommige onderworpen worden aan een verlicht regime. Het doel van DORA is dat voor het overgrote deel van de Europese financiële sector in beginsel dezelfde eisen op het vlak van ICT gaan gelden.
- 3) Het bestuur van financiële ondernemingen krijgt in DORA een centrale en actieve rol toebedeeld bij de beheersing van ICT-risico's. Zo moet het bestuur alle regelingen met betrekking tot het ICT-risicobeheer goedkeuren, dient zij toezicht te houden op de uitvoering van die regelingen en moet zij regelmatig opleidingen volgen over ICT-risicobeheersing. Deze verantwoordelijkheid kan niet slechts bij één bestuurder (de *Chief Information Officer* (CIO) bijvoorbeeld) worden belegd.
- 4) Voor het eerst wordt ook een belangrijke groep niet-financiële dienstverleners onder rechtstreeks toezicht van financiële toezichthouders gebracht, namelijk de zogeheten 'kritieke derde aanbieders van ICT-diensten'. Denk bijvoorbeeld aan de grote techbedrijven die clouddiensten aanbieden. Om effectief toezicht

mogelijk te maken moeten deze ICT-aanbieders straks op grond van DORA (ook) gevestigd zijn in de EU.

Voor financiële ondernemingen is het essentieel om eerst te vast te stellen in hoeverre zij aan DORA worden onderworpen. Deze analyse kent verschillende mogelijke uitkomsten: i) DORA is niet van toepassing want de onderneming is geen 'financiële entiteit' in de zin van DORA of de onderneming is in DORA expliciet uitgezonderd van het toepassingsbereik, ii) DORA is deels van toepassing omdat de onderneming een 'micro-onderneming' is in de zin van DORA of omdat de onderneming bijvoorbeeld een Class 3-beleggingsonderneming is of iii) DORA is volledig op de onderneming van toepassing.

Op een groot aantal financiële ondernemingen zal het volledige DORA-regime van toepassing zijn. Zij zullen dus op grond van DORA moeten beschikken over de volgende vier ICT-kernprocessen die in de verordening centraal staan:

- 1) **Een raamwerk voor ICT-risicobeheer.** Het raamwerk voor ICT-risicobeheer moet de volgende vijf bouwstenen omvatten: i) identificatie van ICT-infrastructuur en ICT-risico's, ii) voorkoming en bescherming, iii) monitoring en detectie, iv) respons, herstel en communicatie en v) evaluatie, ontwikkeling en opleiding. Centraal in dit eerste proces staat de vraag: hoe is het ICT-risicobeheer ingebed in de organisatie? Het bestuur moet kunnen laten zien dat ze een gedegen opleiding volgt op het gebied van ICT-risicobeheer. Ook het personeel dient door bewustmakingsprogramma's op de hoogte te worden gehouden van de relevante ICT-risico's.
- 2) **Omgaan met ICT-gerelateerde incidenten.** 'ICT-incident' is in DORA een ruim begrip en gaat verder dan kwaadaardige bedreigingen van buitenaf. Het gaat bijvoorbeeld ook om een storing die ontstaat door verouderde software. De vijf bouwstenen die deel uitmaken van dit proces zijn: i) detecteren van het ICT-incident, ii) classificeren, iii) beheersen, iv) melden van ernstige incidenten aan de toezichthouder en v) communicatie.
- 3) **Testen van de eigen ICT-weerbaarheid.** Ondernemingen dienen over een testprogramma te beschikken waarin is uitgewerkt wat wordt getest, wanneer en waarom. DORA schrijft voor dat kritieke of belangrijke systemen ten minste jaarlijks worden getest. Voor een selecte groep financiële instellingen geldt dat zij iedere drie jaar geavanceerde tests (TLPT) moeten uitvoeren.
- 4) **Omgaan met risico's die kleven aan het inschakelen van derde aanbieders van ICT-diensten.** De regels uit DORA die zien op het inschakelen van derden gelden niet alleen bij uitbestedingsrelaties, maar bij alle contractuele relaties

die worden aangegaan met derde aanbieders van ICT-diensten. Dit proces omvat de vijf onderwerpen: i) strategie en beleid, ii) het aanleggen van een uitgebreid register van alle relaties met derde aanbieders en het informeren van de toezichthouder over nieuw aangegane relaties, iii) de selectie van derde aanbieders, iv) het opstellen van adequate contracten en v) het beschikken over een adequate exit-strategie.

De verordening zelf is vanaf 17 januari 2025 rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten. Dit is de zogeheten Level 1 regelgeving. Dat is echter nog lang niet alles. De Europese toezichthouders ESMA, EBA en EIOPA (ESA's) hebben opdracht gekregen om door middel van zogeheten 'technische reguleringsnormen' (RTS) en 'technische uitvoeringsnormen' (ITS) aanvullende verplichtingen uit te werken. Dit is de zogeheten Level 2 regelgeving. Het is afwachten of deze Level 2 regelgeving op 17 januari 2025 al helemaal gereed zal zijn. Tot slot zullen de ESA's op deelonderwerpen richtsnoeren en andere vormen van aanvullende *guidance* publiceren. Dit zijn zogeheten Level 3 teksten.

De impact van DORA mag niet worden onderschat. Het aantal nieuwe verplichtingen is groot, en van financiële ondernemingen wordt dus veel verwacht. Zo komen wij zonder moeite tot een lijst van 26 verschillende DORA-beleidsdocumenten waarover ondernemingen per 17 januari 2025 moeten beschikken. Daarnaast zullen – voornamelijk, want bij gebreke van overgangsrecht – veel bestaande overeenkomsten met ICT-dienstverleners moeten worden aangepast. Tegelijkertijd bestaan er nog veel vragen, waaronder met betrekking tot het in DORA verankerde evenredigheidsbeginsel. Het jaar 2024 zal dus in het teken staan van het doorgronden van de impact van DORA op de eigen organisatie en het vervolgens treffen van de benodigde maatregelen om vanaf 2025 DORA-compliant te zijn. Wij helpen u daar graag mee, onder meer door het opstellen van een op uw onderneming toegespitste DORA-checklist met concrete actiepunten per DORA-verplichting.

Richtlijn DORA

- **Wat?** Op 27 december 2022 is de [Richtlijn 2022/2556 betreffende digitale operationele weerbaarheid voor de financiële sector](#) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd (Richtlijn DORA). De Richtlijn DORA strekt tot wijziging van de Icbe-richtlijn, Solvency II-richtlijn, AIFMD, CRD, MiFID II, BRRD, PSD2 en de Pensioenrichtlijn. In elk van deze richtlijnen worden verwijzingen naar DORA opgenomen.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van de hiervoor genoemde richtlijnen vallen.
- **Wanneer?** De Richtlijn DORA dient uiterlijk op 17

januari 2025 te zijn geïmplementeerd in nationale wetgeving van elke lidstaat en vanaf die datum te worden toegepast. Dit betekent dat lidstaten ervoor moeten zorgen dat uiterlijk op 17 januari 2025 de huidige nationale wetgeving ter omzetting van de hiervoor genoemde richtlijnen conform de Richtlijn DORA is aangepast.

Voorstel Implementatiewet DORA

- **Wat?** Op 6 oktober 2023 is het wetsvoorstel [Implementatiewet digitale operationele weerbaarheid financiële sector](#) gepubliceerd. Het wetsvoorstel strekt tot implementatie van de Richtlijn DORA (zie het onderdeel 'Richtlijn DORA' hiervoor).
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die vallen onder het bereik van de richtlijnen die worden gewijzigd in Richtlijn DORA.
- **Wanneer?** De implementatiewet moet op 17 januari 2025 in werking treden.

Concept RTS kader ICT-risicobeheer en vereenvoudigd kader

- **Wat?** Op 19 juni 2023 hebben de ESA's [concept RTS](#) inzake i) het kader voor ICT-risicobeheer en ii) het vereenvoudigd kader voor ICT-risicobeheer voor bepaalde typen financiële entiteiten, ter consultatie gepubliceerd. In de concept RTS worden met betrekking tot een aantal 'bouwstenen' uit het ICT-risicobeheerkader een aanzienlijk aantal nadere verplichtingen uitgewerkt. Het betreft in het bijzonder de bouwstenen bescherming en preventie (artikel 9 DORA), detectie (artikel 10 DORA) en respons en herstel (artikel 11 DORA). De ESA's benadrukken dat de in de RTS uitgewerkte verplichtingen als aanvulling moeten worden gezien op de eisen uit DORA, en dus niet in de plaats daarvan komen. Met betrekking tot het vereenvoudigd kader voor ICT-risicobeheer voor bepaalde typen financiële entiteiten zoals bedoeld in artikel 16 DORA (waaronder Class 3 beleggingsondernemingen), is het tweede deel van de concept RTS belangrijk. In dat deel worden de verplichtingen voor het vereenvoudigd kader in veertien artikelen nader uitgewerkt.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode liep tot 11 september 2023. In DORA is bepaald dat de RTS uiterlijk op 17 januari 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Concept RTS criteria classificatie ICT-incidenten en cyberdreigingen

- **Wat?** Op 19 juni 2023 hebben de ESA's [concept RTS](#) ter consultatie gepubliceerd betreffende de criteria voor de classificatie van ICT-gerelateerde incidenten en materialiteitsdrempels voor het bepalen van ernstige ICT-gerelateerde incidenten en significante cyberdreigingen. Op grond van artikel 18 lid 1 DORA moeten financiële entiteiten ICT-gerelateerde incidenten classificeren op basis van een aantal criteria. ICT-incidenten die als 'ernstig' kwalificeren moeten op grond van artikel 19 lid 1 DORA worden gemeld aan de toezichthouder. Financiële entiteiten dienen voorts cyberdreigingen als significant te classificeren op basis van een aantal criteria (artikel 18 lid 2 DORA) en zij kunnen deze vrijwillig melden bij de toezichthouder (artikel 19 lid 2 DORA). In de concept RTS worden de criteria en materialiteitsdrempels nader uitgewerkt.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode liep tot 11 september 2023. In DORA is bepaald dat de RTS uiterlijk op 17 januari 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Concept RTS beleid inschakelen derde aanbieders ICT-diensten

- **Wat?** Op 19 juni 2023 hebben de ESA's [concept RTS](#) ter consultatie gepubliceerd betreffende het beleid inzake het gebruik van door derde aanbieders verleende ICT-diensten die kritieke of belangrijke functies ondersteunen. Financiële entiteiten moeten op grond van artikel 28 lid 2 DORA over een dergelijk beleid beschikken als onderdeel van hun strategie inzake het ICT-risico dat gepaard gaat met het inschakelen van derde aanbieders van ICT-diensten. Het in de RTS nader voorgeschreven beleid ziet niet alleen op uitbestedingssituaties, maar op alle situaties waarin de financiële entiteit ICT-diensten afneemt ter ondersteuning van kritieke of belangrijke functies.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen, met uitzondering van Class 3 beleggingsondernemingen en micro-ondernemingen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode liep tot 11 september 2023. In DORA is bepaald dat de RTS uiterlijk op 17 januari 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Concept ITS register overeenkomsten met derde aanbieders ICT-diensten

- **Wat?** Op 19 juni 2023 hebben de ESA's [concept ITS](#) gepubliceerd met daarin in totaal veertien uitvoerige templates voor het informatieregister inzake derde aanbieders van ICT-diensten. Als onderdeel van het kader voor ICT-risicobeheer moeten financiële entiteiten ingevolge artikel 28 lid 3 DORA een informatieregister bijhouden met betrekking tot alle contractuele overeenkomsten inzake door derde aanbieders verleende ICT-diensten. Financiële entiteiten dienen het informatieregister op verzoek aan de toezichthouder te verstrekken. De ITS maken onderscheid tussen templates die moeten worden gebruikt op entiteitsniveau en templates die dienen te worden gehanteerd op (sub) geconsolideerd niveau.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode liep tot 11 september 2023. In DORA is bepaald dat de ITS uiterlijk op 17 januari 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de ITS als Uitvoeringsverordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Conceptrichtsnoeren kostenraming ernstige ICT-incidenten

- **Wat?** Op 8 december 2023 hebben de ESA's [conceptrichtsnoeren](#) ter consultatie gepubliceerd inzake de wijze waarop financiële entiteiten de jaarlijkse kosten en verliezen als gevolg van ernstige ICT-incidenten moeten berekenen. Op grond van artikel 11 lid 10 DORA moeten financiële entiteiten dergelijke informatie verstrekken indien de toezichthouder daarom verzoekt. De template die entiteiten daarbij dienen te gebruiken, is ook opgenomen in de conceptrichtsnoeren.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen, met uitzondering van micro-ondernemingen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 4 maart 2024. Daarna zullen de ESA's de gefinaliseerde richtsnoeren publiceren.

Concept RTS en ITS meldingsplicht ernstige ICT-incidenten

- **Wat?** Op 8 december 2023 hebben de ESA's [concept RTS en ITS](#) ter consultatie gepubliceerd inzake de inhoud van meldingen bij ernstige ICT-incidenten en de wijze waarop en de termijn waarbinnen deze meldingen aan de toezichthouder moeten worden gedaan. Het

betreft hier de nadere uitwerking van artikel 19 en 20 DORA. Onder meer wordt voorgesteld dat financiële entiteiten, kort samengevat, i) binnen vier uur na classificatie dan wel niet later dan 24 uur na detectie van het ICT-incident een eerste kennisgeving aan de toezichthouder moeten doen, ii) binnen 72 uur na de classificatie een tussentijds verslag moeten indienen en iii) binnen één maand een eindverslag moeten overleggen. De ITS bevatten templates voor het doen van de verschillende meldingen.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 4 maart 2024. In DORA is bepaald dat de RTS en ITS uiterlijk op 17 juli 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening en de ITS als Uitvoeringsverordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Concept RTS threat led penetration tests

- **Wat?** Op 8 december 2023 hebben de ESA's [concept RTS](#) ter consultatie gepubliceerd inzake *threat led penetration tests* (TLPT). Ingevolge artikel 26 lid 1 DORA dienen aangewezen financiële entiteiten in beginsel ten minste om de drie jaar geavanceerde tests uit te voeren door middel van TLPT. In de RTS is uitgewerkt welke financiële entiteiten TLPT dienen uit te voeren en welke procedures bij TLPT in acht moeten worden genomen. De RTS volgen in dat verband grotendeels het bestaande TIBER-EU raamwerk, dat weer is gebaseerd op het door DNB ontwikkelde TIBER-NL kader.
- **Wie?** Op grond van DORA aangewezen financiële ondernemingen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 4 maart 2024. In DORA is bepaald dat de RTS op 17 juli 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Concept RTS sub-uitbesteding ICT-diensten die belangrijke of kritieke functies ondersteunen

- **Wat?** Op 8 december 2023 hebben de ESA's [concept RTS](#) ter consultatie gepubliceerd inzake het sub-uitbesteden van een ICT-dienst die een kritieke of belangrijke functie ondersteunt. In artikel 30 DORA is bepaald dat financiële entiteiten in overeenkomsten met derde aanbieders van ICT-diensten moeten opnemen of

de derde aanbieder van ICT-onderaannemers gebruik mag maken waar het ICT-diensten ter ondersteuning van belangrijke of kritieke functies betreft, en zo ja, onder welke voorwaarden. In de concept RTS wordt uitgewerkt hoe de financiële entiteit dient te bepalen of en te waarborgen dat het verantwoord is dat de derde aanbieder van ICT-onderaannemers gebruik maakt.

- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 4 maart 2024. In DORA is bepaald dat de RTS op 17 juli 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Conceptrichtsnoeren samenwerking toezicht op kritieke derde aanbieders ICT-diensten

- **Wat?** Op 8 december 2023 hebben de ESA's [conceptrichtsnoeren](#) ter consultatie gepubliceerd met betrekking tot de samenwerking tussen ESA's en nationale toezichthouders in het toezicht op kritieke derde aanbieders van ICT-diensten. Dit is het zogeheten oversightkader, zoals opgenomen in artikel 31 tot 44 DORA.
- **Wie?** Toezichthouders en kritieke derde aanbieders van ICT-diensten.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 4 maart 2024. Daarna zullen de ESA's uiterlijk op 17 juli 2024 de gefinaliseerde richtsnoeren publiceren.

Concept RTS uitoefening toezicht ESA's op kritieke derde aanbieders ICT-diensten

- **Wat?** Op 8 december 2023 hebben de ESA's [concept RTS](#) ter consultatie gepubliceerd inzake het toezicht op kritieke derde aanbieders van ICT-diensten. De RTS specificeren onder andere de bevoegdheden van de ESA's om informatie op te vragen bij kritieke derde aanbieders van ICT-diensten.
- **Wie?** Toezichthouders en kritieke derde aanbieders van ICT-diensten.
- **Wanneer?** De consultatieperiode loopt tot 4 maart 2024. In DORA is bepaald dat de RTS op 17 juli 2024 in concept ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan de Europese Commissie. Na goedkeuring door de Europese Commissie zullen de RTS als Gedelegeerde Verordening (DORA Level 2) rechtstreeks van toepassing zijn in alle lidstaten.

Kritieke derde aanbieders ICT-diensten

- **Wat?** Op 21 december 2022 heeft de Europese Commissie aan de ESA's het [verzoek](#) gedaan om een zogeheten Technisch Advies op te stellen met betrekking tot i) de criteria om een derde aanbieder van ICT-diensten als 'kritiek' aan te merken en ii) de heffingen die bij dergelijke kritieke aanbieders in rekening moeten worden gebracht. Op 29 september 2023 hebben de ESA's hun [Technisch Advies](#) gepubliceerd. De ESA's stellen een twee-stappen-benadering voor. Stap 1 houdt in dat de derde aanbieder op holistische wijze wordt beoordeeld op zes kwantitatieve indicatoren. Als de derde aanbieder in die beoordeling de minimumdrempels overschrijdt, wordt de derde aanbieder vervolgens in stap 2 beoordeeld aan de hand van vijf additionele indicatoren. Als een derde aanbieder door de ESA's wordt aangemerkt als kritieke aanbieder, dan komt hij onder toezicht van de Lead Overseer (een van de drie ESA's) te staan en moet hij toezichtsheffingen betalen. In het tweede deel van het Technisch Advies worden voorstellen gedaan voor het berekenen van de hoogte van deze heffingen. Op grond van het Technisch Advies heeft de Europese Commissie op 16 november 2023 twee [concept Gedelegeerde Verordeningen](#) ter consultatie gepubliceerd.
- **Wie?** Derde aanbieders die ICT-diensten verlenen aan financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** Op grond van artikel 31 lid 8 en artikel 43 DORA dient de Europese Commissie uiterlijk op 17 juli 2024 definitieve Gedelegeerde Verordeningen vast te stellen met betrekking tot de hiervoor genoemde criteria en heffingen.

AFM oproep aandacht voor DORA

- **Wat?** Door middel van verschillende publicaties roept de AFM financiële ondernemingen op om te starten met de voorbereiding op DORA. Zo is de AFM in de zomer van 2023 begonnen met het publiceren van een reeks DORA-'specials', aan de hand waarvan financiële ondernemingen kunnen beoordelen welke stappen er nog gezet moeten worden om op 17 januari 2025 DORA-compliant te zijn. De [eerste editie](#) – over de belangrijkste onderwerpen uit DORA – publiceerde de AFM op 20 juli 2023. De [tweede editie](#) – over ICT-risico's van derde aanbieders – publiceerde de AFM op 1 december 2023. De AFM geeft in deze publicaties concrete voorbeelden van DORA-onderwerpen waarmee ondernemingen aan de slag kunnen (en moeten). De derde editie zal volgens de AFM in het eerste kwartaal van 2024 worden gepubliceerd.
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.

- **Wanneer?** Marktpartijen moeten in 2024 hard aan de slag met de voorbereidingen op DORA.

DNB oproep aandacht voor DORA

- **Wat?** Ook DNB roept financiële ondernemingen op om serieus werk te maken van de voorbereidingen op DORA. In de zomer van 2023 heeft DNB een DORA-seminar georganiseerd waarin zij de pensioensector en de verzekeringssector aanspoorde om de start van de implementatie van DORA voortvarend op te pakken. In november 2023 heeft DNB een soortgelijk seminar georganiseerd voor de sector banken- en betalingsverkeer. Op 31 oktober 2023 heeft DNB het [nieuwsbericht](#) 'DORA; tijd om de startblokken te komen' gepubliceerd. DNB wijst er in dat nieuwsbericht op dat alhoewel de Level 2 regelgeving nog niet definitief is, dit geen belemmering moet zijn om niet al voortvarend van start te gaan met de implementatie van de Level 1 verplichtingen uit DORA. DNB geeft vervolgens een aantal concrete voorbeelden van DORA-onderwerpen waar instellingen al mee aan de slag kunnen (en moeten).
- **Wie?** Alle financiële ondernemingen die onder het bereik van DORA vallen.
- **Wanneer?** Marktpartijen moeten in 2024 hard aan de slag met de voorbereidingen op DORA.

OVERIGE NIEUWE WET- EN REGELGEVING

Digital Services Act en Digital Markets Act

- **Wat?** Op 4 oktober 2022 heeft de Europese Raad de definitieve versie van de [Verordening digitale diensten](#) (*Digital Service Act*, DSA) aangenomen en gepubliceerd. De DSA vormde een wetgevingspakket samen met de Verordening digitale markt (*Digital Markets Act*, DMA), waarvan de laatste bepalingen op 25 juni 2023 in werking zijn getreden. De DSA moet de basis gaan vormen van nieuwe Europese wet- en regelgeving voor de digitale economie en ziet toe op de dagelijkse processen van het aanbieden van tussenhandeldiensten waaronder onlineplatforms. De nieuwe verordening biedt een beter mechanisme voor het verwijderen van illegale inhoud en beschermt de grondrechten van consumenten binnen de online wereld. Daarnaast biedt de DSA een duidelijk kader voor transparantie, bevordert zij innovatie, groei en concurrentie, en zorgt zij voor een strenger overheids-toezicht op de grotere platforms.
- **Wie?** De DSA zal van toepassing zijn op online platforms die zogenoemde 'tussenhandeldiensten'

(intermediaire diensten) aanbieden; dit zijn de platforms die zich bezighouden met doorgifte, opslag en publieke verspreiding van door gebruikers gegenereerde content. De DSA zal een zeer ruim bereik kennen en ook relevant zijn voor online marktspelers buiten de financiële sector. Desalniettemin zal de DSA ook van toepassing kunnen zijn op marktpartijen die wel actief zijn binnen de financiële sector en die een online platform exploiteren en hun diensten binnen de EU aanbieden. Financiële ondernemingen die online platforms beheren liggen het meest voor de hand. Mogelijk voorbeelden zijn crowdfundingdienstverleners, bemiddelaars die met behulp van een eigen vergelijkingsplatform kredietovereenkomst tot stand laten komen, banken die een online *banking platform* exploiteren in samenwerking met andere dienstverleners (zoals betaaldienstverleners, accountants en payrolldiensten), of financiële platforms geëxploiteerd door een consortium van banken.

- **Wanneer?** Met uitzondering van een aantal sinds 16 november 2022 toepasselijke bepalingen zal de DSA op alle online platforms van toepassing zijn vanaf 17 februari 2024.

Voorstel AI-verordening

- **Wat?** In april 2021 heeft de Europese Commissie (EC) een [voorstel tot vaststelling van geharmoniseerde regels betreffende artificiële intelligentie](#) (AI-verordening) gepubliceerd. De AI-verordening heeft ten doel een uniform rechtskader vast te stellen voor de ontwikkeling, het in de handel brengen en het gebruik van artificiële intelligentie. Kernbegrip in de AI-verordening is 'AI-systeem'; de voorgestelde verordening bevat (onder andere) regels voor AI-systemen zelf, voor aanbieders van AI-systemen en voor gebruikers daarvan.
- **Wie?** De voorgestelde AI-verordening heeft een zeer ruim bereik en is daarom een belangrijke ontwikkeling voor alle financiële ondernemingen die gebruik (willen) maken van AI. De wisselwerking tussen bestaande Europese financiële toezichtwetgeving en de voorgestelde AI-verordening is echter nog niet duidelijk; de voorgestelde AI-verordening bevat enkele bepalingen op dit vlak voor kredietinstellingen.
- **Wanneer?** Het Europees Parlement en de Raad hebben op 9 december 2023 een akkoord bereikt over de AI-verordening. Het politiek akkoord moet nu formeel worden goedgekeurd en treedt vervolgens twintig dagen na publicatie in werking. Twee jaar na de inwerkingtreding wordt de AI-verordening van toepassing, met uitzondering van een aantal bepalingen. De verbodsbepalingen zullen al na zes maanden van toepassing zijn en de AI-regels voor algemene doeleinden na twaalf maanden.

Voorstel digitale euro

- **Wat?** Op 28 juni 2023 publiceerde de Europese Commissie een [voorstel voor een verordening betreffende het vaststellen van een digitale euro](#). Dit voorstel ging gepaard met een [tweede voorgestelde verordening](#), die betrekking heeft op het verlenen van digitale-eurodiensten door betaaldienstverleners in lidstaten waar de euro niet wordt gehanteerd. Hoewel hiermee een juridische basis voor de digitale euro is gelegd, is daarmee nog geen officiële beslissing genomen over het uitgeven van een digitale euro. Na het verschijnen van het [rapport over de onderzoeks- en verkenningfase](#) heeft de ECB per persbericht laten weten dat de voorbereidingsfase per 1 november 2023 [is begonnen](#). Deze fase zal in principe twee jaar duren en beoogt het *rulebook* voor de digitale euro te finaliseren en dienstverleners te selecteren om een platform en infrastructuur voor de digitale euro op poten te zetten. Daarnaast zal er in deze fase worden geëxperimenteerd met het ontwikkelen van een digitale euro die voldoet aan alle vereisten van het Eurosysteem en voorziet in gebruikersbehoeften zoals privacy en financiële inclusie. Na twee jaar zal de Governing Council van de ECB beslissen of de volgende fase zal worden aangevangen. Ook de ontwikkelingen op nationaal niveau lopen gestaag door. Bij [brief van 18 augustus 2023](#) heeft de minister van Financiën het BNC-fiche over de voorstellen voor de Verordening digitale euro en de Verordening dienstverlening digitale euro met de Tweede Kamer gedeeld. Kort samengevat geeft de minister hierin aan dat een digitale euro toegevoegde waarde kan hebben ten opzichte van het bestaande girale geld, de afhankelijkheid van niet-Europese betaalbedrijven verkleint en zou kunnen concurreren met private betaalopties. Per [brief van 12 september 2023](#) heeft de minister van Financiën de vragen van verschillende fracties naar aanleiding van het BNC-fiche beantwoord.
- **Wie?** In ieder geval de betaal- en bankensector.
- **Wanneer?** De Governing Council van de ECB zal naar verwachting eind 2025 beslissen of de voorbereidingen voor de digitale euro een volgende fase ingaan. De twee voorgestelde verordeningen zullen na finalisering binnen twintig dagen na publicatie in werking treden en direct toepasselijk zijn. De verordeningen liggen nu bij de Raad en het Europees Parlement voor een eerste lezing.

Voorstel Verordening delen data en rationalisering rapportageverplichtingen

- **Wat?** Op 24 oktober 2023 heeft de Europese Commissie een [voorstel voor een verordening betreffende het delen van data tussen](#)

[toezichthoudende autoriteiten en rationalisering rapportageverplichtingen](#) ter consultatie gepubliceerd. Deze verordening strekt ertoe het nut van de door ondernemingen gerapporteerde informatie te maximaliseren en de mogelijkheden om dergelijke data te verkrijgen, te vergroten. Het voorstel voor de uitwisseling van informatie tussen autoriteiten die toezien op de financiële sector, wil overlappende rapportageverzoeken vermijden in gevallen waarin meerdere autoriteiten bevoegd zijn om bepaalde data uit te vragen aan financiële instellingen of andere marktdeelnemers, maar waar de uitdrukkelijke rechtsgrondslag ontbreekt om deze informatie onderling te delen. Het voorstel wordt aangevuld met een mandaat voor autoriteiten om verslaggevingsvereisten te herzien en te schrappen, die overbodig of achterhaald zijn geworden door bijvoorbeeld verbeterde informatie-uitwisseling. Zo kan worden vermeden dat marktdeelnemers dubbel moeten rapporteren. Om de bruikbaarheid van de gerapporteerde data te verbeteren, zet het voorstel ook in op de ondersteuning van het gebruik van informatie ten behoeve van onderzoek en innovatie in de financiële sector. Dit doet het voorstel door het mogelijk maken van informatiedeling door autoriteiten (onder strikte voorwaarden) met financiële instellingen, onderzoekers en andere entiteiten met een rechtmatig belang.

- **Wie?** Europese financiële toezichthouders. Vanwege de mogelijke impact op van toepassing zijnde rapportagevereisten is dit onderdeel echter ook relevant voor spelers binnen de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** De consultatieperiode eindigt op 1 januari 2024.

ONTWIKKELINGEN BESTAANDE WET- EN REGELGEVING

NIS2-richtlijn

- **Wat?** Op 27 december 2022 is de nieuwe [richtlijn over de beveiliging van netwerk- en informatiesystemen \(NIS2-richtlijn\)](#) in het Publicatieblad van de EU gepubliceerd. De oorspronkelijke NIS-richtlijn (*Network and Information Security*) dateert van 2016 en is in 2018 in Nederland geïmplementeerd in de Wet beveiliging netwerk- en informatiesystemen (Wbni). De NIS2-richtlijn zal de basis vormen voor risicobeheersings- en rapportageverplichtingen in tal van sectoren die onder deze richtlijn (komen te) vallen, waaronder de bankensector en marktinfrastructuren binnen de financiële sector. De herziene NIS-richtlijn moet de cyberbeveiligingsregels en de uitvoering van

maatregelen ter zake in de verschillende lidstaten (verder) harmoniseren. De NIS2-richtlijn zal ook worden afgestemd op overkoepelende wet- en regelgeving zoals DORA.

- **Wie?** Banken, handelsplatformen en centrale tegenpartijen (CCP's).
- **Wanneer?** De lidstaten hebben tot uiterlijk 17 oktober 2024 om de bepalingen van de NIS2-richtlijn in nationaal recht om te zetten. Het Nationaal Cyber Security Centrum van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft aangegeven dat de internetconsultatie van de implementatie van de NIS2-richtlijn in het eerste kwartaal van 2024 zal plaatsvinden.

Europese digitale identiteit (eID)

- **Wat?** In juni 2021 heeft de Europese Commissie een [verordening voor een Europese digitale identiteit](#) voorgesteld die via een Europese portemonnee voor digitale identiteit beschikbaar zou zijn voor alle burgers, inwoners en bedrijven van de EU. Dit nieuwe kader wijzigt de verordening uit 2014 over elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt (eIDAS-verordening). De eIDAS-verordening vormde de basis voor veilige toegang tot publieke diensten en uitvoering van (online en grensoverschrijdende) transacties in de EU. Het voorstel verplicht de lidstaten een digitale portemonnee af te geven in het kader van een aangemeld eID-stelsel, op basis van gemeenschappelijke technische normen en na een verplichte certificering. Naast de voorgestelde verordening is ook een [aanbeveling voor de ontwikkeling van een EU-toolbox](#) gepubliceerd met daarin de technische specificaties van de portemonnee om de uitvoering van de herziene verordening te versnellen, de lidstaten richtsnoeren te verstrekken en versnippering te voorkomen.
- **Wie?** Burgers, inwoners en bedrijven binnen de EU; dit zal ook impact hebben op de financiële sector.
- **Wanneer?** De Raad en het Europees Parlement hebben in november 2023 een voorlopig akkoord bereikt over de voorgestelde verordening. De wettekst zal nu worden gefinaliseerd en aangeboden aan de Raad en het Europees Parlement om formeel aangenomen te worden.

Richtlijn gebruik digitale instrumenten en processen vennootschapsrecht

- **Wat?** Op 29 maart 2023 heeft de Europese Commissie een [voorstel voor een richtlijn met betrekking tot het gebruik van digitale instrumenten en processen in het kader van het vennootschapsrecht](#) gepubliceerd. De richtlijn beoogt i) het makkelijker te maken voor

ondernemingen om grensoverschrijdend te opereren en ii) transparantie van en vertrouwen in ondernemingen binnen de EU te faciliteren door op Europees niveau informatie beschikbaar te stellen. De voorgestelde richtlijn vormt een herziening van het bestaande kader voor digitale instrumenten en processen en focust op de verdere digitalisering binnen de interne markt.

- **Wie?** Alle EU-ondernemingen.
- **Wanneer?** Het voorstel ligt nu ter discussie bij de Raad en het Europees Parlement. De huidige voorgestelde tekst bevat een implementatietermijn van twee jaar voor lidstaten om de richtlijn om te zetten in nationaal recht.

zoals binnen de cryptosector (MiCA), DLT-toepassingen en *decentralised finance* (DeFi). Zie voor een nadere uitwerking van deze onderwerpen het onderdeel [Cryptodienstverleners](#).

- **Wie?** Alle financiële instellingen die onder het toezicht van de AFM vallen.
- **Wanneer?** De concrete implicaties van de trends en risico's voor de toezichtactiviteiten van de AFM worden uitgewerkt in de AFM Agenda 2024, die begin 2024 door de AFM zal worden gepubliceerd.

NATIONALE TOEZICHTHOUDERS

AFM Trendzicht 2024

- **Wat?** In november 2023 heeft de AFM haar rapport [Trendzicht 2024](#) gepubliceerd. Hierin signaleert de AFM belangrijke trends en risico's in de financiële sector die zij meeneemt in haar toezicht. Ook dit jaar licht de AFM digitalisering in de financiële sector uit als een belangrijke trend, waarbij zij in het specifiek in gaat op de volgende punten:
 - De snelle ontwikkelingen met betrekking tot kunstmatige intelligentie (AI) creëren volgens de AFM zowel kansen als risico's voor de financiële sector. De AFM benoemt als voordeel dat AI-toepassingen bijdragen aan de efficiëntie door het overnemen van administratie, dataverwerkingstaken en risicobeheersing. Ook het gebruik van AI-toepassingen bij directe dienstverlening zoals advisering en de inzet van handelsstrategieën wordt als positief punt bestempeld, alsmede de mogelijkheid tot personalisering van het aanbod en marketing. Als risico's benoemt de AFM het gebrek aan transparantie van het beslismodel van AI-toepassingen en het risico van discriminatie of uitsluiting van bepaalde consumenten. De AFM benadrukt dat het belangrijk is voor financiële instellingen om voldoende beheersmaatregelen te treffen om de risico's te kunnen beperken.
 - Ook de groei van digitalisering en platformisering (het aanbieden van financiële producten en diensten via online platforms) is een aandachtspunt voor de AFM. Voordelen hiervan zijn lagere kosten en grotere efficiëntie. Deze ontwikkeling brengt echter ook meer afhankelijkheid en concentratierisico's met zich mee. Daarnaast bevatten digitalisering en platformisering kwetsbaarheden zoals digitale criminaliteit en verminderde aangrijpingspunten voor toezicht.
 - Tot slot gaat de AFM in op bestaande ontwikkelingen

DNB Toezicht in beeld 2023-2024

- **Wat?** In november 2023 heeft DNB haar [Toezicht in beeld 2023-2024](#) gepubliceerd. DNB publiceert jaarlijks een dergelijk rapport waarin zij extra aandacht besteedt aan het toezicht op de financiële sector in Nederland. Uit het rapport kunnen de toezichtprioriteiten van DNB worden afgeleid. Voor wat betreft digitalisering en FinTech merkt DNB het volgende op:
 - De toegenomen digitalisering en cyberdreigingen ziet DNB als een uitdaging. Volgens DNB is extra aandacht vereist voor het groeiende gebruik van AI om privacyrisico's en risico van financiële uitsluiting te kunnen ondervangen. In het licht van digitalisering en grotere afhankelijkheid van derde partijen door de uitbesteding van processen of (onderdelen van) de dienstverlening, is ook de toenemende dreiging die uitgaat van cyberrisico's volgens DNB een belangrijke uitdaging.
 - Toch wil DNB ook graag inspelen op de technologische vernieuwing binnen de financiële markten. Zo heeft DNB in 2023 onderzoek uitgevoerd naar de cyberweerbaarheid van financiële instellingen in alle sectoren en aan de hand van de resultaten *good practices* voor informatiebeveiliging gepubliceerd (zie het onderdeel 'DNB Q&A en Good Practice Informatiebeveiliging 2023' hierna voor een nadere uitwerking). Ook heeft DNB samen met de AFM een position paper gepubliceerd over financiële data (zie deze ontwikkeling ook hieronder nader uitgewerkt). Tot slot heeft DNB functionaliteiten toegevoegd aan haar eigen portaal *Mijn DNB*.
 - DNB benadrukt dat zij in haar toezicht veel aandacht zal geven aan technologische ontwikkelingen binnen de financiële sector. Samen met de AFM heeft zij besloten het iPanel te vervangen voor een strategische-technologieagenda en zal er jaarlijks een bestuurlijk overleg plaatsvinden met de financiële sector.
- **Wie?** Alle financiële instellingen die onder het toezicht van DNB vallen.
- **Wanneer?** Per direct; Toezicht in beeld 2023-2024 geeft een weergave van de toezichtprioriteiten van DNB voor het jaar 2024 (en verder).

Herziening beleidsregel geschiktheid (ICT-kennis en -vaardigheden)

- **Wat?** Op 31 maart 2023 is het [wijzigingsbesluit](#) van de AFM en DNB gepubliceerd ten aanzien van de Beleidsregel geschiktheid 2012. In de [toelichting](#) op de herziene beleidsregel is specifieke aandacht gewijd aan de ICT-kennis en -vaardigheden van beleidsbepalers. Zo moet het leidinggevend orgaan technisch kundig genoeg zijn om de verantwoordelijkheid voor het ICT-risicomanagement te kunnen dragen en daarover beslissingen te kunnen nemen. Ook moet deze kennis en kunde op peil gehouden worden om ICT-risico's en mogelijke consequenties daarvan te begrijpen en te beoordelen. Daarnaast is vereist dat beleidsbepalers kennis hebben van uitbesteding en de risico's daarvan, waarbij in het specifieke uitbesteding aan ICT-dienstverleners is benoemd.
- **Wie?** Bestuurders en commissarissen van financiële instellingen die door de AFM of DNB op geschiktheid worden getoetst.
- **Wanneer?** Sinds 1 april 2023.

DNB Q&A en Good Practice Informatiebeveiliging 2023

- **Wat?** Op 19 december 2023 heeft DNB de [geactualiseerde Q&A](#) en [Good Practice Informatiebeveiliging 2023](#) gepubliceerd. Met deze nieuwe versie bevordert DNB de stappen van onder toezicht staande instellingen op het gebied van informatiebeveiliging en cybersecurity in de richting naar implementatie van DORA per 17 januari 2025. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op i) de digitale weerbaarheidsstrategie op korte, middellange en lange termijn waarin het Risk Management Framework wordt uiteengezet, ii) de risico-gebaseerde invulling en maatwerk door instellingen ten aanzien van controls, iii) de 'business impact analyse', iv) de rol van het bestuur ten aanzien van informatiebeveiliging, v) het ontwikkelen en bijhouden van kennis van het dagelijks bestuur, de RvC, de RvT en *key function holders* op het gebied van ICT en cyberrisico's en vi) de kansen en risico's die verbonden zijn aan technologische ontwikkelingen zoals AI en *quantum computing*. In 2024 zal DNB nader bepalen hoe de *good practice* zich verhoudt tot de dan uitgewerkte DORA-regelgeving.
- **Wie?** Spelers uit de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct.

Analyse algoritmische collusie op kapitaalmarkten

- **Wat?** Tegelijk met Trendzicht 2024 heeft de AFM in november 2023 een [verdiepende analyse over](#)

[algoritmische collusie op kapitaalmarkten](#) gepubliceerd. Algoritmische collusie is de stilzwijgende samenzwering van algoritmes door onderlinge interactie tussen complexe handelsalgoritmes. De analyse bespreekt hoe nieuwe risico's, waaronder algoritmische collusie, benaderd kunnen worden in de context van kapitaalmarkten. De AFM concludeert aan de hand van de analyse dat van marktpartijen moet worden verwacht dat ze oog hebben voor het risico van algoritmische collusie bij het gebruik van geavanceerde handelsalgoritmes en interne procedures ontwikkelen om dit risico uit te sluiten. Ook is het volgens de AFM raadzaam om op (inter)nationaal niveau samenwerking tussen toezichthouders te stimuleren, zowel op mededingingsgebied als op kapitaalmarkten- en AI-gebied. De AFM sluit af met de opmerking dat verdere ontwikkelingen en gedrag binnen de markt ertoe kunnen leiden dat op een later moment verscherping van wetgeving gewenst is.

- **Wie?** Financiële instellingen die onder toezicht staan van de AFM.
- **Wanneer?** Per direct; de analyse bevat aanbevelingen voor de praktijk en leiden mogelijk op een later moment tot aanpassingen van nationale wetgeving.

Uitbreiding samenwerking digitaal toezicht SDT

- **Wat?** Op 24 maart 2023 heeft het Samenwerkingsplatform Digitale Toezichthouders (SDT) in een [persbericht](#) laten weten dat er twee extra zogeheten Kamers zullen worden opgericht voor het afstemmen van toezicht op online platforms en op kunstmatige intelligentie. Het SDT bestaat uit de Autoriteit Consument & Markt (ACM), de AFM, de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) en het Commissariaat voor de Media (CvdM) en beoogt de handhaving in de digitale sector te coördineren en de krachten te bundelen. Naast de oprichting van de twee extra Kamers publiceerde de SDT gelijktijdig gezamenlijke [uitgangspunten voor effectieve online informatieverstrekking](#) en [uitgangspunten voor online kindermarketing](#). De gepubliceerde uitgangspunten bieden handvatten voor de digitale sector. Het vervolg hierop is een gezamenlijk onderzoek van de betrokken toezichthouders naar transparantie bij influencers.
- **Wie?** Financiële instellingen en dienstverleners binnen de digitale sector.
- **Wanneer?** Per direct.

DNB Cyberstrategie 2025

- **Wat?** Op 21 december 2023 heeft DNB haar [Cyberstrategie 2025](#) gepubliceerd. Met deze Cyberstrategie beoogt DNB bij te dragen aan het

versterken van de cyberweerbaarheid van de financiële sector. In de Cyberstrategie schenkt DNB aandacht aan de externe ontwikkelingen die zij om zich heen ziet, zoals cyber risico's (denk aan bijvoorbeeld de toenemende hoeveelheid *ransomware*-aanvallen en geavanceerde *phishing*), technologische ontwikkelingen, de rol van geopolitieke spanningen en uitbesteding. Ook heeft DNB gekeken naar hoe de cyberweerbaarheid van de financiële sector versterkt kan worden en hoe zij hieraan bijdraagt, te weten middels i) het houden van toezicht op de beheersing van cyber risico's door instellingen, ii) het samen met de sector testen en oefenen om cyberweerbaarheid te verhogen en iii) onderlinge kennisdeling met de sector en andere stakeholders. Tot slot gaat DNB kort in op wat zij zelf doet om cyberweerbaar te zijn.

- **Wie?** Spelers uit de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct; relevant voor ten minste 2024-2025.

EUROPESE TOEZICHTHOUDERS

ESA Joint Committee Work Programme 2024

- **Wat?** In september 2023 hebben de ESA's hun gezamenlijke [werkprogramma voor 2024](#) gepubliceerd. In dit werkprogramma hebben zij de prioriteiten voor het jaar 2024 uiteengezet. In het werkprogramma 2024 hebben de ESA's aangegeven hun inspanningen op het gebied van het Europese Digital Finance Package, waar bijvoorbeeld MiCA en DORA onder vallen, te vergroten en extra aandacht te geven. Ook benadrukken de ESA's innovatie binnen de financiële sector verder te promoten in lijn met de EU Digital Finance Strategy.
- **Wie?** Spelers uit de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct; relevant voor het jaar 2024 en daarna.

ESMA Annual Work Programme 2024

- **Wat?** In september 2023 heeft ESMA haar [werkprogramma voor 2024](#) gepubliceerd. In dit werkprogramma beschrijft ESMA haar prioriteiten voor het jaar 2024. Als een van de hoofdthema's heeft ESMA technologische innovatie in het werkprogramma opgenomen, met als key objectives i) aanpassen aan digitalisatie binnen de financiële markten, ii) effectieve implementatie van cybervereisten in de context van DORA, iii) onderzoek doen naar de impact van digitale innovatie in de financiële sector, waaronder naar cryptoactiva en AI, iv) het bevorderen van de convergentie van toezichtrechtelijke behandeling van

nieuwe innovatieve financiële activiteiten en digitale innovatie en v) het blijven signaleren van trends en risico's die aan beleggersbescherming en de financiële stabiliteit kunnen raken.

- **Wie?** Spelers uit de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct; relevant voor het jaar 2024 en daarna.

EBA Work Programme 2024

- **Wat?** In september 2023 heeft ook EBA haar [werkprogramma](#) met prioriteiten voor 2024 gepubliceerd. Voor 2024 heeft EBA vijf toezichtprioriteiten geformuleerd, waarvan de belangrijkste voor dit onderdeel in deze Vooruitblik 2024 betrekking heeft op het overzicht en toezicht in het kader van MiCA en DORA. Het doel hierbij voor EBA is het verder verstevigen van het digitale-risicobeheer en het leveren van een bijdrage aan een consistent kader voor de regulering van en het toezicht op activiteiten met betrekking tot cryptoactiva. Met betrekking tot 'haar beleidswerk in verband met DORA streeft EBA naar verbetering en stroomlijning van de uitvoering van het ICT-risicobeheer door financiële instellingen, alsmede het (nader) opstellen van technische standaarden en richtsnoeren. Ook zal EBA in 2024 de financiële innovatie blijven volgen en nagaan op welke gebieden nadere regelgeving of toezicht nodig is.
- **Wie?** Spelers uit de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct; relevant voor het jaar 2024 en daarna.

ESMA Data Strategy 2023-2028

- **Wat?** In juni 2023 heeft ESMA haar [datastrategie](#) voor 2023-2028 gepubliceerd. In dit document geeft ESMA speciale aandacht aan de rol van data, nieuwe wetgevingskaders en nieuwe technologieën zoals Big Data en AI-toepassingen binnen de financiële sector. De door ESMA gestelde doelen in de datastrategie zijn gericht op i) het zich verder ontwikkelen als *data hub*, ii) de toegang tot data door het publiek en het verhogen van transparantie, iii) data-gedreven toezicht faciliteren, iv) samenwerking bevorderen op het gebied van innovatieve datastandaarden, technologie en rapportage, v) verdere harmonisatie van rapportageregimes en het bevorderen van het gebruik van moderne technologieën in dit kader en vi) systematisch datagebruik. Alle doelstellingen zullen gefaseerd tussen 2023 en 2028 worden aangepakt.
- **Wie?** Spelers uit de gehele financiële sector.
- **Wanneer?** Per direct; relevant voor ten minste 2023-2028.

ESA rapport Innovation Facilitators 2023

- **Wat?** Op 11 december 2023 hebben de ESA's een [gezamenlijk rapport ten aanzien van de facilitering van innovatie binnen de financiële sector](#) gepubliceerd. Het rapport bevat overwegingen en aanbevelingen ten aanzien van zogenoemde *innovation facilitators* en hun effectiviteit. Het onderzoek van de ESA's laat in ieder geval zien dat toezichthoudende autoriteiten nog altijd de voorkeur hebben voor innovatie-facilitering middels innovatie-hubs en testomgevingen (ook wel *regulatory sandboxes* genoemd) waarbinnen innovatieve technologieën voor de financiële sector kunnen worden getest. Ook beschrijft het rapport een aantal nieuwe opkomende activiteiten zoals virtuele testomgevingen, hackathons/TechSprints en discussiefora binnen de FinTech-sector, alsmede door de EU gestarte innovatieprogramma's zoals de *European Blockchain Sandbox*, het DLT Pilot Regime en aankomende AI-testomgevingen. De door de ESA's geformuleerde aanbevelingen strekken ertoe innovatie-facilitering zelf en de ervaring voor de aan innovatie-facilitering meewerkende partijen te verbeteren.
- **Wie?** Met name financiële toezichthouders. Maar ook voor spelers uit de financiële sector die zich bezighouden met innovatie-facilitering kan het nuttig zijn een blik op het rapport te werpen.
- **Wanneer?** Per direct.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

FSB aanbevelingen cyberincidentenrapportage

- **Wat?** In april 2023 heeft de Financial Stability Board (FSB) [aanbevelingen](#) ten aanzien van convergentie in cyber-incidentenrapportage gepubliceerd. In totaal heeft de FSB zestien aanbevelingen geformuleerd op de volgende vier gebieden: i) het ontwerpen van een aanpak voor cyberincidentenrapportage (CIR), ii) toezichtactiviteiten en samenwerking tussen toezichthouders, iii) inzet vanuit de markt en iv) het ontwikkelen van individuele en gedeelde kennis en kunde.
- **Wie?** Spelers binnen de financiële sector en financiële toezichthouders.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ESRB rapport macroprudentiële tools digitale weerbaarheid

- **Wat?** In februari 2023 heeft de ESRB een [rapport ter bevordering van macroprudentiële tools voor digitale weerbaarheid](#) gepubliceerd. In dit rapport zet de ESRB drie focusgebieden uiteen met betrekking tot cyberrisico's en -weerbaarheid. Deze drie focusgebieden zijn i) *cyber resilience scenario testing* (CyRST), ii) *systemic impact tolerance objectives* (SITO) en iii) *crisis management tools* voor systeemwijde cyberincidenten binnen de financiële sector. CyRST is een tool die is ontwikkeld om toezichthouders te helpen bij i) het testen van de reactie- en herstelcapaciteit van het financiële systeem in ernstige maar plausibele scenario's waarbij sprake is van een cyberincident, ii) het evalueren van de impact van deze scenario's op de financiële en operationele stabiliteit en iii) het vaststellen van gebieden waar verdere werkzaamheden nodig zijn om het cyberrisico te beperken. SITO is daarnaast ontwikkeld om de impact van cyberincidenten op het financiële systeem vast te stellen en te meten, en om te evalueren wanneer deze mogelijk een aanzienlijke verstoring kunnen veroorzaken.
- **Wie?** Met name financiële toezichthouders. Maar het kan ook voor spelers binnen de financiële sector nuttig zijn om een blik op het rapport te werpen.
- **Wanneer?** Doorlopend.

ECB key observations ICT en cyberrisico's

- **Wat?** In november 2023 heeft de ECB [key observations ten aanzien van ICT- en cyberrisico's](#) binnen de bankensector gepubliceerd. Hieruit blijkt dat banken meer inspanningen moeten leveren om cyberrisico's te beheersen en ook het beheer van ICT-gerelateerde zaken nog onvoldoende op orde is. De ECB heeft geconcludeerd dat ICT-uitbesteding en cyberweerbaarheid prioriteit moeten blijven houden in het toezicht van de ECB.
- **Wie?** Met name relevant voor de Europese bankensector.
- **Wanneer?** Doorlopend.

9 APRIL 2024 | BIMHUIS (AMSTERDAM) | 3 NOVA

SEMINAR NAVIGEREN IN DE TOEZICHTRELATIE MET AFM EN DNB

Hoe kunnen bestuurders en commissarissen van een financiële instelling het contact met de toezichthouders effectief maken? En welke regels gelden voor bestuurders of commissarissen persoonlijk?

Die vragen en meer beantwoorden toonaangevende experts tijdens het seminar 'Navigeren in de toezichtrelatie met AFM en DNB. Wegwijs in voor bestuurders en commissarissen relevante toezichtregels'. Finnius en Sdu organiseren op 9 april 2024 een onmisbaar seminar voor bestuurders, commissarissen, juridische of compliance leidinggevenden, company secretaries, legal counsels en andere adviseurs op het gebied van financieel toezichtrecht.

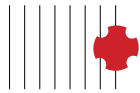
Speciaal voor lezers van de Vooruitblik: ontvang een korting van € 100 bij inschrijving vóór 9 februari

SCAN DE QR-CODE VOOR MEER
INFORMATIE EN INSCHRIJVING

FINNIUS

Sdu

Team

Klik [hier](#) voor onze website

Casper Riekerk
casper.riekerk@finnius.com
020 767 0189

Rosemarijn Labeur
rosemarijn.labeur@finnius.com
020 767 0186

Bart Bierman
bart.bierman@finnius.com
020 767 0185

Guido Roth
guido.roth@finnius.com
020 767 0180

Tim de Wit
tim.de.wit@finnius.com
020 820 8032

Nathalie Gloudemans
nathalie.gloudemans@finnius.com
020 767 0180

Marijke Kuilman
marijke.kuilman@finnius.com
020 767 0187

Maurice van Oosten
maurice.van.oosten@finnius.com
020 820 8033

Marieke Spee
marieke.spee@finnius.com
020 767 0182

Laurens Hillen
laurens.hillen@finnius.com
020 767 0184

Rick Sanders
rick.sanders@finnius.com
020 767 0180

Pim Smith
pim.smith@finnius.com
020 820 8030

Rens Budde
rens.budde@finnius.com
020 767 0180

Marise Kok
marise.kok@finnius.com
020 767 0180

Masha Advan
masha.advan@finnius.com
020 767 0180

Dominique Overheul
dominique.overheul@finnius.com
020 767 0180

Coreine de Boer
coreine.de.boer@finnius.com
020 820 8036

Paulien de Boer
paulien.de.boer@finnius.com
020 820 8035

José de Bree
josé.de.bree@finnius.com
020 767 0180

FINNIUS

Postadres:

Finnius
t.a.v. redactie Vooruitblik
Huys Azië
Jollemanhof 20A
1019 GW Amsterdam

Contactgegevens:

Tel.: 020 767 01 80
E-mail: info@finnius.com

www.finnius.com

Colofon

De Finnius Vooruitblik 2024 is een uitgave van Finnius.

Eindredactie: Rosemarijn Labeur

Redactie: Dominique Overheul, Charlotte van der Veen, Nathalie Gloudemans

Redactiesecretariaat: Coreine de Boer, Paulien de Boer

Auteurs: Bart Bierman, Casper Riekerk, Dominique Overheul, Guido Roth, Laurens Hillen, Marieke Spee, Marijke Kuilman, Marise Kok, Masha Advan, Maurice van Oosten, Pim Smith, Rens Budde, Rick Sanders, Rosemarijn Labeur, Tim de Wit

Ontwerp: 1Bureau

Fotografie: Niels Blekemolen

De Finnius Vooruitblik verschijnt 1 keer per jaar in de maand januari. De Vooruitblik wordt gedrukt op FSC Mix papier.

Copyright

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van Finnius op welke wijze dan ook worden verveelvoudigd of anderszins toegepast worden.

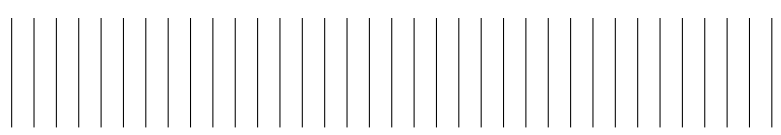
- Meer weten over een ontwikkeling of nieuwe regel?
- Behoeftte aan een training voor bestuurders en/of commissarissen om deze ook aangehaakt te houden bij de belangrijkste veranderingen?
- Hulp nodig bij het vaststellen van de gevolgen van nieuwe regelgeving voor uw organisatie?
- Is een checklist handig om omvangrijke nieuwe regelgeving zoals DORA concreet te maken?
- Even sparren over de reikwijdte van nieuwe regels?

Neem uiteraard gerust contact met ons op.

DISCLAIMER

In deze Vooruitblik signaleren wij bepaalde ontwikkelingen voor 2024. Deze Vooruitblik bevat geen compleet overzicht van alle relevante toezichtregels voor de hierin genoemde financiële ondernemingen. Deze Vooruitblik is dan ook niet bedoeld als een juridisch advies. Voor informatie over het verwerken van uw persoonsgegevens verwijzen wij naar onze Privacy Policy op www.finnius.com.

Op alle rechtsbetrekkingen van Finnius advocaten B.V. zijn onze algemene voorwaarden van toepassing. Daarin is onder meer een beperking van aansprakelijkheid opgenomen. De algemene voorwaarden zijn gedeponeerd bij de griffie van de rechtbank Amsterdam en te raadplegen op www.finnius.com.

FINNIUS

FINANCIAL REGULATORY LAW

Finnius vindt.

Inzicht in financieel toezicht

Experts, betrokken, bereikbaar

Grip op komend jaar, lees de Vooruitblik 2024 op finnius.com

Blijf op de hoogte en volg Finnius via LinkedIn

